

KONTROLLUTVALGET I RAUMA KOMMUNE

Åndalsnes, 22. november 2018

Til medlemmene i kontrollutvalget

MØTEINNKALLING

MØTE NR.: 6/18

TID: 29.11.2018 kl. 10:00

STED: Rauma Helsehus/Møterom 415, Rauma rådhus.

SAKSLISTE:

UTV. SAKSNR. TITTEL

PS 32/18	GODKJENNING AV PROTOKOLL FRA MØTE 18. OKTOBER 2018
PS 33/18	REFERAT OG ORIENTERING
PS 34/18	RAUMA KOMMUNE. TERTIALRAPORT 2. TERTIAL 2018
PS 35/18	VEDTAK OMG SPESIALUNDERVISNING VOKSENOPPLÆRING OG SAMARBEID MED PPT
PS 36/18	BESTILLING AV FORVALTNINGSREVISJONSPROSJEKT
PS 37/18	VURDERING AV KONTROLLUTVALGETS TILSYNSANSVAR FOR REVISJON – REVISJONSÅRET 2017
PS 38/18	OPPFØLGINGSLISTE
PS 39/18	DELTAGELSE PÅ KONTROLLUTVALGSKONFERANSER I 2019
PS 40/18	EVENTUELT

Dersom det er saker kontrollutvalget ønsker å kommentere, stille spørsmål ved eller ta opp i dette møtet eller i senere møte, kan dette gjøres under **Eventuelt**.

Eventuelle forfall meldes på e-post: postmottak@kontrollutvalgromsdal.no

Telefon: 71 11 15 79 eller mobil: 91 37 11 12.

Innkallingen går som melding til varamedlemmer som innkalles etter behov.

Lars Ramstad (s)
leder

Jane Anita Aspen (s)
daglig leder

Kopi:

Ordfører

Rådmann

Møre og Romsdal Revisjon IKS

RAUMA KOMMUNE
Kontrollutvalget

Saksmappe: 2018-1539/06
Arkiv: 033 & 17
Saksbehandler: Jane Anita Aspen
Dato: 14.11.2018

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 32/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

GODKJENNING AV PROTOKOLL FRA MØTE 18. OKTOBER 2018

Sekretariatets innstilling

Protokollen fra møte 18. oktober 2018 godkjennes.

Til å signere protokollen velges:

1.
2.

Saksopplysninger

Vedlagt følger protokollen fra forrige møte. Protokollen er tidligere utsendt. Det er ikke fremkommet merknader til protokollen.

Protokollen fra forrige møte godkjennes formelt i møte samtidig, som det velges to medlemmer til å signere protokollen.

Jane Anita Aspen
daglig leder

KONTROLLUTVALGET I RAUMA KOMMUNE

MØTEPROTOKOLL

Møte nr: 5/18
Møtedato: 18.10.2018
Tid: Kl. 10.00 – kl.13.30
Møtested: Møterom 415, Rauma rådhus
Sak nr: 27/18 – 31/18
Møteleder: Lars Ramstad, leder (H)
Møtende medlemmer: Knut Dagfinn Samset (Krf)
Torbjørn Ådne Bruaset (Sp)
Hilde Mjelva (Uavh.)
Eirik Jenssen, nestleder (Ap)
Forfall: Ingen
Ikke møtt: Ingen
Møtende vara: Ingen
Fra sekretariatet: Jane Anita Aspen, daglig leder
Fra revisjonen: Anne Oterhals, oppdragsansvarlig regnskapsrevisor (OS 08/18, OS 09/18 og sak 29/18)
Av øvrige møtte: Liv Jorunn Horgheim, arkivansvarlig (OS 09/18)
Mette Rye, Økonomisjef (sak OS 08/18)

Protokollen blir formelt godkjent i neste møte

Leder Lars Ramstad ønsket velkommen og ledet møtet.

Det ble bemerket at de manglet vedlegget til sak 29/18.

Innkalling og sakliste ble godkjent med denne merknaden.

TIL BEHANDLING:

UTV. SAKSNR.	TITTEL
PS 27/18	GODKJENNING AV PROTOKOLL FRA MØTE 6. SEPTEMBER 2018
PS 28/18	REFERAT OG ORIENTERINGER
PS 29/18	KOMMUNIKASJONS- OG REVISJONSPLAN FOR 2018
PS 30/18	OPPFØLGINGSLISTE
PS 31/18	EVENTUELT

PS 27/18	GODKJENNING AV PROTOKOLL FRA MØTE 6. SEPTEMBER 2018
----------	---

Kontrollutvalgets vedtak

Protokollen fra møte 6. september 2018 godkjennes.

Til å signere protokollen velges:

1. Knut Dagfinn Samset
2. Torbjørn Ådne Bruaset

Kontrollutvalgets behandling

Det foreslås at Knut Dagfinn Samset og Torbjørn Ådne Bruaset velges til å underskrive protokollen.

Kontrollutvalget fattet enstemmig vedtak i samsvar med omforent forslag fra utvalgets medlemmer (5 voterende)

Sekretariatets innstilling:

Protokollen fra møte 6. september 2018 godkjennes.

Disse velges til å underskrive protokollen:

1.
2.

PS 28/18	REFERAT OG ORIENTERING
-----------------	-------------------------------

Kontrollutvalgets vedtak

Referat- og orienteringssakene tas til orientering.

Kontrollutvalget viser til orienteringen fra rådmannen om driftsregnskapet hittil i 2018 for helse og omsorgssektoren. Kontrollutvalget vil følge utviklingen nøye fremover og vil påpeke at det er systemavvik (i rapporteringssystemene) som burde ha vært registret og aktivt fulgt opp av rådmannen.

Kontrollutvalgets behandling

Referatsaker:

- RS 38/18 **Protokoll fra styremøte i NIR nr. 4/2018.**
- RS 39/18 **Protokoll fra styremøte i Kontrollutvalgssekretariatet for Romsdal, 5.9.2018.**
- RS 40/18 **Protokoll fra representantskapsmøte i Møre og Romsdal Revisjon IKS, 7.9.2018.**
- RS 41/18 **Veileder for god skikk og praksis for kontrollutvalgssekretariatene, Norges kommunerevisorforbund (NKRF) 7.9.2018.**

Orienteringssaker:

- OS 08/18 **Orientering om den økonomiske situasjonen.**
Kontrollutvalget hadde bedt om en statusrapport spesielt knyttet til den økonomiske situasjonen innen helse og omsorg. Økonomisjef Mette Rye orienterte utvalget.
- Prognose pr. august viser et merforbruk i 2018 for Helse og omsorg på 25 mill. kroner. Prognose samlet viser et merforbruk på ca. 20 mill. kroner.
- Rye opplyser at det siden forrige statusrapport har vært brukt mye tid på budsjettet for 2019. Det er gjennomgått grundig alle forslag til budsjett og rådmannen har hatt møter med alle avdelingene innen Helse og omsorg.

Når det gjelder årsaker til avvikene, så viser Rye til oversikten som rådmannen presenterte for kontrollutvalget i forrige møte.

Økonomisjefen kommenterer noen av årsakene, bl.a. utfordringene knyttet til turnusene. Rye opplyser at når det var lagt ny turnus ved Helsehuset, så har en lagt inn en høyere bemanning enn tidligere. Bl.a. på en avdeling der det er samme beboere i gammel og ny avdeling. Fastlønnen innen institusjonstjenestene gikk opp med 4 mill. fra april til mai. Rye sier at det vil ta et par år før en klarer å få rammen ned igjen på tidligere nivå, men det er positivt at lønnskostnadene gikk ned fra september til oktober.

Økonomisjefen understreker at det er krevende når det skjer omorganiseringer midt i et budsjettår. Det krever at en må gjøre hele budsjettprosessen på nytt. Ved innflyttingen i helsehuset var det i en overgangsperiode på et par måneder derfor ikke samsvar mellom budsjett og gjeldende organisering. Det var også skifte i avdelingsledere.

Kontrollutvalget spør hvordan kvalitetssikringssystemet er og hvilket system en har for å fange opp avvik.

Økonomisjefen sier at det er månedlig regnskapsrapportering. Regnskapstallene blir sendt ut den 12. i påfølgende måned. Det er da gitt 1 uke på å kommentere rapporten. Rye viser et eksempel på en slik regnskapsrapport på skjerm for utvalget.

Det er Helse og omsorgssjefen som rapporterer fra sine avdelinger. Også avdelingene kan legge inn sine kommentarer. Økonomisjefen opplyste at det ikke var kommentert på avvikene som kom ved innflytting i Helsehuset.

Økonomisjefen opplyser at det er blitt gjennomført en Kostra og effektivitetsanalyse av Telemarksforskning. Her er det analysert regnskapet for 2017. Behovsindeksen viser at en hadde kostnader ca. 3 mill. kroner over gjennomsnittet for helse og omsorg.

Økonomisjef Mette Rye utdypet og svarte på spørsmål fra utvalget underveis i orienteringen.

Kontrollutvalget uttrykker bekymring for at overskridelsene i helse og omsorg kan gå ut over andre deler av organisasjonen. Det er også tydelig at styringsmekanismene ikke har vært godt nok kjent i en overgangsperiode og at driftsnivået i forhold til sammenlignbare kommuner ser ut til å være for høyt. Det blir understreket fra kontrollutvalget viktigheten av å ha på plass system for å fange opp avvik.

Det blir fra utvalgsleder Lars Ramstad fremsatt forslag om å legge til følgende tillegg til sekretariatet innstilling til vedtak

Kontrollutvalget viser til orienteringene fra rådmannen om driftsregnskapet hittil i 2018 for helse og omsorgssektoren. Kontrollutvalget vil følge utviklingen nøye fremover og vil påpeke at det er systemavvik (i rapporteringssystemene) som burde ha vært registret og aktivt fulgt opp av rådmannen.

OS 09/18

Tilsyn med arkivholdet i Rauma kommune

Kontrollutvalget hadde bedt om en statusrapport til dagens møte, da det var flere av avvikene det var satt frist på til 1.6.2018 å lukke.

Liv Jorunn Horgheim, arkivansvarlig i Rauma kommune orienterte utvalgt.

Innledningsvis inviterte hun utvalget med på en omvisning. Først fikk utvalget se arkivlokalene i 4. etg og hilse på de to prosjektmedarbeiderne som nå arbeider med gjennomgang av arkivmateriale for avlevering til Interkommunalt arkiv i Møre og Romsdal (IKAMR).

Horgheim uttrykt at de var veldig fornøyd med arbeidet til prosjektmedarbeiderne; arbeidet krever nøyaktighet og god arbeidsmoral.

Nå holder de på med gjennomgang av byggesaksarkiv og landbruksarkiv for avlevering til IKAMR for digitalisering. Byggesaksarkivet er ferdig pakket og blir sendt 19.10.18. Landbruksarkivet håper de på å få ferdig til avlevering før årsskiftet.

Arkivlokalene som er i kjelleren har Arkivverket påpekt at ikke er i samsvar med bestemmelsene i arkivforskriften. Kontrollutvalget kunne selv se at det er innlagt vatn i lokalene, det er tre-reoler og det er lagret arkivmateriale på gulvet. Horgheim sier at de nå skal gjennomgå alt som er i disse lokalene; fjerne det som ikke er arkivverdig, avlevere det som skal avleveres til IKA og bruke lokalene i 4. etg. til arkivering av det som fremdeles bør være på rådhuset. Horgheim sier hun da håper det ikke er så mye igjen, og at de kan få dispensasjon for å lagre det som evt. måtte gjenstå. Horgheim opplyser at de har fått lov til å ha det slik til 15.6.2019. Arkivverket hadde opprinnelig gitt kommunen er frist til 1.6.2018 for å sørge for at bortsetningsarkiver og eldre avsluttede arkiver som befinner seg i kommunens egne lokaler, blir oppbevart i tråd med arkivforskriften.

Utvalget fikk også hilse på Vegard Botterli som har et spesielt ansvar for saks- og arkivsystemet og Tom Richard Flovik som er ansvarlig for kommunens postmottak.

Trygve Børsting slutter nå som politisk sekretær, og det er av hensyn til innsparingstiltakene vedtatt at denne stillingen ikke skal erstattes. Arbeidsoppgavene som politisk sekretær, behandling av skjenkesaker og valg gjennomføring blir da fordelt på de andre på Service- og dokument senteret. Horgheim uttrykker derfor litt bekymring for kapasiteten fremover.

Frist for å ferdigstille arkivplanen var satt til 1.6.2018. Horgheim opplyser at de er kommet langt i arbeidet, men at den trolig ikke er ferdigstilt før juni 2019.

Det var også frist til 1.6.2018 når det gjelder å utarbeide instruks for alle systemer hvor saksdokument blir arkivet elektronisk. Horgheim opplyser at det er utarbeidet rutiner for dokumentasjon. Disse rutinene sendes ut på høring til alle enhetene. Dette er en kanskje i mål med til jul.

En er ferdig med å dokumentere aktive og avsluttede journalføringssystemer og elektroniske registrer og databaser som inngår i kommunen arkiv.

Gjennomgang av journalpostene i saks-/arkivsystemet for å sikre at journalføringsplikten overholdes var påbegynt før tilsynet, og det skal en være i mål med.

Kontrollutvalgets leder takket for en fin orientering. Utvalget ser at det er en plan for oppfølging av tilsynet og at en er godt i gang med gjennomføringen. Utvalget vil følge med på det videre arbeidet og arkivverkets oppfølging.

Kontrollutvalget fattet enstemmig vedtak i samsvar med forslag fra utvalgets leder. (5 voterende)

PS 29/18	KOMMUNIKASJONS-/REVISJONSPLAN FOR 2018
----------	--

Kontrollutvalgets vedtak

Kontrollutvalget tar revisjonens presentasjon av kommunikasjons-/revisjonsplan for revisjonsåret 2018 til orientering.

Kontrollutvalgets behandling

Som det innledningsvis i møtet ble bemerket, mangler vedlegget «Vurdering av oppdragsansvarlig revisors uavhengighet i forhold til Rauma kommune». Sekretær beklager dette og vil legge den med som referatsak til neste møte.

Oppdragsansvarlig regnkapsrevisor, Anne Oterhals, presenterte revisjonsplanen for utvalgsmedlemmene.

Oterhals sier at den økonomiske situasjonen innen Helse- og omsorg har aktualisert viktigheten av risikobasert internkontroll.

Oterhals svarte på spørsmål underveis i presentasjonen.

Når det gjelder hvilket system kommunen har for registrering av nærstående i kommunen, så skal revisor undersøke dette og gi tilbakemelding til kontrollutvalget.

Revisor skulle også undersøke med annen revisor og gi tilbakemelding på hvilken kvalitetssikring revisjonen gjør i forhold til kommunens system for innmelding knyttet til ressurskrevende tjenester.

Kommunikasjons-/Revisjonsplan 2018 blir sendt til utvalgsmedlemmene sammen med protokollen.

Kontrollutvalget fattet enstemmig vedtak i samsvar med sekretariatets innstilling. (5 voterende)

PS 30/18	OPPFØLGINGSLISTE
-----------------	-------------------------

Kontrollutvalgets vedtak

I oppfølgingslisten gjøres følgende endringer:

Helse- og omsorgstjenester i Rauma kommune

I KU-møte 01.02.16 OS 02/16 hadde rådmannen en orientering og gjennomgang av underveisevaluering av hjemmebasert helse- og omsorgstjeneste i Rauma kommune.

Rådmannen sa at det nå var hovedprioritet å få på plass systemer, rutiner og praksis som sikrer forsvarlige helsetjenester, samt jobbe med felles holdninger og retning på tjenesten.

18.10.18: Kontrollutvalget fikk i dagens møte statusrapport fra økonomisjefen om den økonomiske situasjonen innen helse og omsorg. jf. OS 08/18. Kontrollutvalget vil følge utviklingen nøye fremover og vil påpeke at det er systemavvik (i rapporteringssystemene) som burde ha vært registret og aktivt fulgt opp av rådmannen. Utvalget ber i forbindelse med kontrollutvalgets virksomhetsbesøk på Helsehuset 29.11.18 om å få en statusrapport for drifts- og økonomisk situasjon innen Helse- og omsorg.

Rauma Energi AS

Rauma Energi AS står overfor store utfordringer i tiden fremover. Det gjelder både utfall av Herje kraftverk saken, Verma utbyggingen og fiberutbygging. Kontrollutvalget ønsker derfor å følge med på utviklingen.

18.10.18: Kontrollutvalget ønsker at statusrapport fra Rauma Energi AS utsettes til første møte 2019.

Tilsyn med arkivholdet i Rauma kommune

Tilsynet fra Arkivverket førte til 9 pålegg om utbedringer. Det fremkommer ikke noen frist for Rauma kommune til å rette brudd på regelverket i den foreløpige tilsynsrapporten.

18.10.18: Kontrollutvalget fikk i dagens møte, jf. OS 09/18, statusrapport fra arkivansvarlig Liv Jorunn Horgheim om oppfølging av tilsynet. Utvalget fikk også en omvisning i arkivlokalene. Utvalget ønsker å få tilsendt informasjon om arkivverkets oppfølging av tilsynet.

Etiske retningslinjer

Kommunestyret gjorde i møte 22.03.18 sak 23/18 følgende vedtak «*Rauma kommunestyre vedtar nye felles etiske retningslinjer for ansatte og folkevalgte. Kommunestyret ber rådmannen vurdere å innarbeide et punkt om gaver til kommunen som sådan, jf. innstilling fra kontrollutvalget i sak 03/17 Kommunes håndtering av kjøkkenløsning i helsehuset. Eventuelle reviderte retningslinjer legges fram for kommunestyret til godkjenning.*»

18.10.18: Rådmannen har i e-post datert 04.10.18 informert om at det legges opp til ei muntlig drøfting i formannskapet 30.10.18 for at administrasjonen skal få litt mer entydige signaler fra politikerne om hva som skal inngå i et revidert reglement.

Rapport fra tilsyn med kommunale tjenester til personer med samtidig rusmiddelbruk og psykisk lidning

(2 lovbrudd), Fylkesmannen i Møre og Romsdal, datert 20.6.2018.

- 1) Det er avdekt manglar ved kommunen si styring av det systematiske arbeidet som skal sikre at personar med ROP-lidingar får samanhengande, koordinerte og forsvarlege helse- og sosialtjenester.
- 2) Rauma kommune sørgjer ikkje for at tenesta opplysning, råd og rettleieing etter sosialtjesta § 17 blir tildelt, gjennomført og følgt opp.

18.10.18: Sekretariatet har mottatt rådmannens plan for å lukke tilsynet.

Kontrollutvalget ønsker at denne legges frem for utvalget når det også er mottatt fylkesmannens tilbakemelding på planen.

Kontrollutvalgets behandling

I dette møte orientering var det gitt orientering knyttet til følgende saker på oppfølgingslisten

- **Helse og omsorgstjenester i Rauma kommune**, statusrapport om økonomisk situasjon
- **Tilsyn med arkivholdet i Rauma kommune**

Leder gjennomgikk de sakene som var opplistet i saksframlegget. Det ble ikke fremmet forslag om å føre opp nye saker på oppfølgingslisten

Kontrollutvalget fattet enstemmig vedtak i samsvar med omforent forslag fra utvalgets medlemmer. (5 voterende)

Sekretariatets innstilling:

I oppfølgingslisten gjøres følgende endringer:

PS 31/18	EVENTUELT
-----------------	------------------

Vedtak om spesialundervisning voksenopplæring og samarbeid med PPT

Nestleder Eirik Jenssen har mottatt innspill om at det kan være noen utfordringer til hvordan enkeltvedtak om spesialundervisning i voksenopplæringa fattes, samt hvordan PPT gjennomfører kartleggingen av behov for spesialundervisning.

Kontrollutvalgets behandling

Kontrollutvalget diskuterte om dette er en sak som utvalget ønsker å følge opp nærmere.

Konklusjon

Kontrollutvalget ber rådmannen om å gi en skriftlig tilbakemelding til kontrollutvalget om prosedyrer for hvordan enkeltvedtak om spesialundervisning for voksen fattes i Rauma kommune, inkludert informasjon om hvordan PPT gjennomfører kartleggingen av behov for spesialundervisning.

Kontrollutvalget ønsker også å få en oversikt over hvor mange slike enkeltvedtak det er fattet det siste året, hvor mange klager på enkeltvedtak om spesialundervisning for voksne det er mottatt og resultatet av eventuell klagebehandling.

Tiltaksplan 2018 – Kontrollutvalget i Rauma

Konklusjon

Det ble gjort følgende korrigeringer i planen:

Oppgaver knyttet til tilsyn med forvaltningen

- 18.10.18 Statusrapport oppfølging av tilsyn arkivholdet
- 18.10.18 ~~Økonomirapport 2. tertial~~
- 18.10.18 Virksomhetsbesøk ved Rauma Helsehus
- 29.11.18 Økonomirapport 2. tertial
- 29.11.18 Virksomhetsbesøk ved Rauma Helsehus
- 29.11.18 ~~Statusrapport oppfølging av tilsyn arkivholdet~~
- 29.11.18 Status for drift og økonomisk situasjon innen Helse og omsorg

Oppgaver knyttet til selskapskontroll

- 29.11.18 ~~Statusrapport Rauma Energi AS~~ (utsettes til første møte 2019)

Oppgaver knyttet til tilsyn med revisjonen

- 18.10.18 ~~Oppdragsansvarlig regnskapsrevisors habilitetserklæring for Rauma kommune for revisjonsåret 2018.~~
- 29.11.18 Oppdragsansvarlig regnskapsrevisors habilitetserklæring for Rauma kommune for revisjonsåret 2018.

Lars Ramstad
leder

Torbjørn Ådne Bruaset
medlem

Knut Dagfinn Samset
medlem

Hilde Mjelva
medlem

Eirik Jenssen
nestleder

Jane Anita Aspen
sekretær

RAUMA KOMMUNE
Kontrollutvalget

Saksmappe: 2018-1539/06
Arkiv: 033
Saksbehandler: Jane Anita Aspen
Dato: 16.11.2018

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 33/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

REFERAT OG ORIENTERINGER

Sekretariatets innstilling

Referat- og orienteringssakene tas til orientering.

Saksopplysninger

Referatsaker:

- RS 42/18 **Tilsyn Rauma kommune Brannvesenet – Arbeidstilsynet** (2 pålegg med fristutsettelse), rapport datert 15.3.2018 (vedlagt).
- RS 43/18 **Lukking av møter i kontrollutvalget – Saksbehandling, føring av møtebok og hjemmel for lukking av møte**, uttalelse fra sivilombudsmannen datert 7.11.2018 (vedlagt)
- RS 44/18 **Innkalling til møte i representantskapet i NIR nr. 3/2018** (vedlagt).
- RS 45/18 **Protokoll fra styremøte i Kontrollutvalgssekretariatet for Romsdal**, 20.11.2018 (deles ut i møte)

Orienteringssaker:

- OS 10/18 **Virksomhetsbesøk ved Rauma Helsehus**
Utvalget har satt opp følgende stikkord for hva det ønskes orientering om:
- Organisering av avdelingene
 - Informasjon om hvilke tjenester som ytes i Helsehuset
 - Fungerer det tekniske?
 - Er driftsutgiftene som forventet?
 - Statusrapport for drifts- og økonomisk situasjon innen Helse- og omsorg.

Jane Anita Aspen
daglig leder

RAUMA KOMMUNE
Vollan 8A
6300 ÅNDALSNES

Tilsyn - RAUMA KOMMUNE BRANNVESENET

Vi viser til tilsynet hos virksomheten den 06.06.2016.

Vedtak om pålegg

I brev med varsel om pålegg av 07.07.2016 fikk dere frist til 31.08.2016 for å komme med kommentarer. Vi har ikke mottatt kommentarer fra dere.

Arbeidstilsynet har hjemmel i arbeidsmiljølovens § 18-6 til å gi pålegg og sette vilkår. Vi gir følgende pålegg:

Pålegg - Kjemisk helsefare - kartlegging og risikovurdering

Arbeidsgiver skal kartlegge og dokumentere forekomsten av kjemikalier og på grunnlag av dette vurdere enhver risiko for arbeidstakernes helse og sikkerhet. Verneombud/ansattes representant skal medvirke.

Vilkår:

For å kunne vurdere om pålegget er oppfylt, må vi innen fristen ha mottatt:

- Kopi av virksomhetens risikovurdering av kjemisk helsefare med fokus på alle arbeidssituasjoner som kan oppstå der arbeidstakerne utsettes for brannrøyk/gass/damp og sot.
- Beskrivelse av hvordan verneombud/ansattes representant har medvirket

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 andre ledd bokstav c, forskrift om organisering, ledelse og medvirkning § 7-1 og forskrift om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav (forskrift om utførelse av arbeid) § 3-1

Frist for gjennomføring: **31.12.2016**

Begrunnelse:

Arbeidsgiver skal kartlegge farer og problemer og på denne bakgrunn vurdere risikoforholdene i virksomheten, utarbeide planer og iverksette tiltak for å redusere risikoen. Risikovurdering skal gjentas regelmessig og foretas i samarbeid med arbeidstakerne eller deres representanter. Risikovurderingen skal dokumenteres i den form og omfang som er nødvendig på bakgrunn av virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse og oppbevares slik at opplysningene kan anvendes på et senere tidspunkt. Arbeidsgiver skal kartlegge og dokumentere forekomsten av kjemikalier og vurdere enhver risiko for arbeidstakernes helse og sikkerhet forbundet med disse. Risikovurderingen skal særlig ta hensyn til de forhold som er beskrevet i forskrift om utførelse av arbeid § 3-1 bokstav a - k. Dette følger av arbeidsmiljøloven § 3-1 andre ledd bokstav c, jf. forskrift om organisering, ledelse og medvirkning § 7-1 og forskrift om utførelse av arbeid § 3-1.

I 2006 kom en vitenskapelig analyse blant 110 000 brannpersonell i 32 land. Forskerne er sikre på at brannfolk har økt hyppighet av ulike kreftformer sammenlignet med andre yrkesgrupper i befolkningen. Bare etter fem år i yrket er det dobbelt så høy risiko for å utvikle en eller annen form for kreft. Størst er risikoen for å utvikle blodkreft (leukemi) eller kreft i prostata og testiklene. Dette på tross av at brannfolk har bedre fysikk og er mer trent enn mange andre yrkesgrupper. Verneklærne som benyttes er utformet slik at de kan lufte ut varme og forurensninger, noe som er nødvendig ved hardt fysisk arbeid. Utluftingen fører imidlertid til at giftige stoffer slippes inn i arbeidstøyet og blir tatt opp i huden.

Brannmenn utsetter seg også i kortere perioder for ekstremt hard fysisk belastning og termiske påkjenninger som øker oksygenopptaket og dermed innånding av helsefarlige kjemikalier. Kjemikalier trenger også raskere inn i varm og svett hud enn i hud som er tørr eller sval.

Da brannrøyken inneholder mange kjemiske komponenter og kombinasjoner av disse, er det heller ikke mulig å fastslå hvilken dose eller hvor lenge man kan utsettes for ukjente branngasspartikler før det kan være skadelig.

Det er fastslått at mange av kjemikaliene er svært giftige og kreftframkallende. Blandingen av ulike stoffer som tas opp i kroppen risikere å bli enda mere skadelig enn summen av de ulike stoffene, man får en synergisk effekt, en så kalt coctailleffekt. Kjemikalier i branngasser som er konstatert kreftframkallende er benzen, dioxiner, formaldehyd, polyaromatiske hydrogenkarboner (PAH) og vinylklorid. En del av disse stoffene tas lett opp gjennom huden.

En del av de skadelige stoffene som dannes i branngasser lukter og synes, mens andre er helt usynlige og luktfrie. Det er derfor ofte umulig for arbeidstakerne å vite om de skal beskytte seg eller ikke. Arbeidstakerne må derfor alltid være beskyttet, da det er umulig å vite om luften de puster inn er farlig eller ikke.

Opptak av kjemikalier skjer via åndedrettet og huden samt via munnen. Opptak via hud eller munn skjer også der brannmenn tar på huden med forurensede hender eller med hansker som har vært i kontakt med brannrester, eksempler ved snusing. Huden er også blottet i mange situasjoner, for eksempel ved etterkontroll, ved brannsløkking av lyng eller skogbrann der røykdykkerutstyr er vanskelig å bruke. Det er viktig at personlig verneutstyr som åndedrettsvern og hansker benyttes ved alle arbeidsoperasjoner der arbeidstakerne kan eksponeres for støv/gass eller røyk, også når en kler av seg på brannstedet, ved håndtering og vask av utstyr og arbeidstøy

på stasjonen og ved rengjøring av kjøretøy (her benyttes det ofte avfettingsmidler som sprayes på kjøretøyet før vask)

Brannkonstabler må gis muligheter til å beskytte seg mot forurensninger fra brannrøyk i alle arbeidsoperasjoner, og arbeidsgiver må legge til rette for at arbeidstakerne har tilstrekkelig vern fra alarmen går til arbeidet er avsluttet og en forlater brannstasjonen. Dette stiller krav til gode rutiner i forbindelse med slokkearbeidet, etterslokking, transport tilbake til brannstasjonen samt rengjøring og kontroll av utstyr, personlig rengjøring mm. De fysiske forholdene må også være lagt til rette slik at arbeidstakerne ikke eksponeres for helsefarlige kjemikalier. For at dette skal kunne gjennomføres stilles det også krav om vaskemaskiner som utfører tilfredsstillende vask av arbeidstøy (branntøy og underbekledning), egnede muligheter til vask av utstyr og personlig verneutstyr som benyttes på brannstedet samt garderobeforhold og personalrom der en har muligheter til å oppbevare rent tøy, vaske seg og ta en dusj. Det er viktig å ha fokus på, og legge til rette for skille mellom det som betraktes som rent og det som er forurenset, både i forhold til kjøretøy, transportveier (reine og ureine soner) og håndtering av klær, utstyr som brannslanger og verktøy på brannstasjonen.

Det er viktig at alle arbeidstakerne får kunnskap om og forståelse for de etablerte rutinene for å unngå unødig eksponering.

Feiere har et meget belastende og risikofylt arbeid. Klatring i stiger med mye utstyr, fare for fall ved arbeid i høyden, store fysiske belastninger, og fare for å utvikle lungesykdom (KOLS) og kreft på lang sikt er eksempler på risikoforhold som denne yrkesgruppen er utsatt for. Feierne er ofte mer eksponert for helsefarlige kjemikalier enn mange brannfolk, da de har mange feiinger pr dag, ofte gjennom store deler av året.

Det er derfor viktig at førerhuset på feierbilen blir å betrakte som en ren sone, mens utstyr lagres separat i bilen uten at det blir kryssforurensninger. Tilgang til egnede garderober med rein og urein sone, vaskemaskiner for daglig vask av arbeidstøy, dusj- og vaskemuligheter, utstyr for vask av verneutstyr og annet utstyr er også en nødvendighet for feierne.

Under tilsynet kom det fram at virksomheten har startet et arbeid med en risikoanalyse av brannvesenet i 2009/2010 og vi fikk overlevert 2 prosedyrer fra 2016 som omhandler "prosedyre renhold etter brann" og "prosedyre sikkert arbeidsmiljø for feiere". Arbeidet med å skifte til rent tøy på skadestedet er etablert. Dusjing etter endt innsats utføres i heimen pga mangel på dusj. Vi registrerte at kartleggingen og risikovurderingen ikke favner alle forhold.

De andre prosedyrene som ble mottatt ble utarbeidet i 2010 og viser til gamle "arbeidsmiljøforskrifter" og gjelder: fysisk trening og testing av røydykkere og prosedyre for feiing av piper fra hustak. Disse prosedyrene vurderer ikke eksponering for brannrøyk/gasser eller støv/sot.

Virksomheten har 40 brannkonstabler (stort sett deltidsstillinger), 3 feiere og en person på forbyggende avdeling. Vi fikk opplyst at det er ca 4 branner av større karakter og ca 15 trafikkulykker hvert år. Det er en økning i antall trafikkulykker. Det gjennomføres 10 øvelser på hovedbrannstasjonen og 6 øvelser hver på de to bistasjonene. Hvert vaktlag består av 3

røykdykkere, en utrykningsleder og en sjåfør. I tillegg gjennomføres det mange redningsaksjoner og annet arbeid, der eksponeringen av helsefarlige kjemikalier er lavere.

Feierne har ansvaret for 4000 skorsteiner og den største utfordringen er arbeid i høyden. Begge er med i brannkorpset. Den ene feierbilen har ikke rein og urein sone, da det mangler et fysisk skille i bilen. Dette er veldig uheldig. Bilen brukes også som spiserom dersom det er langt å kjøre til oppmøtestedet.

Etter en kartlegging og risikovurdering av ulike situasjoner der en vil bli eller kan bli eksponert for branngasser/røyk eller sot som feks ved feiing av piper, ulike typer bilbranner, lyng- og skogbrann, boligbrann, ulmebranner eller industribranner, må resultatet kunne ut i tiltak og prosedyrer/instruksjoner.

Pålegg - Kjemisk helsefare - tiltak for å redusere risiko

Arbeidsgiver skal gjennomføre tiltak for å fjerne eller redusere helserisiko forårsaket av kjemikalier og forurensninger i arbeidsmiljøet på den enkelte arbeidsplass. Verneombud/ansattes representant skal medvirke.

Vilkår:

For å kunne vurdere om pålegget er oppfylt, må vi innen fristen ha mottatt:

- En oversikt over og beskrivelse av hvilke tiltak som er gjennomført, inkludert forholdene på den ene feierbilen
- Beskrivelse av hvordan verneombud/ansattes representant har medvirket

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, forskrift om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav (forskrift om utførelse av arbeid) § 3-8 og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) § 5 andre ledd nr. 6

Frist for gjennomføring: **31.12.2016**

Begrunnelse:

Arbeidsgiver skal iverksette tiltak for å fjerne eller redusere helse- og sikkerhetsrisiko som er forårsaket av kjemikalier. Tiltak for å fjerne eller redusere helse- og sikkerhetsrisiko fremgår av forskrift om utførelse av arbeid § 3-8. Arbeidsgiver skal utarbeide tiltak i samarbeid med arbeidstakerne og deres tillitsvalgte. Dette følger av arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, jf. forskrift om utførelse av arbeid § 3-8 og internkontrollforskriften § 5 andre ledd nr. 6.

Etter en kartlegging og risikovurdering av ulike situasjoner der blir eller kan bli eksponert for branngasser/røyk eller sot, må det iverksettes tiltak og utarbeides prosedyrer/instruksjoner.

Pålegg - Verneombud - tatt med på råd

Arbeidsgiver skal sørge for at verneombudet tas med på råd under både planlegging og gjennomføring av tiltak som har betydning for arbeidsmiljøet.

Vilkår:

For å kunne vurdere om pålegget er oppfylt, må vi innen fristen ha mottatt:

- En beskrivelse av hvordan arbeidsgiver sikrer at verneombudet tas med på råd

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 6-2 fjerde ledd

Frist for gjennomføring: **01.10.2016**

Begrunnelse:

Arbeidsgiver skal sørge for at verneombudet tas med på råd under planlegging og gjennomføring av tiltak som har betydning for arbeidsmiljøet innenfor verneombudets verneområde. Dette gjelder også ved etablering, utøvelse og vedlikehold av virksomhetens systematiske helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. Dette følger av arbeidsmiljøloven § 6-2 fjerde ledd.

Verneombudet stilte av ulike årsaker ikke opp under tilsynet. Det kom frem at verneombudet ikke er tatt med på råd under planlegging og gjennomføring av tiltak som har betydning for arbeidsmiljøet innenfor ombudets verneområde.

Pålegg - Registerføring - arbeidstakere som kan eksponeres for kreftfremkallende eller mutagene kjemikalier

Arbeidsgiver skal føre register over arbeidstakere som er eller kan bli eksponert for kjemikalier klassifisert som kreftfremkallende eller mutagene.

Vilkår:

For å kunne vurdere om pålegget er oppfylt, må vi innen fristen ha mottatt:

- Skriftlig bekreftelse på at det er opprettet register

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 4-5 sjette ledd og forskrift om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav (forskrift om utførelse av arbeid) §§ 31-1 første ledd bokstav a , andre ledd og tredje ledd, 31-5 og 31-6

Frist for gjennomføring: **31.12.2016**

Begrunnelse:

Arbeidsgiver skal sørge for at det føres register over arbeidstakere som er eller kan bli eksponert for kreftfremkallende eller mutagene kjemikalier klassifisert som Carc. 1A, Carc. 1B, Muta. 1A eller Muta. 1B etter forskrift 16. juni 2012 nr. 622 om klassifisering, merking og emballering av stoffer og stoffblandinger (CLP). Registeret skal inneholde navn, fødselsnummer, stilling og arbeidssted og opplysninger om hvilke farlige kjemiske stoffer arbeidstakeren eksponeres for, hvordan og i hvilke konsentrasjoner eksponeringen forekommer, og tidspunkt og varighet for eksponeringen. Registeret skal bare inneholde disse opplysningene. Registeret, eller deler av det, skal ikke tilintetgjøres uten tillatelse fra Arbeidstilsynet. Registeret skal være tilgjengelig for Arbeidstilsynet og verne- og helsepersonale, verneombud, medlemmer av arbeidsmiljøutvalg og andre personer med særlig oppgave å ivareta sikkerhet og helse på arbeidsplassen. Arbeidstaker som er oppført i register, skal gjøres kjent med dette og ha adgang til opplysningene som gjelder egen person. Opplysninger om den enkelte arbeidstaker skal oppbevares i minst 60 år etter at eksponeringen er avsluttet. Dette følger av arbeidsmiljøloven § 4-5 sjette ledd, jf. forskrift om utførelse av arbeid §§ 31-1 første ledd bokstav a, andre og tredje ledd, 31-5 og 31-6.

Registeret skal ikke inneholde flere opplysninger enn de som er nevnt i forskriften, spesielt ikke opplysninger av personlig karakter, slik som medisinske opplysninger. Det er ikke konsesjonsplikt for slike registre, se personopplysningsloven § 33 femte ledd. Registeret skal likevel meldes til Datatilsynet dersom det føres elektronisk, se personopplysningsloven § 31.

«Kan bli eksponert for» innebærer at når arbeidet utføres på en slik måte at man ikke kan utelukke at eksponering kan forekomme, skal arbeidstakeren inngå i registeret. Arbeidstakere som i sitt arbeid kan bli eksponert ved vedlikehold og renhold, må også inngå i vurderingene.

Det er farepotensialet til stoffene som ligger til grunn for kravet i regelverket. Av kravet følger derfor også at iverksatte tiltak og bruk av personlig verneutstyr ikke skal tillegges vekt ved vurdering av om arbeidstakere skal registreres, selv når konsekvent og riktig bruk av hensiktsmessig verneutstyr vil kunne gi tilfredsstillende beskyttelse. I registeret skal det, hvis mulig, fremgå en beskrivelse av konsentrasjonen av kjemikalier i arbeidsatmosfæren og om arbeidstakeren har benyttet verneutstyr.

Vurderingen av om arbeidstakere skal inngå i registeret, skal skje løpende på grunnlag av kartlegging og risikovurdering av alle kjemikalier som brukes, dannes eller finnes i arbeidsatmosfæren (kjemiske forurensninger), med vurdering av om arbeidstakerne kan eksponeres for kreftfremkallende eller mutagene kjemikalier.

Det kan gå lang tid fra den første eksponeringen til helseskade utvikles. Det skal være mulig i hele arbeidstakerens levetid å finne frem til opplysninger om faren for eksponering for kjemikalier i de angitte faregruppene i arbeidet.

Under tilsynet kom det fram at arbeidstakere er eller kan bli eksponert for kreftfremkallende eller mutagene kjemikalier som inngår i de angitte gruppene Carc. 1A, Carc. 1B, Muta. 1A eller Muta. 1B, og at arbeidsgiver ikke fører register over arbeidstakere.

Pålegg - Informasjon og opplæring - for å ivareta sikkerheten

Arbeidsgiver skal sørge for at arbeidstakerne gjøres kjent med ulykkes- og helsefare som kan være forbundet med arbeidet, og gis den opplæring, øvelse og instruksjon som er nødvendig for å ivareta sikkerheten på arbeidsplassen.

Vilkår:

For å kunne vurdere om pålegget er oppfylt, må vi innen fristen ha mottatt:

- Skriftlig bekreftelse på at informasjon og opplæring er gitt
- Oversikt over innholdet i informasjonen og opplæringen
- Beskrivelse av hvordan arbeidsgiver sikrer fremtidig informasjon og opplæring

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-2 første ledd bokstav a og forskrift om organisering, ledelse og medvirkning §§ 8-1 og 9-1

Frist for gjennomføring: **31.12.2016**

Begrunnelse:

Arbeidsgiver skal sørge for at arbeidstakerne gjøres kjent med ulykkes- og helsefare som kan være forbundet med arbeidet, og gi den opplæring, øvelse og instruksjon som er nødvendig for å ivareta sikkerheten på arbeidsplassen. Informasjon og opplæring skal gjentas når det er nødvendig og gis på et språk som arbeidstakerne forstår. Dette følger av arbeidsmiljøloven § 3-2 første ledd bokstav a, jf. forskrift om organisering, ledelse og medvirkning §§ 8-1 og 9-1.

Ved forespørsel fikk vi opplyst at samtlige brannkonstabler (16 stykker) på bistasjonene (Måndalen og Åfarnes) mangler grunnkurs for deltidsbrannvesen. Kurset har bl.a. emner innenfor HMS, farlig gods og miljølære (kjemikalier), arbeid på skadested (spesielle branner og fare), røykdykking mm. Vi vil poengtere viktigheten med denne opplæringen som også er lovpålagt og skulle vært gjennomført innen 31. desember 2013.

Når virksomheten har gjennomført kartleggingen og risikovurderingen er det viktig at samtlige ansatte blir kjent med resultatet av dette arbeidet, og at det lages prosedyrer/instrukser som alle får kjennskap til og forståelse av.

Pålegg - Etablering av tilfredsstillende arbeidslokaler, inkludert personalrom for ansatte ved Rauma brannvesen

Rauma kommune må utarbeide tidfestede planer og gjennomføre tiltak som sikrer at arbeidslokalene ved Rauma brannvesen sin hovedbrannstasjon på Åndalsnes blir utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, inkl. personalrom tilfredstiller kravene i forskrift om utforming og innretting av arbeidsplasser og arbeidslokaler, jf arbeidsmiljøloven § 3-1 (2 c) og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid § 5 andre ledd nr 6.

Vilkår:

For at pålegget skal vurderes som oppfylt må følgende dokumentasjon oversendes:
Tidfestede handlingsplaner innen 01.03.2017

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) §§ 2-14 , 2-1 første ledd og andre ledd, 3-4 , 3-6 og 3-7 og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) § 5 andre ledd nr. 6

Frist for gjennomføring: **01.03.2017**

Begrunnelse:

Arbeidsplassforskriften § 2 – 14 stiller krav om at arbeidslokaler skal være utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, personalrom mv får tilfredsstillende klima med hensyn til temperatur, fuktighet, trekk, luftkvalitet og sjenerende lukt, og beskyttelse mot giftige eller helsefarlige stoffer mv. Videre har arbeidsplassforskriften § 2-1 krav om at arbeidslokaler og atkomsten til lokaler skal være utformet og innredet med sikte på den virksomhet og de arbeidsplassene som finnes i lokalet og ha en tilfredsstillende velferdsmessig standard. Kapittel 3 har bestemmelser om bla. personalrom.

Rauma brannvesen har tre stasjoner. Hovedstasjonen ligger på Åndalsnes, men det er bistasjoner i Måndalen og Åfarnes.

Vi registrerte vi en rekke bygningsmessige ved hovedbrannstasjonen i forhold til arbeidsmiljølovens krav, som feks :

Mangelfull ventilasjon og mangel på prosessavsug

Arbeidslokalene i 2. etg omfatter møterom, kontor til feiere, brannsjef og forebyggende avd. og det er oppstilling av brannbiler, personalrom og røykdykkerrom, verksted, lager m.m i 1. etg. Hele bygget mangler mekanisk ventilasjon. Her skjer oppstart av brannbiler og det mangler eksosavsug. Vi fikk opplyst at ansatte plages av eksos og andre gasser fra verkstedet til teknisk avd. som holder til i underetasjen. Dette skyldes dårlig isolasjon mellom 2. etg. og verkstedet i 1. etg. I tillegg kommer støy fra kompressor (naborom).

Fylling av slokkeutstyr skjer under avtrekk.

Lite tilfredsstillende garderobeforhold

Arbeidsplassforskriften kap 3 stiller krav om at det normalt skal være adskilte garderober, vaskerom (inkl. dusj) og toaletter for kvinner og menn. Ansatte ved brannstasjonen utfører arbeid der behovet for klesskifte og vask/dusj er nødvendig, og det er da et krav om adskilte garderober, vaskerom inkl. dusj. Vi registrerte at det ikke er opprettet garderober for begge kjønn. Det er ikke mulig å skille mellom rene soner og urene soner (forurenset område).

Brannkonstablene mangeler dusj og skal i henhold til prosedyren dusje hjemme. Dette er ikke en akseptabel løsning. Teknisk etat har tilgang til to dusjer som er i en slik tilstand av de ikke blir brukt.

Rengjøring av brannbekledning

Vaskemaskinen som benyttes tar 30 minutter og vasker ikke tøyet godt nok slik at det trolig fortsatt er kjemikalier fra brannrøyk/gasser i klærne når det er ferdigvasket. Klærne som var vasket var fortsatt skitten.

Feierne har egen inngang og garderobe med dusj og toalett. Her er det egen vaskemaskin og tørktrommel. Tøyet vaskes hver dag.

De bygningsmessige forholdene på hovedbrannstasjonen er ikke tilfredsstillende og må utbedres.

Pålegg - Etablering av tilfredsstillende arbeidslokaler, inkludert personalrom for ansatte ved Rauma brannvesen

Rauma kommune må utarbeide tidfestede planer og gjennomføre tiltak som sikrer at arbeidslokalene ved Rauma brannvesen sim hovedbrannstasjon på Åndalsnes blir utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, inkl. personalrom tilfredstiller kravene i forskrift om utforming og innretting av arbeidsplasser og arbeidslokaler, jf arbeidsmiljøloven § 3-1 (2 c) og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid § 5 andre ledd nr 6.

Vilkår:

For at pålegget skal vurderes som oppfylt må følgende dokumentasjon oversendes:
Dokumentasjon som viser framdriften i arbeidet innen 01.11.2017

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) §§ 2-14 , 2-1 første ledd og andre ledd, 3-4 , 3-6 og 3-7 og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) § 5 andre ledd nr. 6

Frist for gjennomføring: **01.11.2017**

Begrunnelse:

Arbeidsplassforskriften § 2 – 14 stiller krav om at arbeidslokaler skal være utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, personalrom mv får tilfredsstillende klima med hensyn til temperatur, fuktighet, trekk, luftkvalitet og sjenerende lukt, og beskyttelse mot giftige eller helsefarlige stoffer mv. Videre har arbeidsplassforskriften § 2-1 krav om at arbeidslokaler og atkomsten til lokaler skal være utformet og innredet med sikte på den virksomhet og de arbeidsplassene som finnes i lokalet og ha en tilfredsstillende velferdsmessig standard. Kapittel 3 har bestemmelser om bla. personalrom.

Se ellers begrunnelsen under pålegg 6.

Pålegg - Etablering av tilfredsstillende arbeidslokaler, inkludert personalrom for ansatte ved Rauma brannvesen

Rauma kommune må utarbeide tidfestede planer og gjennomføre tiltak som sikrer at arbeidslokalene ved Rauma brannvesen sin hovedbrannstasjon på Åndalsnes blir utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, inkl. personalrom tilfredstiller kravene i forskrift om utforming og innretting av arbeidsplasser og arbeidslokaler, jf arbeidsmiljøloven § 3-1 (2 c) og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid § 5 andre ledd nr 6.

Vilkår:

For at pålegget skal vurderes som oppfylt må følgende dokumentasjon oversendes:
Dokumentasjon som viser at påpekte forhold er utbedret innen 01.03.2018

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) §§ 2-14 , 2-1 første ledd og andre ledd, 3-4 , 3-6 og 3-7 og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) § 5 andre ledd nr. 6

Frist for gjennomføring: **01.03.2018**

Begrunnelse:

Arbeidsplassforskriften § 2 – 14 stiller krav om at arbeidslokaler skal være utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, personalrom mv får tilfredsstillende klima med hensyn til temperatur, fuktighet, trekk, luftkvalitet og sjenerende lukt, og beskyttelse mot giftige eller helsefarlige stoffer mv. Videre har arbeidsplassforskriften § 2-1 krav om at arbeidslokaler og atkomsten til lokaler skal være utformet og innredet med sikte på den virksomhet og de arbeidsplassene som finnes i lokalet og ha en tilfredsstillende velferdsmessig standard. Kapittel 3 har bestemmelser om bla. personalrom.

Se ellers begrunnelsen under pålegg 6.

Hva skjer hvis dere ikke oppfyller pålegg innen fristen?

Hvis ikke pålegg er oppfylt innen fristen, kan vi ilegge dere tvangsmulkt, jf. arbeidsmiljøloven § 18-7. Tvangsmulkt vil si at dere må betale et fastsatt beløp for hver dag eller hver uke fram til dere har oppfylt pålegget, eller at dere må betale et engangsbeløp. Vi kan også helt eller delvis stanse virksomhetens aktiviteter inntil dere har oppfylt pålegget, jf. arbeidsmiljøloven § 18-8.

Dere kan klage

Dere kan klage på vedtak jf. forvaltningsloven § 28. Fristen for å klage er tre uker fra dere mottar vedtaket. For nærmere informasjon om klageinstans, fremgangsmåte ved klage og retten til å se sakens dokumenter, se www.arbeidstilsynet.no/klage.

Hva må dere gjøre?

Dere må sende oss en skriftlig tilbakemelding for hvert enkelt punkt innen fristen. Tilbakemeldingen skal undertegnes av arbeidsgiver eller en stedfortreder. Tilbakemeldingen kan også undertegnes av verneombudet eller en representant for de ansatte.

Informasjon til verneombudet

Verneombudet skal gjøres kjent med vedtak fra Arbeidstilsynet, jf. arbeidsmiljøloven §§ 6-2 sjette ledd og 18-6 åttende ledd. Vi har sendt en egen kopi av dette brevet til verneombudet. Hvis virksomheten ikke har verneombud, skal arbeidsgiveren gi kopien til representanten for de ansatte.

Har dere behov for mer informasjon?

Dere finner mer informasjon om Arbeidstilsynet og om regelverket på www.arbeidstilsynet.no og www.regelhjelp.no. Dere kan også kontakte oss på telefon 73 19 97 00. Dersom dere har spørsmål til saken, kontakt saksbehandler, oppgi referansenummer 2016/22752.

Med hilsen
Arbeidstilsynet

Tore Jeppe Sørhaug
tilsynsleder
(sign.)

Anne Marit Kjelbergnes
senioringeniør
(sign.)

Dette brevet er godkjent elektronisk i Arbeidstilsynet og har derfor ingen signatur.

Kopi til:

Virksomhetens verneombud

RAUMA KOMMUNE BRANNVESENET, Vollan 8A, 6300 ÅNDALSNES

Rauma kommune v/ HTV Marit Thorstensen, Vollan 8 A, 6300 ÅNDALSNES

Rauma kommune v/ Jo Undhjem, Vollan 8A, 6300 ÅNDALSNES

Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Postboks 2520, 6404 MOLDE

RAUMA KOMMUNE
Vollan 8A
6300 ÅNDALSNES

Orgnr 864980902

Tilsyn - RAUMA KOMMUNE BRANNVESENET

Vi viser til tilsyn den 06.06.2016.

Vi viser til vedtak om pålegg av 01.09.2016 og tilbakemeldingen fra Rauma kommune av 09.03.2018.

Vedtak om pålegg uten forhåndsvarsel

Arbeidstilsynet har hjemmel til å gi pålegg, sette vilkår og unnlate forhåndsvarsling av vedtak i henhold til arbeidsmiljøloven § 18-6 første og sjette ledd, og forvaltningsloven § 16 tredje ledd, bokstav a-c.

Pålegg - Etablering av tilfredsstillende arbeidslokaler, inkludert personalrom for ansatte ved Rauma brannvesen

Rauma kommune må utarbeide tidfestede planer og gjennomføre tiltak som sikrer at arbeidslokalene ved Rauma brannvesen sin hovedbrannstasjon på Åndalsnes blir utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, inkl. personalrom tilfredstiller kravene i forskrift om utforming og innretting av arbeidsplasser og arbeidslokaler § 2-14, jf arbeidsmiljøloven § 3-1 (2 c) og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid § 5 andre ledd nr 6.

Vilkår:

For at pålegget skal vurderes som oppfylt må følgende dokumentasjon oversendes:

Tidfestede handlingsplaner innen 01.11.2018

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) § 2-14 og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) § 5 andre ledd nr. 6

Frist for gjennomføring: **01.11.2018**

Begrunnelse:

Arbeidsplassforskriften § 2 – 14 stiller krav om at arbeidslokaler skal være utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, personalrom mv får tilfredsstillende klima med hensyn til temperatur, fuktighet, trekk, luftkvalitet og sjenerende lukt, og beskyttelse mot giftige eller helsefarlige stoffer mv. Videre har arbeidsplassforskriften § 2-1 krav om at arbeidslokaler og adkomsten til lokaler skal være utformet og innredet med sikte på den virksomhet og de arbeidsplassene som finnes i lokalet og ha en tilfredsstillende velferdsmessig standard. Kapittel 3 har bestemmelser om bla. personalrom.

Rauma brannvesen har tre stasjoner. Hovedstasjonen ligger på Åndalsnes, men det er bistasjoner i Måndalen og Åfarnes.

Vi registrerte en rekke bygningsmessige mangler ved hovedbrannstasjonen i forhold til arbeidsmiljølovens krav, som f.eks:

Mangelfull ventilasjon og mangel på prosessavsug

Arbeidslokalene i 2. etg omfatter møterom, kontor til feiere, brannsjef og forebyggende avd. og det er oppstilling av brannbiler, personalrom og røykdykkerrom, verksted, lager m.m i 1. etg.

Hele bygget mangler mekanisk ventilasjon. Her skjer oppstart av brannbiler og det mangler eksosavsug. Vi fikk opplyst at ansatte plages av eksos og andre gasser fra sveisearbeid i verkstedet til teknisk avd. som holder til i underetasjen. Dette skyldes dårlig isolasjon mellom 2. etg. og verkstedet i 1. etg. I tillegg kommer støy fra kompressor (naborom).

Fylling av slokkeutstyr skjer under avtrekk.

Lite tilfredsstillende garderobeforhold

Arbeidsplassforskriften kap 3 stiller krav om at det normalt skal være adskilte garderober, vaskerom (inkl. dusj) og toaletter for kvinner og menn. Ansatte ved brannstasjonen utfører arbeid der behovet for klesskifte og vask/dusj er nødvendig, og det er da et krav om adskilte garderober vaskerom, inkl. dusj. Vi registrerte at det ikke er opprettet garderober for begge kjønn. Det er ikke mulig å skille mellom rene soner og ureine soner (forurensset område).

Brannkonstablene mangler dusj og skal i henhold til prosedyren dusje hjemme. Dette er ikke en akseptabel løsning. Teknisk etat har tilgang til to dusjer som er i en slik tilstand at de ikke blir brukt.

Feierne har egen inngang og garderobe med dusj og toalett. Her er det egen vaskemaskin og tørktrommel. Tøyet vaskes hver dag.

De bygningsmessige forholdene på hovedbrannstasjonen er ikke tilfredsstillende og må utbedres.

Arbeidstilsynet lukket pålegget om tidfestet handlingsplan i brev av 11.04.2017 der det framkom at utbedringen av lokalene ville skje i perioden februar 2017 - august 2018. I tilbakemeldingen av 09.03.2018 opplyses det at kommunestyret i den politiske behandlingen for budsjettåret 2018, fattet

vedtak om å gå bort fra å utbedre eksisterende bygg til å utrede ny lokalisering og nytt bygg for avdelingene som holder til i eksisterende bygg. Utredningen skal legges fram innen september 2018 og behandles i formannskap og kommunestyre i oktober 2018.

Pålegget som ble ansett som oppfylt i brev av 11.04.2017 ble gjort ut i fra de opplysninger som forelå da. Da Rauma kommune har tatt initiativ til en ny utredning, velger vi å fatte vedtaket om tidfestet plan på nytt. Det fattes vedtak om framdriftsplan og ferdigstillelse med nye frister siden disse også nå må endres.

Hva skjer hvis dere ikke oppfyller pålegg innen fristen?

Hvis ikke pålegg er oppfylt innen fristen, kan vi ilegge dere tvangsmulkt, jf. arbeidsmiljøloven § 18-7. Tvangsmulkt vil si at dere må betale et fastsatt beløp for hver dag eller hver uke fram til dere har oppfylt pålegget, eller at dere må betale et engangsbeløp. Vi kan også helt eller delvis stanse virksomhetens aktiviteter inntil dere har oppfylt pålegget, jf. arbeidsmiljøloven § 18-8.

Dere kan klage

Dere kan klage på vedtak jf. forvaltningsloven § 28. Fristen for å klage er tre uker fra dere mottar vedtaket. For nærmere informasjon om klageinstans, fremgangsmåte ved klage og retten til å se sakens dokumenter, se www.arbeidstilsynet.no/klage.

For å vurdere om virksomheten følger bestemmelsene i arbeidsmiljølovgivningen trenger Arbeidstilsynet flere opplysninger. Hvis dere ikke har de opplysningene vi etterspør, så gi oss skriftlig tilbakemelding om dette.

Krav om opplysninger

Vi ber om å få tilsendt følgende opplysninger/dokumentasjon:

1. Utarbeidet liste over hvilke avvik som må prioriteres og lukkes helt eller delvis i eksisterende bygg
2. Beskrivelse av hvordan verneombud/ansattes representanter har medvirket

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 18-5 første ledd

Frist for innsendelse: **01.05.2018**

Begrunnelse:

Vi viser til brev fra Rauma kommune datert 09.03.2018 der det er opplyst at dere ønsker en dialog med Arbeidstilsynet for å kunne få til midlertidige og permanente løsninger som kan bedre forholdene i

eksisterende bygning inntil ny lokalisering/bygg er ferdigstilt: "Vi ønsker en dialog og tilbakemelding fra Arbeidstilsynet om vi kan lage forslag til prioriterte midlertidig tiltak med tidsfrist for å lukke avvik helt eller delvis. I tillegg ha en dialog om pålegg/tiltak som vanskelig kan utbedres i eksisterende bygg uten å bruke forholdsvis store økonomiske ressurser i et bygg som blir erstattet om noe tid. Ev hva som kan være midlertidige løsninger utenfor eksisterende bygg (leide lokaler, brakkerigg mm)."

Krav om opplysninger

Vi ber om å få tilsendt følgende opplysninger/dokumentasjon:

1. Ferdigstilte tiltak for å delvis eller helt lukke avvik i eksisterende bygg iht omforent prioritert liste.
2. Beskrivelse av hvordan verneombud/ansattes representanter har medvirket

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 18-5 første ledd

Frist for innsendelse: **01.10.2018**

Begrunnelse:

Vi viser til brev fra Rauma kommune datert 09.03.2018 der det er opplyst at dere ønsker en dialog med Arbeidstilsynet for å kunne få til midlertidige og permanente løsninger som kan bedre forholdene i eksisterende bygning inntil ny lokalisering/bygg er ferdigstilt: "Vi ønsker en dialog og tilbakemelding fra Arbeidstilsynet om vi kan lage forslag til prioriterte midlertidig tiltak med tidsfrist for å lukke avvik helt eller delvis. I tillegg ha en dialog om pålegg/tiltak som vanskelig kan utbedres i eksisterende bygg uten å bruke forholdsvis store økonomiske ressurser i et bygg som blir erstattet om noe tid. Ev hva som kan være midlertidige løsninger utenfor eksisterende bygg (leide lokaler, brakkerigg mm)."

Dere kan klage

Dere kan klage dersom dere mener dere ikke har plikt eller lovlig adgang til å gi opplysningene jf. forvaltningsloven § 14. Fristen for å klage er tre dager fra dere mottar vedtaket. For nærmere opplysninger om klageinstans og fremgangsmåte, se www.arbeidstilsynet.no/klage.

Fristutsettelse

Pålegget som ble ansett som oppfylt i brev av 11.04.2017 ble gjort ut i fra de opplysninger som forelå da. Siden Rauma kommune har tatt initiativ til en ny utredning, fattes det vedtak om framdriftsplan og ferdigstillelse med nye frister siden disse også nå må endres.

Fristutsettelsen gjelder følgende:

Pålegg - Etablering av tilfredsstillende arbeidslokaler, inkludert personalrom for ansatte ved Rauma brannvesen

Rauma kommune må utarbeide tidfestede planer og gjennomføre tiltak som sikrer at arbeidslokalene ved Rauma brannvesen sin hovedbrannstasjon på Åndalsnes blir utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, inkl. personalrom tilfredstiller kravene i forskrift om utforming og innretting av arbeidsplasser og arbeidslokaler, jf arbeidsmiljøloven § 3-1 (2 c) og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid § 5 andre ledd nr 6.

For at pålegget skal vurderes som oppfylt må følgende dokumentasjon oversendes:
Dokumentasjon som viser framdriften i arbeidet innen 01.10.2019.

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) §§ 2-14 , 2-1 første ledd og andre ledd, 3-4 , 3-6 og 3-7 og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) § 5 andre ledd nr. 6

Ny frist settes til: **01.10.2019**

Pålegg - Etablering av tilfredsstillende arbeidslokaler, inkludert personalrom for ansatte ved Rauma brannvesen

Rauma kommune må utarbeide tidfestede planer og gjennomføre tiltak som sikrer at arbeidslokalene ved Rauma brannvesen sin hovedbrannstasjon på Åndalsnes blir utformet og innredet slik at de enkelte arbeidsplasser, inkl. personalrom tilfredstiller kravene i forskrift om utforming og innretting av arbeidsplasser og arbeidslokaler, jf arbeidsmiljøloven § 3-1 (2 c) og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid § 5 andre ledd nr 6.

For at pålegget skal vurderes som oppfylt må følgende dokumentasjon oversendes:
Dokumentasjon som viser at påpekte forhold er utbedret innen 01.01.2021.

Hjemmel: arbeidsmiljøloven § 3-1 første ledd og andre ledd bokstav c, forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften) §§ 2-14 , 2-1 første ledd og andre ledd, 3-4 , 3-6 og 3-7 og forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften) § 5 andre ledd nr. 6

Ny frist settes til: **01.01.2021**

Hva må dere gjøre?

Dere må sende oss en skriftlig tilbakemelding for hvert enkelt punkt innen fristen. Tilbakemeldingen skal undertegnes av arbeidsgiver eller en stedfortreder. Tilbakemeldingen kan også undertegnes av verneombudet eller en representant for de ansatte.

Gi informasjonen videre til verneombudet/hovedverneombudet

Verneombudet/hovedverneombudet skal gjøres kjent med vedtak fra Arbeidstilsynet. Vi ber derfor om at du som arbeidsgiver gir en kopi av dette brevet til verneombudet ved enheten og hovedverneombudet i Rauma kommune.

Se arbeidsmiljøloven §§ 6-2 sjette ledd og 18-6 åttende ledd.

Har dere behov for mer informasjon?

Dere finner mer informasjon om Arbeidstilsynet og om regelverket på www.arbeidstilsynet.no og www.regelhjelp.no. Dere kan også kontakte oss på telefon 73 19 97 00. Dersom dere har spørsmål til saken, kontakt saksbehandler, oppgi referansenummer 2016/22752.

Med hilsen
Arbeidstilsynet

Hallvard Solevåg
tilsynsleder
(sign.)

Anne Marit Kjelbergnes
senioringeniør
(sign.)

Dette brevet er godkjent elektronisk i Arbeidstilsynet og har derfor ingen signatur.

Kopi til:
RAUMA KOMMUNE BRANNVESENET, Vollan 8A, 6300 ÅNDALSNES
Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Postboks 2520, 6404 MOLDE

Lukking av møter i Kontrollutvalget – saksbehandling, føring av møtebok og hjemmel for lukking

7.11.2018 (2018/3931)

Ombudsmannen er kommet til at enkelte saksbehandlingsregler i kommuneloven kapittel 6 ikke er overholdt av Kontrollutvalget ved lukkingen av tre ulike møter. Ombudsmannen ber Kontrollutvalget påse at kommunelovens saksbehandlingsregler for lukking av møter følges i fremtiden.

Ombudsmannen ber også Kontrollutvalget om på nytt å vurdere hjemmelen for å lukke de tre møtene. Det er begrunnet tvil om vilkårene for den hjemmelen Kontrollutvalget har brukt for lukking av deler av det ene møtet, er oppfylt. Videre er det uklart hva som er hjemmelen for lukking av deler av de to andre møtene, og hvilke opplysninger i disse møtene som er taushetsbelagte.

Sakens bakgrunn

En journalist i Trønder-Avisa klaget til ombudsmannen over lukking av følgende møter i Frosta kommune:

- Kontrollutvalget 3. mai 2018, sak 21/18 «Orientering fra rådmannen»
- Formannskapet 15. mai 2018, orienteringssakene «Orientering fra rådmannen» og «Barnehagesaken»
- Kontrollutvalget 23. mai 2018, sak 25/18 «Henvendelser til kontrollutvalget»
- Kommunestyret 29. mai 2018, sak 35/18 «Henvendelser til kontrollutvalget»
- Kommunestyret 12. juni 2018, sak 36/18 «Oppfølging av henvendelser til kontrollutvalget»
- Kontrollutvalget 21. juni 2018, sak «Referatsaker»

Konsek Trøndelag IKS (Konsek) er sekretariat for blant annet det aktuelle kontrollutvalget. Etter å ha forelagt saken for kommunen, svarte Konsek på de spørsmålene som gjaldt Kontrollutvalget. Vi besluttet derfor å dele saken. Denne uttalelsen omhandler lukkingen av møtene i Kontrollutvalget.

Ifølge den offentlige møteinnkallingen til Kontrollutvalgets møte 3. mai 2018, gjelder sak 21/18 kommunens oppfølging av plan- og byggesaksprosesser i lys av de seneste oppslagene i lokalavisen om dette. Kontrollutvalget ba om en orientering om saken.

I protokollen fra møtet heter det:

«Behandling:

Ordfører og rådmann ga en orientering og svarte på spørsmål.

Møte ble lukket under deler av rådmannens orientering, jf. kommuneloven §31. nr. 3.»

Hverken for møtet 23. mai 2018 eller møtet 21. juni 2018 fremgår det av møteinnkallingen hva møtet gjelder. I protokollen fra møtet 23. mai heter det følgende om sak 25/18:

«Behandling:

Møtet ble lukket ved behandling av saken, jf. kommunelovens § 31 2. ledd og forv.l. §13.»

I protokollen fra møtet 21. juni 2018 heter det om sak 28/18:

«Møtet ble lukket ved presentasjon av referatsak nr. 3, jf. kommunelovens §31 nr. 2 og 4.»

I klagen hit ba journalisten om at ombudsmannen så nærmere på det formelle rundt lukkingen av møtene og det materielle grunnlaget for lukkingen. Han mente at politisk behandling av disse sakene er av offentlig interesse.

Våre undersøkelser

Etter en gjennomgang av klagen og de oversendte saksdokumentene fant vi grunn til å undersøke saken nærmere.

I brev 19. september 2018 spurte vi hvordan det var besluttet at (deler av) møtene 3. mai, 23. mai og 21. juni 2018 skulle lukkes. For møtet 3. mai 2018 ba vi om en nærmere redegjørelse for hva som er årsaken til lukkingen, hjemmelen for dette og om vilkårene i den anførte hjemmelen er oppfylt. Vi spurte også om kommunen mente at vilkårene i kommuneloven § 30 nr. 4 er oppfylt for protokollene fra møtene 23. mai og 21. juni 2018.

Konsek svarte i brev 10. oktober 2018 at lukking av møter i Kontrollutvalget skjer ved at det blir redegjort for at det vil bli gitt skjermingsverdig informasjon og hva som er hjemmelen for lukking. Det fremgår ikke av svarbrevet hvem som gir denne informasjonen eller om dette gjøres for åpne dører. Videre skrev Konsek at det er alminnelig praksis i kommunal sektor at dersom ingen ytrer seg mot et forslag til vedtak, anses forslaget som vedtatt, og at dette også er praksis ved lukking av møter i Kontrollutvalget.

Om lukking av møtet 3. mai 2018 ved behandlingen av sak 21/18 skrev Konsek:

«Når det gjelder møtet den 03.05.18 opplyste rådmannen at han hadde informasjon av personalmessig karakter som han bare kunne gi til utvalget dersom møtet ble lukket. Basert på denne opplysningen hadde utvalget få alternativer til å vedta lukning i samsvar med kommuneloven §31 nr. 3.»

Om lukking av møtene 23. mai og 21. juni 2018 skrev Konsek:

«Slik vi har tolket regelverket mht. møteoffentlighet og dokumentoffentlighet – med unntaksbestemmelser – er vi av den oppfatning at det forelå gode grunner (hjemler) for å lukke deler av møtene den 23.05.18 og 21.06.18. I begge disse sakene var det svært mange skjermingsverdige opplysninger om enkeltpersoner (også om tredjepart), herunder varsel etter arbeidsmiljøloven. Vi viser for øvrig også til arbeidsmiljøloven §2A-4.»

Videre erkjente Konsek at avstemmingsresultatet burde fremgått av protokollene, og at dette vil forbedres i fremtiden. De konkluderte med at kommuneloven § 30 nr. 4 «i hovedsak er oppfylt».

Ombudsmannens syn på saken

1. Saksbehandlingen og føringen av møtebok

Kommuneloven kapittel 6 inneholder saksbehandlingsregler for folkevalgte organer. Det følger av loven § 30 nr. 1 at «(f)olkevalgte organer behandler sine saker og treffer sine vedtak i møter». Hovedregelen er at møtene holdes for åpne dører, jf. § 31 nr. 1. Unntak må ha hjemmel i lov og vedtas i tråd med bestemmelsene i §§ 31 og 31a.

Det følger av ordlyden i kommuneloven § 31 at det er organet selv som vedtar å lukke møtet. Videre følger det av kommuneloven § 35 nr. 1 at vedtak treffes med alminnelig flertall. Avstemningen skjer i åpent møte, jf. § 31 a nr. 1 annen setning. Det samme gjelder i utgangspunktet også debatten om hvorvidt møtet skal lukkes. Det følger av kommuneloven § 30 nr. 4 at avgjørelser om at et møte skal holdes for lukkede dører, skal føres i møteboken, og at hjemmelen for avgjørelsen skal fremgå.

Ombudsmannen har i uttalelse 24. oktober 2014 (SOM-2014-2082) uttalt følgende om viktigheten av at kommuner følger de prosessuelle reglene dersom møter i folkevalgte organer lukkes:

«Reglene som er gitt om føring av møteboken, er ment å sikre at spørsmålene om møteoffentlighet blir behandlet på en forsvarlig måte ved å bidra til en regelorientert saksbehandling. Dette kan også være nyttig av hensyn til klarhet og kontroll, jf. Ot.prp. nr.17 (2008–2009) s. 33. Av hensyn til demokratiet, åpenheten og tilliten til de folkevalgte organenes avgjørelser er det svært viktig at kommunen

overholder saksbehandlingsreglene som gjelder ved avgjørelser av om møter skal holdes for lukkede dører.»

Ut fra Konseks svarbrev hit fremstår prosessen rundt lukking av møter i Kontrollutvalget lite formell. Det Konsek skriver om begrunnelsen for lukking av møtet 3. mai 2018, kan forstås slik at rådmannen la føringene for om møtet skulle lukkes. Det ble heller ikke foretatt noen formell avstemming.

Ombudsmannen påpeker at det er organet selv som skal vurdere om vilkårene for lukking av møtet er oppfylt og eventuelt vedta lukking, jf. kommuneloven § 31. Det minnes også om hovedregelen om at debatten om lukking av møtet skal skje i åpent møte, og at avstemningen skal skje i åpent møte, jf. § 31 a nr. 1.

Ved lukking av møtene 23. mai og 21. juni 2018 har kommunen blant annet vist til kommuneloven § 31 nr. 2 om taushetsplikt. For møtet 23. mai 2018 er det også vist til forvaltningsloven § 13. I redegjørelsen hit er det i tillegg vist til arbeidsmiljøloven § 2A-4.

Hovedregelen i kommuneloven § 31 er at møter er offentlige, og unntak fra hovedregelen krever at det påvises en særskilt hjemmel. Kravet i § 30 nr. 4 om at det må vises til «hjemmelen for avgjørelsen» må derfor forstås slik at det kreves en spesifisering av hvilket nummer i kommuneloven § 31, samt eventuelt andre lovbestemmelser, som har begrunnet lukkingen. Dersom lukkingen hjemles i kommuneloven § 31 nr. 2, må det også vises til hvilken bestemmelse som hjemler taushetsplikt, herunder hvilket ledd, bokstav eller nummer i taushetspliktbestemmelsen som er brukt. Dette er med på å sikre at spørsmålene blir forsvarlig behandlet, og det ivaretar hensynet til klarhet og kontroll, se blant annet Ot.prp. nr. 17 (2008–2009) side 32–33. Ombudsmannen mener kravet om at det må vises til «hjemmelen for avgjørelsen» i kommuneloven § 30 nr. 4, ikke er fullt ut fulgt ved lukkingen av møtene i Kontrollutvalget 23. mai og 21. juni 2018.

Ombudsmannen ber Kontrollutvalget påse at kommunelovens saksbehandlingsregler for lukking av møter følges i fremtiden.

2. Lukking av møtet 3. mai 2018 – er vilkåret for lukking oppfylt?

Konsek har opplyst at møtet ble lukket med hjemmel i kommuneloven § 31 nr. 3. Av denne bestemmelsen fremgår det at organet skal vedta å lukke møtet når det skal behandle en «sak som angår en arbeidstakers tjenstlige forhold». Organet har med andre ord en rettslig plikt til å lukke møtet dersom vilkårene er oppfylt.

Det er sakstypen som er avgjørende for om det er «sak som angår» arbeidstakerens tjenstlige forhold. «[T]jenstlige forhold» er i denne sammenheng saker om tilsetting, oppsigelse, avskjed, lønnsvilkår, permisjon og andre spørsmål som angår enkeltpersoners tjenstemessige forhold, se Prop. 152 L (2009–2010) sidene 29 og 44. Det er ikke tilstrekkelig for å lukke møtet at det er rettet et kritisk søkelys mot tjenstemannens saksbehandling eller hvordan han eller hun ellers har opptrådt i stillingen, se Bernt, Norsk Lovkommentar, note 615 (sist hovedrevidert 1. oktober 2014).

Grunnen til at deler av møtet 3. mai 2018 ble lukket, er oppgitt å være at rådmannen ikke ville kunne gi utvalget informasjonen som ble opplyst å være «av personalmessig karakter», dersom møtet ikke ble lukket.

Av saksfremlegget fremgår det at saken dreier seg om Kontrollutvalgets bekymring for kommunens omdømme som følge av oppslag i lokalmedia. Kontrollutvalget ba om en orientering om «saksbehandling, saksgang og prosesser knyttet til plan- og byggesak». Det fremgår ikke av de oversendte saksdokumentene eller av redegjørelsen hit, hva som utgjør informasjonen «av personalmessig karakter». Selv om det kan ha fremkommet opplysninger om enkeltpersoners utførelse av deres arbeid, er det vanskelig å se at saken, etter sin art, var en sak om en enkeltpersons tjenstemessige forhold. Ombudsmannen mener det derfor er begrunnet tvil om vilkårene i kommuneloven § 31 nr. 3 for lukking av deler av møtet er oppfylt.

Ombudsmannen har ikke tatt stilling til om møtet eventuelt kunne lukkes med hjemmel i andre bestemmelser. Kontrollutvalget bes vurdere på nytt om det var hjemmel for å lukke møtet ved behandlingen av sak 21/18.

3. Lukking av møtene 23. mai og 21. juni 2018 – er vilkårene for lukking oppfylt?

På bakgrunn av det Konsek skrev i svarbrevet hit, fremstår det uklart for ombudsmannen hva som er hjemmelen for lukking av det to møtene. Det er også uklart hvilke konkrete opplysninger Kontrollutvalget mener er taushetsbelagte. Som det fremgår ovenfor under punkt 1, er det krav om særskilt hjemmel for å gjøre unntak fra hovedregelen om offentlig møte. Det er ikke tilstrekkelig at det foreligger «gode grunner» for å lukke møtet, slik Konsek skrev i svarbrevet hit. Ombudsmannen ber derfor Kontrollutvalget om å vurdere hjemmelen for å lukke møtene ved behandling av sakene 25/18 og 28/18 på nytt.

Konklusjon

Saksbehandlingsreglene for lukking av møter i folkevalgte organer er ment å sikre at spørsmålene om møteoffentlighet blir behandlet på en forsvarlig måte. En regelorientert saksbehandling skal også ivareta hensynet til klarhet og kontroll.

Det er organet selv som skal vurdere om vilkårene for lukking av et møte er oppfylt og eventuelt vedta lukking. Vedtak om lukking treffes med alminnelig flertall, og resultatet skal føres i møteboken. Det skal vises til hvilket nummer i kommuneloven § 31, samt eventuelt andre lovbestemmelser, som har begrunnet lukkingen. Ombudsmannen ber Kontrollutvalget påse at kommunelovens saksbehandlingsregler for lukking av møter følges i fremtiden.

Videre er det etter ombudsmannens syn begrunnet tvil om vilkårene for den hjemmelen Kontrollutvalget har brukt for lukking av deler av møtet 3. mai 2018, er oppfylt. Det fremstår også som uklart hva som er hjemmelen for lukking av deler av de to møtene 23. mai og 21. juni 2018, og hvilke opplysninger i disse møtene som eventuelt er taushetsbelagte. Ombudsmannen ber derfor Kontrollutvalget om å vurdere hjemmelen for å lukke de tre møtene på nytt.

Ombudsmannen ber om å bli orientert om den fornyede vurderingen innen 19. desember 2018.

7.11.2018 (2018/3931)

Representantskapet

Innkalling til møte nr. 3 – 2018

14. desember 2018

Innkalling til møte i representantskapet nr. 3-2018

Innkalling sendes:

Faste medlemmer i representantskapet
Ordførere/rådmenn i NIR-kommunene

Til orientering sendes innkallingen:

Tekniske sjefer eller tilsvarende i NIR-kommunene
Styrets leder
Vararepresentanter
Kontrollutvalg

Tidspunkt:

Fredag 14. desember 2018 kl. 10.00 (til ca. kl. 14).

Sted:

Kranaskjæret, Vågen, Kristiansund

Saker til orientering:

- Ny omlastestasjon i Kristiansund
- Avfallsplan for Kristiansund
- SESAM
- ReMidt
- Ny renovasjonsordning
- Nytt plastsorteringsanlegg i Kristiansund
- Eiermøte i Rekom
- Informasjonsarbeid

Saker til behandling:

18/18	Halsa kommune – betinget oppsigelse av deltakerforholdet
19/18	Rauma kommune – oppsigelse av deltakerforholdet
20/18	Økonomiplan for 2019-2022
21/18	Møteplan for 2019

Det blir servert lunsj.

For å spare miljøet oppfordrer vi til samkjøring til møtet.

Arne Hoem
representantskapsleder

GODKJENNING AV INNKALLING OG SAKSLISTE

Forslag til

v e d t a k :

Innkalling og saksliste godkjennes.

VALG AV REPRESENTANTER TIL Å UNDERSKRIVE PROTOKOLL

Forslag til

v e d t a k :

Følgende personer ble, i tillegg til representantskapets leder, foreslått og valgt for underskrift av protokoll:
..... og

SAKER TIL ORIENTERING

Det vil bli gitt en muntlig redegjørelse om orienteringssakene.

Forslag til

v e d t a k :

Sakene tas til orientering.

SAKER TIL BEHANDLING

18/18 HALSA KOMMUNE – BETINGET OPPSIGELSE AV DELTAKERFORHOLDET

Saksbehandler:	Hilde Ø. Harstad
Tidligere behandling:	Styresak 18/18
Vedlegg:	Brev fra Halså kommune av 22.10.18

Viser til vedlagte brev fra Halså kommune.

Halså kommune slås sammen med Hemne kommune og deler av Snillfjord kommune til nye Heim kommune fra 01.01.20. Halså kommune har i tidligere møter varslet om at det er naturlig at den nye kommunen tilhører ett renovasjonsselskap, og at dette vil bli HAMOS. Siden det pågår forhandlinger mellom HAMOS og NIR om et nytt felles selskap, har Halså kommune ønsket å avvete resultatet av disse. Halså kommunestyre har derfor fattet vedtak om betinget oppsigelse av sitt deltakerforhold i NIR.

Det vil være tett dialog med Halså kommune gjennom 2019 for å vurdere om utmeldelsen skal iverksettes.

I NIRs selskapsavtale § 17 står det blant annet:

"Den enkelte kommune kan med ett års skriftlig varsel si opp sitt deltakerforhold i det interkommunale samarbeide i NIR og kreve seg utløst av det. Utløsningssummen fastsettes til andelens nettoverdi ved oppsigelsesfristens utløp, men ikke til mer enn verdien av de midler vedkommende kommune har skutt inn. Den uttredende kommune fortsetter å hefte for den gjeld selskapet måtte ha på det tidspunkt uttreden finner sted."

Halså kommune har varslet at de ønsker å gå ut av fra NIR 01.01.20, noe som er innenfor selskapsavtalens krav om ett års oppsigelse.

Eventuell utløsningssum vil bestå av kommunens andel av NIRs driftsfond, samt tilsvarende andel av netto pensjonsforpliktelser i NIR, begge deler regnet pr. 31.12.19. Det vises for øvrig til sak 20/18 "Økonomiplan" for økonomiske konsekvenser av at Halså går ut av selskapet.

En utmelding fører også til at selskapsavtalen må endres og behandles i de gjenværende eierkommunene. Forslag til revidert selskapsavtale vil utarbeides av administrasjonen, og styret og representantskapet vil i tilfelle få denne til behandling høsten 2019.

Representanter for Halså i styret og representantskapet foreslås å bli sittende ut oppsigelsestiden, slik det også ble gjort da Surnadal gikk ut i 2011.

Om oppsigelsen iverksettes vil eksisterende avtaler som NIR har, og som forplikter Halså kommune, avsluttes så snart det er praktisk mulig uten ytterligere negative konsekvenser for de øvrige NIR-kommunene. Det tas i tilfelle sikte på å få til en smidig overgang i samarbeid med HAMOS.

Styret behandler denne saken i sitt møte 30.11.18.

Styret legger saken fram for representantskapet med følgende forslag til

v e d t a k :

Halsa kommunes vedtak om betinget oppsigelse av deltakerforholdet i NIR fra 01.01.20 tas til etterretning.

Økonomiske konsekvenser av en eventuell oppsigelse innarbeides i NIRs budsjett og økonomiplan fra og med 2020.

Medlemmer til representantskapet og styret fra Halsa blir sittende ut oppsigelsestiden.

Det skal føres en tett dialog med Halsa kommune gjennom 2019 for å avklare om ny selskapsavtale skal utarbeides og om øvrige avtaler skal avsluttes.

19/18 RAUMA KOMMUNE – OPPSIGELSE AV DELTAKERFORHOLDET

Saksbehandler: Hilde Ø. Harstad

Tidligere behandling: Styresak 19/18

Vedlegg: Brev fra Rauma kommune av 14.11.18 med vedlegg

Viser til vedlagte brev fra Rauma kommune.

Rauma kommune har det siste året vært i en prosess hvor de har vurdert hvilket renovasjonsselskap de skal tilhøre. Kommunestyret fattet i møtet 13.11.18 vedtak om å gå ut av NIR.

I NIRs selskapsavtale § 17 står det blant annet:

"Den enkelte kommune kan med ett års skriftlig varsel si opp sitt deltakerforhold i det interkommunale samarbeide i NIR og kreve seg utløst av det. Utløsningssummen fastsettes til andelens nettoverdi ved oppsigelsesfristens utløp, men ikke til mer enn verdien av de midler vedkommende kommune har skutt inn. Den uttreddende kommune fortsetter å hefte for den gjeld selskapet måtte ha på det tidspunkt uttredden finner sted."

Rauma kommune har varslet om at de ønsker å gå ut av NIR 01.01.20, noe som er innenfor selskapsavtalens krav om ett års oppsigelse.

Utløsningssummen vil bestå av kommunens andel av NIRs driftsfond, samt tilsvarende andel av netto pensjonsforpliktelser i NIR, begge deler regnet pr. 31.12.19. Det vises for øvrig til sak 20/18 "Økonomiplan" for økonomiske konsekvenser av at Rauma går ut av selskapet.

En utmelding fører også til at selskapsavtalen må endres og behandles i de gjenværende eierkommunene. Forslag til revidert selskapsavtale vil utarbeides av administrasjonen, og styret og representantskapet vil få denne til behandling høsten 2019.

Representanter for Rauma i styret og representantskapet foreslås å bli sittende ut oppsigelsestiden, slik det også ble gjort da Surnadal gikk ut i 2011.

Eksisterende avtaler som NIR har og som forplikter Rauma kommune vil avsluttes så snart det er praktisk mulig uten ytterligere negative konsekvenser for de øvrige NIR-kommunene. Det tas sikte på å få til en smidig overgang i samarbeid med RIR.

Styret behandler denne saken i sitt møte 30.11.18.

Styret legger saken fram for representantskapet med følgende forslag til

v e d t a k :

Rauma kommunes vedtak om oppsigelse av deltakerforholdet i NIR fra 01.01.20 tas til etterretning.

Økonomiske konsekvenser av oppsigelsen innarbeides i NIRs budsjett og økonomiplan fra og med 2020.

Medlemmer til representantskapet og styret fra Rauma blir sittende ut oppsigelsestiden.

Det utarbeides ny selskapsavtale for NIR uten Rauma.

Avtaler som NIR har og som forplikter Rauma kommune avsluttes så snart det er praktisk mulig uten ytterligere negative konsekvenser for de øvrige NIR-kommunene.

20/18 ØKONOMIPLAN FOR 2019-2022

Saksbehandler:	Else Mari Strand
Tidligere behandling:	Styresak 20/18
Vedlegg:	Ingen

Økonomiplanen for 2019-2022 bærer preg av de store prosjektene som har pågått – og fortsatt pågår – i NIR. Det ene prosjektet er bygging av et ettersorteringsanlegg for restavfall, SESAM. Vedtak i saken vil trolig bli gjort på nyåret 2019. De økonomiske konsekvensene av deltakelse i dette prosjektet er ikke tatt med i denne økonomiplanen, men vil komme som en budsjettendring i forbindelse med ev. vedtak om deltakelse.

Videre pågår det en utredning om et nytt, felles miljøsekskap med prosjektnavn ReMidt, som vil bestå av NIR og HAMOS. Et beslutningsgrunnlag vil være klart før sommeren 2019 og behandling og eventuelle vedtak i saken skal etter planen gjøres høsten 2019. Utredningen har p.t. ikke kommet så langt at det er mulig å si noe om, eller å tallfeste, alle konsekvenser som dette måtte medføre. Økonomiplanen har derfor ikke tatt høyde for et eventuelt nytt sekskap. Når dette eventuelt blir vedtatt, må det på plass et budsjett og en økonomiplan for det nye sekskapet.

Uavhengig av om det blir et nytt sekskap eller ikke, vil det bli en del endringer i renovasjonsordningene i årene som kommer. Det må en omstilling til for å klare å nå de økte kravene til materialgjenvinning. I NIR er vi allerede godt i gang med innføring av henteordning (egen dunk) for glass- og metallemballasje. Henteordning for matavfall er det foreløpig kun i Tingvoll kommune, men dette vil starte opp i Oppdal kommune i 2019, mens de øvrige kommunene kommer etter i løpet av 2020. Dette er bare noen av endringene som kommer til å skje i perioden 2019-2022.

Oppsigelsen fra Rauma kommune og den betingede oppsigelsen fra Halså kommune fra 01.01.20 får økonomiske konsekvenser for de gjenværende kommunene. Siden økonomiplanen inntil videre tar utgangspunkt i at NIR fortsetter som før, er tall for både Halså og Rauma tatt ut fra og med 2020.

ØKONOMIPLAN FOR NIR 2019 - 2022

	Regnskap 2017	Rev.budsjett 2018	Budsjett* 2019	Øk.plan 2020	Øk.plan 2021	Øk.plan 2022
Driftsinntekter						
Inntekter til drift av NIR						
Årsavgift NIR-kommunene	6 186 376	6 575 000	6 745 000	7 235 000	7 200 000	7 155 000
Andre inntekter	421 473	465 000	480 000	480 000	480 000	480 000
Sum inntekter til drift av NIR	6 607 849	7 040 000	7 225 000	7 715 000	7 680 000	7 635 000
Avfallsbehandling						
Salg av avfall og viderefakt. til NIR-kommunene	18 985 984	19 365 000	19 715 000	15 790 000	14 415 000	14 365 000
Innkjøp og tjenester viderefakt. NIR-kommunene	1 279 016	2 300 000	4 600 000	6 500 000	1 500 000	1 500 000
Midler fra Holdt Midt-Norge Rent-aksjonen (Strandrydding)	86 853	120 000	130 000	300 000	310 000	320 000
Sum avfallsbehandling	20 351 853	21 785 000	24 445 000	22 590 000	16 225 000	16 185 000
Sum driftsinntekter	26 959 702	28 825 000	31 670 000	30 305 000	23 905 000	23 820 000
Driftskostnader						
Kostnader relatert til drift av NIR						
Lønns- og pensjonskostnader	4 158 602	4 295 000	4 467 000	4 645 000	4 705 000	4 820 000
Revisjon, juridisk bistand, konsulenthonorar	31 500	60 000	65 000	110 000	95 000	95 000
Kontorkostnader, husleie, lisenser m.m.	730 312	645 000	690 000	700 000	740 000	740 000
Fag-, styre- og rep-skapsmøter, kurs, konferanser, reiser m.m.	391 670	465 000	525 000	590 000	510 000	420 000
Informasjonsarbeid for kommunene	916 049	1 300 000	1 325 000	1 325 000	1 200 000	1 150 000
Årsavgifter og medlemskap, bl.a. på kommunenes vegne	244 198	400 000	400 000	310 000	320 000	325 000
Prosjekter				310 000	200 000	100 000
Kostnader relatert til drift av NIR	6 582 271	7 485 000	7 872 000	8 290 000	7 770 000	7 650 000
Avfallshåndtering						
Transport og behandling av avfall	18 974 842	19 365 000	19 715 000	15 790 000	14 415 000	14 365 000
Div. innkjøp for videresalg.	1 332 088	2 300 000	4 600 000	6 500 000	1 500 000	1 500 000
Holdt Midt-Norge Rent (strandrydding)				300 000	310 000	320 000
Sum avfallshåndtering	20 306 930	21 665 000	24 315 000	22 590 000	16 225 000	16 185 000
Sum driftskostnader	26 889 201	29 150 000	32 187 000	30 880 000	23 995 000	23 835 000
Brutto driftsresultat	70 501	-325 000	-517 000	-575 000	-90 000	-15 000
Finansinntekter og -kostnader						
Renteinntekter og utbytte	43 242	60 000	60 000	40 000	42 000	45 000
Ordinært resultat	113 743	-265 000	-457 000	-535 000	-48 000	30 000
Bruk						
Bruk av tidligere års mindreforbruk (red. årsavgift)	349 423					
Annen budsj.bruk av tidl. års mindreforbruk	123 330	295 000	487 000	565 000	78 000	
Bruk av disposisjonsfond (NTNU)	37 500					
Bruk av disposisjonsfond (KLP)	17 352					
Mindreforbruk 2016/2017	518 468	605 774				
Sum bruk	1 046 073	900 774	487 000	565 000	78 000	-
Avsetninger						
Overførsel fra drift til investering	-18 222	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000
Overførsel fra disposisjonsfond	-17 352					
Mindreforbruk 2016 til disposisjonsfond	-518 468	-605 774				
Sum avsetninger	-554 042	-635 774	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000
Resultat	605 774	-	-	-	-	-

* Budsjett for 2019 behandlet i Representantskapet i juni 2018.

1. Årsavgift pr. innbygger blir 108,17 kr i 2019 (budsjettet i 2018), 136,30 kr i 2020, 135,60 kr i 2021 og 134,77 kr i 2022. Det er innbyggertallet pr. 1.januar 2018 som er brukt som utgangspunkt. Halså og Rauma kommune har en eiersats i NIR på til sammen 14,6 %. Ved deres uttreden av selskapet, vil årsavgiften for de resterende kommunene øke med 17 % på grunn av det reduserte innbyggertallet i NIR.
2. Fra og med 2019 vil det gradvis bli innført en ny renovasjonsordning med innsamling av matavfall og glass- og metallemballasje i alle NIR-kommunene. Som følge av dette vil restavfallsmengden gå ned. Det kan også bli ettersortering av restavfallet i SESAM-anlegget når det blir startet opp, trolig i

2022. Prisen på gjenvinning av matavfall vil bli litt høyere enn prisen på forbrenning eller ettersortering av restavfall. Mengden innsamlet glass- og metallemballasje forventes å gå opp etter hvert som alle kommunene får innført dette.

3. I forbindelse med innføring av ny renovasjonsordning må det kjøpes inn et stort antall avfallsdunker til matavfall, samt dunker for glass og metall i kommunene som mangler dette. Disse innkjøpene vil i hovedsak skje i 2019 og 2020.
4. Det er gått ut i fra 5 hele stillinger i NIR fra og med 2019, samt lønnsstigning på 3,5 % pr.år. Premiefondet hos KLP (pensjon) hadde en saldo på ca. 3,5 millioner kroner pr. 31.12.17. De årlige pensjonskostnadene på ca. 500 000 kroner vil bli dekket av premiefondet i perioden 2019 - 2022. På posten møtehonorarer for styre og representantskap er det tatt høyde for høyere møteaktivitet i 2020 relatert til SESAM og ny renovasjonsordning. Samme år får NIR også nytt styre og representantskap, og det vil bli gjort nytt vedtak om størrelsen på møtehonorarene. I denne planen er det tatt utgangspunkt i dagens satser.
5. På grunn av endringer i renovasjonsløsningene på mange områder, er det tatt høyde for økte reise- og møtekostnader i 2019 og 2020. Det er også lagt inn kostnader til kursing av det nye styret i 2020. Kostnadene på disse postene trappes så ned fram mot 2022.
6. Informasjonsarbeidet vil bli veldig viktig i forbindelse med innføringen av ny renovasjonsordning og det er derfor satt av 1 325 000 kr til dette i 2019 og 2020, mens en regner med at behovet reduseres noe i årene etter.
7. I posten for årsavgifter og medlemskap er SeSammen-samarbeidet (Midt-Norge) tatt inn med 100 000 kr. pr år fra og med 2018. En omlegging av årsavgiften i Avfall Norge gjør at kostnaden der går ned med ca. 50 000 kr.pr. år.
8. Det er satt av for kostnader relatert til ny renovasjonsordning, samt andre aktuelle prosjekter som det kan bli behov for å delta i.
9. Strandryddingen i forbindelse med Hold Midt-Norge Rent - kampanjen vil trolig fortsette og en regner med omtrent samme mengder som i 2018. På kostnadssiden er det snakk om kommunenes utgifter til mottak, videre transport og behandling av avfallet, mens inntektsposten består av godtgjørelse fra Miljødirektoratet.
10. For å redusere og jevne ut den årlige kostnaden for kommunene, legges det inn bruk av fond med 487 000 kr i 2019 (budsjettet), 565 000 kr i 2020 og 78 000 kr i 2021, til sammen 1 130 000 kr. Saldo på fond pr. 31.12.17 var 1 605 774 kr, hvorav 782 000 kr ble vedtatt brukt i budsjettene for 2018 og 2019. Ved Halså kommune og Rauma kommunes uttredd av NIR pr. 01.01.20, vil deres andel av fond og netto pensjonsforpliktelser i KLP bli utbetalt til de to kommunene. Dette vil skje etter at årsregnskapet for 2019 er behandlet i Representantskapet i 2020. Det kan være snakk om et samlet beløp på rundt 300 000 kr.

INVESTERINGER 2019-2022

Investeringsplanen for NIR tar utgangspunkt i de samme forhold som er nevnt ovenfor når det gjelder SESAM, ny renovasjonsordning, ReMidt osv.

Hvis NIR vedtar å gå inn som medeier i SESAM-anlegget, vil innskutt EK fra NIR utgjøre 11,8 % av den totale EK for selskapet og beløpe seg til ca. 3,6 millioner kroner. Dette vil i så fall bli betalt inn i 2019. Budsjettendringer som følge av dette vil bli behandlet i 2019.

Hvis NIR skulle bli en del av et nytt avfallsselskap, kan det bli snakk om investeringer fra og med 2020, men det er for tidlig å si noe om dette på det nåværende tidspunkt. Vedtak i saken skjer ikke før høsten 2019 og kan tidligst tallfestes i økonomiplanen for 2020 - 2023.

I tillegg til dette vil det kun være snakk om det årlige EK-innskuddet til KLP (pensjonsleverandør) på ca. 25.000 kr.

INVESTERINGSPLAN FOR 2019 - 2022

	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Invest.plan	Invest.plan	Invest.plan
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Finansieringsbehov						
KLP-innskudd (<i>Beløpet i 2017 gjelder også 2016</i>)	-35 574	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000
SUM finansieringsbehov 2017	-35 574	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000
Dekning KLP-innskudd ved overføring fra drift	35 574	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000
SUM finansiert i 2017	35 574	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000

Styret behandler denne saken i sitt møte 30.11.18.

Styret legger saken fram for representantskapet med følgende forslag til

v e d t a k :

Forslag til økonomiplan for 2019-2022 vedtas.

21/18 MØTEPLAN FOR 2019

Saksbehandler: Hilde Ødegaard Harstad
Tidligere behandling: Ingen
Vedlegg: Ingen

Forslag til møtedatoer for representantskapet i NIR:

- 1. februar (vedtak SESAM)
- 25. april felles med HAMOS (årsregnskap for 2018 m.m., revidert budsjett for 2019)
- 14. juni (vedtak ReMidt)
- 25. oktober (budsjett for 2020, økonomiplan for 2020-2023)

Forslag til

vedtak:

Forslaget til møteplan for 2019 godkjennes.

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 34/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

RAUMA KOMMUNE. TERTIALRAPPORT 2. TERTIAL 2018

Sekretariatets innstilling

Kontrollutvalget tar tertialrapport 2. tertial 2018, sammen med rådmannens muntlige redegjørelse til orientering.

Saksopplysninger

Med hjemmel i kommunelova § 46 nr. 8, har Kommunaldepartementet gitt **Forskrift om årsbudsjett (for kommuner og fylkeskommuner)**.

I § 10 i Forskrifta går det frem at administrasjonssjefen gjennom budsjettåret skal legge frem rapporter for kommunestyret som viser utviklingen i inntekter og utgifter i tråd med vedtatt årsbudsjett. Dersom administrasjonssjefen finner rimelig grunn til å tru at det kan oppstå store avvik i forhold til vedtatt eller regulert årsbudsjett, skal det i rapportene til kommunestyret legges frem forslag til nødvendige tiltak. Rapporteringen skal minimum skje to ganger pr. år jf. merknad til paragraf 10.

I § 11 går det frem at det skal gjøres endringer i årsbudsjettet når dette blir vurdert som nødvendig. Det er kommunestyret selv som skal vedta de nødvendige endringene i årsbudsjettet.

I § 12 går det fram at oversiktene skal inneholde inntekter, utgifter, avsetninger og bruk av avsetninger og bygge på samme grunnlag som vedtatt årsbudsjett.

Etter økonomireglementet til Rauma kommune skal tertialrapporten inneholde informasjon om følgende:

- Måloppnåelse
- Økonomi, drift og investering
- Sykefravær
- Politiske saker eldre enn tre måneder
- HMS og Internkontroll
- Finansforvaltning
- Andre vesentlige avvik

Som vedlegg til tertialrapporten skal Rauma Energi sin tertialrapport vedlegges. Denne gangen er også prosjektrapport for Helsehuset vedlagt tertialrapporten.

Vedlagt følger:

- Rådmannens saksframlegg «Tertialrapport 2. tertial 2018 med vedlegg»

VURDERING

Rådmannen skriver at status pr. 2 tertial, hensyn tatt periodiseringer og forventet utvikling fremover, gir en netto prognose på et merforbruk på 20 mill. kr. totalt. Dette er en vesentlig endring i forhold til prognose i 1. tertial på 6 mill. kroner.

De største økonomiske utfordringene er, som kontrollutvalget er kjent med, knyttet til tjenesteområdet Helse og omsorg. Prognosen er et merforbruk på ca. 25 mill. kroner.

Rådmannen skriver videre at det er satt i verk tiltak for å redusere bemanningen igjen ned til vedtatt ramme, merforbruket hittil kan ikke hentes inn igjen i år. Det vil også påvirke neste år.

Sum lønnskostnader for hele kommunen fikk en nivåøkning på 4 mill. kr. mnd. fra mai av (10,4 %) som i hovedsak skyldes Helse og omsorgsområdet, og dette har vedvart ut 2. tertial, skriver rådmannen. Dette skyldes en bemanningsøkning.

Når en trekker fra refusjoner er netto lønnskostnadene 14 mill. (5,8 %) over budsjett. Brutto er utgifter til fast og variabel lønn inkl. sosiale kostnader 8,7 % (21 mill. kr) over budsjett, og 9,8 % høyere enn samme periode i fjor.

Rådmannen har kommentert også andre forhold som påvirker prognosen; Prognose på finansområdet pr. utgangen av august var 1,5 mill. i mindreforbruk i forhold til budsjett 2018. Netto premieavvik vil ha en merkostnad på om lag 1 mill. kroner grunnet en korrigering av tidligere års feil. Ny beregning av minimumsavdrag tilsier 1,7 mill. kroner i økt avdragskostnad. Rauma kommune er tilkjent 4,5 mill. kroner fra Havbruksfondet, 3,5 mill. høyere enn budsjettet. Utover det som er tatt med her, så er det kommenter noen forhold som er forventet at går i balanse.

For detaljer vises det til rådmannens saksfremlegg med tertialrapport som følger vedlagt. Sykefravær og oppfølging av politiske vedtak eldre enn 3 mnd. som ikke er gjennomført, er også rapportert i rådmannens saksframlegg. I tillegg til dette inneholder tertialrapporten en HMS-rapport, rapport om finansforvaltning og rapport Rauma Energi AS.

Sluttrapport Rauma helsehus

Dette er den første sluttrapporten fra investeringsprosjekt som er lagt frem etter at økonomireglementet ble endret. Prosjektrapporten ligger nå som et vedlegg til tertialrapporten, uten uttale fra revisjon. Kommunestyret behandler ikke lenger Prosjektrengskapene som egne saker, og kontrollutvalget skal da ikke lenger komme med en uttale. Det er likevel viktig at kontrollutvalget er oppmerksom på disse regnskapene, og evt. følger opp dersom det er forhold som fremkommer i sluttrapporten som krever nærmere oppmerksomhet.

Sekretariatet synes det er en fyldig og oversiktlig sluttrapporten som presenteres. Prosjektet har kommet ut omtrent i balanse, merforbruket er på kr 291 552,-. De forholdene som revisjonen har brukt å undersøke er følgende:

1. Om det er gjennomført konkurranse i tråd med Lov om offentlige anskaffelser.
2. At beskrivelse av byggeprosjektets fremdrift samsvarer med vedtak og budsjettforutsetninger
3. At det fremlagte prosjektrengskapet stemmer med kommunens regnskap for prosjektet.
4. At de utgifter og inntekter som er bokført på prosjektet vedgår det aktuelle prosjektet.

Når det gjelder pkt. 1 så vet vi at Veidekke Entreprenør AS har tatt ut stevning mot Rauma kommune for påstått feilaktig tildeling av kontrakten til Hent AS. Saken har vært oppe i Romsdal Tingrett i februar 2018. I dommen blir Rauma kommune dømt til å betale Veidekke

Entreprenør AS en erstatning på 25,743 mill. kroner. Dommen er anket og kommer opp 11. februar 2019 i Frostating lagmannsrett. Prosjektstyret legger til grunn at videre håndtering av rettsaken og finansiering av et eventuelt erstatningsbeløp skjer i kommunens linjeorganisasjon, og at helsehusprosjektet kan avrundes. Dette er også i tråd med gkrs (kommunal regnskapsstandard), som sier at erstatning pga. feil håndtering av offentlige anbudsprosesser, ikke kan føres som investeringskostnader.

Når det gjelder pkt. 2, så samsvarer byggeregnskapet med endelig budsjettvedtak, men det er ikke helt presist det som står under kapittel 6. Prosjektregnskap. Kommunestyret vedtok i møte 15.12.2015 i sak 105/15 en budsjetttramme på kr 357, 680 mill. I kommunestyret 2.2.2016 sak 9/16 ble det vedtatt å øke rammen til kr 360,680 mill. inkl. kr 3 mill. til TOT-prosjektet. Budsjetttramma til helsehuset ble justert av kommunestyret i møte 15.11.2016 sak 112/16 til kr 381 420 960,-.

Vedrørende pkt.3, så bekrefter revisjonen på e-post til sekretariatet at kostnadene tatt med i sluttrapporten samsvarer bra med kostnader ført i kommunens regnskap for perioden på prosjekt 6314 Helsehuset Stokkekaia og 6315 Helsehuset Teknologiutvikling (TOT)

At utgifter og inntekter som er bokført på prosjektet vedgår det aktuelle prosjektet, vil revisjonen avdekke gjennom ordinær bilagskontroll i forbindelse med momsattestasjon. Kostnaden til mva/mva kompensasjon samsvar også bra med det som er ført i kommunens regnskap på de to aktuelle prosjektnumrene, opplyser revisjonen

Prosjektstyret avslutter rapporten de fire viktigste læringspunktene de vil ta med seg i et nytt tilsvarende prosjekt.

Sekretariatet ser ikke at det er grunn for å følge opp prosjektregnskapet nærmere.

Jane Anita Aspen
daglig leder

RAUMA KOMMUNE

SAKSPAPIR

Utvalg, nemnd, styre, komité m.m:	Møtedato:	Saksnr:
Formannskapet	30.10.2018	92/2018
Fellesråd for eldre, funksjonshemmede og likestillingssaker	31.10.2018	41/2018
Kommunestyret	13.11.2018	80/2018

Saksbehandler: Mette Rye	Arkiv: Sakstype: Politisk sak	Arkivsaknr: 18/1743
------------------------------------	--	-------------------------------

Tertialrapport 2. tertial 2018

13.11.2018 Kommunestyret

KS - 80/2018 VEDTAK:

Tertialrapport for 2. tertial tas til orientering.

Votering:

Formannskapets innstilling vedtas enstemmig.

Innstilling til vedtak fra Formannskapet - 30.10.2018:

Tertialrapport for 2. tertial tas til orientering.

Tidligere gjennomførte behandlinger:

31.10.2018 Fellesråd for eldre, funksjonshemmede og likestillingssaker

FR - 41/2018 VEDTAK:

Tertialrapport for 2. tertial tas til orientering.

Votering:

Innstilling vedtas enstemmig.

30.10.2018 Formannskapet

FS - 92/2018 VEDTAK:

Tertialrapport for 2. tertial tas til orientering.
--

Helse- og omsorgssjef Kristian Skålhamn orienterte i forbindelse med saken.

Votering:

Innstilling vedtas enstemmig.

Rådmannens innstilling:

Tertialrapport for 2. tertial tas til orientering.

Saksopplysninger:

I hht kommuneloven og gjeldende økonomireglement skal det rapporteres til kommunestyret på utviklingen innen økonomi, gjelds-og finansforvaltning, sykefravær, oppfølging av kommunestyrevedtak eldre enn 3 mnd, HMS og Internkontroll, evt. andre vesentlige avvik.

Problemstillinger

Prognosen viser et merforbruk på anslagsvis 20 millioner kroner før eventuelle budsjettjusteringer.

Fakta grunnlag

Rapporteringen baserer seg på opplysninger i regnskap pr august 2018, IK HMS statistikk, sykefraværstatistikk, rapport fra lederne, SSB's kvartalstatistikk.

Denne gangen er også prosjektrapport for Helsehuset vedlagt tertialrapporten. Her redegjøres for gjennomføring, erfaringene og regnskap for dette prosjektet.

Vurderinger

Måloppnåelse på samfunns og tjenesteområdet ble vurdert i årsmeldingen, men siden første Tertial har det kommet endelige KOSTRA tall. NHO sitt kommunebarometer basert på 2017 tall er nå publisert, og viser en forbedring totalt og på de fleste områder.

SSB sin statistikk for 2. kvartal viser at vi nå er 7487 innbyggere, som er en nedgang på 15 personer siden 1. kvartal og 20 personer siden årsskiftet. Hvorav et negativt fødselsoverskudd er hovedårsaken til den svake utviklingen hittil i år. Norge må tilbake til 2005 for å finne en svakere folkevekst i 2. kvartal.

Det er gledelig at vår interne sykefraværstatistikk viser en reduksjon i sykefravær sammenliknet med i fjor. Fallet har flatet ut i 2. tertial, men det er satt i gang et arbeid som setter fokus på å få ned sykefraværet.

Økonomianalysen av status pr. 2. tertial, hensyn tatt periodiseringer og forventet utvikling fremover gir en netto prognose på et merforbruk på 20 mill.kr totalt.

- Dette er en vesentlig endring i forhold til prognosen i 1. tertial på 6 mill.kr.
- Forrige prognose forutsatte at merforbruket i Helse og omsorg ikke fortsetter å øke, men stabiliseres/reduseres. Denne forutsetningen ble ikke oppfylt. Tvert i mot økte merforbruket innen Helse- og omsorg vesentlig fra og med mai av.
- 29. august sendte Rådmannen ut informasjon om stillingsstopp og ansettelsesstopp, samt at at innkjøp som ikke er helt nødvendig for den ordinære drifta utsettes eller skyves i driftsbudsjettet

Den største økonomiske utfordringen i driftsregnskapet er knyttet til tjenesteområdet Helse og omsorg, som ventes at de ikke klarer å holde sine rammer. Prognosen er et merforbruk på til sammen om lag 25 mill.kr. Store deler av tjenesteområdet har i 2018 vært gjennom en stor omstilling, dette sammen med store utfordringer knytt til tilgang på kvalifisert personell og en generell oppbemanning i hjemmebasert/institusjon, uten at dette ga den forventede reduksjon i variable kostnader, er de viktigste grunnene til overforbruket.

Tiltak er satt i verk for å redusere bemanningen igjen ned til vedtatt ramme, men det tar tid, og merforbruket hittil kan ikke hentes inn igjen i år. Det vil også påvirke neste år.

Når det gjelder investeringsregnskapet er det enkelte budsjettjusteringsbehov som tas opp i budsjettjusteringssaken som kommer som egen sak.

Konklusjon

Behovet for justering av budsjett må vurderes nærmere i egen budsjettjusteringssak.

Vedlegg:

Tertialrapport 2 tertial-2018

Konsernrapport RE T4 2018

Sluttrapport Rauma Helsehus vedlegg til Tertialrapport 2 2018

Helse- og omsorgssjefens presentasjon til Formannskap 30.10.18

Tertialrapport 2-18

Pr. 31.08.2018

Verdens beste kommune for naturglade mennesker!

INNHold

1. Rapportering på måloppnåelse	3
2. Økonomirapportering	7
3. Rapportering sykefravær	11
4. Oppfølging av kommunestyrevedtak eldre enn 3 mnd	11
5. HMS – og Internkontroll: Rapportering på registrerte avvik	12
6. Finansforvaltning	12
7. Andre vesentlige avvik	17

Tertialrapporten skal i følge økonomireglementet inneholde:

1. Måloppnåelse
2. Økonomi, drift og investering
3. Sykefravær
4. Oppfølging av kommunestyrevedtak eldre enn 3 mnd
5. HMS og internkontroll
6. Finansforvaltning
7. Andre vesentlige avvik

1. Rapportering på måloppnåelse

Overordna visjon og strategier

Rauma kommunes overordnede styringsdokument er samfunnsplanen som ble vedtatt i 2013. Samfunnsplanens handlingsprogram konkretiseres i økonomiplanen og årsbudsjettet. Det juridisk bindende vedtak på bevilgninger er gitt i årsbudsjett, det første året i økonomiplanperioden.

Planen har «Vekst og utvikling» som hovedambisjon konkretisert til

- 400 nye innbyggere
- 300 nye arbeidsplasser
- 200 nye boliger fram til 2025.
- 100 millioner kroner skal brukes til samfunnsutvikling i 4-årsperioden

De seks hovedstrategiene for å nå disse målene er:

- Samferdsel og regionforstørring
- Tilflytting og innvandring
- Næringsvekst
- Reiseliv
- Sentrumsutvikling
- Bygdeutvikling

Det har vært utarbeidet et forslag til revidert samfunnsplan i første halvår 2018, og et forslag ligger nå ute på høring. Hovedlinjen i planen fra 2013 foreslås videreført.

Kommunestyret har en viktig rolle når det gjelder prioritering av kommunens økonomiske ressurser inn mot de 70 kommunale tjenestene/funksjonen, samt å gi tydelige politiske mål og føringer for hvordan tjenesteproduksjonen skal foregå.

Totalt er det vedtatt 14 overordna mål for den kommunale virksomheten

- 4 mål for økonomistyringen
- 4 mål for organisasjonsutviklingen
- 2 mål for tjenesteutvikling
- 4 mål for samfunnsutviklingen

Noen rapporteres på tertialvis og enkelte er naturlig å behandle årlig.

Økonomi:

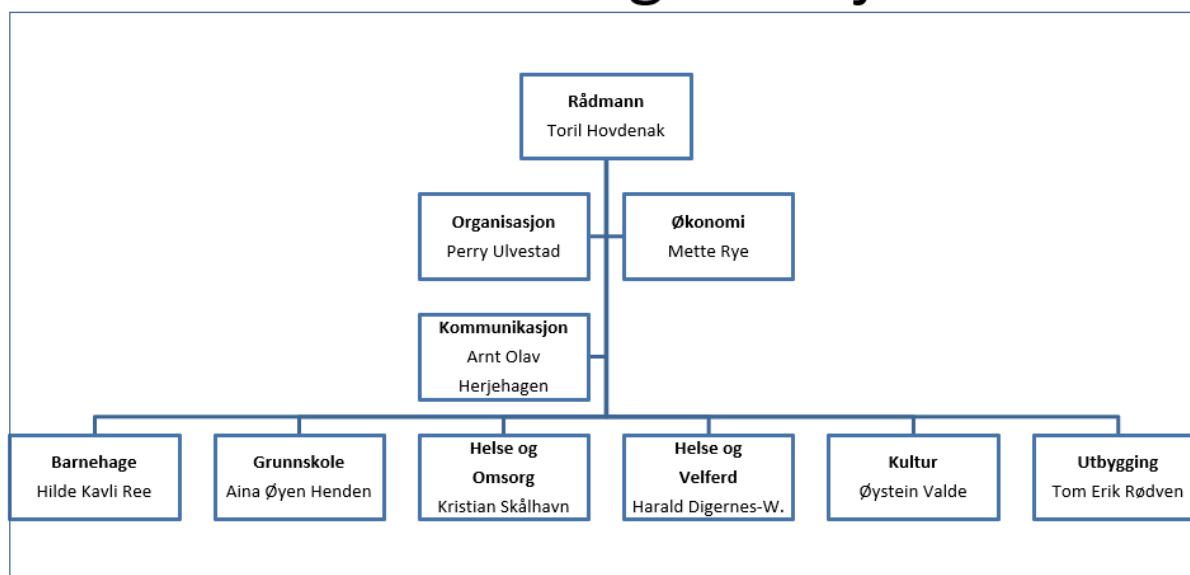
Overordna mål	Rauma skal ha en bærekraftig kommunal økonomi			
Mål	Rauma kommune skal gå med overskudd hvert år	Ha reserver til å tåle renteøkning og uforutsette hendelser	Netto finansutgifter skal være rimelige og forsvarlige	Driften skal være kostnads-effektiv
Hvordan lykkes	Alle enheter må tilpasse driften til tildelt budsjett-ramme	Sette av til disposisjonsfond	Økte låneopptak må finansieres med innsparinger i driften	Kostnader må synliggjøres og sammenlignes i alle tjenester
Hvordan måle	Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter	Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter	Netto finanskostnader i prosent av brutto driftsinntekter	Produksjonsindekser fra TBU
Status 2017	2,4%*	1% (6 mill)*	3,2 %*	104 (2016 tall)
Ambisjon 2020	Minimum 1,75 %	30 mill.kr.(4,7%)	Maksimum 5 %	Over 110
Resultatmål 2018	0,55 %	0,7% (4,5 mill)	4 %	111

* *Finansielle nøkkeltall. I prosent av brutto driftsinntekter 2017. Kilde: KOSTRA (Konsern)*

I hovedsak vil måloppnåelse innenfor det økonomiske området rapporteres i årsrapport. Økonomiplanen 2018-21 er lagt opp i hht disse målene. KOSTRA tall for 2017 viser at vi er innenfor måloppnåelse på netto finanskostnader, og på netto driftsresultat. Siden 2015 har vi ligget under produktivitetsmålet til teknisk beregningsutvalg. Men vi er blant de 100 beste kommunene på enhetskostnader i Kommunal Rapport sitt Kommunebarometer.

Kommuneorganisasjonen

Overordna organisasjonskart

Mål for kommuneorganisasjonen

Utfordringsbildet for kommuneorganisasjonen er mange de nærmeste åra:

- Økonomisk omstilling vil utfordre kommuneorganisasjonen. Samtidig må ansattes kompetanse mobiliseres
- Gode ledere på alle nivå er avgjørende for å lykkes både i forhold til økonomistyring, omstilling, ansatte, tjenestene og brukerne
- Ny teknologi er på veg inn på stadig flere områder. Velferdsteknologi er ett eksempel på dette, men digitalisering griper inn i innbyggerkontakt og tjenesteproduksjon i stadig større grad og på flere områder i åra som kommer
- Behov for å redusere sykefraværet

Overordna mål	Rauma kommune skal være en profesjonell og framtidsretta organisasjon å jobbe i			
Mål	God ledelse	Kompetente medarbeidere	Lavt sykefravær	Heltid
Hvordan lykkes	Lederutvikling og lederoppfølging	Rekruttere, utvikle og mobilisere ansattes kompetanse mot oppgavene	Økt innsats og fokus på årsakene til sykefraværet	Organisere virksomheten basert på hele stillinger
Hvordan måle	Faktor 5 – Mestringsorientert ledelse	Faktor 4 – Bruk av kompetanse	Samla sykefravær Visma HRM - BI	Tilsette heltid av totalt antall tilsette
Status 2017	3,6	4.1	9,0 %	40 %
Resultatmål 2018	3,9	4.2	8,0 %	42 %
Ambisjon 2021	4,2	4.3	6,0 %	50 %

Målene for god ledelse og kompetente medarbeidere er knyttet til kommunens score på den såkalte 10-faktorundersøkelsen. 10-faktor er KS' nyeste medarbeiderundersøkelse og ble gjennomført for første gang i Rauma høsten 2016. Undersøkelsen skal følges opp av tilsvarende undersøkelse høsten 2018. God ledelse på alle nivåer med evne til å mobilisere kompetente medarbeidere til effektiv tjenesteproduksjon i god dialog med brukerne, er den overordna utfordringa for den kommunale organisasjonen.

Det er gjennomført et lederutviklingsprogram for ca. 50 ledere som har hatt som mål å etablere effektive ledergrupper med teamledelse innenfor alle tjenesteområder. Det er også etablert en felles plattform for ledelse i hele kommunen. Sykefravær omtales i avsnitt 3, men retningen i forhold til måloppnåelse er positiv i 2018.

Tjenester/brukere:

Overordna mål	Rauma kommune skal yte tjenester til sine brukere i samsvar med innbyggernes behov og rettigheter. Tjenestene skal være utført på en kostnadseffektiv måte.	
Mål	Brukerne skal ha tjenester med god kvalitet og effektiv utførelse	Tjenestene skal kontinuerlig utvikles og forbedres
Hvordan lykkes	Økt fokus på brukermedvirkning, gjennomføring av brukerundersøkelser. Kultur for kontinuerlig forbedring i alle ledd.	Gode internkontrollsystemer og kultur for kontinuerlig forbedring. Måle brukertilfredshet gjennom brukerundersøkelser
Hvordan måle	KS' Kommunebarometer, plassering på rangeringen	KS' Kommunebarometer, andel nøkkeltall som er forbedret Brukerundersøkelser.
Status 2017 (2016 tall)	Plassering 282	50% av nøkkeltallene er forbedret
Resultatmål 2018	Plassering 230	55% av nøkkeltallene er forbedret
Ambisjon 2021	Plassering 200	Minst 60% av nøkkeltallene er forbedret
Resultat 2018 (2017 tall)	Plassering 332	48% av nøkkeltallene er forbedret

Kommunal Rapports Kommunebarometeret har ambisjoner om å vise kvalitet og omfang på kommunens tjenestetilbud. I årets rapport kom vi samlet på en 332. plass. Indikatorene er endret og dette er en nedgang fra 310.plass dvs ned 22 plasser fra i fjor. En feil i innrapportering innen Helse trekker mye ned, men vi har klart mye å gå på og klarte ikke målet om forbedring. Det er store forskjeller i plasseringene i de ulike tjenestene.

Hvert tjenesteområde har etablert sitt eget brukerråd. Det er forventet at denne organiseringen setter sterke fokus på brukerorientering og utvikling av tjenestene.

Samfunn:

Overordna mål	Rauma kommune skal være attraktiv kommune i vekst			
Mål	Rauma skal ha befolkningsvekst	Rauma skal ha næringsvekst	Rauma skal ha boligvekst	Rauma skal tilhøre den beste halvdel av landets kommuner
Hvordan lykkes	Oppfølging samfunnsplan	Oppfølging samfunnsplan	Oppfølging samfunnsplan	Oppfølging samfunnsplan
Hvordan måle	Årlig befolkningsvekst	Årlig utvikling i arbeidsplasser	Årlig boligbygging	Rangering i NHO's Kommune-NM
Status 2017	7.507	3.327	15 (110 i perioden 2014-17)	192 (2016 tall)
Ambisjon 2025	7.750	3.710	200 totalt	180
Resultatmål 2018	7.525	3.500	15 (125 i perioden	190

			2014-18)	
1.kvartal 2018	7502			
2.kvartal 2018	7487			124

SSB sin statistikk for 2. kvartal viser at vi har hatt en nedgang på 15 personer siden 1. kvartal og 20 personer siden årsskiftet. Hvorav et negativt fødselsoverskudd reduserte folkemengden med 7 personer i andre kvartal, og er også hovedårsaken til den svake utviklingen hittil i år. I fjor var det et høyt fødselstall, i år ser det ut til å bli et tilsvarende lavere antall. Antall fødte i første kvartal var 23, som var et relativt bra 1. kvartalstall, men det var bare 14 i andre kvartal. Dette gjelder også nasjonalt, der lavere innvandring og færre fødsler ga en nedgang i folkeveksten i 2. kvartal. Norge må tilbake til 2005 for å finne en svakere folkevekst i 2. kvartal.

NHO sitt kommunebarometer basert på 2017 tall er nå publisert, og viser en forbedring totalt og på de fleste områder.

	Total	Næringsliv	Arbeidsmarked	Demografi	kompetanse	Kommuneøkonomi
2012	179	113	171	279	124	212
2017	124	88	103	230	121	224

2. Økonomirapportering

Driftsoversikt pr. 2. tertial

- Analysen av status pr. 2. tertial, hensyn tatt periodiseringer og forventet utvikling fremover gir en netto prognose på et merforbruk på 20 mill.kr totalt.
- Dette er en vesentlig endring i forhold til prognosen i 1. tertial på 6 mill.kr.
- Forrige prognose forutsatte at merforbruket i Helse og omsorg ikke fortsetter å øke, men stabiliseres/reduseres. Denne forutsetningen ble ikke oppfylt. Tvert i mot økte merforbruket innen Helse- og omsorg vesentlig fra og med mai av.
- 29. august sendte Rådmannen ut informasjon om stillingsstopp og ansettelsesstopp, samt at at innkjøp som ikke er helt nødvendig for den ordinære drifta utsettes eller skyves i driftsbudsjettet

Sum lønnskostnader for hele kommunen fikk en nivåøkning på 4 mill.kr pr. mnd fra mai av (10,4%), som i hovedsak skyldes Helse og omsorgsområdet, og dette har vedvart ut 2. tertial. Dette skyldes en bemanningsøkning, da beregnet årslønnsvekst fra 2017-2018 er på 2,8%, og sykefraværet er redusert sammenliknet med i fjor.

Fast lønn har et merforbruk pr. august i forhold til budsjett på 0,8%, og ligger 7,2% over samme periode i fjor. Det er vesentlig større merforbruk på variabel lønn, som totalt ligger 50% over budsjett og 6% over samme periode i fjor. Især overtid, annen ekstrahjelp og innleie av vikarer.

Når en trekker i fra refusjoner er netto lønnskostnadene 14 mill. (5,8 %) over budsjett. Brutto er utgifter til fast og variabel lønn inkl. sosiale kostnader 8,7% (21 mill.kr.) over budsjett, og 9,8% høyere enn samme periode i fjor.

Prognosen på finansområdet pr. utgangen av august var 1,5 mill. i mindreforbruk i forhold til budsjett 2018:

- Skatteinngangen inkl. utjevning ventes å balansere ut året. Skatteinngangen pr. august er på 122 mill.kr av totalt 196,5 mill. i år. Periodisert er det 3,3 millioner kroner lavere enn budsjett, men veksten pr. utgangen av april er 2,8% sammenliknet med fjoråret, noe som er over budsjettert vekst på 1,9%. KS sin siste prognose tilsier at Rauma kommune får 2 mill. mer i skatteinngang som vil oppveies av ca 2 millioner kroner mindre i inntektsutjevning.
- Eiendomsskatteinntektene ventes om lag som budsjett.
- Netto premieavvik vil ha en merkostnad på om lag 1 mill. grunnet en korrigering av tidligere års feil.
- Ny beregning av minimumsavdrag tilsier 1,7 mill. i økt avdragskostnad sammenliknet med budsjett
- Netto rentekostnader ventes 0,5-1 mill. lavere enn budsjett.
- Etter periodens utløp ble det kjent at Rauma fikk 4,5 mill. kr. fra Havbruksfondet. Summen er vesentlig høyere enn i fjor, og 3,5 mill. mer enn budsjettert.

Risiki:

- Prognosen forutsetter at merforbruket i Helse og omsorg ikke fortsetter å øke, men stabiliseres/redueres.
- Prognosen avhenger også noe av fortsatt høye kraftpriser

Kommentar resultat sektornivå:

Kultur, Barnehage og Helse og velferd ventes å balansere mot budsjett i 2018.

Administrasjon venter et mindreforbruk på 3 mill. kr. I hovedsak knyttet til kraftsalg og noe grunnet vakanser. Prognosen avhenger av fortsatt høye kraftpriser. Grunnskolen ventes også å gå mot et mindreforbruk.

Helse- og omsorg vil ikke klare å holde sine rammer, og prognosen er et merforbruk på til sammen 25 mill.kr. Store deler av tjenesteområdet har i 2018 vært gjennom en stor omstilling, dette sammen med store utfordringer knytt til tilgang på kvalifisert personell og en generell oppbemanning i hjemmebasert/institusjon er de viktigste grunnene til overforbruket. En viktig årsak er økt grunnbemanning ved omorganisering av tjenestene inn i nytt Helsehus, samt variable kostnader knyttet til økte behov i hjemmetjeneste, institusjon og botjenesten. Rauma kommune har vært gjennom en enorm omstilling de siste årene innenfor helse- og omsorg. Innflyttingen av helsehuset og flytting fra Vollatun til Åndalsnes sykehjem har generert store utgifter knytt til overtid, ekstrainnleie etc. Nasjonalt og i Rauma er det stor mangel på kvalifisert personell i helse- og omsorg. Dette gjelder spesielt sykepleiere. Med bakgrunn i dagens turnuser, har en vært avhengig av virkemidler som overtid, vikarbyrå, bonusordning etc. for å fylle opp vakter. Dette har generert store utgifter. Gevinstrealiseringen av helsehuset, har en ikke klart å ta ut. Dette i hovedsak grunnet at teknologien ikke har fungert etter formålet. Dette blir gradvis bedre.

Tiltak er satt i verk for å redusere bemanningen igjen ned til vedtatt ramme, men det tar tid, og merforbruket hittil kan ikke hentes inn igjen i år. Det vil også påvirke neste år.

Rauma utbygging (Areal,VARFS, Formålsbygg og Kommunalteknikk) har en prognose på et merforbruk på 0,8 mill. til tross for en rekke tiltak. Økte energipriser er hovedårsak. Prognose: Overforbruk kr. 1.550.000,- Tiltak som er iverksatt er:

Redusert 1 stilling v/ ny utbyggingssjef: kr. 250.000,- Reduksjon ½ stilling vinter veg: kr. 125.000,-
 Vakanse byggesaksbehandler: kr. 200.000,- Ikke sette inn sykevikar. kr. 125.000,-

	Regnskap pr. august	Periodebudsjett inkl. endring	Avvik hittil	Endret prognose	I fjor samme periode	Budsjett inkl. endring
ALLE	-5 189 373	-23 812 562	18 623 189	20 173 000	-1 887 568	0
POLITISK STYRING OG KONTROLLORGANER	2 764 696	2 628 737	135 959	0	2 760 783	4 373 360
SENTRAL ADMINISTRASJON	17 309 943	18 421 272	-1 111 329	-3 100 000	19 885 814	26 611 000
KULTUR	10 081 296	11 059 504	-978 208	0	6 774 359	14 884 300
KIRKEN OG RELIGIØSE SAMFUNN	3 231 000	3 795 333	-564 333	0	3 146 250	5 693 000
BARNEHAGE	37 027 067	38 028 944	-1 001 877	0	35 922 592	57 569 500
SKOLE	63 350 445	65 119 676	-1 769 231	-1 230 000	59 132 141	102 934 840
HELSE OG VELFERD	28 617 021	28 598 804	18 217	0	19 312 588	43 236 000
HELSE OG OMSORG	134 806 526	114 876 589	19 929 938	25 153 000	117 930 374	167 313 000
UTBYGGING	1 133 324	1 238 926	-105 602	850 000	15 310 464	30 854 000
FINANSOMRÅDE	-303 510 692	-307 580 347	4 069 655	-1 500 000	-282 062 932	-453 469 000

Økonomiske oversikter	T2-2018	T2-2018			T2-2017
Økonomisk oversikt - drift	Regnskap	Reg. budsjett	Avvik	Oppr.budsjet	Regnskap i fjor
Driftsinntekter					
Brukerbetalinger	16 590 776	17 815 060	-1 224 284	16 212 549	17 049 441
Andre salgs- og leieinntekter	42 673 743	40 153 877	2 519 866	35 535 852	28 443 529
Overføringer med krav til motytelse	35 617 015	23 622 903	11 994 112	21 575 588	37 784 222
Rammetilskudd	164 496 757	165 119 550	-622 793	165 119 550	158 840 310
Andre statlige overføringer	13 308 632	7 716 686	5 591 946	8 264 933	10 572 196
Andre overføringer	795 165	225 493	569 672	-	622 038
Skatt på inntekt og formue	122 222 695	123 691 230	-1 468 535	123 691 230	118 868 367
Eiendomsskatt	19 162 201	19 425 000	-262 799	12 950 000	13 297 811
Andre direkte og indirekte skatter	19 195	1 853 100	-1 833 905	1 853 100	-
Sum driftsinntekter	414 886 179	399 622 899	15 263 279	385 202 803	385 477 913
Driftsutgifter					
Lønnsutgifter	231 089 849	218 059 148	13 030 701	214 871 169	217 548 028
Sosiale utgifter	56 344 572	54 439 554	1 905 018	54 338 662	51 135 160
Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produksjon	75 872 218	71 380 492	4 491 726	62 476 270	71 514 162
Kjøp av tjenester som erstatter tj.produksjon	38 643 620	39 062 748	-419 127	40 652 659	33 979 826
Overføringer	28 938 855	24 099 364	4 839 491	23 963 053	24 640 855
Avskrivninger	7 979	-	7 979	-	-
Fordelte utgifter	-27 277 136	-34 415 633	7 138 497	-	-24 084 386
Sum driftsutgifter	403 619 958	372 625 673	30 994 285	396 301 813	374 733 645
Brutto driftsresultat	11 266 220	26 997 227	-15 731 006	-11 099 011	10 744 268
Finansinntekter					
Renteinntekter og utbytte	8 121 600	7 524 857	596 743	7 024 857	7 148 713
Gevinst på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	-	-	-	-	-
Mottatte avdrag på utlån	78 176	133 333	-55 157	133 333	81 076
Sum eksterne finansinntekter	8 199 776	7 658 190	541 586	7 158 190	7 229 789
Finansutgifter					
Renteutgifter og låneomkostninger	6 079 642	6 270 096	-190 454	8 402 896	6 733 865
Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	-	-	-	-	-
Avdrag på lån	3 326 040	3 760 000	-433 960	10 904 000	9 191 458
Utlån	107 376	133 333	-25 958	133 333	89 829
Sum eksterne finansutgifter	9 513 058	10 163 429	-650 372	19 440 229	16 015 151
Resultat eksterne finanstransaksjoner	-1 313 282	-2 505 239	1 191 957	-12 282 039	-8 785 362
Motpost avskrivninger	7 979	-	7 979	-	-
Netto driftsresultat	9 960 917	24 491 987	-14 531 070	-23 381 050	1 958 906
Interne finanstransaksjoner					
Bruk av tidligere års regnsk.m. mindreforbruk	-	-	-	-	-
Bruk av disposisjonsfond	-	-	-	-	-
Bruk av bundne fond	187 026	-	187 026	-	351 153
Sum bruk av avsetninger	187 026	-	187 026	-	351 153
Overført til investeringsregnskapet	-	-	-	-	-
Dekning av tidligere års regnsk.m. merforbruk	-	-	-	-	-
Avsatt til disposisjonsfond	-	-	-	-	-
Avsatt til bundne fond	501 245	-	501 245	-	422 558
Sum avsetninger	501 245	-	501 245	-	422 558
Regnskapsmessig mer/mindreforbruk	9 646 698	24 491 987	-14 845 289	-23 381 050	1 887 502

Investeringsregnskapet:

Økonomiske oversikter	T2-2018	T2-2018		T2-2017
	Regnskap	Reg. budsjett	Oppr.budsjett	Regnskap i fjor
Regnskapsskjema 2A - investering				
Investeringer i anleggsmidler	107 275 529	106 766 666	103 166 666	156 317 044
Utlån og forskutteringer	34 296 104	25 666 667	3 333 333	6 787 800
Kjøp av aksjer og andeler	4 032 216	2 266 667	866 667	1 807 014
Avdrag på lån	1 722 372	-	-	1 593 487
Dekning av tidligere års udekket	-	-	-	-
Avsetninger	-	101 557 333	101 557 333	-
Årets finansierungsbehov	147 326 221	236 257 333	208 924 000	166 505 345
Finansiert slik:				
Bruk av lånemidler	-	25 846 667	15 933 333	-
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-	266 667	266 667	422 192
Tilskudd til investeringer	177 936 000	120 424 000	120 424 000	666 000
Kompensasjon for merverdiavgift	18 208 788	18 006 667	16 553 333	30 335 784
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	1 978 870	3 683 333	3 683 333	3 816 259
Andre inntekter	-	-	-	180 771
Sum ekstern finansiering	198 123 658	168 227 334	156 860 667	35 421 006
Overført fra driftsregnskapet	-	-	-	-
Bruk av tidligere års udisponert	-	-	-	-
Bruk av avsetninger	2 100 000	68 030 000	52 063 333	-
Sum finansiering	200 223 658	236 257 333	208 924 000	35 421 006
Udekket/udisponert	52 897 437	0	0	-131 084 339

I forbindelse med Helsehusprosjektet er det mottatt 156,936 millioner kroner i Husbanktilskudd, og 41 millioner i gave fra Wenaasgruppen AS og 0,485 mill. i tilskudd fra Fylkesmannen samt 0,265 mill. i ENOVA tilskudd. Husbanktilskuddet og siste del av Wenaasgaven ble utbetalt først etter at prosjektet er ferdig. Kommunesektoren har fellesfinansiering av investeringsregnskapet siden forskriftsendringen i 2011. Prosjektet har derfor vært lånefinansiert underveis i prosessen. Større inntekter enn utgifter i investeringsregnskapet i 2018 gjør at det dels blir nedbetalt på lån, samt at siste del av gaven fra Wenaasgruppen AS på 21 millioner kroner blir inntektsført på ubundet investeringsfond på et fellesområde, og således inngår i en fellesfinansiering. Bakgrunnen for gaven var å bidra til initiering og realisering av Rauma Helsehus, og fornying av Måndalen Omsorgsenter gjennom å styrke kommunens økonomi. Gaven har hatt stor betydning for at prosjektene ble satt i gang i 2014 og ikke på et senere tidspunkt.

Endringsbehov investeringsbudsjett:

Ny runde for å redusere kostnader ned til opprinnelig budsjett i sentrumsprosjekt strandgata/havnegata gjør at en ikke at en rekke kommer så langt som vedtatt budsjett tilsier i 2018 og må forskyve dette til 2019, og bydelsprosjektet vil ikke ferdigstilles i år. Grunnet manglende tilskudd i hht budsjett vil heller ikke kunst i sentrum bli realisert i år, heller ikke gangveiprosjekt og næringsområder. Av prosjekt med økte behov er felles Helse og omsorg knyttet til pasientvarslingsanlegg, medisinkabinetter og ekstra traller pga montering og endringsmeldinger. I tillegg kommer nå sluttoppgjør på Åfarnes boligfelt. Dette tas opp i budsjettreguleringssaken.

3. Rapportering sykefravær

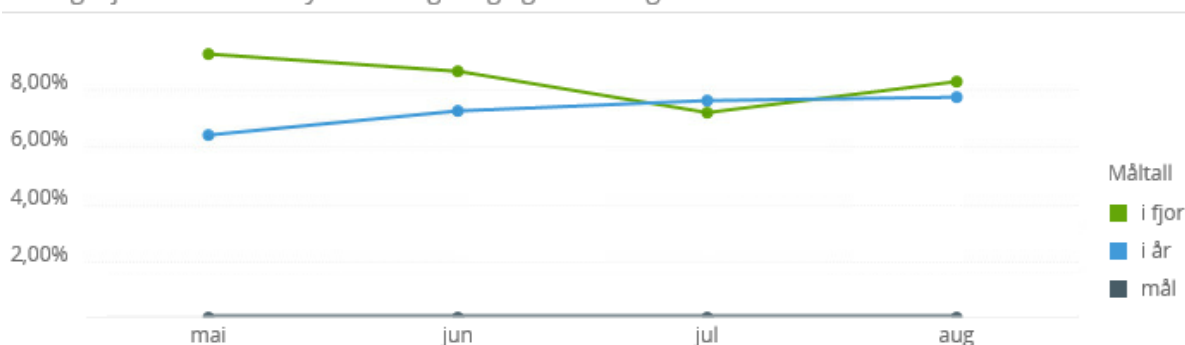
Visma BI – intern fraværstatistikk fra HRM modulen

Sykefraværet gjelder for de to første tertialene i 2018 slik at de omhandler samme periode som tertialrapport 2017. Vi har nå gått over til elektroniske fraværregistrering både for egenmeldinger og sykemeldinger fra lege.

	01.01.17 – 31.08.17	01.01.18 – 31.08.18
Fravær alle virksomheter	9,20%	7,20%
Legemeldt fravær alle	7,90	6,50
Egenmeldt fravær alle	1,30	0,70

Sykefraværet i Rauma viser en synkende tendens og fortsetter samme utvikling vil vi komme under resultatmålet vårt på 8% i 2018. Til orientering viser den siste KS statistikken den samme utvikling for Rauma kommune.

I år og i fjor - Inkluderer sykemeldinger og egenmeldinger

Skole, helse- og velferd og helse- og omsorg viser en fallende utvikling, mens barnehage ligger over fjoråret hittil i år.

Ambisjonen vår er et sykefravær på 6% og i samarbeid med KS og NAV er Rauma sammen med fem andre kommuner i fylket med på en større satsning for å redusere sykefraværet. I Rauma er barnehagesektoren og helse og omsorg særlige satsningsområder i dette «NED prosjektet». I satsingen vektlegges mestringsorientert ledelse, forebygging og oppfølging av sykemeldte ute på avdelingsnivå. Prosjektet skal bidra til å holde sykefraværarbeidet høyt og kontinuerlig på agendaen i kommunen.

4. Oppfølging av kommunestyrevedtak eldre enn 3 mnd

- Aktivitets- og arbeidstilbud for personer utenfor det ordinære arbeidsmarkedet – under etablering
- Kunst og utsmykking i sentrum – mangler finansiering
- Interpellasjon svømmebasseng – utredning pågår
- Permanente botilbud barn og unge – utredning ikke igangsatt

- Ombygging Åndalsnes sjukeheim til bokollektiv for voksne – tidspunkt avklares ifbm Budsjett og økonomiplan 2019-2022
- Ombygging av Åndalsnes sjukeheim til bruk for barn og unge – avklaring ifbm budsjett og økonomiplan 2019-2022
- Framtidig lokalisering av brannstasjon mm – til kommunestyret i november 2018
- Skole Måndalen – avklaring i budsjett og økonomiplan 2019-2022
- Evaluering kok/kjøl -til kommunestyret februar 2019

5. HMS – og Internkontroll: Rapportering på registrerte avvik

Gode prosedyrer og rutiner er en forutsetning for kvalitetssikring av tjenester, tilsatte og miljø. Gjennom et samspill mellom ledere og arbeidstakere kan vi skape trygge, forutsigbare, forsvarlige og stimulerende rammer som gir grunnlag for bedre tjenester, inkluderende arbeidsmiljø og høynet effektivitet. I 2016 oppgradert vi IKHMS modulene for kvalitetshåndtering i Sharepoint for lettere å kunne vedlikeholde prosedyrene, og for å kunne forbedre avvikhåndteringen. Det viser seg likevel at vi må ha et kontinuerlig fokus på forbedringsarbeid, prosedyrer og lukking av avvik. Dette vil få særlig oppmerksomhet i 2019.

Internkontroll med hjemmel i kommunelovens § 23. Meldte og lukka avvik IK 1. og 2. tertial 2018:

	1. tertial		2. tertial	
Område	Meldte	Lukka	Meldte	Lukka
Stab/Støtte	4	1	6	5
Barnehage	7	6	2	0
Grunnskole	10	5	2	1
Helse og velferd	4	2	10	9
Helse og omsorg	10	2	75	9
Kultur	22	6	12	0
Utbygging	0	0	5	0
SUM	57	22	112	24

HMS Helse, miljø og sikkerhet med hjemmel i Arbeidsmiljølova. Registrerte avvik 1. og 2. tertial 2018:

	1. tertial		2. tertial	
Område	Meldte	Lukka	Meldte	Lukka
Stab/Støtte	0	0	1	1
Barnehage	1	1	0	0
Grunnskole	7	1	0	0
Helse og velferd	3	0	0	0
Helse og omsorg	9	2	31	2
Kultur	0	0	0	0
Utbygging	1	0	2	2

SUM	21	4	34	5
------------	-----------	----------	-----------	----------

6. Finansforvaltning

Av kommunens økonomireglement går det fram at det skal rapporteres på finansforvaltning ved tertialrapportering. Det skal rapporteres på:

- Ledig likviditet og andre midler beregnet for driftsformål
- Kommunens gjeldsportefølje og øvrige finansavtaler
- Kommunens langsiktige finansielle aktiva.

I tillegg vurderes om forvaltningen er i tråd med gjeldende Finansreglement:

Krav i gjeldende reglement	Status
Lån kan tas opp som direkte lån i offentlige og private finansinstitusjoner, samt i livsselskaper. Det er også adgang til å legge ut lån i sertifikat- og obligasjonsmarkedet	OK
Kommunen kan ha hele sin låneportefølje på flytende rente. Normalt vil rentebindingstid være 3 år. Enkeltrentebindinger kan være lengre	OK
Gjeldsporteføljen skal bestå av færrest mulig lån, men slik at likviditetsrisiko / refinansieringsrisiko begrenses	OK
Enkeltlån skal ikke utgjøre mer enn 40% av den samlede gjeldsportefølje	OK
Lån kan tas opp som avdragsfrie lån	OK
Gjennomsnittlig løpetid på lånene (tid til forfall) bør være mer enn ett år	OK
Låneforfallene må fordeles slik at årlige avdrag kan betales	OK

Rauma kommune har ingen langsiktige finansielle aktiva per 31.08.18. Rauma kommune har all ledig likviditet plassert i bank, pr. august. 160,5 mill.kr.

Vi har gjennomført konkurranse om hovedbank, og vår hovedbankforbindelsen er Sparebank1 SMN og dette videreføres også i neste periode som starter i november. Rentebetingelsene på bankinnskuddene er knytt til et påslag på NIBOR, og ble vesentlig bedre etter konkurransen.

Vi har liten/ingen kostnader ved at vi har høy likviditet. Rentedifferansen mellom innskudds- og innlånsrente er liten, og ofte er innskuddsrenten høyere enn lånerenten.

Total gjeld er 862,7 mill.kr pr. utgangen av august, som er en reduksjon på 133 mill.kr. siden rapporteringen etter 1. tertial 2018. I tillegg kommer et lån i RKKAS på 14,7 mill. som vi betjener over Kulturbudsjettet.

Av de 862,7 mill.kr. er ca. 26 mill.kr likviditetslån som innfries i oktober 2018. Videre er 44,9 mill. videreformidlingslån, og ca. 200 mill. er knyttet til selvkostområdene, ubrukte lånemidler og rentekompensasjons-ordninger.

	Rauma			K-gr. 11	Landet
	2015	2016	2017	2017	2017
Brutto driftsresultat	-0,9	2,8	2,4	2,3	3,2
Netto driftsresultat	-1,3	3,4	2,4	2,6	3,8
Finansutgifter	3,6	2,4	3,2	4,4	4,3
Disposisjonsfond	0,5	0,7	1,2	6,4	9,5
Netto lånegjeld	68,1	86,4	114,8	88,8	78,9

For å sammenlikne oss med andre kommuner er det KOSTRA som gjelder. Netto gjeld fratrukket videreformidlingslån, utlånet på 60 mill. til Rauma energi, og ordinære ubrukte lånemidler er pr. utgangen av 2017 tilsvarende 115 prosent av brutto driftsinntekter, som er langt over anbefalt nivå. Det er viktig å planlegge for å redusere låneopptakene i årene fremover.

Største enkeltlån er på 130 mill.kr som er 15% av samlet gjeld.

Vi har fem lån i verdipapirmarkedet på til sammen 518,6 mill.kr. hvorav et obligasjonslån på 130 mill. som forfaller først i 2020. Resten er sertifikatlån. Ingen av disse må refinansieres inneværende år, men 3 av de refinansieres innen ett år. Resten av gjeldsporteføljen er ordinære lån.

Fordeling	Saldo	Prosentvis av total
Rentebinding over 1 år (fastrente)	383 739 532	44,48 %
Rentebinding under 1 år (flytende rente)	465 726 420	53,98 %
Sum rentebinding	849 465 952	98,46 %
Flytende rente (p.t. vilkår)	13 269 835	1,54 %
SUM	862 735 787	100,00 %

Fordeling	Saldo	Prosentvis av total
Rentebinding over 1 år (fastrente)	383 739 532	44,48 %
Rentebinding under 1 år (flytende rente)	478 996 255	55,52 %
SUM	862 735 787	100,00 %

Andelen flytende rente er ytterligere redusert i 2. tertial, 55,5% av lånene har rentebinding under ett år. Andelen fast rente er på 44,48% mot 38,6%, i 1. tertial 2018 og 29,33% i 3.tertial 2017. I vedtatt finansreglement er det tillatt å ha hele porteføljen i flytende rente, men rentene ventes å øke, så vi har økt andelen fastrentebindinger.

Gjennomsnittlig rente er nå på 1,59%, opp fra 1,49% i 1. tertial. Vi har økt gjennomsnittlig kapitalbindingen fra 3,41 år til 4 år, og økt rentebindingstiden noe. Ett prosentpoengs økning i renten vil gi oss 4,8 mill. kr. I økte driftskostnader mot 6,1 millioner kroner i 1. tertial. Ett historisk «normalt» rentenivå ligger omlag 2 prosentpoeng over dagens nivå. To prosentpoengs økning i rentenivået vil i dag øke våre rentekostnader med 9,6 millioner kroner.

Nøkkeltall	31.08.2018	01.01.2018	Forklaring
Total lånegjeld	Kr. 862 735 787	Kr. 863 414 629	Viser samlet lånegjeld ved utløpet av rapporteringsperioden. Inkluderer alle lån som er gjengitt i stamdataoversikten.
Rentebindingstid (inkl. rentebytteavtaler med fremtidig oppstart dersom det finnes slike i porteføljen).	1,57 ÅR	1,34 ÅR	Måltallet angir porteføljens vektete gjennomsnittlige rentebindingstid. Tallet viser hvor lenge renten på sertifikat, lån og obligasjoner i porteføljen er fast, hensyntatt alle kontantstrømmer (rentebetalinger, avdrag og hovedstol). Dersom en låneportefølje uten avdrag og årlige rentebetalinger har rentebindingstid på 1 betyr det at porteføljen i gjennomsnitt har en rentebinding på 12 måneder. Rentebindingstid er et kontantstrøm basert nøkkeltall og benyttes fremfor durasjon som er basert på markedsverdier.
Vektet gjennomsnittrente	1,59 %	1,48 %	Måltallet angir porteføljens vektete gjennomsnittlige kupongrente, effektiv rente vil avvike noe. Ved sammenligning mot referanserate må det tas hensyn til durasjon og rentesikringsstrategi.
Kapitalbinding	4,00 ÅR	3,00 ÅR	Måltallet angir porteføljens vektete gjennomsnittlige kredittbinding. Tallet viser hvor lang tid det i gjennomsnitt tar før renter, avdrag og hovedstol er nedbetalt eller forfalt til betaling. Desto høyere tall, desto mindre refinansieringsrisiko har porteføljen alt annet like.

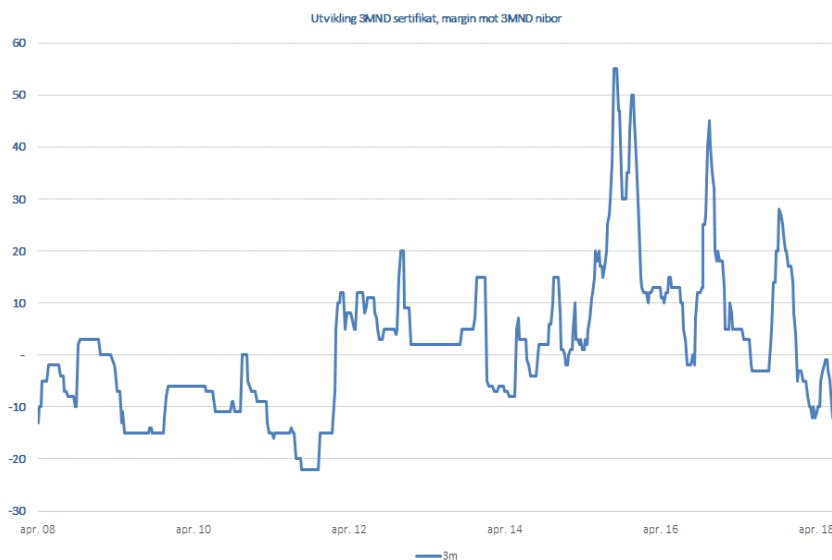
Markedskommentar fra vår gjeldsforvalter:

Markedskommentar august 2018

Norges Bank besluttet 16. august å holde styringsrenten uendret på 0,50 %. Det er lite ny informasjon om veksten i norsk økonomi siden forrige pengepolitiske rapport (2/18). Oppgangen fortsetter i tråd med bildet som Norges Bank presenterte juni, styringsrenten vil derfor etter all sannsynlighet bli satt opp i september. Styringsrenten har da vært historisk lav (0,50 %) i nesten to og et halvt år. Usikkerheten om virkningene av en høyere rente taler i følge Norges Bank for å gå varsomt frem, til noe over 2 prosent ved utgangen av 2021. Virkningen av en høyere rente må evalueres før renten kan heves videre. En brå og rask økning i styringsrenten får vi derfor neppe. Men Norges Bank er nok komfortable med å øke renten fremover. Lav arbeidsledighet, god vekst og stigende / høy oljepris gir gode framtidsutsikter tross økt uro fra utlandet.

Å normalisere rentene uten at det bremser veksten og skremmer finansmarkedene er en utfordrende oppgave for sentralbankene. Den amerikanske sentralbanken har nå siden 2015 hevet renten 7 ganger, og det er ventet flere rentehevinger i år. På litt lengre sikt er det nærliggende å tro at en gradvis strammere finans- og pengepolitikk vil dempe den økonomiske veksten, rentehevingene vil virke. Det er dermed ikke gitt at vi får en jevn stigning i styringsrentene, rentekutt frem i tid på grunn av sviktende vekst er også et utfall. En flatere rentekurve, med høyere kortrenter og lavere langrenter frem i tid når renteøkningene begynner å virke er heller ikke helt usannsynlig. Det er mange risikofaktorer som kan påvirke den globale veksten, blant annet kan det nevnes eskalering av handelskrig mellom USA og Kina, (dempet vekst, økt inflasjon og økte renter), redusert risikoappetitt fra investorer (pga. handelskrig og normalisering av pengepolitikk), svekket vekst i USA (går for fullt på lånte penger), stigende inflasjon, økt geopolitisk uro (bred politisk usikkerhet som er vanskelig å «kvantifisere» for markedene og som det kan ta lang tid å få avklaring på) og sist men ikke minst usikkerhet rundt hvorvidt land som Tyrkia, Hellas og Italia kan og vil betale sin statsgjeld.

Ved utgangen av august er kredittmarginene (se figur) for offentlig sektor på historisk lave nivåer, kommuner og fylkeskommuner er attraktive utstedere av lån. Faktiske fastlånerenter for sektoren er nå på anslagsvis 1,80 %, 2,15 %, og 2,70 % for 3, 5 og 10 års løpetider. Lengre rentebindinger bør vurderes på den delen av porteføljen som skal ha fastrente. Usikkerheten globalt taler likevel for at rentebindingene kan gjøres gradvis. For kortere rentebindinger anbefales 12 måneder sertifikat og FRN- obligasjoner. Nibormargin og kredittmargin er kommet ned (se figur), kombinert med en gradvis stigende styringsrente det neste året er det lite som tilsier store besparelser ved å rullere korte sertifikater fremfor å binde renten i 12 måneder i området rundt 1,20 %. Det bør vurderes lengre FRN obligasjoner (obligasjonslån med flytende rente og fast margin mot NIBOR) fremfor sertifikatrenter. Ved utgangen av august kunne en gjøre 2 års FRN obligasjoner med betingelser 3 måneders NIBOR + 0,10 % (attraktiv margin sammenlignet med historisk margin på 3 MND sertifikat, se figur), dette gir en nominell flytende rente på 1,10 % i første 3 måneders perioden.

Se også vedlagt finansrapport fra Bergen Capital Management for detaljer rundt porteføljen.

7. Andre vesentlige avvik

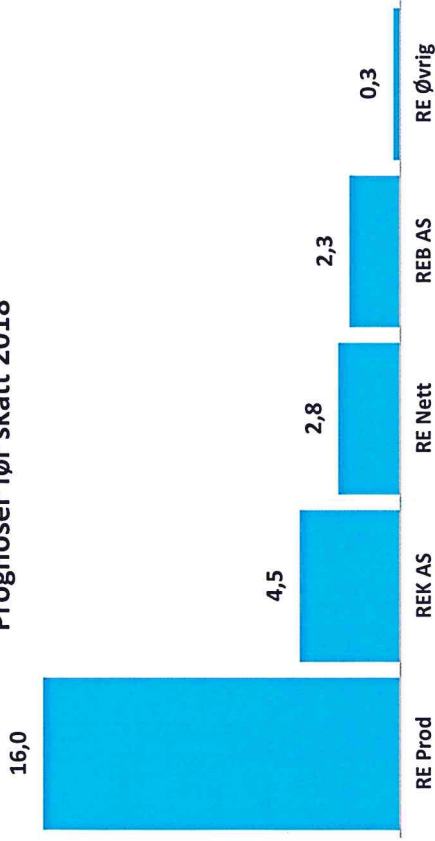
Det er ikke rapportert om andre vesentlige avvik.

REGNSKAP OG NØKKELTALL

Konsernregnskap		Perioden Jan - Aug		Prognose resultat hele året			Skatt	Årsresultat
		2018	2017	Resultat 2018	Resultat 2017	Budsjett 2018	Beregnet 2018	Etter skatt 2018
	Forretningsområde							
	Rauma Energi - Nettdrift	4,4	4,9	2,8	-0,9	0,4	0,6	2,1
	Rauma Energi - Kraftproduksjon	14,2	9,4	16,0	8,1	6,5	9,6	6,4
	Rauma Energi - Telekom	0,5	0,5	0,7	0,5	0,5	0,2	0,5
	Rauma Energi - Øvrig drift/ikke fordelte kostn.	-0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,1	0,2
	Sum morselskap	19,0	15,0	19,8	8,1	7,8	10,5	9,3
	Rauma Energi Kraft AS	3,7	4,3	4,5	6,7	5,2	1,0	3,5
	Rauma Energi Bredbånd AS	1,3	1,6	2,3	2,4	3,1	0,5	1,7
	Sum datterselskaper	5,1	5,9	6,8	9,1	8,3	1,6	5,2
	Sum konsern	24,0	21,0	26,5	17,2	16,1	12,0	14,5

Prognoser før skatt 2018

Resultat og utbytte (MNOK) eks eiendomssalg 2016

Sluttrapport

Prosjekt Rauma helsehus 2015-2018

Innholdsfortegnelse

1. Formål med sluttrapporten	2
2. Prosjektet	2
3. Mål og måloppnåelse	4
4. Funksjoner og teknologi	6
5. Tjeneste-, organisasjons- og teknologiutvikling (TOT)	8
6. Prosjektreghnskap	10
7. Veidekkesaken	13
8. Prosjektstyrets sluttevaluering	13

pr 9. august 2018

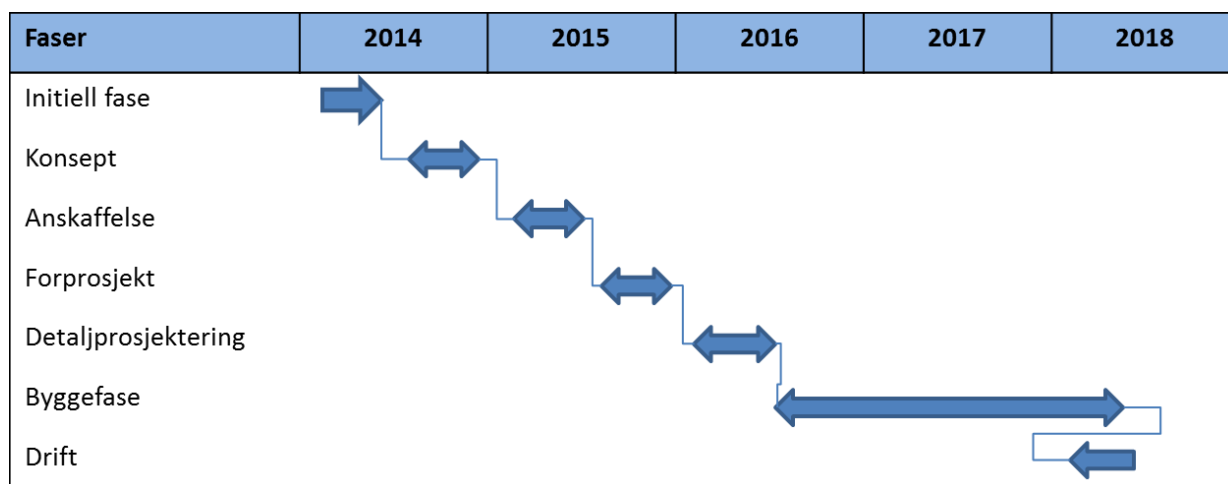
1. Formål med sluttrapporten

Formålet med sluttrapporten er:

- Dokumentere prosessen knyttet til realisering av Rauma helsehus
- Tilbakemelde til kommunestyret resultat og regnskap i forhold til bestilling og budsjettrammer slik økonomireglementet forutsetter
- Gi grunnlag for evaluering og læring
- Markere et tydelig skille mellom prosjektfasen og driftsfasen

2. Prosjektet

Prosjektfaser

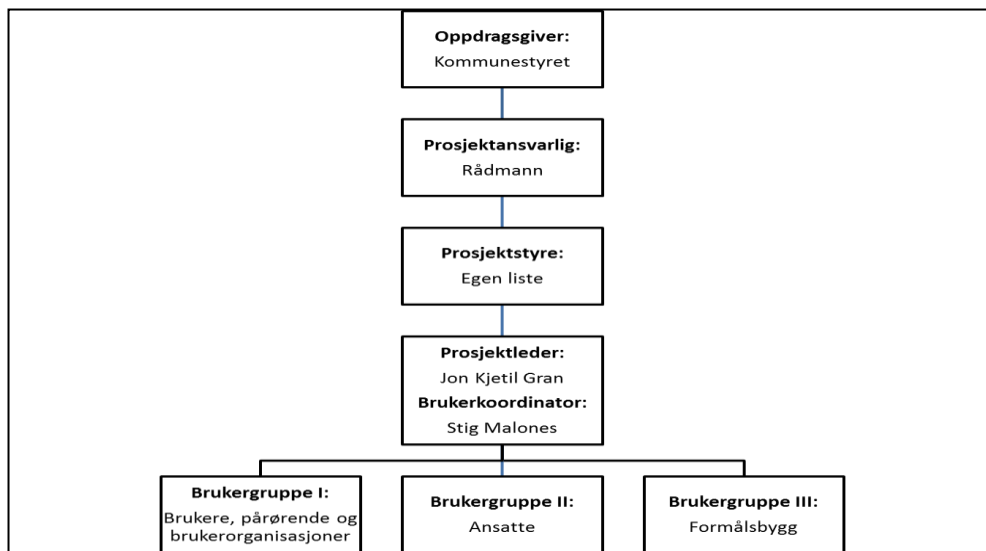

Helsehusprosjektet startet våren ved at kommunestyret 16. april 2014 godkjente intensjonsavtale med Wenaasgruppen og 17. juni vedtok å iverksette et konseptstudie. Deretter fulgte prosjektet en normal faseutvikling likevel med den forskjellen at valget av pris- og designkonkurranse for anskaffelsen førte til at forprosjektet – med samspill - kom etter anskaffelsen. Samspillfasen ga mulighet for tilpasning av vinnerforslaget ytterligere til kommunens behov. Omforent forprosjekt dannet grunnlag for inngåelse av totalentreprisekontrakt med entreprenøren for gjennomføringen.

Prosjektorganisering

Kommunestyret vedtok 3. februar 2015 Styringsdokument for helsehuset som ga overordna mål for prosjektet samt organisasjonsplan for prosjektgjennomføringen. Prosjektet ble organisert med

- Kommunestyret som prosjekteier
- Rådmann som prosjektansvarlig
- Et eget prosjektstyre oppnevnt av kommunestyret
- Ekstern prosjektleder
- Intern brukerkoordinator og tre hovedgrupper av brukerinteresser

Prosjektstyret har bestått av rådmann Oddbjørn Vassli, leder formålsbygg Stig Malones, økonomisjef Mette Rye, fagsjef Gro Berild (fram til 1.8.2016) - helse og omsorgssjef Greta Hanset (fra 1.8.2016) og hovedverneombudet (Bjørn Ødegård fra 1.7.2016). I tillegg har ekstern prosjektleder Jon Kjetil Gram, prosjektleder velferdsteknologi Gro Berild, prosjektleder anskaffelse inventar og utstyr Synnøve Wenaas og fra 1.8.2017 hussjef Britt Eli Gyldenskog møtt i prosjektstyret med observatørstatus.

Parallelle prosjekt

Helsehusprosjekt har hatt flere parallelle prosjekter som har vært avgjørende for helsehusets realisering. Disse er:

Tjeneste-, organisasjon- og teknologiprojektet (TOT):

Sørge for en parallell utvikling i helse og omsorgstjenestene slik at den kan ta i bruk et av landets mest moderne helsehus – både som bygg, arbeidsplass og tjeneste. Ansvarlig for TOT-prosjektet har vært helse og omsorgssjefen med periodevis støtte fra egne delprosjektledere. Se eget kapittel for rapport fra dette prosjektet. Gro Berild har i hele perioden vært prosjektleder for anskaffelse og implementering av velferdsteknologi.

Områderegeringsplan Stokkekaia

Parallelt med utvikling av helsehuset, jobbet kommunen med erverv at Stokkekaiområdet med etterfølgende regulering. Områderegeringsarbeidet startet opp høsten 2014 og ble avsluttet høsten 2015 etter at løsning og entreprenør var valgt. Ansvarlig for prosjektet har vært utbyggingssjef Heid Skaug.

Infrastrukturprosjektet Stokkekaia

I tillegg til regulering måtte Stokkekaiområdet utbygges med ny infrastruktur som omfattet både veger, vatn/avløp, strøm/bredbånd og oppgradering av kaifronten mot sjøen. I tillegg kom de plasser, parker og gater som lå i ny reguleringsplan. Prosjektet var organisert under utbyggingssjefen med Dag Søvik som prosjektleder.

Disse to siste prosjektene rapporteres ikke i dette dokumentet.

3. Mål og måloppnåelse

I forbindelse med behandlingen av styringsdokumentet for helsehusprosjektet, vedtok kommunestyret mål for helsehusprosjektet. Ambisjonen for prosjektet ble at Rauma helsehus skal være «Landets mest effektive og moderne kommunale helsehus når det tas i bruk i 2017». Nedenfor følger en oversikt over kommunestyrets vedtatte mål for helsehuset og prosjektstyrets vurdering av måloppnåelsen:

Samfunns mål

Mål	Vurdering	Kommentarer
Bygget skal dekke Rauma kommunens behov for sjukeheimsplasser fram til 2030		Helsehuset - sammen med vedtatte nye heldøgns botilbud - vil gi Rauma et heldøgns helse- og omsorgstilbud på over 25 % hele perioden fram til 2030 regnet i forhold til personer over 80 år i kommunen.
Bygget skal bidra til at Rauma kommune kan tilby gode helse og omsorgstjenester i tråd med nasjonale krav og samhandlingsreformen		- Ny omsorgstrapp er vedtatt - Nye kriterier for tildeling av tjenester i omsorgstrappa er på plass - Hverdagsrehabilitering er i gang - IK-system etablert og under implementering - En rekke opplæringsaktiviteter for ansatte er gjennomført
Bygget skal være en sentral og integrert del i utviklingen og utvidelsen av Åndalsnes by		- Med fullføring av Strandgata høsten 2018 vil Helsehuset være fysisk nært knytta til sentrum og sentrum nært til Helsehuset. - Helsehusparken og kaiområdet tilrettelegger for økt sambruk av områdene mellom brukere av helsehuset og innbyggere for øvrig.

Effektmål

Mål	Vurdering	Kommentarer
Bygget skal sikre gode, moderne og effektive rammer for de tjenester som skal ytes i eller med utgangspunkt i bygget		- Viktigste bidrag er samling av like tjenester på én plass, og i et moderne bygg med ny teknologi. - Suksessen for øvrig avgjøres av ledelse, ansatte og tjenesteutviklingen

Bygget med tjenester skal bidra til å gi innbyggere i Rauma trygghet med hensyn til helse og omsorg ved alvorlig sjukdom eller sviktende helse		• Viktigste bidrag er samling av like tjenester på én plass, og i et moderne bygg med ny teknologi. • Brukerråd er etablert • Suksessen for øvrig avgjøres av ledelse, ansatte og tjenesteutviklingen
Bygget skal sikre gode arbeidsvilkår for ansatte og lavt sykefravær		• Viktigste bidrag er samling av tjenester og ansatte i ett moderne bygg med ny teknologi. • Suksessen for øvrig avgjøres av ledelse og ansatte i fellesskap.

Resultatmål

Mål	Vurdering	Kommentarer
Bygget skal være klart for å tas i bruk høsten 2017 og realiseres innenfor fastsatte økonomiske rammer		• Bygget ble 3-4 måneder forsinket først og fremst på grunn av ny beslutning om kjøkkenløsning. • Også opprinnelig budsjett måtte justeres av samme grunn.
Bygget skal realiseres over prinsippene om generalitet, fleksibilitet og elastisitet		• Har vært førende for all planlegging og gjennomføring – både av selve bygget, utstyr og drift
Bygget skal utstyres med eller tilrettelegges for offensiv bruk av ulike former for velferdsteknologi og andre hjelpemidler		• Har vært et viktig delprosjekt som er realisert på flere områder. Det vises til eget avsnitt om velferdsteknologi nedenfor.
Bygget skal ha uteområder som kan brukes både av beboerne og av besøkende og befolkningen i Åndalsnes og kommunen for øvrig		• Et eget delprosjekt har blitt gjennomført for oppgradering av hele Stokkekaiområdet • Egen helsehuspark • Isfjordspromenaden realisert foran hele Stokkekaia/helsehusområdet
Bygget skal planlegges med mulighet for tørrskodd utvidelse med ytterligere 30 plasser/ omsorgsboliger		• Var med i konkurransegrunnlaget. Løsning er vist på nabotomt i det realiserte alternativet.

Konklusjon:

Rauma helsehus framstår ved åpningen i 2018 som *et av landets mest moderne helsehus*. Særlig må plasseringen sentralt i bybildet, uteområdene sammen med bruken av velferdsteknologi fremheves. Suksessen videre avhenger mest av fortsatt innsats på løpende tjeneste-, organisasjons- og teknologiutvikling i både institusjonsdelen og den hjemmebaserte delen av helse og omsorgstjenestene. Forsinkelsen fra planlagt åpning senhøstes 2017 til mars 2018 har hatt positiv effekt ved å ha gitt mer tid til forberedelsene før innflyttingen.

4. Funksjoner og teknologi

Funksjoner

Følgende funksjoner ble vedtatt lagt til Helsehuset ved behandling av forprosjektrapporten:

- 90 kort- og langtidsplasser sykehjem
- Base for hjemmetjenestene
- Personalgarderober for både institusjon og hjemmetjenestene
- Dagplasser og legevakt
- Kafe/Kantine, vestibyle og fellesfunksjoner
- Produksjonskjøkken
- Garasjer og lager for hjelpemidler
- Administrative kontorer og stab

Gjennom samhandlingsfasen ble legevakt besluttet ikke realisert og lager for hjelpemidler lagt til Åndalsnes sjukehjem.

Bygget

Bygget er realisert med 4. etasjer hvor etasje 2-4 inneholder de 90 sykehjemsrommene, mens førsteetasjen inneholder øvrige funksjoner. Bygget er på totalt 9204 m² BRA, og samler tjenester fra tre bygg, Rauma sjukeheim, Åndalsnes sjukeheim og Vangstunet, i tillegg til enkelte tjenester som lå i andre bygg.

- *Første etasje:* frisklivssentral, dagsenter demente, dagsenter psykisk helse, koordinerende enhet (tildelingskontor) for helse og omsorgstjenester, felles stabsfunksjoner, base for ansatte i hjemmebaserte tjenester, produksjonskjøkken, kantine, seremonirom, personalgarderober og møterom
- *Andre etasje:* 30 enkeltrom langtids sykehjem, 1 pårørenderom, fellesarealer og 2 takterrasser
- *Tredje etasje:* 30 enkeltrom langtids sykehjem, 1 pårørenderom og fellesarealer
- *Fjerde etasje:* 15 enkeltrom korttid sykehjem og 15 enkeltrom rehabilitering, fysio-ergoterapi, legeskontor, behandlingsrom, laboratorium og medisinerom.
- *Helsehusområdet:* Helsehuspark (2,5 dekar) opparbeidet 200 meter kaifront mot Isfjorden, carport for 20 av hjemmetjenestens tjenestebiler

Parkering

På Stokkekaia er det tilrettelagt og merket ca. 70 korttids parkeringsplasser for besøkende. I tillegg kommer p-plasser langs Troavegen. Videre er det merket 90 antall parkeringsplasser for ansatte.

Velferdsteknologi

Digital løsning for pasientvarsling

I bygget er det installert et av landets mest moderne pasientvarslingsanlegg. Teknologien har målsetting om trygghet og frihet for pasientene innen rammene for forsvarlige helse- og omsorgstjenester. Aktiv og passiv varsling fra sensorer og digitalt «kamera» på pasientrom, samt fra mobilt «pasientsmykke», håndteres av de ansatte via mobile enheter. Teknologien gir mulighet for lokalisering og sporing av pasienter, og er integrert mot dørlåser, brannvarsling og porttelefon. Det

som er spesielt med den velferdsteknologiske løsningen i Rauma helsehus, og som ikke er levert til andre kunder tidligere, er integrasjonen mot låssystemer. Det er gjennomført opplæring av 140 ansatte i institusjon i Velferdsteknologiens ABC. 10 superbrukere i systemet har gjennomført egen opplæring, og alle ansatte har hatt ½ dag med teori og praksis i funksjonene i systemet. Rutiner er utarbeidet.

Legemiddelhåndtering – Elektronisk medisinkabinett og medisintraller

Healt-Tech har levert elektronisk legemiddelsystem. Løsningen består av hovedlager og mobile traller på hver avdeling. Det er behov for ytterligere 4 traller. Legemiddelsystemet gir god oversikt over lager, type legemidler, beholdning og holdbarhet. Det avlegges kontinuerlig oppdatert regnskap over A og B-preparater, uttak av medikamenter er sporbart på pasient og ansatt, og bestilling av varer fra apotek er enkelt å håndtere.

Baderomsløsninger

Alle pasient- og baderom har takskinne for tilkobling av pasientløfter. Baderommene er innredet med funksjonelle løsninger for avstand mellom servant, toalett og dusj. Toalett og servant er elektrisk hev- og senkbar, og toaletter har spyl- og tørkefunksjon. Det er gitt opplæring til alle ansatte, løsningene er tatt i bruk, og det forventes gevinster i form av økt selvhjulpenhet for pasienter og redusert fysisk belastning på ansatte.

Ikke-helsefaglige oppgaver

Ikke-helsefaglige oppgaver er organisert for seg og underlagt helsehussjefen.

- Det er innført elektronisk logistikkssystem for bestilling av *medisinsk forbruksmaterie*ll (Aktiv forsyning). Helsehuset har felles hovedlager.
- *Matbestilling fra institusjon og heimeboende* skal skje via det digitale programmet Mathilda som er på plass.
- *Elektronisk registrering og oversikt over tekniske hjelpemidler*. Alle kommunale hjelpemidler er merket med strekkode og registrert i hjelpemiddelmodulen i fagsystemet Profil. Rutiner er utarbeidet og det nye systemet tas gradvis i bruk
- Alle møterom og vaktrom i Helsehuset er utstyrt med *AV-utstyr for videokommunikasjon* med eksterne deltakere. De valgte løsningene vil gi effekt i form av spart møtetid/reisetid, samt enkel, enhetlig brukerbetjening.
- *Smart-TV* er installert på alle pasientrom og gruppestuer. Løsningen gir mulighet for overføring av interne arrangement, fleksible kanalpakker, og oppkobling av pc/nettbrett for videosamtaler.
- For Helsehuset er det valgt *telefonløsning basert på Telenors mobile bedriftsnett*. Løsningen baseres på menyvalg for å komme til rett mottaker, og vil gi gevinst ved at det ikke kreves personell for betjening av sentralbord.
- *Renholdsplan* et dokumentert elektronisk og er tilgjengelig på iPad. Gir god styring og løpende oversikt både for renholderne og brukerne av bygget

5. Tjeneste-, organisasjons- og teknologiutvikling (TOT)

Forprosjekt TOT

Kommunestyret vedtok høsten 2014 at det parallelt med forprosjektfasen for nytt helsehus skulle iverksettes et eget prosjekt for tjeneste-, organisasjons- og teknologiutvikling i helse- og omsorgstjenestene (TOT) i perioden 2015 – 2017. Hovedformålet med TOT-prosjektet er å sikre at Rauma ikke bare får et nytt og moderne helsehus, men at tjenestene og organisasjonen gjennomgår en tilsvarende fornyelse og oppgradering parallelt med at helsehuset bygges.

Våren 2015 ble det gjennomført 10 ulike forprosjekter for å identifisere og planlegge forbedringsområder og nye løsninger. De 10 områdene var: Helhetlige pasientforløp, Velferdsteknologi, Matproduksjon og –distribusjon, Hjelpemiddelhåndtering, LEAN i sjukeheim, Medisin håndtering, Etablering av brukerutvalg, Organisasjon, bemanning og kompetanse, Aktivisering, friskliv og kultur samt Kommunikasjon.

Hovedprosjekt

Etter intern høring og drøfting sluttet kommunestyret seg til at en skulle gå videre med følgende hovedprosjekter: Helhetlige pasientforløp, Organisasjon, bemanning og kompetanse, Velferdsteknologi, LEAN i arbeidsprosesser og Gevinstrealisering

Prosjekt	Vurdering	Viktige resultat og aktiviteter
Helhetlig pasientforløp		• Deltakelse i KS-nettverk for helhetlige pasientforløp • Første satsingsområde er startet opp, og gjelder utskrivning av pasienter fra sykehus til egen bolig (hjemmetjenesten)
Organisasjon, bemanning og kompetanse		• Omorganisert hjemmetjenesten med vekt på nærledelse • Innført skille mellom helsefaglige og ikke-helsefaglige oppgaver, egen helsehussjef • Etablert egen rehabiliteringsavdeling • Utvida stilling for demenskoordinator • Egen sjukeheimslege • Kartlagt kompetanse til ansatte • Bruke spesialistkompetanse på tvers i hele helse og omsorgstjenesten
Velferdsteknologi		• Forprosjekt gjennomført i samarbeid med Aukra kommune og SINTEF • Anskaffelsesprosess gjennomført sammen med ALV og 13 Sunnmøreskommuner • Digitalt pasientinformasjonssystem innført • Massiv opplæring i Velferdsteknologiens ABC

LEAN i arbeidsprosesser		• LEAN medisinhåndtering gjennomført • LEAN matforsyning gjennomføring • LEAN hjelpemiddelhåndtering gjennomført • LEAN i tildelingskontoret gjennomført
Gevinstrealisering		• Eget og overordna gevinstrealiseringsprosjekt ikke gjennomført. Gevinstrealiseringen i noen grad håndtert i det enkelt prosjekt

Det er gjort aller mest innenfor områdene organisasjon og velferdsteknologi. Ressursmessig har mesteparten av TOT-ressursene gått til velferdsteknologi og intern opplæring. Det er gjort mange vellykka LEAN-forprosjekter, men konsekvent og permanent bruk av denne metoden i forbedringsarbeidet synes å være vanskelig å implementere. Største svakhet ved TOT-prosjektet har vært manglende dokumentasjon og evaluering av resultater og gevinst av tiltakene.

På den ene siden ville det vært katastrofalt dersom TOT-prosjektet ikke hadde blitt etablert for å sette fokus på omlegging av tjenestene og arbeidsmåter på veg inn i nytt Helsehus. På den andre siden har mange måtte erkjenne at raske og store endringer i helse og omsorg med tradisjoner, kulturer, profesjoner, personer, lovverk osv. er som å endre kurs på en stor tankbåt – det går, men tar tid. Det viktigste er at alle forstår hvorfor kursen må endres, og hvor den nye kursen skal føre hen. Med tydelig ledelse og godt samarbeid vil ting ting gradvis komme på plass. Målet er hele tiden kontinuerlig forbedring, mens TOT-prosjektet har vært et skippertak.

6. Prosjektregnskap

Budsjett

På grunnlag av gjennomført samspillfase som endte ut i forprosjektrapport for helsehuset, fastsatte kommunestyret 15.12.2015 budsjettet til 360,680 mill. inkludert 3 mill. til TOT-prosjektet. Denne budsjetttramma ble senere endret til *381,430 mill.* kroner etter at produksjonskjøkken ble tatt inn og ytterligere 2 mill. til TOT-prosjektet ble tatt med.

Prosjektregnskap

På neste side vises prosjektregnskapet for helsehuset, satt opp på samme format som kommunestyret vedtok prosjektbudsjettet.

Sluttsummen viser at prosjektet er landet så å si på budsjett inkl. mva. Viktigste forklaring på dette er grundig planlegging bla. gjennom konspetstudie og samspillfase samt bruk av totalentreprisekontrakt som medførte få endringer, uklarheter og tillegg underveis. Eneste større endring var vedtaket om produksjonskjøkken inn i bygget etter byggestart, men dette ble godt håndtert og budsjett og kontrakter oppjustert i tråd med vedtaket.

Av enkeltposter i prosjektbudsjettet er totalentreprisekontrakten med HENT AS overskredet med 689.000 som skyldes ekstrabestillinger fra kommunen. Det er ingen uløste tvister med HENT AS ved prosjektavslutningen. Prøvedrift og garantitiden følges nå opp av avdeling for formålsbygg. En reservepost på knapt 2 % viste seg å være for knapp, og var kanskje urealistisk - sett i ettertid.

Det største mindreforbruk er posten for inventar og utstyr som var budsjettert til 15 mill. kroner. Innsparingen på 4,4 mill. kr har medført at en kunne ta med investeringer som strengt tatt ikke tilhørte byggeprosjektet, bla. TV på alle rom og utstyr for elektronisk medisinhåndtering. Posten for kunstnerisk utsmykking er ikke brukt med unntak av et mindre beløp. Tjenester som har stilt personell til disposisjon for hovedprosjektet er godskrevet med nesten 2 mill. kroner i perioden. I tillegg er 5 millioner belastet TOT-prosjektet for intern ressursbruk fra personale i helse og omsorg. Dette viser hvor omfattende det interne tilknyttede prosjektarbeid for å utvikle Norges mest moderne helsehus har vært. Det er også her totalprosjektets merforbruk er tilknyttet.

Det er mottatt 156,936 millioner kroner i Husbanktilskudd, 41 millioner i gave fra Wenaasgruppen AS og 0,485 mill. i tilskudd fra Fylkesmannen samt 0,265 mill. i ENOVA tilskudd. I tillegg kommer enkelte refusjoner. Husbanktilskuddet og siste del av Wenaasgaven ble utbetalt først etter at prosjektet er ferdig. Kommunesektoren har fellesfinansiering av investeringsregnskapet siden forskriftsendringen i 2011. Prosjektet har derfor vært lånefinansiert underveis i prosessen. Større inntekter enn utgifter i investeringsregnskapet i 2018 gjør at det dels blir nedbetalt på lån, samt at siste del av gaven

fra Wenaasgruppen AS på 21 millioner kroner blir inntektsført på ubundet investeringsfond på et fellesområde, og således inngår i en fellesfinansiering. Dette øker lånefinansieringsandelen tilsvarende i forhold til opprinnelig plan for prosjektet. Bakgrunnen for gaven var å bidra til initiering og realisering av Rauma Helsehus, og fornying av Måndalen omsorgsenter gjennom å styrke kommunens økonomi. Gaven har hatt stor betydning for at prosjektene ble satt i gang i 2014 og ikke på et senere tidspunkt.

Prosjektrapport og prosjektrekskap er avgitt pr. 15.10.2018. Det er i prosjektrekskapet avsatt 50.000 kroner til kjente påløpne kostnader som ikke er regnskapført på avslutningstidspunktet. I tillegg vil noe ekstra sikringsarbeid knyttet til bl.a. rekkverk påløpe i et eget oppgraderingsprosjekt høsten 2018.

Byggeregnskap-Rauma Helsehus				
		Budsjett(kr.)	Regnskap	Avvik
0	Marginer og reserve			
	Pristigning			
	Sikkerhet valutasvingninger			
	Marginer/reserve	7 300 000	11 266 402	-3 966 402
	ENOVA Tilskudd		-265 600	265 600
	Delsum kto 0	7 300 000	11 000 802	-3 700 802
1	Felleskostnader (rigg/drift)			
2	Bygning			
21	Totalentreprise- Tilbud HENT	265 330 547	266 020 013	-689 466
22	Avsatt dørautomatikk/smardører*	1 659 000		1 659 000
23	50 % av parken utgår	-4 000 000	-4 472 776	472 776
	Delsum kto 2	262 989 547	261 547 237	1 442 310
3	VVS installasjoner			
4	Elkraft/tele installasjoner			
6	Andre installasjoner			
	Huskostnader (1-6)	262 989 547	261 547 237	1 442 310
7	Utendørs			
	Entreprisekostnader(sum1-7)	262 989 547	261 547 237	1 442 310
8	Generelle kostnader			
80	Påløpne kostnader	1 637 221	1 523 261	113 960
81	Tomtekostnader	5 000 000	5 514 636	-514 636
82	Byggherreombud	1 200 000	1 473 448	-273 448
83	Prosjektledelse	2 500 000	2 174 779	325 221
84	Uavhengig kontroll	350 000	200 080	149 920
85	Offentlige gebyrer og avgifter	200 000	214 613	-14 613
86	Konkurransehonorerar-pris og design	1 200 000	1 200 000	-
87	Konkurransekostnader	250 000	158 823	91 177
88	Geotekniske undersøkelser	350 000	334 365	15 635
89	Annonsering/trykking	100 000	55 065	44 935
90	Anleggsbidrag for Trafo	500 000	680 410	-180 410
	delsum 8	13 287 221	13 529 479	-242 258
	Byggekostnader(sum1-8)	276 276 768	275 076 717	1 200 051
9	Spesielle kostnader			
91	Inventar og utstyr	15 000 000	10 541 925	4 458 075
93	Finanskostnader	3 750 000	3 577 130	172 870
94	Kunstnerisk utsmykking*	1 000 000	90 984	909 016
95	Mva	73 094 192	73 684 816	-590 624
99	Diverse		451 171	-451 171
101	Lønn egne ansatte		1 997 439	-1 997 439
	Delsum kto 9	92 844 192	90 343 466	2 500 726
	Prosjektkostnad - eks. mva(sum 0-9)	303 326 768	302 736 168	590 600
	Prosjektkostnader(inkl. mva)	376 420 960	376 420 984	-24
6315	TOT - prosjektet (inkl. mva)	5 000 000	5 824 738	-824 738
	Tilskudd, refusjon TOT prosjekt		-533 211	533 211
	kr 381 420 960	kr 381 712 512	-291 552	
	* Ble innlemmet i totalenterprisen			

7. Veidekkesaken

Hent AS ble tildelt kontrakt på Helsehuset 8. august 2015. Nesten to år etter – 7. juli 2017 – tar Veidekke ut stevning mot Rauma kommune for påstått feilaktig tildeling av kontrakten til Hent AS. Veidekke hevder at Hent skulle vært diskvalifisert fra konkurransen for brudd på konkurransegrunnlaget når det gjelder påstått forbehold om grunnforhold og brudd på hovedprinsippene i utkastet til reguleringsplan for området.

Saken var opp i Romsdal Tingrett i februar 2018 og i dom avsatt 16. mars 2018. I denne blir Rauma kommune dømt til å betale Veidekke Entreprenør AS en erstatning på 25,743 mill. kroner knyttet til forholdet at et gangareal i den foreløpige reguleringsplanen var omgjort til gatetun i den valgte løsning, og at tilbudet derfor skulle ha vært avvist. Denne dommen har kommunen anket inn for Frostating lagmannsrett. Saken kommer opp 11. februar 2019, i Frostating lagmannsrett, Trondheim.

Prosjektstyret legger til grunn at videre håndtering av rettsaken og finansiering av et eventuelt erstatningsbeløp skjer i kommunens linjeorganisasjon, og at helsehusprosjektet kan avrundes uavhengig av dette rettslige etterspill. Prosjektstyret opplever Veidekkes søksmål og Tingrettens dom som urimelig i forhold til realitetene i saken, og vil bistå i arbeidet med en god belysning av saken fra kommunens side i Lagmannsretten.

8. Prosjektstyrets sluttevaluering

Resultat

I forhold til prosjektets kjerneoppgave – realisering av nytt helsehus på Stokkekaia i tråd med kommunestyrets mål og ambisjoner, er prosjektstyret *særlig godt fornøyd* med følgende resultater:

- Framdrift og budsjettkontroll i prosjektet
- Utviklingen av hele Stokkekai-området rundt helsehuset
- Kompetanseløft i organisasjonen knyttet til velferdsteknologi og anvendelse av velferdsteknologi på helsehuset

Prosjektstyret mener at følgende resultater på følgende området *kunne vært bedre*:

- Detaljplanlegging av lokalene til hjemmetjenesten

Prosess

I forhold til gjennomføring av prosjektet – organisering, bemanning, involvering osv., er prosjektstyret *særlig godt fornøyd* med følgende deler av prosjektet:

- Konseptstudien i samarbeid med SINTEF høsten 2014
- Anskaffelses- og entreprisform dvs. pris-/designkonkurranse med samspill og etterfølgende totalentreprise

Prosjektstyret mener at følgende forhold *kunne vært bedre*:

- Ansatt- og brukerinvolvering i deler av prosessen

Læring

Prosjektstyret vil ta med seg følgende *viktigste læringspunkter* inn i et nytt tilsvarende prosjekt:

- Tilknytte juridisk rådgiver til hele prosessen
- Fortsatt bruk av ekstern prosjektleder
- Omfattende bruk av eget personell i prosjektarbeid kan svekke fokus på drift
- Ny teknologi krever lang implementeringstid

Åndalsnes 19.10.2018

Oddbjørn Vassli(s)

Mette Rye(s)

Stig Malones(s)

Formannskap

30.10.18

Utfordringer i helse- og omsorg

Nasjonal utfordring

- Megatrend: Et skifte fra fossilt til et grønnere mer bærekraftig og fornybart samfunn (vann, vind og sol)

*Velferdsstaten
er truet?*

Omsorgskrise

- *I dag er det 219 000 eldre over 80 år. I 2030 vil antallet øke til 320 000. I 2040 vil det være 1,5 mill. mennesker over 65 år*

Kompetansemangel

- Hvis ikke hver pleier skal ha ansvar for flere pasienter enn i dag så må mellom 60 – 70 % (2/3) av alle nyutdannende begynne å jobbe i helse- og sosialsektoren

Verdiskapning?

Færre yrkesaktive pr. eldre

- **2000:** 4,5 yrkesaktive pr. eldre over 80 år
- **2030:** 3,5 yrkesaktive pr. eldre over 80 år

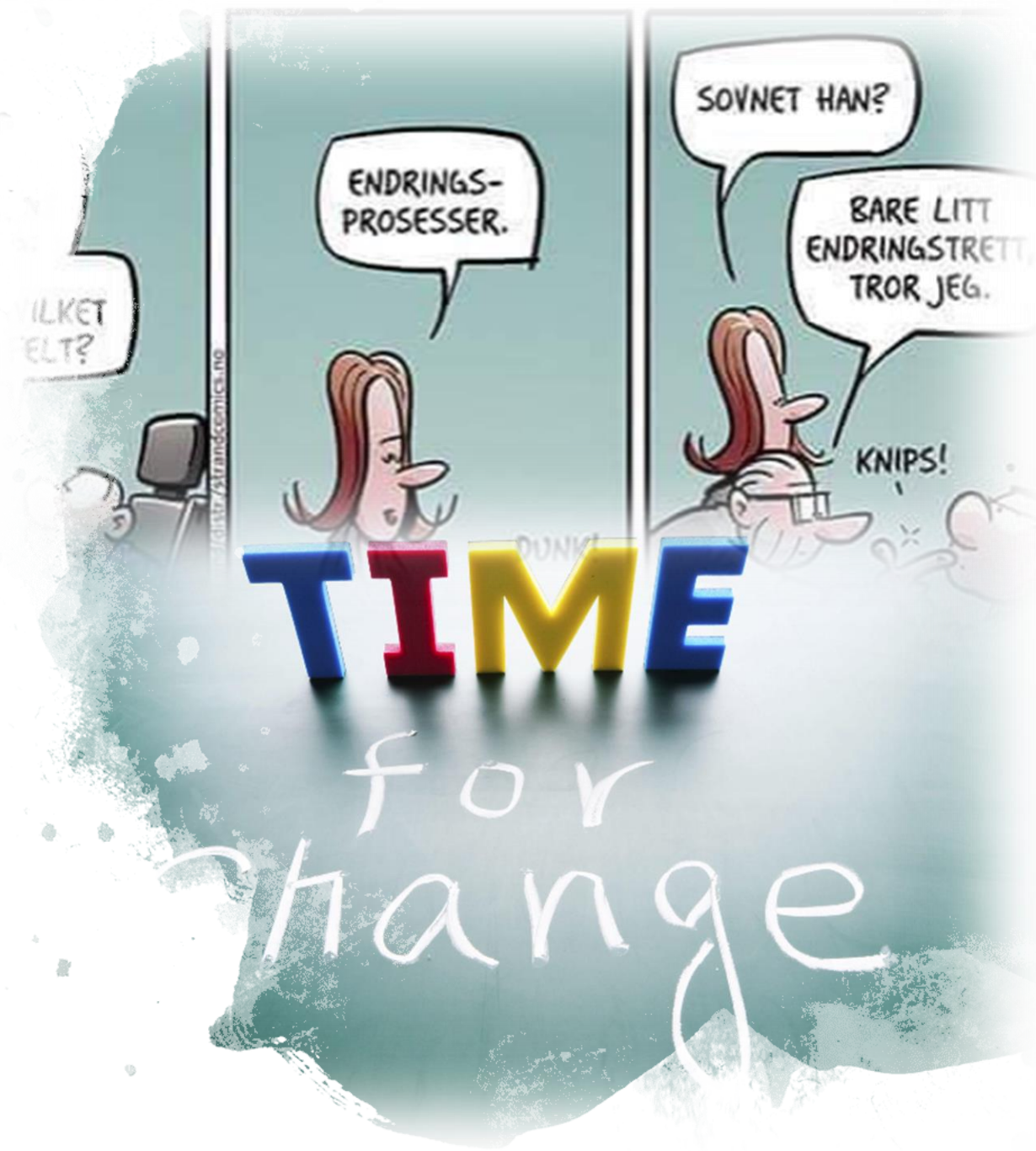
Ny prognose: Merforbruk i helse og omsorg på 25 millioner

Overforbruket større enn først antatt.

Ca. 38 årsverk

Endringstrøtt

Utfordringer nå og fremover

- Dette er bakteppet som danner grunnlaget for endringene vi gjennomfører

**Ny prognose: Merfor
helse og omsorg på
millioner**

Overforbruket større enn først antatt.

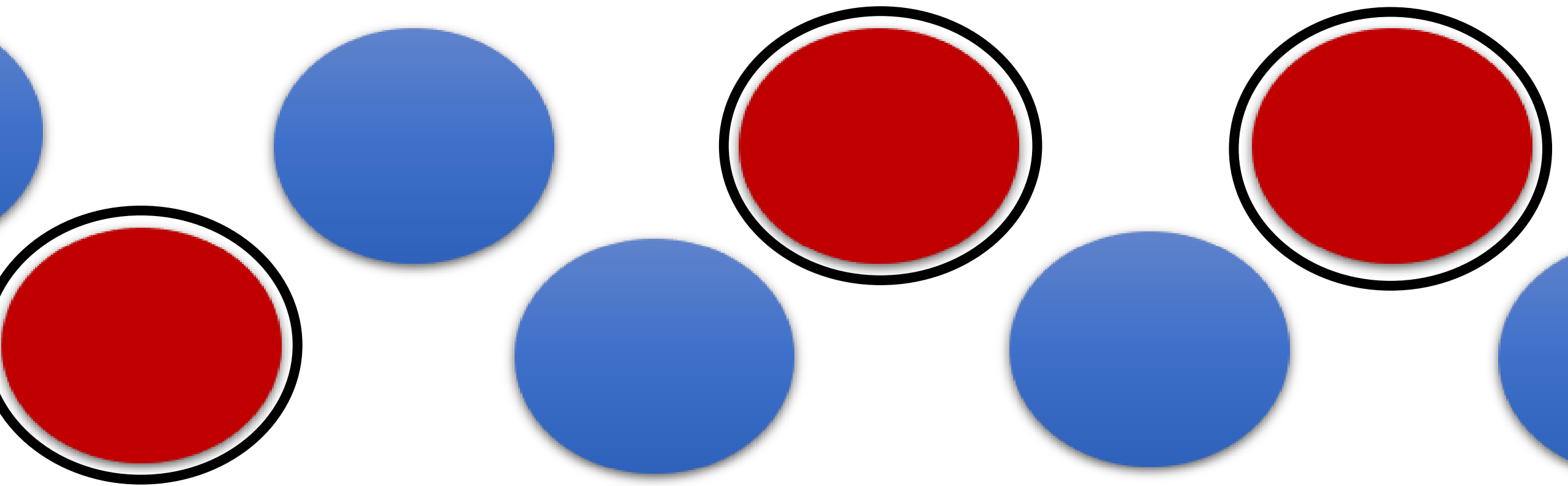
Rethinking

Farligst av alt er å tro
at alt kan være som før...

Det er ikke et alternativ å
Ikke endre – spørsmålet er
hvilke endringer?

A 3D illustration featuring several grey, stylized human figures running in a clockwise direction around a large clock face. The clock face is white with a black border and has large red numbers for 12, 3, and 6. The figures are carrying briefcases, suggesting a business or professional context. The overall scene conveys a sense of urgency and the importance of time management.

Prosjekt
arbeidstidsordning
ved institusjon

Mangel på kvalifisert personell

Endring av turnus – langvakter på helg

Utgangspunkt i to alternativ:

3. helg:
1 lang- 1
kortvakt

4. helg:
2 langvakter

- Reduserer vakante stillinger (hull i turnus)
- Heltidsfokus
- Bedre kompetanse
- Bedre tjenester
- Mindre bruk av overtid, vikarbyrå m.m.

Sykepleier vs. helsefagarbeider

Det er en skam at når helsefagarbeideren får jobb, er det sjelden full stilling

DEBATT: Inngrodde forestillinger om at det bare er de med universitets- og høgskoleutdanning som kan gjøre en god jobb i helsevesenet, må bort.

OPPDATERT: 06.FEB.2017 17:20 - PUBLISERT: 06.FEB.2017 17:11

Torill Hølland Herigstad

FAGFORBUNDET ROGALAND,
SEKSJONSLEDER HELSE OG SOSIAL

Utfordringen:

Oppgavene overført til kommunen og kompetansen går ikke i takt

Små lønnsforskjeller fører til kommunene vil ha mest mulig for pengene – søker derfor etter sykepleiere

MEN:

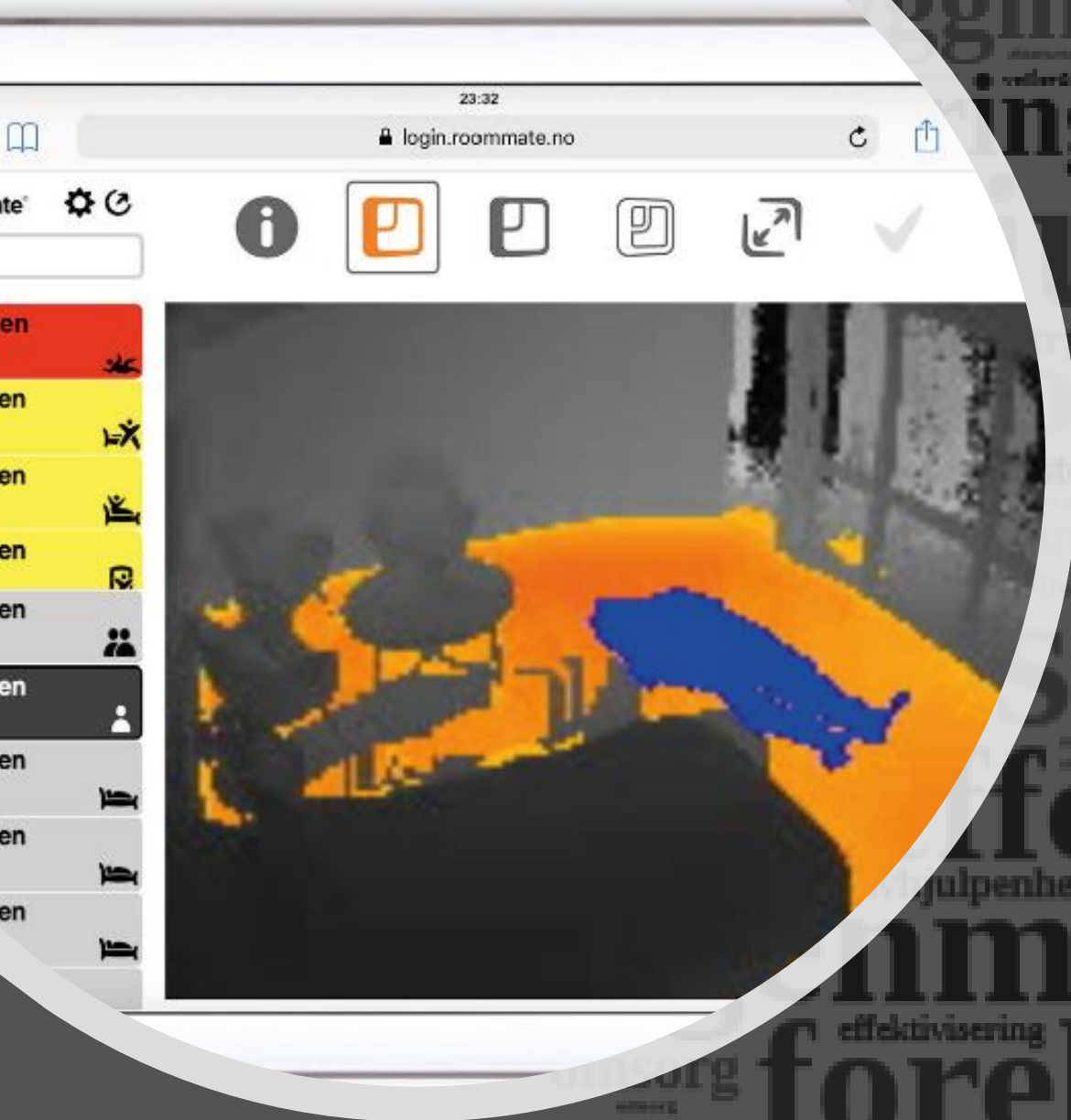
Vi har dyktige og kompetente helsefagarbeidere

Det du har interesse og utdanning for skal brukes på best mulig måte

Jeg må fraråde alle å bli helsefagarbeider. Yrket er rett og slett en stor bløff

«Fagbrevet som ferdigutdannet helsefagarbeider kunne jeg like gjerne revet i tusen biter, for i arbeidsmarkedet har det ingen verdi», skriver Nina Corneliussen i dette debattinnlegget.

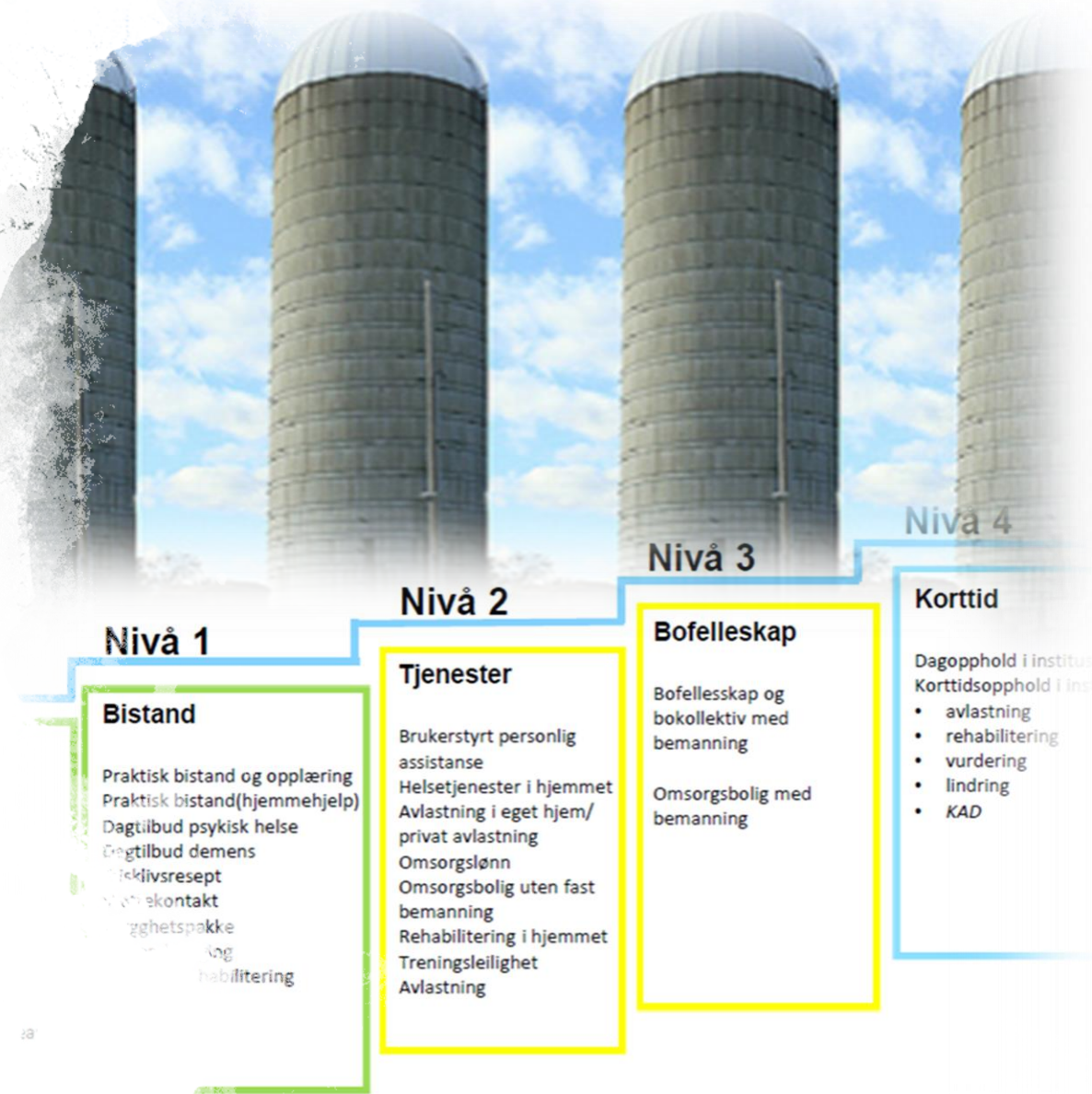
Velferdsteknologi

- *Digitale tilsyn*

- *Medisindispenser*

Omsorgstrappen

- *Klarer vi å gi sømløse tjenester på et lavest mulig nivå?*

Klikk her for å
skrive inn tekst.

RAUMA KOMMUNE

SAKSPAPIR

Styre, utvalg, komite m.m.	Møtedato	Saksnr
Formannskapet		

Saksbehandler Mette Rye	Arkiv: Objekt:	Arkivsaknr 2018001744
----------------------------	-------------------	--------------------------

Budsjettjustering 2. tertial 2018

Rådmannens innstilling:

1. Budsjettjustering av driftsbudsjettet vedtas i hht vedlegg
2. Budsjettjustering av investeringsbudsjettet vedtas i hht vedlegg og
 - a. Det avsettes 21,05 millioner kroner til ubundet investeringsfond
 - b. Det tas opp Startlån med inntil 9 mill.kroner i 2018 i tråd med KS 11/18
 - c. Følgende hovedoversikt T2 med finansiering vedtas:

	T2
Investeringsbudsjett	Budsjett
	2018
Investering kommune	191 496
Investering SVARF	24 300
Finansinvesteringer	37 182
Brutto finansieringsbehov	252 978
Refusjon mva	-29 825
Netto finansieringsbehov	223 153
Bruk av lån	-9 000
Bruk av ubrukte lånemidler	-19 120
Tilskudd til investeringer	-181 621
Salg av anleggsmidler/tomter	-450
Bruk av investeringsfond	-34 012
Avsetning til investerings fond	21 050
Sum finansiering	-223 153

Bakgrunn

I henhold til forskrift om årsbudsjett for kommuner og fylkeskommuner § 11. Endringer i årsbudsjettet: Det skal foretas endringer i årsbudsjettet når dette må anses påkrevd.

Kommunestyret eller fylkestinget skal selv foreta de nødvendige endringer i årsbudsjettet. Det vises forøvrig til til tertialrapporten for 2. tertial 2018

Problemstillinger

Som omtalt i tertialrapporten vil ikke tjenesteområdet Helse og omsorg klare å tilpasse drifta innenfor vedtatt ramme, selv om merforbruket nå har avtatt, og driften igjen virker å være under kontroll, klarer de ikke å ta igjen det tapte i år. Blant annet er det naturlig å kompensere for bortfall av enkelte prosjektinntekter, og økte felleskostnader som har pukkel-effekt. De høye strømprisene har vedvart, og gjør at Utbygging venter et merforbruk, mens Administrasjon som håndterer salg av konsesjonskraft får en merinntekt.

Vurderinger

Drift:

Det er rom for enkelte justeringer for å gjøre budsjettet mer realistisk. Det er naturlig å øke rammen til Utbygging tilsvarende økte energikostnader, mens Administrasjon trekkes i rammen for økte inntekter.

Det er også noe rom for justering av rammen til Helse- og omsorg ved å redusere avsetning til disposisjonsfond fra 2,6 mill. til null, samt øke forventede renteinntekter, og justere budsjett for Havbrukstfond. I tillegg er det behov for å justere enkelte andre felles finansområdeposter, jfr vedlegget. Den største justeringen er likevel 8 mill.kr. i mottatt skjønnstilskudd fra Fylkeskommunen i forbindelse med beredskap Mannen, der midlene skal avsettes til bundet fond.

Det foreslås også en ren teknisk justering av avskrivninger som motsvares av økt inntekt på finansområdets motpost avskrivninger.

Investering:

Innen administrasjon er det en omprioritering av prosjekt i 2018, der 0,5 mill. flyttes fra arkivprosjektet til IKT investeringer. Fellesområdet for Helse- og omsorg har behov for en økning knyttet til velferdsteknologi pasientvarsling og noen ekstrabehov av inventar og utstyr som følge av Helsehuset, totalt 2,6 mill.

Innen Utbygging er det en del endringer som følge av forskyvinger mellom år. Sluttoppgjør Åfarnes boligfelt falt på 2018, 5,5 mill. og enkelte andre prosjekt forskyves til 2019.

Totalt 55 mill. av Rauma Helsehusprosjektet falt på 2018, og krever en budsjettjustering på 20 mill., men totalt er prosjektet omlag innenfor vedtatt ramme, jfr. Prosjektrapport. Når Husbanktilskuddet og Wenaasgaven ble inntektsført på prosjektet når det ble utbetalt i 2018, så vil sum inntekter i investeringsregnskapet for 2018 overstige sum kostnader. Derfor foreslås det, etter aksept fra Lars Wenaas, å avsette de 21 mill. kr i gave til ubundet investeringsfond på et fellesområde. Bakgrunnen for gaven var å bidra til initiering og realisering av Rauma Helsehus, og fornying av Måndalen Omsorgsenter gjennom å styrke kommunens økonomi. I tillegg foreslås av betale ned ekstraordinært avdrag på lån med 26,25

mill.kr. i investeringsregnskapet. Pga. forfallstidspunkt er dette avdraget allerede gjennomført, og en endring av dette vil måtte innebære nytt vedtak om låneopptak.

Konklusjon

Det foreslås enkelte justeringer av driftsbudsjettet.

Vedlegg:

Forslag endring investeringsbudsjett T2

Budsjettendring driftsbudsjett 2 tertail

Dokumenter i sak:

Godkjent sluttrapport prosjekt Helsehus

Aksept av avsetning - Gave helsehuset

DRIFTSOVERSIKT (Tall i 1000 kr)	Vedtak	Endring	Ny	Endring	Endring	Forslag
	2018	T1	Ramme	Avskrivning	T2	2018
Skatt på inntekt og formue	193 570		193 570		2 000	195 570
Naturressursskatt	2 900		2 900			2 900
Rammetilskudd inkl. inntektsutjevning	237 837		237 837		-2 000	235 837
Rammeinntekt i statsbudsjettet	434 307		434 307		0	434 307
Eiendomsskatt	25 900		25 900			25 900
Andre statlige overføringer	0		0		8 130	8 130
Rentekompensasjon husbanken	1 900		1 900		-300	1 600
Havbruksfond		1 000	1 000		3 500	4 500
SUM FRIE INNTEKTER	462 107	1 000	463 107		11 330	474 437
Konsesjonsavgifter	2 068		2 068			2 068
Avsatt til kraftfondet	-2 068		-2 068			-2 068
Motpost avskrivninger	19 537	-834	18 703	6 975		25 678
Amortisering av tidligere års premieavvik	-4 121		-4 121		-900	-5 021
Sum spesielle poster/korrigeringer	15 416	-834	14 582		-900	20 657
Renteinntekter	5 000		5 000		900	5 900
Utbytte Rauma Energi	5 000	500	5 500			5 500
Renteutgifter	-13 330		-13 330			-13 330
Netto renteutgifter/-inntekter	-3 330	500	-2 830		900	-1 930
Renteutgifter formidlingslån	-600		-600			-600
Rente inntekter formidlingslån	600		600			600
Netto Formidlingslån	0		0		0	0
Avdragsutgifter	-18 800		-18 800		-1 600	-20 400
NETTO RENTE- OG AVDRAGSUTGIFTER	-22 130	0	-21 630		-700	-22 330
TIL FORDELING	455 393	666	456 059		9 730	472 764
POLITISK STYRING OG KONTROLLORGANER	-4 373		-4 373			-4 373
ADM. INKL. KRAFTSALG	-27 457	846	-26 611	-858	1 530	-25 939
KIRKEN OG RELIGIØSE SAMFUNN	-5 693		-5 693			-5 693
KULTUR	-14 884		-14 884			-14 884
BARNEHAGE	-56 837	-733	-57 570	-186		-57 756
SKOLE	-102 947	13	-102 935	-1 650		-104 585
HELSE OG OMSORG	-164 313	-3 000	-167 313	269	-5 000	-172 044
HELSE OG VELFERD	-44 390	1 154	-43 236			-43 236
UTBYGGING	-30 008	-846	-30 854	-4 550	-850	-36 254
Sum fordelt til driftsrammer	-450 903	-2 566	-453 469	-6 975	-4 320	-464 764
Disposisjoner:						
Inndekning av tidligere underskudd			0			
Avsetning til disposisjonsfond	-4 490	1 900	-2 590		2 590	0
Avsetning rentesikringsfond	0		0			
Avsetning til bundne fond	0		0		-8 000	-8 000
Bruk av disposisjonsfond	0		0			0
Overføring investeringsbudsjett	0		0			
Netto disposisjoner	-4 490	1 900	-2 590		-5 410	-8 000
Balanse	0	-	0		0	0
Tiltak som beskrevet			0			
Balanse	0		0		0	0

Ny ramme etter 1. tertial 18

		Vedtatt desember 2017			Tertial 1 inkl. egne saker			Tertial 2	
Ansv.	Investeringsformål (1000 kr)	.2018		Endring	.2018		Endring	.2018	
omr.	m/finansiering	Invest.	Finans.		Invest.	Finans.		Invest.	Finans.
1100	Teglverksvegen Eiendom AS utlån			29 500	29 500			29 500	
	Bruk av ubundet investeringsfond			-29 500		-29 500			-29 500
1210	Felles IKT-investeringer	2 200			2 200		500	2 700	
1240	Digitalisering arkiv	2 500			2 500		-500	2 000	
1210	ROR IKT Andel	1 900			1 900			1 900	
1710	Kirker -og kirkegårder	450		800	1 250			1 250	
2301	Ferdistilling uteområde Åndalsnes barneskole			370	370			370	
2830	Turstier Trollstigen og Romsdalseggen	925			925			925	
	Tilskudd		-740			-740			-740
2830	Aksjekjøp Norsk Tindesenter			2100	2 100			2 100	
	Bruk av ubundet investeringsfond			-2100		-2 100			-2 100
2830	Utlån tursti Herjevatnet						921	921	
3400	Velferdsteknologi	4 100			4 100		1100	5 200	
3400	Felles helse og omsorg	1 000		250	1 250		1500	2 750	
6030	Kart og oppmåling	1 375			1 375		-575	800	
6430	Boligområde Åfarnes	500			500		5500	6 000	
	Tomtesalg		-400			-400			-400
6560	Bydel Stokka	8 500			8 500		-4500	4 000	
6560	Næringsområder	2 000			2 000		-2000	-	
	Salg næringsstomter								
6920	Felles maskindrift kommunalteknikk	2 000			2 000			2 000	
6710	Kammen Friluftsområde			190	190			190	
	Bruk av bundet fond			-190		-190			-190
6710	Kolmanneset Friluftsområde			290	290			290	
	Bruk av bundet fond			-290		-290			-290
6710	Kunstgressbane Åndalsnes/Isfjorden	4 500		900	5 400			5 400	
	Spillemidler		-1 485			-1 485			-1 485
	Tilskudd		-1 200			-1 200			-1 200
7310	Utskifting armatur gatelys	2 000			2 000			2 000	
7310	Gang- sykkelveg	2 000			2 000		-2000	-	
	Tilskudd		-500			-500	500		-
7310	Hovedplan/oppgradering veg	2 500			2 500			2 500	
7310	Ny veg Øran pga elementpartner	1 000			1 000			1 000	
7310	Kunst og skilting i sentrum	3 500			3 500		-3 000	500	
	Gass-ROR		-1 000			-1 000	1 000		-
	Tilskudd		-1 000			-1 000	1 000		-
7310	Sentrumstiltak - strandgata deretter havnegata	18 500			18 500		-13500	5 000	
	Tilskudd		-2 300			-2 300	2 300		-
6950	Ombygging av Måndalen oms.senter og Åndals	14 000		10 000	24 000			24 000	
	Tilskudd								
6950	Ombygging/skallsikring Rådhuset	2 500			2 500		-2200	300	
6950	Vei Isfjorden skole tomtkjøp			90	90			90	
6950	Øran brannstasjon og verksted	1 000			1 000			1 000	
6950	Svømmehall Åndalsnes	500			500			500	
6950	Helsehus	32 000		3260	35 260		20 000	55 260	
	Tilskudd		-177 936	-260		-178 196	21 000		-157 196
8820	Gave						-21 000		-21 000
	Avsetning til investeringsfond						21 000	21 000	
6950	salg Rauma sjukeheim								-50
	Avsetning til investeringsfond							50	
6950	Oppgradering Formålsbygg	6 000			6 000			6 000	
6950	Oppgradering Leiktun barnehage	7 000		-5500	1 500			1 500	
6950	Oppgradering barnehage Måndalen	5 000		-3500	1 500			1 500	
6950	Oppgradering skole Måndalen	1 000			1 000			1 000	
SUM	Investeringer kommune	130 450	-186 561		169 200	-218 901		191 496	-214 151
6210	Rammebudsjett vann	17 200			17 200			17 200	
6220	Rammebudsjett avløp	5 500			5 500			5 500	
6230	Rammebudsjett renovasjon	1 600			1 600			1 600	
SUM	Investeringer SVARF	24 300			24 300	-		24 300	-
SUM	Totalt Realinvesteringer	154 750	-186 561		193 500	-218 901		215 796	-214 151
8730	Avdrag på lån						26 250	26 250	
8750	Videreutlån formidlingslån	5 000		4000	9 000			9 000	
8760	Egenkapital KLP (aksjeskjøp)	1 300			1 300		632	1 932	
	Bruk av ubundet investeringsfond		-1 300			-1 300			-1 932
SUM	Finansinvesteringer	6 300	-6 300		10 300	-1 300		37 182	-1 932

SUM	Investeringsbudsjett	161 050	-161 050		203 800	-220 201		252 978	-216 083

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 35/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

VEDTAK OM SPESIALUNDERVISNING VOKSENOPPLÆRING OG SAMARBEID MED PPT

Sekretariatets innstilling

Kontrollutvalget tar informasjon fra rådmannen til orientering, og avventer resultat av fylkesmannens tilsyn.

Saksopplysninger

I henhold til lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven) § 76 er det kommunestyret som har det øverste kontroll- og tilsynsansvaret med den kommunale forvaltning.

Kontrollutvalget er kommunestyrets eget kontroll- og tilsynsorgan og skal forestå det løpende tilsynet med kommunen og kommunens virksomhet på vegne av kommunestyret. jfr. kommuneloven § 77.

I kontrollutvalgets møte 18.10.2018, sak 31/18 Eventuelt ble det tatt opp en henvendelse som nestleder Eirik Jenssen hadde mottatt om at det kunne være noen utfordringer knytet til hvordan enkeltvedtak om spesialundervisning i voksenopplæringa fattes, samt hvordan PPT gjennomfører kartleggingen av behov for spesialundervisning. Kontrollutvalget diskuterte innspillet og konkluderte med følgende:

Kontrollutvalget ber rådmannen om å gi en skriftlig tilbakemelding til kontrollutvalget om prosedyrer for hvordan enkeltvedtak om spesialundervisning for voksen fattes i Rauma kommune, inkludert informasjon om hvordan PPT gjennomfører kartleggingen av behov for spesialundervisning.

Kontrollutvalget ønsker også å få en oversikt over hvor mange slike enkeltvedtak det er fattet det siste året, hvor mange klager på enkeltvedtak om spesialundervisning for voksne det er mottatt og resultatet av eventuell klagebehandling.

Kontrollutvalget har mottatt svar fra rådmannen, med vedlagte dokument.

Vedlagt følger:

- Svar til kontrollutvalget sak 31/18, brev fra rådmannen datert 13.11.2018, inkl. 9 vedlegg
 1. Lovdata Kap. 4A og 5
 2. Rundskriv Voksnes rett til grunnskoleopplæring etter 4A-1
 3. Veileder – Spesialundervisning for voksne
 4. Rutine for saksgang ved søknad om opplæring på grunnskolens område ved RVO
 5. Søknad om opplæring på grunnskolens område
 6. Henvisning PPT Voksenopplæring

7. Pedagogisk rapport voksenopplæring
8. IOP 2018
9. Prosedyre vedrørende klagesaker.

VURDERING

Rådmann Toril Hovdenak har, i brev datert 13.11.2018, besvart henvendelsen fra kontrollutvalget. Rådmannen skriver at før kontrollutvalget leser svaret, så er det viktig å sette seg inn i lovverket og aktuelle skriv fra Utdanningsdirektoratet.

Av informasjonen som er oversendt så fremgår det at det er 7 elever som har søkt grunnskoleopplæring med spesialundervisning etter opplæringslova § 4A-1, som har fått avslag. Alle 7 har klaget, og klagen er sendt videre til fylkesmannen for endelig klagebehandling. Fylkesmannen har sendt tilbake klagesakene til kommunen for ny vurdering. Det står ikke noe i tilbakemeldingen fra rådmannen om hva som er bakgrunnen for at fylkesmannen har sendt klagesakene tilbake til kommunen for ny vurdering. Erfaringsvis så skyldes ofte slike tilbakesendinger saksbehandlingsfeil, eller at saken ikke har vært tilstrekkelig opplyst.

Kontrollutvalgssekretariata i Møre og Romsdal har faste møter med fylkesmannen. 25.10.18 var det avholdt møte mellom sekretariata og fylkesmannens helse- og sosialavdeling og oppvekst- og utdanningsavdelinga. I møtet informerte fylkesmannen bl.a. om gjennomførte tilsyn siste halvår og planlagte tilsyn første halvår 2019. Det var også informert om hvordan fylkesmannen gjør risikovurderinger før utvelgelse av kommuner for tilsyn. I møte kunne fylkesmannen opplyse at det i november er planlagt et tilsyn med grunnskoleopplæring for voksne og forsvarlig system i Rauma kommune.

Siden fylkesmannen har varslet tilsyn på dette området, vil sekretariatet anbefale kontrollutvalget å avvente resultatet av tilsynet, før det blir vurdert en videre oppfølging av saken.

Jane Anita Aspen
daglig leder

Grunnskole
Besøksadresse: Rauma rådhus,
Vollan 8

Vår ref: 2018002071 – 1
Deres ref:

Dato: 13.11.2018

Svar til Kontrollutvalg sak 31/18

Sak 31/18 Eventuelt

Vedtak om spesialundervisning voksenopplæring og samarbeid med PPT

Nestleder Eirik Jenssen har mottatt innspill om at det kan være noen utfordringer til hvordan enkeltvedtak om spesialundervisning i voksenopplæringa fattes, samt hvordan PPT gjennomfører kartleggingen av behov for spesialundervisning.

Kontrollutvalgets behandling

Kontrollutvalget diskuterte om dette er en sak som utvalget ønsker å følge opp nærmere.

Konklusjon

Kontrollutvalget ber rådmannen om å gi en skriftlig tilbakemelding til kontrollutvalget om prosedyrer for hvordan enkeltvedtak om spesialundervisning for voksne fattes i Rauma kommune, inkludert informasjon om hvordan PPT gjennomfører kartleggingen av behov for spesialundervisning.

Kontrollutvalget ønsker også å få en oversikt over hvor mange slike enkeltvedtak det er fattet det siste året, hvor mange klager på enkeltvedtak om spesialundervisning for voksne det er mottatt og resultatet av eventuell klagebehandling.

1. Prosedyrer for hvordan enkeltvedtak om spesialundervisning fattes og hvordan PPT og voksenopplæringen i Rauma gjennomfører kartlegging av behov:

Før kontrollutvalget leser svaret til sak 31/18, så er det viktig at de setter seg inn i lovverket og aktuelle skriv fra UDIR. I dette tilfellet er det:

1. *Opplæringsloven Kapittel 4A Opplæring spesielt organisert for voksne, og Kapittel 5 Spesialundervisning* (vedlegg 1).
2. Videre må utdypende tolkninger leses i vedlegg 2 – Rundskriv om *Voksnes rett til grunnskoleopplæring etter opplæringsloven Kap. 4A*, UDIR-3-2012
3. Veilederen *Spesialundervisning for voksne* (vedlegg 3).

Retten til grunnskole for voksne gjelder de som har fullført grunnskolen, men som likevel trenger mer grunnskoleopplæring. Retten er regulert i [opplæringsloven kap 4A](#) og i [rundskriv Udir-3-2012](#).

Verdens beste kommune for naturglade mennesker!

§4a-1 sier at *Retten til opplæring omfattar til vanleg dei faga ein treng for å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for vaksne*. Se vidare punkt Enkeltvedtak 4a:

Enkeltvedtak 4a

Voksne som oppfyller vilkårene i § 4a-1 første ledd første punktum har rett til grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne etter kapittel 4A. Det er tre vilkår som søkeren må oppfylle.

Søkeren må:

- være over opplæringspliktig alder
- ikke ha rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1
- trenge grunnskoleopplæring

Kommunen plikter å treffe et enkeltvedtak når den voksne har søkt om grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kapittel 4A. Saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven gjelder og setter rammer for enkeltvedtaket. Den voksne kan klage på enkeltvedtaket til fylkesmannen.

Rauma voksenopplæring har et årshjul (se vedlegg 4) som reguler de overordnede rutinene i driften av avdelingen. I tillegg til årshjulet er voksenopplæringen nødt til å behandle inntak av elever kontinuerlig gjennom året. Dette gjelder spesielt flyktninger eller andre som kommer flyttende i løpet av året.

Det annonseres om opplæring på RVO i januar på hjemmesiden til kommunen og i lokalaviser. Søknadsskjema legges ut via link på hjemmesiden i tillegg (vedlegg 5). For elever som allerede er i systemet vil det være rutine å hjelpe disse med ny søknad.

Voksenopplæringen kaller inn til kartleggingsmøte før 1. februar, og vurderer retten til opplæring for alle som søker.

I enkeltvedtaket skal det gå frem om den voksne har rett etter opplæringsloven kapittel 4A og dersom den voksne har rett skal det være fastsatt klart og tydelig hva slags opplæringstilbud den voksne tilbys.

Når det gjelder opplæringstilbudet bør vedtaket omhandle:

- innholdet i opplæringen: blant annet hvilke fag, nivåinnplassering i de ulike fagene
- organiseringen: opplæringssted, tidspunkt for opplæringen m.v.
- omfanget: lengden på opplæringen, antall timer i uken m.v

Rammene for deltakerens opplæringstilbud skal fremgå av den voksnes enkeltvedtak om grunnskoleopplæring. Grunnskoleopplæringen for voksne skal tilpasses den voksnes evner, forutsetninger og behov, jf. §§ 4A-1 første ledd tredje punktum, 4-12 og 1-3.

Det er uttalt i Ot. prp. nr. 44 (1999-2000) side 41-42 at lengden og omfanget av opplæringstilbudet skal tilpasses etter de behovene den enkelte har, og at kommunen må fastsette dette skjønnsmessig for den enkelte voksne.

Dette kan bety at kommunen kan vedta at opplæringen opphører ut fra en individuell vurdering av utbytte og forutsetninger for fortsatt kunne klare å utvikle eller holde ved like grunnleggende ferdigheter. Det er ofte i disse tilfellene at klagesaker oppstår.

De voksne som ikke får utbytte av vanlig undervisning, har rett til spesialundervisning. Dette omfattes av §4a-2 *Vaksne som ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet for vaksne, har rett til spesialundervisning. Vaksne som har særlege behov for opplæring for å kunne utvikle eller halde ved like grunnleggjande dugleik, har rett til slik opplæring.*

I de tilfellene voksenopplæringen vurderer at de søkerne ikke har utbytte av ordinær undervisning, blir søkerne henvist videre til PPT for vurdering av spesialundervisning. For at PP-tjenesten skal vurdere rett til spesialundervisning etter Opplæringsloven § 4a-2 må voksenopplæringen/kommunen først gjøre en vurdering og kartlegging på om eleven har rett til opplæring etter § 4a-1.

Spesialundervisning

Utdanningsdirektoratet understreker at dersom den voksne skal ha rett til mer grunnskoleopplæring enn normalordningen fordi hun eller han ikke vil få et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen i disse fagene, eller har et særlig behov for å utvikle eller holde ved like de grunnleggende ferdighetene, for eksempel på grunn av sykdom eller skade, vil dette kreve et særskilt enkeltvedtak om spesialundervisning etter § 4a-2 i tillegg til vedtaket om rett etter § 4a-1.

Paragraf 4a-1 gir den voksne en grunnrett til grunnskoleopplæring, mens § 4a-2 gir voksne med særlige behov en tilleggs rett til spesialundervisning.

Om den voksne har rett til denne særskilte tilretteleggingen avhenger av den voksnes særlige behov. Kommunen må vurdere konkret om en slik særskilt tilrettelegging er nødvendig for at den voksne skal få forsvarlig opplæring.

Disse sakene dette gjelder skal vurderes etter §4a-2, andre ledd.

Før en elev blir henvist PPT for vurdering av spesialundervisning, må voksenopplæringa gjøre en vurdering.

- **Hva vil målet med opplæringa være?**
- **Hvorfor trenger søkeren opplæring med spesialundervisning?**

Vurderingen må være individuell. Det er naturlig å ta utgangspunkt i at hensikten med spesialundervisning etter § 4a-2 andre ledd er å gi den voksne opplæring slik at hun eller han fungerer i samfunnet og mestrer dagliglivet.

Spesialundervisningen er knytta opp mot det å vurdere særlige behov for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter innenfor:

- ADL-trening (opplæring i daglige gjøremål)
- grunnleggende kommunikasjonsferdigheter
- grunnleggende lese- og skriveferdigheter
- motorisk trening og liknende

Det er PP-tjenesten som vurderer rett til spesialundervisning etter § 4a-2 gjennom sakkyndig vurdering. I denne prosessen blir det sett på behovet for opplæring i forhold til grunnleggende ferdigheter gjennom:

- Henvisninga fra voksenopplæring/verge (vedlegg 6)
- Pedagogisk rapport fra voksenopplæring (vedlegg 7)
- IOP og evaluering av denne (vedlegg 8)
- PPT sin tidligere kjennskap til eleven gjennom utredninger både internt og eksternt
- Ved behov for mer utredning må eleven gjennom fastlege henvises voksenhabilitering eller gjennom PPT til Statped.

2. Antall søknader, enkeltvedtak og klager som er fattet på grunnskoleopplæring, spesialundervisning og resultat på klager:

	2018/2019	Antall innvilget vedtak	Avslag	Klager sendt til FM
Totalt antall elever ved RVO	47			
Antall elever som er flyktninger som har norskkurs	24	24		
Antall elever som søkte om opplæring etter § 4A-1	25 totalt (herunder også eksamensrettet grunnskole)	18	7	
Antall elever som søkte om opplæring etter § 4A-2 (*)	11	4	7	7
Antall elever ved studiesenteret	3			

*Elever som søkte etter 4A-2 er også inkludert i søknad etter 4A-1.

Det er 7 elever som har søkt grunnskoleopplæring med spesialundervisning etter §4a-2 som har fått avslag. Begrunnelsen i avslaget er at elevene ikke har sakkyndig uttale som tilrår det. Dette er en vurdering som PPT har gjort etter å ha gått inn i sakene og vurdert hver enkelt individuelt. Alle 7 søkerne har klaget på avslaget og klagen ble sendt videre til Fylkesmannen.

Fylkesmannen har sendt tilbake klagesakene til kommunen for ny vurdering. Før det fattes evt. nye vedtak må PPT gjøre ny vurdering av retten. Her må det i forkant ses på om det lages nye sakkyndige vurderinger.

En av søkerne har nå i høst fått en ny sakkyndig vurdering som tilrår spesialundervisning, den eleven har fått enkeltvedtak med rett til spesialundervisning etter §4a-2. Uten å gå inn i enkeltsaker så hadde det bakgrunn i at det skulle læres et nytt hjelpemiddel for kommunikasjon. Dette var ikke kjent for PPT tidligere.

For hver av klagesakene vil PPT vurdere sakene på nytt, da med utgangspunkt i en eventuell ny sakkyndig vurdering fra PPT. Dette arbeidet pågår, og endelig resultat er ikke klart. Se ellers RVO sin rutine for behandling av klagesaker, vedlegg 9.

Ved jevne mellomrom må voksenopplæringen vurdere den voksnes behov for spesialundervisning. Dette kan gjøres i forbindelse med den skriftlige årsrapporten som skrives på hver enkelt elev, men det kan også være en kontinuerlig vurdering underveis gjennom året.

Det kan være vanskelig for kommunen å avgjøre når den voksne har fått oppfylt retten sin til spesialundervisning etter § 4A-2 annet ledd. Dette må avgjøres etter en skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle.

Det må trekkes en grense for når den voksne ikke lenger har rett til mer opplæring i grunnleggende ferdigheter, men det er uklart hvor denne grensen trekkes. Et livslangt tilbud er ikke normalordningen, og dette vil kun være aktuelt i svært få tilfeller.

Når det skal avgjøres om den voksne rett til spesialundervisning etter § 4A-2 annet ledd ikke lenger foreligger, må det ses på vilkårene i bestemmelsen, og om den voksne fortsatt oppfyller disse. Her vil PP-tjenesten spille en sentral rolle, og det vil være viktig at det gjennomføres sakkyndige vurderinger med jevne mellomrom for å følge den voksnes utvikling.

Når kommunen vurderer om den voksne har rett til spesialundervisning, må det blant annet ses på om den voksne ikke lenger har et særlig behov for opplæring i grunnleggende ferdigheter. I denne vurderingen må det ses på om den voksne har oppnådd tilstrekkelige grunnleggende ferdigheter til å mestre hverdagslivet og samfunnet på de områdene som faller inn under grunnleggende ferdigheter etter § 4A-2 andre ledd. Det vil også være viktig å se på om den voksne har utviklingsmuligheter eller om hun eller han har nådd en grense for utbytte av opplæringen.

Vanligvis fattes enkeltvedtak om spesialundervisning for ett opplæringsår. Når dette året er ferdig, så faller enkeltvedtaket bort. Hvis kommunen vurderer at det ikke er videre behov for spesialundervisning, avsluttes saken ved at det ikke fattes nytt enkeltvedtak. Dersom kommunen vurderer at den voksne fortsatt har behov for spesialundervisning, følges rutinen som er nevnt over på nytt.

Kommunen ser at mye av opplæringsbehovet kunne vært dekket av et lavterskeltilbud til brukerne/elevene. Det kunne gitt den sosiale treningen og

samholdet som skal til for økt trivsel i hverdagen, samt at det kan gi muligheter til felles trening på ulike hjelpemidler som brukes. Videre kan et slikt tilbud gi grunnleggende ADL-trening på en mer praktisk rettet måte enn i dag.

Dette dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur

Med hilsen

Toril Hovdenak
Rådmann

Aina Øyen Henden
Skolesjef
direkte tlf.nr. 71166445
aina.henden@rauma.kommune.no

Vedlegg:

1. Lovdata Kap. 4A og 5	13.11.2018
2. Rundskriv Voksnes rett til Grunnskoleopplaring-etter--4A-1	13.11.2018
3. Veilederen-Spesialundervisning-for-voksne	13.11.2018
4. Rutine for saksgang ved søknad om opplæring på grunnskolens område ved RVO (vedlegg 2)	13.11.2018
5. Søknad om opplæring på grunnskolens område (vedlegg 3)	13.11.2018
6. Henvising PPT Voksenopplæring	13.11.2018
7. Pedagogisk rapport voksenopplæring	13.11.2018
8. IOP 2018	13.11.2018
9. Prosedyrer vedrørende klagesaker	13.11.2018

Kapittel 4A. Opplæring spesielt organisert for vaksne

0 Kapitlet føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 med unntak av § 4A-1, § 4A-2, § 4A-7 og § 4A-8 som trådte ikr. 1 aug 2002 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645).

§ 4A-1. Rett til grunnskoleopplæring for vaksne

Dei som er over opplæringspliktig alder, og som treng grunnskoleopplæring, har rett til slik opplæring, så langt dei ikkje har rett til vidaregåande opplæring etter § 3-1. **Retten til opplæring omfattar til vanleg dei faga ein treng for å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for vaksne.** Opplæringa skal tilpassast behovet til den enkelte.

Kommunar og fylkeskommunar kan òg tilby grunnskoleopplæring etter første ledd til dei som har rett til vidaregåande opplæring etter § 3-1, men som har behov for meir grunnskoleopplæring for å kunne fullføre vidaregåande opplæring.

Opplæringa og undervisningsmateriellet er gratis.

Det er eit vilkår for rett til grunnskoleopplæring at søkjaren har lovleg opphald i landet. Dei som er over opplæringspliktig alder, og som oppheld seg lovleg i landet i påvente av å få avgjort søknad om opphaldsløyve, har likevel berre rett til grunnskoleopplæring etter denne paragrafen når dei er under 18 år og det er sannsynleg at dei skal vere i Noreg i meir enn tre månader. Dei som oppheld seg lovleg i landet i påvente av å få avgjort søknad om opphaldsløyve, og som fyller 18 år i løpet av eit skoleår, har rett til å fullføre påbegynt skoleår. For dei som får avslag på søknaden om opphaldsløyve, gjeld retten til grunnskoleopplæring etter denne paragrafen fram til dato for endeleg vedtak.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2002 iflg. res. 26 apr 2002 nr. 414), endra med lover 20 juni 2014 nr. 54 (ikr. 1 aug 2014 iflg. res. 20 juni 2014 nr. 842), 17 juni 2016 nr. 67 (ikr. 1 aug 2016 iflg. res. 17 juni 2016 nr. 673).

§ 4A-2. Rett til spesialundervisning på grunnskolens område

Vaksne som ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet for vaksne, har rett til spesialundervisning.

Vaksne som har særlege behov for opplæring for å kunne utvikle eller halde ved like grunnleggjande dugleik, har rett til slik opplæring.

For opplæring etter denne paragraf gjeld § 5-1 andre ledd bortsett frå siste punktum, og §§ 5-3, 5-4, 5-5 og 5-6 tilsvarende.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2002 iflg. res. 26 apr 2002 nr. 414), endra med lov 19 juni 2009 nr. 94 (ikr. 1 aug 2009 iflg. res. 19 juni 2009 nr. 675).

§ 4A-3. Rett til vidaregåande opplæring for vaksne

Dei som har fullført grunnskolen eller tilsvarende, men som ikkje har fullført vidaregåande opplæring, har etter søknad rett til vidaregåande opplæring for vaksne frå og med det året dei fyller 25 år. Dei som har fullført vidaregåande opplæring i eit anna land, men som ikkje får godkjent opplæringa som studiekompetanse eller yrkeskompetanse i Noreg, har òg rett til vidaregåande opplæring for vaksne. Opplæringa for vaksne skal tilpassast behovet til den enkelte. Retten kan oppfyllest mellom anna ved fjernundervisningstilbod. Departementet gir nærmare forskrifter, mellom anna om kven retten omfattar, om inntak, rangering og førerett.

Vaksne som er tekne inn til vidaregåande opplæring, har rett til å fullføre opplæringsløpet. Dette gjeld sjølv om dei ikkje har rett til vidaregåande opplæring etter første leddet.

I fag der læreplanen føreset lengre opplæringstid enn tre år, har dei vaksne rett til opplæring i samsvar med den opplæringstida som er fastsett i læreplanen.

Opplæringa i offentleg vidaregåande skole eller i lærebedrift er gratis. Fylkeskommunen har ansvaret for å halde vaksne som får vidaregåande opplæring, med nødvendige trykte og digitale læremiddel og digitalt utstyr. Vaksne som får vidaregåande opplæring, kan ikkje påleggjast å dekkje nokon del av utgiftene til dette utover det som følgjer av forskrift. Fylkeskommunen kan påleggje vaksne som får vidaregåande opplæring, å halde seg med anna individuelt utstyr som opplæringa til vanleg gjer det nødvendig å ha. Departementet kan gi nærmare forskrifter.

Vaksne som har rett til vidaregåande opplæring har rett til vurdering av realkompetansen sin og til kompetansebevis. Personar som ikkje har rett til vidaregåande opplæring, skal få vurdert realkompetansen sin om dei blir vist til dette av kommune eller Arbeids- og velferdsetaten. Departementet kan gi nærmare forskrifter.

Fylkeskommunen skal gi kompetansebevis på grunnlag av realkompetansevurdering på vidaregåande opplærings nivå. Departementet kan gi nærmare forskrifter.

Den som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring som ein del av ungdomsretten etter § 3-1 første ledd, har etter søknad rett til eitt års påbygging til generell studiekompetanse. Det same gjeld andre som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring innan utgangen av det året dei fyller 24 år. Retten gjeld dei som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring i 2014, eller seinare. Retten kan takast ut når som helst etter fullført og bestått fag- og yrkesopplæring.

Det er eit vilkår for rett til vidaregåande opplæring at søkjaren har lovleg opphald i landet. Vaksne som oppheld seg lovleg i landet i påvente av å få avgjort søknad om opphaldsløyve, har likevel ikkje rett til opplæring etter denne paragrafen.

O Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645), endra med lover 14 mars 2003 nr. 17, 16 juni 2006 nr. 20 (ikr. 1 juli 2006 iflg. res. 16 juni 2006 nr. 631), 29 juni 2007 nr. 91 (ikr. 1 aug 2007 iflg. res. 29 juni 2007 nr. 758), 20 juni 2008 nr. 48 (ikr. 1 aug 2008 iflg. res. 20 juni 2008 nr. 621), 20 juni 2014 nr. 54 (ikr. 1 aug 2014 iflg. res. 20 juni 2014 nr. 842), 9 juni 2017 nr. 37 (ikr. 1 aug 2017 iflg. res. 9 juni 2017 nr. 712).

§ 4A-4. Kommunen og fylkeskommunen si plikt til å sørgje for grunnskoleopplæring og vidaregåande opplæring for vaksne

For opplæring etter dette kapitlet gjeld § 13-1 med unntak av andre ledd, §§ 13-2 til 13-3a og § 13-10.

Kommunen og fylkeskommunen kan nytte studieforbund, godkjente nettskolar og andre som gir tilbod om grunnskoleopplæring og vidaregåande opplæring for å oppfylle plikta til å gi opplæring til vaksne.

Kommunen og fylkeskommunen har ansvaret for at vaksne får dokumentert opplæringa som dei har gjennomført.

Kommunen og fylkeskommunen skal leggje til rette for at vaksne som får opplæring etter dette kapitlet, får høve til å ta aktivt del i arbeidet med å fremje eit godt læringsmiljø og utdanningstilbod.

Departementet gir nærmare forskrifter om vurdering, om klage på vurdering, om eksamen og om dokumentasjon.

O Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645), endra med lover 12 apr 2002 nr. 10 (ikr. 12 apr 2002 iflg. res. 12 apr 2002 nr. 349), 27 juni 2003 nr. 69 (ikr. 1 aug 2003

iflg. res. 27 juni 2003 nr. 774), 19 juni 2009 nr. 95 (ikr. 1 jan 2010), 17 juni 2016 nr. 67 (ikr. 1 aug 2016 iflg. res. 17 juni 2016 nr. 673).

§ 4A-5.Kompetansekrav for undervisningspersonell

§ 10-1 med tilhøyrande forskrift gjeld tilsvarande for opplæring etter dette kapitlet. Departementet kan gi forskrifter om at ein likevel kan tilsetje personell utan formell pedagogisk kompetanse.

For opplæring etter § 4A-2 andre leddet gjeld ikkje § 10-1 med tilhøyrande forskrift. Opplæringa skal likevel skje under fagleg og pedagogisk rettleiing og ansvar.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645).

§ 4A-6.Innhaldet i opplæringa

§ 1-1 gjeld så langt det passar for opplæring etter dette kapitlet. Læreplanar etter §§ 1-5, 2-3, 3-4 og 6-4 gjeld med dei tilpassingar som følgjer av dette kapitlet.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645), endra med lover 19 des 2008 nr. 118 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 19 des 2008 nr. 1424), 19 juni 2009 nr. 94 (ikr. 1 aug 2009 iflg. res. 19 juni 2009 nr. 675).

§ 4A-7.Skyss m.m.

Vaksne som ikkje har fullført grunnskolen, og som bur meir enn fire kilometer frå skolen, har rett til gratis skyss når dei får grunnskoleopplæring etter dette kapitlet.

Vaksne som på grunn av funksjonshemming, sjukdom eller skade har behov for det, har rett til gratis skyss utan omsyn til veglengda når dei får grunnskoleopplæring etter dette kapitlet. § 7-4 gjeld tilsvarande.

Kommunen skal innlosjere dei vaksne når dagleg skyss etter første og andre leddet ikkje er forsvarleg. Når det er nødvendig, gjeld tilsyn etter § 7-1 fjerde leddet tilsvarande.

Elles gjeld § 13-4 tilsvarande for dei pliktene som følgjer av denne paragrafen.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2002 iflg. res. 26 apr 2002 nr. 414).

§ 4A-8.Rådgiving

Vaksne med rett til opplæring etter §§ 4A-1 og 4A-2 har rett til rådgiving for å kartleggje kva tilbod den vaksne har behov for.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2002 iflg. res. 26 apr 2002 nr. 414).

§ 4A-9.Bortvising

Når ein deltakar vedvarande har vist ei framferd som i alvorleg grad går ut over orden og arbeidsro på skolen, eller når ein deltakar alvorleg forsømmer pliktene sine, kan kommunen eller fylkeskommunen vise deltakaren bort frå resten av det kurset deltakaren er teken inn på. I samband med eit vedtak om bortvising for resten av kurset kan fylkeskommunen også vedta at deltakaren skal misse retten til vidaregåande opplæring etter § 4A-3.

Kommunen/fylkeskommunen kan ikkje overlate til eit organ på skolen å gjere vedtak etter denne paragrafen om bortvising eller tap av retten til opplæring.

Før det blir gjort vedtak om bortvising eller tap av rettar, skal ein vurdere om det er mogleg å bruke andre hjelpe- eller refsingstiltak.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645), endra med lov 8 juni 2018 nr. 27 (ikr. 1 aug 2018 iflg. res. 8 juni 2018 nr. 825).

§ 4A-10.Tilsyn, kontroll og klage

§ 14-1, § 15-1 første leddet og § 15-2 gjeld også for opplæring etter dette kapitlet.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645).

§ 4A-11.Forsøk

§ 1-5 gjeld tilsvarande for opplæring etter dette kapitlet.

0 Føyd til med lov 30 juni 2000 nr. 63 (ikr. 1 aug 2000 iflg. res. 30 juni 2000 nr. 645), endra med lov 8 juni 2018 nr. 27 (ikr. 1 aug 2018 iflg. res. 8 juni 2018 nr. 825).

§ 4A-12.Tilpassa opplæring

§ 1-3 første ledd gjeld tilsvarande for opplæring etter dette kapitlet.

0 Føyd til med lov 20 juni 2008 nr. 48 (ikr. 1 aug 2008 iflg. res. 20 juni 2008 nr. 621), endra med lov 19 juni 2009 nr. 94 (ikr. 1 aug 2009 iflg. res. 19 juni 2009 nr. 675).

§ 4A-13.Opplæring av vaksne med behov for alternativ og supplerande kommunikasjon (ASK)

Vaksne som heilt eller delvis manglar funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerande kommunikasjon, skal få nytte eigna kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringa.

Vaksne som ikkje har eller kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har rett til spesialundervisning etter reglane i § 4A-2. Dette inkluderer nødvendig opplæring i å bruke alternativ og supplerande kommunikasjon.

0 Føyd til med lov 22 juni 2012 nr. 53 (ikr. 1 aug 2012 iflg. res. 22 juni 2012 nr. 582), endra med lov 8 juni 2018 nr. 27 (ikr. 1 aug 2018 iflg. res. 8 juni 2018 nr. 825).

Kapittel 5. Spesialundervisning

0 Endra med lov 17 juni 2005 nr. 105 (ikr. 17 juni 2005 iflg. res. 17 juni 2005 nr. 660).

§ 5-1. Rett til spesialundervisning

Elevar som ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har rett til spesialundervisning.

I vurderinga av kva for opplæringstilbod som skal givast, skal det særleg leggjast vekt på utviklingsutsiktene til eleven. Opplæringstilbodet skal ha eit slikt innhald at det samla tilbodet kan gi eleven eit forsvarleg utbytte av opplæringa i forhold til andre elevar og i forhold til dei opplæringsmåla som er realistiske for eleven. Elevar som får spesialundervisning, skal ha det same totale undervisningstimetallet som gjeld andre elevar, jf. § 2-2 og § 3-2.

§ 5-2. (Oppheva med lov 30 juni 2000 nr. 63.)

§ 5-3. Sakkunnig vurdering

Før kommunen eller fylkeskommunen gjer vedtak om spesialundervisning etter § 5-1, skal det liggje føre ei sakkunnig vurdering av dei særlege behova til eleven. Vurderinga skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og kva for opplæringstilbod som bør givast.

Den sakkunnige vurderinga skal blant anna greie ut og ta standpunkt til

- eleven sitt utbytte av det ordinære opplæringstilbodet
- lærevanskar hjå eleven og andre særlege forhold som er viktige for opplæringa
- realistiske opplæringsmål for eleven
- om ein kan hjelpe på dei vanskane eleven har innanfor det ordinære opplæringstilbodet
- kva for opplæring som gir eit forsvarleg opplæringstilbod.

Departementet kan gi nærmare forskrifter om den sakkunnige vurderinga.

Dersom vedtaket frå kommunen eller fylkeskommunen avvik frå den sakkunnige vurderinga, skal grunngivinga for vedtaket blant anna vise kvifor kommunen eller fylkeskommunen meiner at eleven likevel får eit opplæringstilbod som oppfyller retten etter § 5-1.

0 Endra med lover 20 juni 2008 nr. 48 (ikr. 1 aug 2008 iflg. res. 20 juni 2008 nr. 621), 17 juni 2016 nr. 65 (ikr. 1 aug 2016 iflg. res. 17 juni 2016 nr. 679).

§ 5-4. Nærmare om saksbehandlinga i samband med vedtak om spesialundervisning

Eleven eller foreldra til eleven kan krevje at skolen gjer dei undersøkingar som er nødvendige for å finne ut om eleven treng spesialundervisning, og eventuelt kva opplæring eleven treng.

Undervisningspersonalet skal vurdere om ein elev treng spesialundervisning, og melde frå til rektor når slike behov er til stades. Skolen skal ha vurdert og eventuelt prøvd ut tiltak innanfor det ordinære opplæringstilbodet med sikte på å gi eleven tilfredsstillande utbytte før det blir gjort sakkunnig vurdering.

Før det blir gjort sakkunnig vurdering og før det blir gjort vedtak om å setje i gang spesialundervisning, skal det innhentast samtykke frå eleven eller frå foreldra til eleven. Med dei avgrensingane som følgjer av reglane om teieplikt og § 19 i forvaltningslova, har eleven eller foreldra

til eleven rett til å gjere seg kjende med innhaldet i den sakkunnige vurderinga og til å uttale seg før det blir gjort vedtak.

Tilbod om spesialundervisning skal så langt råd er, formast ut i samarbeid med eleven og foreldra til eleven, og det skal leggjast stor vekt på deira syn.

0 Endra med lov 21 juni 2013 nr. 98 (ikr. 1 aug 2013 iflg. res. 21 juni 2013 nr. 685).

§ 5-5.Unntak frå reglane om innhaldet i opplæringa og om kompetansekrav

Reglane om innhaldet i opplæringa i denne lova og i forskrifter etter denne lova gjeld for spesialundervisning så langt dei passar. For elev som får spesialundervisning, skal det utarbeidast individuell opplæringsplan. Planen skal vise mål for og innhaldet i opplæringa og korleis ho skal drivast. Også avvikande kontraktvilkår for lærlingar kan fastsetjast i den individuelle opplæringsplanen.

Skolen skal ein gong i året utarbeide skriftleg oversikt over den opplæringa eleven har fått, og ei vurdering av utviklinga til eleven. Utviklinga til eleven skal vurderast ut frå måla som er sette i den individuelle opplæringsplanen til eleven. Skolen sender oversikta og vurderinga til eleven eller til foreldra til eleven og til kommunen eller fylkeskommunen.

Krav etter § 10-2 kan fråvikast i vedtak om spesialundervisning dersom ei konkret vurdering av eleven og den spesialundervisninga som skal bli gitt, tilseier det.

0 Endra med lover 27 juni 2003 nr. 69 (ikr. 1 aug 2003 iflg. res. 27 juni 2003 nr. 774), 21 juni 2013 nr. 98 (ikr. 1 aug 2013 iflg. res. 21 juni 2013 nr. 685), 22 juni 2012 nr. 53 (ikr. 1 jan 2014 iflg. res. 22 juni 2012 nr. 582), 20 juni 2014 nr. 54 (ikr. 1 aug 2014 iflg. res. 20 juni 2014 nr. 842).

§ 5-6.Pedagogisk-psykologisk teneste

Kvar kommune og kvar fylkeskommune skal ha ei pedagogisk-psykologisk teneste. Den pedagogisk-psykologiske tenesta i ein kommune kan organiserast i samarbeid med andre kommunar eller med fylkeskommunen.

Tenesta skal hjelpe skolen i arbeidet med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å leggje opplæringa betre til rette for elevar med særlege behov. Den pedagogisk-psykologiske tenesta skal sørge for at det blir utarbeidd sakkunnig vurdering der lova krev det. Departementet kan gi forskrifter om dei andre oppgåvene til tenesta.

§ 5-7.(Oppheva med lov 17 juni 2016 nr. 65.)

§ 5-8.Helsetenestetilbod

Departementet kan gi forskrifter om helsetilsyn og medisinsk hjelp for elevar som får spesialundervisning.

§ 5-9.Statens plikt til å sørge for læremiddel

Departementet skal sørge for at det blir utarbeidd lærebøker og andre læremiddel for spesialundervisning.

Voksnes rett til grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kapittel 4A Udir-3-2012

2. Grunnskoleopplæring etter § 4A-1

For at kommunen skal kunne vurdere om den voksne har rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1, må det foreligge en søknad fra den voksne (eller dennes verge). Det er ikke fastsatt spesielle krav til søknaden. Dersom en mulig søker tar kontakt med kommunen og har spørsmål om hvordan hun/han skal søke, har kommunen alminnelig veiledningsplikt etter forvaltningsloven § 11.

2.1 Vilkårene etter § 4A-1

For å ha rett til grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne må søkeren oppfylle følgende fire vilkår:

- være over opplæringspliktig alder
- ikke ha rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1
- ha lovlig opphold i Norge
- trenge grunnskoleopplæring

De tre første vilkårene er absolutte, dvs. at alle tre vilkårene må være oppfylt, det fjerde og siste vilkåret beror på skjønn. Dersom de tre andre vilkårene er oppfylt, må det vurderes konkret om søkeren faktisk trenger/har behov for grunnskoleopplæring.

Dersom alle de fire vilkårene er oppfylt har den voksne rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1.

Vi understreker at kommunen ikke kan kreve at søkeren må ha kompetanse i norsk på et gitt nivå for å ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1. Grunnskoleopplæringen kan inneholde opplæring i norsk, herunder særskilt språkopplæring i faget norsk, dersom dette er nødvendig for at den voksne skal få et forsvarlig utbytte av opplæringen.

2.1.1 Over opplæringspliktig alder

Det første vilkåret for å ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 er at søkeren må være over opplæringspliktig alder, jf. opplæringsloven § 2-1.

Normalt fullføres grunnskoleopplæringen det året personen fyller 16 år. Hovedregelen er derfor at voksenretten etter § 4A-1 tidligst inntre fra høsten det året en person fyller 16 år. Tidspunktet for når voksenretten inntre, kan forskyves i særlig to tilfeller. For det første vil voksenretten inntre ett år senere for barn som fått innvilget utsatt skolestart etter § 2-1 tredje ledd. For det andre inntre voksenretten ett år tidligere for personer som har fått innvilget tidligere skolestart etter § 2-1 tredje ledd siste punktum. Voksenretten til videregående opplæring etter § 4A-3 inntre det året man fyller 25 år. Det betyr at voksenretten til grunnskoleopplæring og videregående opplæring inntre på to ulike tidspunkt.

Ungdomsretten til videregående opplæring varer etter § 3-1 til det året ungdommen fyller 24 år. Etter fylte 25 år kan voksne ha rett til videregående opplæring etter § 4A-3.

2.1.2 Ikke ha rett til videregående opplæring etter § 3-1

Det andre vilkåret for å ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 er at søkeren ikke har rett til videregående opplæring etter § 3-1, såkalt ungdomsrett.

Søkere som ikke har ungdomsrett kan, dersom de øvrige vilkårene er oppfylte, ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 fordi de

- har rett til videregående opplæring som voksne etter § 4A-3
- har brukt opp ungdomsretten etter § 3-1
- ikke oppfyller vilkårene for inntak til videregående opplæring etter forskrift til

Rett til videregående opplæring etter § 4A-3

Personer over 25 år har ikke lenger ungdomsrett etter § 3-1. Dette gjelder selv om personen ikke har påbegynt videregående opplæring. Personer over 25 år kan både ha rett til videregående opplæring for voksne etter § 4A-3 og rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1. Det avgjørende er om søkeren **trenger** grunnskoleopplæring.

For mer om voksnes rett til videregående opplæring etter opplæringsloven kapittel 4A, se rundskriv Udir-2-2008 – Voksnes rett til videregående opplæring etter opplæringsloven kapittel 4A.

Har brukt opp ungdomsretten etter § 3-1

Personer under 25 år som har fullført videregående opplæring etter § 3-1, har ikke lenger rett til videregående opplæring etter denne bestemmelsen. En søker som er under 25 år, kan ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 dersom det etter en konkret vurdering viser seg at søkeren trenger grunnskoleopplæring. Dette kan blant annet gjelde for personer som har blitt utsatt for en skade, som og derfor har et særlig behov for opplæring for å utvikle sine grunnleggende ferdigheter. Vedkommende vil ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 og rett til spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd.

Ikke oppfyller vilkårene for inntak til videregående opplæring etter forskrift til opplæringsloven kapittel 6

Dersom søkeren er under 25 år, må det vurderes konkret om hun eller han har rett til videregående opplæring etter § 3-1 eller ikke. Vilkårene for inntak til videregående opplæring etter § 3-1 er regulert i forskrift til opplæringsloven kapittel 6.

Ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har rett til videregående opplæring etter § 3-1. Forskriften § 6-13 regulerer de nærmere vilkårene. Det må dokumenteres med vitnemål for fullført norsk grunnskole eller stadfesting av at søkeren fyller et av disse vilkårene:

1. Er skrevet ut av grunnskolen etter opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd.
2. Har gjennomgått allmenn grunnopplæring i utlandet i minst 9 år.

3. Har tilsvarende realkompetanse som fullført norsk grunnskoleopplæring for voksne etter opplæringsloven § 4A-1 og forskriften § 4-33.

Det legges da til grunn at personen har fullført grunnskolen eller tilsvarende.

Les mer [om vilkårene for inntak til videregående opplæring](#),

Særlig om ungdom som kommer til Norge i siste del av 10. årstrinn

Personer som har vært innskrevet i en norsk grunnskole (offentlig eller privat), og fått utskrevet et vitnemål som dokumentasjon for fullført grunnskoleopplæring har fullført grunnskolen. De har rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1.

Det er tilstrekkelig at man har fullført grunnskolen. Dette innebærer for eksempel at en person som har fått 1 i alle fag/har fått IV (ikke vurderingsgrunnlag) i alle fag eller en kombinasjon av 1 og IV, har rett til vitnemål for fullført grunnskoleopplæring etter forskrift til opplæringsloven § 3-40 og forskrift til privatskoleloven § 3-39.

Konsekvensen av dette er at en person som kommer til Norge i siste halvår av det som for hans eller hennes jevnaldrende er 10. trinn og blir plassert på 10. trinn, vil få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring. Vitnemålet skal utstedes uavhengig av elevens kompetanse i fagene og uavhengig av hvor lenge hun eller han har oppholdt seg i Norge.

Etter at ungdommen er skrevet ut av grunnskolen og har mottatt vitnemål, har hun eller han rett til videregående opplæring etter § 3-1, på linje med ungdommer som har gjennomgått hele grunnskolen i Norge. Vedkommende har derfor ikke rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1.

Kommunene kan i disse tilfellene tilby et ekstra opplæringsår i grunnskolen etter § 2-1. Ungdommen plikter ikke å ta imot tilbudet og kan selv velge å begynne på videregående opplæring, jf. § 3-1. Det er heller ikke noe i veien for at kommunen tilbyr ungdommen grunnskoleopplæring for voksne etter § 4A-1, men ungdommen har ikke rett eller plikt til dette.

Tilsvarende gjelder for personer over 16 år, som har fått utskrevet vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for voksne etter forskrift til opplæringsloven § 4-33. Disse vil heller ikke ha rett til mer grunnskoleopplæring etter § 4A-1 inntil hun/han har tatt ut

ungdomsretten etter § 3-1 eller har fylt 25 år.

2.1.3 Lovlig opphold i Norge

Det tredje vilkåret for å ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 er at søkeren må ha lovlig opphold i Norge.

De som er over opplæringspliktig alder, og som oppholder seg lovlig i landet i påvente av å få avgjort søknad om oppholdstillatelse, har likevel bare rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 når de er under 18 år og det er sannsynlig at de skal være i Norge i mer enn tre måneder. De som oppholder seg lovlig i landet i påvente av å få avgjort søknaden om oppholdstillatelse, og som fyller 18 år i løpet av et skoleår, har rett til å fullføre påbegynt skoleår. For dem som får avslag på søknaden om oppholdstillatelse, gjelder retten til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 fram til dato for endelig vedtak.

2.1.4 Trenger grunnskoleopplæring

Det fjerde og avgjørende vilkåret for å ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 er at søkeren trenger grunnskoleopplæring. Dette er et skjønnsmessig vilkår og innebærer at det må vurderes konkret om søkeren har behov for grunnskoleopplæring.

Selv om de tre første vilkårene er oppfylt, vil ikke søkeren ha rett til grunnskoleopplæring dersom det vurderes at søkeren ikke trenger det. Vilkåret har betydning både for om søkeren har rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1, og for hvilket opplæringstilbud som eventuelt skal gis.

Søkerens opplevde behov

Når det skal avgjøres om den voksne trenger grunnskoleopplæring, må kommunen ta hensyn til søkerens egen vurdering av behovet for grunnskoleopplæring.

I Ot. prp. nr. 44 (1999-2000) i merknaden til § 4A-1 er det utdypet at det kan være ulike årsaker til den voksnes behov for grunnskoleopplæring. Det vises til at den voksne kan ha behov for fornyet grunnskoleopplæring på grunn av sykdom eller skade, fordi grunnskoleopplæringen har vært mangelfull, eller fordi den voksne av andre grunner har behov for mer opplæring.

Den voksnes behov er ikke bare knyttet til muligheten for å få vitnemål for fullført

grunnskoleopplæring slik at den voksne kan bli tatt inn til videregående opplæring. Søkerens egen vurdering av opplæringsbehovet kan likevel ikke uten videre være avgjørende for om vedkommende har krav på opplæring.

Har søkeren tidligere mottatt et likeverdig opplæringstilbud?

Søkerens vurdering av egne behov må ses i sammenheng med opplæringstilbudet vedkommende har fått tidligere, og om søkeren objektivt sett har et reelt behov.

I Ot. prp. nr. 44 (1999-2000) i merknaden til § 4A-1 heter det:

«Personar som har fått eit likeverdig opplæringstilbod, vil i mange tilfelle ikkje ha behov for ytterlegare grunnskoleopplæring. Some vil likevel ha eit slikt behov, og dermed ha rett til grunnskoleopplæring. Dersom den tidlegare opplæringa ikkje inkluderte dei fag ein i dag treng for å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for vaksne, vil ein kunne ha behov for, og dermed rett til, opplæring så langt behovet rekk.»

I vurderingen av om en søker har rett til grunnskoleopplæring, må kommunen vurdere den opplæringen vedkommende mottok. Det må vurderes om det tidligere opplæringstilbudet var likeverdig med det opplæringstilbudet som ble gitt på den tiden. I denne vurderingen må kommunen se på lovgivningen og læreplanene som gjaldt da søkeren var elev i grunnskolen, og hva som var et tilfredsstillende utbytte av opplæringen som da ble gitt. Opplæringen den voksne fikk, må ha vært forsvarlig og tilstrekkelig ut fra forholdene på dette tidspunktet.

Det at det har gått lang tid siden den voksne gjennomførte grunnskoleopplæringen, og at hun/han ikke har kunnskaper i tråd med dagens opplæring, gir ikke i seg selv rett til grunnskoleopplæring. Dersom den voksne har fått en opplæring som ikke var likeverdig, og derfor ikke tilstrekkelig og forsvarlig, vil vedkommende ha rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 dersom søkeren mener å ha et behov for dette.

For søkere som tidligere har fullført grunnopplæring eller tilsvarende, vil det være mulig å få opplæring i flere fag dersom den tidligere opplæringen ikke inkluderte fag som den voksne i dag trenger for å få et vitnemål for fullført grunnskoleopplæring etter forskrift til opplæringsloven § 4-33. Når det skal vurderes om den voksne har et behov for grunnskoleopplæring, og om opplæringen hun/han fikk var likeverdig, er ikke årsaken til behovet for grunnskoleopplæring i seg selv avgjørende. Det kan likevel ofte være til hjelp å se på årsaken til den voksnes behov.

Dersom den voksne tidligere har fått en opplæring som har vært mangelfull, vil ikke den voksnes opplæring ha vært likeverdig. Dersom den voksne har mottatt et likeverdig opplæringstilbud, vil vedkommende i mange tilfeller ikke ha behov for ytterligere grunnskoleopplæring. Det understrekes at en person som ikke har fått vitnemål for fullført grunnskoleopplæring, vil ha et behov for grunnskoleopplæring og derfor oppfylle vilkåret.

Behovet til personer med utenlandsk bakgrunn og utdanning må vurderes etter de behov vedkommende har etter dagens norske forhold. Her vurderes likeverdigheten av den opplæring søkeren har mottatt, opp mot Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Personer som har fått godkjent grunnskoleopplæring fra et land der engelsk ikke inngår i fagkretsen, kan ha rett til grunnskoleopplæring i engelsk, dersom søkeren trenger dette.

Årsaken til at den voksne trenger grunnskoleopplæring kan også være egne forhold, for eksempel at vedkommende var mye bort fra grunnskoleopplæringen på grunn av sykdom eller andre grunner. Dette må vurderes konkret.

Kunnskapsdepartementets brev til Utdanningsdirektoratet om grunnleggende ferdigheter datert 16.09.2011

I ovennevnte brev har Kunnskapsdepartementet uttalt seg om opplæringsloven kap. 4A.

I brevet heter det bl.a.:

«Rettighetene til voksne i opplæringsloven kap. 4A, er koblet til det enhver tid gjeldende læreplanverket. I det gjeldende læreplanverket inngår de fem grunnleggende ferdighetene som et sentralt element. Disse er et uttrykk for samfunnets oppfatning av hva som er viktige redskap for at den enkelte skal kunne klare seg i livet, både under utdanning, i arbeidslivet og på annen måte. Dette innebærer at dersom den voksne trenger opplæring i én eller flere av de grunnleggende ferdighetene, vil vedkommende innenfor rammen av læreplanene for de fem fagene som ellers må til for å få vitnemål for voksne ha rett til opplæring i den eller disse ferdighetene. Dette innebærer at det den voksne trenger opplæring i, ikke nødvendigvis må være opplæring i hele fag, men også kan være opplæring i en av de fem grunnleggende ferdighetene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet, det vil si lese, skrive, regne, uttrykke seg muntlig og bruke digitale verktøy.»

Om behovet for opplæring i den grunnleggende ferdigheten å bruke digitale verktøy uttaler departementet i samme brev hvordan dette skal forstås:

«En særlig utfordring knytter seg til den grunnleggende ferdigheten å kunne bruke digitale verktøy. Dette fordi IKT ikke er et eget fag, men er integrert i læreplanene/kompetanse-målene for det enkelte fag. I vurderingen av om voksne med rett etter § 4A-1 ved behov kan kreve opplæring i grunnleggende digitale ferdigheter, er det etter departementets syn naturlig å ta utgangspunkt i opplæringslovens formålsbestemmelse i § 1-1, hvor det slås fast at opplæringen skal "[.] utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liv sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet." I lys av samfunnsutviklingen — hvor evnen til å bruke digitale verktøy etter hvert er blitt nødvendig for å klare seg under utdanning, i arbeids-, samfunns- og dagligliv — vil opplæring i digitale ferdigheter naturlig falle inn under dette formålet.

Departementet forstår etter dette loven slik at voksne med rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 kan kreve opplæring i digitale ferdigheter når behovet er knyttet til dette, med utgangspunkt i kompetansemålene for de digitale ferdighetene i læreplanene for de fem fagene som voksne må ha sluttvurdering i for å få vitnemål, men likevel tilpasset den voksnes behov.»

Direktoratet understreker at årsaken til behovet er ikke i seg selv er avgjørende for om den voksne har rett til grunnskoleopplæring. Årsaken til behovet vil imidlertid kunne være et moment i en helhetsvurdering av om den voksne har rett til grunnskoleopplæring. Dette kan innebære at selv om den voksne har fått en opplæring som anses som likeverdig, vil behovet i en del tilfeller være så stort at den voksne likevel har rett til mer grunnskoleopplæring, herunder opplæring i grunnleggende ferdigheter. I noen tilfeller hvor den voksnes behov går utover det opplæringstilbudet som § 4A-1 gir rett til, er det aktuelt å se § 4A-1 i sammenheng med § 4A-2.

Behov for grunnskoleopplæring på grunn av sykdom eller skade

Voksne som trenger grunnskoleopplæring for å holde ved like eller utvikle grunnleggende ferdigheter på grunn av sykdom eller skade, må vurderes særskilt. I disse tilfellene må §§ 4A-1 og 4A-2 andre ledd ses i sammenheng. I noen tilfeller kan det være slik at voksne som har fullført grunnskoleopplæring eller tilsvarende opplæring, likevel vil ha rett til mer grunnskoleopplæring. I disse tilfellene skal ikke kommunen vurdere

søkerens behov ut fra om den voksne har fått et likeverdig opplæringstilbud, men ut fra om sykdommen eller skaden gjør at den voksne trenger mer grunnskoleopplæring.

Opplæringen den voksne har mottatt tidligere, kan godt ha vært likeverdig. Det som må vurderes, er om den voksne trenger grunnskoleopplæring. Dette vil gjelde for voksne som er utsatt for en ulykke og derfor **trenger** opplæring for å holde ved like eller utvikle grunnleggende ferdigheter for å fungere i hverdagslivet. Det samme vil gjelde for voksne psykisk utviklingshemmede som på grunn av sin utviklingshemming trenger opplæring for å holde ved like eller utvikle grunnleggende ferdigheter.

Voksnes rett til spesialundervisning etter § 4A-2 behandles i del 8.

Oppgrader til en [støttet nettleser](#) for å få en reCAPTCHA-utfordring.

[Hvorfor skjer dette?](#)

Veilederen Spesialundervisning for voksne

I denne veilederen finner du informasjon om spesialundervisning for voksne.

Veilederen ble publisert januar 2015.

VEILEDNING | SIST ENDRET: 20.03.2015

Innhold

1. Rett til grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne

- 1.1 Vilkår for å ha rett til grunnskoleopplæring for voksne
- 1.2 Innholdet i opplæringstilbudet
- 1.3 Organiseringen av opplæringen
- 1.4 Individuell vurdering
- 1.5 Opplæringstilbudet skal tilpasses den voksnes behov
- 1.6 Krav til saksbehandlingen når en voksen søker om grunnskoleopplæring

2. Retten til spesialundervisning

- 2.1 Spesialundervisning for å få tilfredsstillende utbytte av opplæringen- 4A-2 første ledd
- 2.2 Spesialundervisning for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter - § 4A-2 andre ledd
- 2.3 Samarbeid med den voksne
- 2.4 Delegering av myndigheten til å fatte enkeltvedtak
- 2.5 Forvaltningsrettens betydning i saker om spesialundervisning
- 2.6 Hjelpemidler

3. Faser i saksgangen for spesialundervisning

4. Før henvisning til PP-tjenesten - fase 1

- 4.1 Ikke tilfredsstillende utbytte - § 4A-2 første ledd
- 4.2 Utvikle eller holde ved like grunnleggende ferdigheter - § 4A-2 andre ledd
- 4.3 Samarbeid med den voksne
- 4.4 Den voksnes rett til å kreve at det blir gjort undersøkelser
- 4.5 Behov for videre utredning
- 4.6 Ikke behov for videre utredning

5. Henvisning til PP-tjenesten - fase 2

- 5.1 Krav til samtykke fra den voksne
- 5.2 Henvisningen bør være skriftlig

6. Sakkyndig vurdering av den voksnes behov - fase 3

- 6.1 Kommunens ansvar
- 6.3 Samarbeid med den voksne og rett til innsyn
- 6.2 PP-tjenestens ansvar
- 6.4 Krav til den sakkyndige vurderingen
- 6.5 Innholdet i sakkyndig vurdering
- 6.6 Utredning
- 6.7 Momenter som skal utredes i den sakkyndige vurderingen
- 6.8 Tilråding
- 6.9 Innholdet i tilrådingen når PP-tjenesten anbefaler spesialundervisning
- 6.10 Varigheten av den sakkyndige vurderingen
- 6.11 Forsvarlig saksbehandlingstid
- 6.12 Kommunens ansvar
- 6.13 Den voksnes adgang til å hente inn alternativ vurdering fra sakkyndig

7. Vedtaksfasen - fase 4

- 7.1 Enkeltvedtak om spesialundervisning
- 7.2 Krav til innholdet i enkeltvedtaket
- 7.3 Forholdet mellom den sakkyndige vurderingen, enkeltvedtaket og IOP
- 7.4 Forvaltningsrettslige krav til begrunnelsen
- 7.5 Enkeltvedtakets varighet
- 7.6 Klage

8. Planlegging og gjennomføring - fase 5

- 8.1 Individuell opplæringsplan (IOP)
- 8.2 Hvem skal utforme IOP?
- 8.3 Forholdet mellom individuell opplæringsplan (IOP) og individuell plan (IP)
- 8.4 Når skal IOP utarbeides?
- 8.5 Utforming av en IOP

8.6 Ikke krav om samtykke

8.7 Hvor lang periode skal IOP gjelde for?

8.8 Gjennomføring av opplæringen

8.9 Hvilke forhold rundt vurderingsarbeidet bør lærer være oppmerksom på?

9. Evaluering og veien videre - fase 6

9.1 Årsrapport

9.2 Behov for videre vedtak om spesialundervisning?

9.3 Gjentatt henvisning til PP-tjenesten

9.4 Avslutning av spesialundervisning

Endringer i veilederen

1. Rett til grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne

I dette kapittelet går vi gjennom noen av bestemmelsene i opplæringsloven som det er viktig å kjenne når opplæringen tilrettelegges for voksne. Vi har publisert et eget rundskriv om voksnes rett til grunnskoleopplæring, Udir 3-2012, hvor du kan finne mer informasjon om rett til grunnskoleopplæring.

Grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne er regulert i opplæringsloven kapittel 4A. Dette følger av opplæringsloven § 1-2 tredje ledd. Kapittel 4A inneholder i utgangspunktet en fullstendig regulering av opplæringen for voksne. Andre bestemmelser i opplæringsloven kommer bare til anvendelse der dette fremgår i kapittel 4A.

Kommunen har ansvaret for grunnskoleopplæringen for voksne. Dette følger av § 4A-4 første ledd, jf. § 13-1. Fylkeskommunen har ansvaret for grunnskoleopplæring for voksne i helseinstitusjoner¹ og fengsel, jf. §§ 13-3a og 13-2a². Både kommune og fylkeskommune har ansvaret for å ha et forsvarlig system for å sikre at kravene i opplæringsloven er oppfylt, jf. opplæringsloven §§ 13-10 og 4A-4.

I denne veilederen har vi valgt å bruke betegnelsen kommune om den som er eier og ansvarlig. Tilsvarende gjelder for fylkeskommunen i de tilfeller der den voksne er i en helseinstitusjon eller fengsel.

Kommunen skal legge til rette for at voksne som får grunnskoleopplæring gis anledning til å ta aktivt del i arbeidet med å fremme et godt læringsmiljø og utdanningstilbud, jf. opplæringsloven § 4A-4 fjerde ledd.

Kommunen kan bruke studieforbund, godkjente nettskoler og andre til å oppfylle plikten til å tilby grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kapittel 4A. Dette er regulert i opplæringsloven § 4A-4 andre ledd. Det er likevel kommunen som har ansvaret for at opplæringstilbudet er i samsvar med opplæringsloven med forskrifter.

Retten til grunnskoleopplæring etter kap. 4A må ikke blandes med rett og plikt til introduksjonsprogram etter introduksjonsloven. Dette er separate ordninger som eksisterer uavhengig av hverandre, og retten til

en ordningen utelukker ikke at den voksne også kan ha rett etter den andre ordningen. Les mer om dette i oversikten over regelverket knyttet til minoritetsspråklige elever og voksnes opplæringssituasjon.

¹ Fylkeskommunen skal oppfylle retten til grunnskoleopplæring for pasienter i helseinstitusjoner som et regionalt helseforetak eier, og for pasienter i private helseinstitusjoner som har avtale med regionale helseforetak. Fylkeskommunens ansvar gjelder bare for pasienter i institusjonsplasser som regionale helseforetak finansierer jf. § 13-3a.

² Fylkeskommunen har også ansvar for grunnskoleopplæring i barneverninstitusjoner etter kapittel 4A, jf. § 4A-4 første ledd.

1.1 Vilkår for å ha rett til grunnskoleopplæring for voksne

For å ha rett til grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne må disse vilkårene være oppfylt. Søkeren må

- være over opplæringspliktig alder, jf. opplæringsloven § 2-1. Normalt fullføres grunnskoleopplæringen det året personen fyller 16 år
- ikke ha rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1
- ha lovlig opphold i Norge³
- trenge grunnskoleopplæring

Dette følger av opplæringsloven § 4A-1.

Du kan lese mer om retten til grunnskoleopplæring særskilt organisert for voksne i rundskriv Udir-3-2012.

³ De som er over opplæringspliktig alder, og som oppholder seg lovlig i landet i påvente av å få avgjort søknad om oppholdstillatelse, har likevel bare rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 når de er under 18 år og det er sannsynlig at de skal være i Norge i mer enn tre måneder. De som oppholder seg lovlig i landet i påvente av å få avgjort søknad om oppholdstillatelse, og som fyller 18 år i løpet av et skoleår, har rett til å fullføre påbegynt skoleår. For de som får avslag på søknad om oppholdstillatelse, gjelder retten til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 fram til dato for endelig vedtak, jf. § 4A-1 tredje ledd.

1.2 Innholdet i opplæringstilbudet

Når kommunen har vurdert vilkårene for rett til grunnskoleopplæring og kommet frem til at den voksne har rett, blir det neste spørsmålet hvilket opplæringstilbud den voksne har krav på. Opplæringstilbudet skal

tilpasses den voksnes behov. Dette følger av § 4A-1 første ledd tredje punktum.

Retten til grunnskoleopplæring for voksne omfatter til vanlig de fagene den voksne trenger for å oppfylle vilkårene for å få vitnemål. Dette følger av § 4A-1 første ledd andre punktum. Hvilke fag det dreier seg om går fram av forskrift til opplæringsloven § 4-33. Kravet til vitnemål er sluttvurdering i fagene norsk, engelsk og matematikk og to av fagene

- matematikk muntlig
- naturfag
- samfunnsfag
- kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)

Kunnskapsdepartementet har lagt til grunn⁴ at voksne som trenger grunnskoleopplæring, også har rett til å ta deler av de fagene som de har behov for. At opplæringen skal tilpasses den enkeltes behov, innebærer at det ikke er noe krav om at den voksne må gjennomføre opplæring i hele fag⁵. Den voksnes rett kan også gis i form av opplæring i grunnleggende ferdigheter i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Den voksnes opplæringstilbud kan dermed omfatte⁶

- alle de fem vitnemålsfagene
- noen av vitnemålsfagene
- deler av et eller flere fag eller
- opplæring i en eller flere av de grunnleggende ferdighetene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Grunnskoleopplæringen for voksne etter § 4A-1 skal være i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet⁷. Det eksisterer ikke et eget læreplanverk for grunnskoleopplæring for voksne. De ulike delene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet gjelder ifølge forskrift til opplæringsloven § 1-2 så langt de passer.

Det betyr at:

Generell del og prinsipper for opplæringen gjelder så langt det passer for opplæring særskilt organisert for voksne.

Læreplanene for fag gjelder for grunnskoleopplæring etter kapittel 4A. Læreplanene må likevel tilpasses den voksne der læreplanene har ord eller aktiviteter som åpenbart ikke passer for den voksnes situasjon, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-2.

For at den voksne skal få grunnskolevitnemål er det nødvendig at læreplanene ikke er tilpasset på en slik måte at den voksen ikke får vist sin kompetanse.

Det er ikke nødvendigvis sikkert at den voksne har behov for opplæring i alle kompetansemålene. Dette må vurderes når det skal avgjøres hvordan opplæringstilbudet skal tilpasses den voksne, ev. gjennom en realkompetansevurdering.

Fag- og timestfordelingen som er fastsatt for grunnskoleopplæring etter opplæringsloven § 2-1, gjelder ikke for voksne som mottar grunnskoleopplæring etter kapittel 4A. Kommunen må vurdere hvor mange timer den voksne skal ha i hvert fag basert på den voksnes behov. Opplæringen har heller ikke en inndeling i trinn eller skoleår på samme måte som grunnskoleopplæring for barn og ungdom.

⁴ Brev til Utdanningsdirektoratet datert 16.09.11 «Voksnes rett til grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kap.4».

⁵ St.meld.nr. 44 (2008-2009)

⁶ Se Rundskriv Udir-3-2012.

⁷ Det følger av § 4A-6 at §§ 2-3 og 6-4 gjelder med de tilpasninger som følger av kapittel 4A.

1.3 Organiseringen av opplæringen

Kommunen har stor frihet i organiseringen av opplæringen etter kapittel 4A. Kravene knyttet til organiseringen av undervisning i opplæringsloven kapittel 8 gjelder ikke for grunnskoleopplæring for voksne.

Kommunen kan organisere voksne i grupper slik den finner det hensiktsmessig. Gruppene kan f.eks. organiseres på grunnlag av faglig nivå. For voksne vil organisering på grunnlag av faglig nivå også som oftest være å anbefale. Det er også kommunen som avgjør gruppestørrelsen. Gruppen må ikke være større enn det som er pedagogisk og sikkerhetsmessig forsvarlig.

1.4 Individuell vurdering

Den voksne – også voksne som mottar spesialundervisning – har rett til individuell vurdering. Det følger av forskrift til opplæringsloven § 4-1.

Denne retten innebærer en rett til underveisvurdering, sluttvurdering og dokumentasjon av opplæringen.

Grunnlaget for vurdering i fag er de samlede kompetansemålene i læreplanene for fag, jf. forskrift til opplæringsloven § 4-3. Læreplanene for fag må likevel tilpasses den voksne, se punkt 1.2 om læreplaner for fag.

1.5 Opplæringstilbudet skal tilpasses den voksnes behov

Grunnskoleopplæringen for voksne skal tilpasses den voksnes evner, forutsetninger og behov, jf. §§ 4A-1

første ledd tredje punktum, 4A-12 og 1-3. Rammene for den voksnes opplæringstilbud skal fremgå av enkeltvedtak om grunnskoleopplæring.

Lengden og omfanget av opplæringstilbudet skal tilpasses de behovene den enkelte har. Kommunen må fastsette dette skjønnsmessig for den enkelte voksne. Opplæringstilbudet som kommunen tilbyr skal ha et omfang og en lengde som gjør at den voksne har mulighet til å nå de målene som det er realistisk å sette opp⁸. I realiteten vil det være snakk om flere begrunnelser for tilpasning. Årsakene kan i hovedsak plasseres i tre kategorier. Dette er

- den voksnes realkompetanse
- den voksnes livssituasjon
- den voksnes særlige behov for å kunne få forsvarlig utbytte av opplæringen

Tilpasning på grunnlag av den voksnes realkompetanse

Når kommunen skal avgjøre hvilket opplæringstilbud den enkelte voksne skal ha, og hvordan dette skal tilpasses, er en kartlegging av den voksnes behov og hans eller hennes faktiske kompetanse sentralt. Den voksne skal ha opplæring i de fagene hun eller han mangler for å få vitnemål. Det må også vurderes om den voksne trenger opplæring i hele eller deler av fag.

Gjennom en realkompetansevurdering får den voksne dokumentert om hans eller hennes kompetanse er likeverdig med kompetansen som oppnås gjennom grunnskoleopplæringen, uten å måtte gå veien om tradisjonelle prøveordninger. Resultatet kan brukes for å gi et tilpasset tilbud om grunnskoleopplæring, eller som sluttvurdering ved inntak til videregående opplæring.

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet nasjonale retningslinjer for realkompetansevurdering av voksne i grunnskoleopplæringen.

Tilpasning på grunnlag av den voksnes livssituasjon

Opplæringstilbudet skal tilpasses den voksnes livssituasjon. Tilbudet skal organiseres slik at den voksne har mulighet til å gjennomføre opplæringen eller kombinere opplæringen med for eksempel arbeid og/eller omsorgsoppgaver.

Tilpasning på grunnlag av den voksnes særlige behov

Voksne som har rett til grunnskoleopplæring har ikke lovfestede rettigheter til særskilt tilrettelegging på samme måten som barn og ungdom i den ordinære grunnskoleopplæringen⁹, med unntak av alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) som er regulert i § 4A-13. Dette er den eneste særskilte tilretteleggingen som er lovfestet for voksne i tillegg til retten til spesialundervisning på grunnskolens område etter § 4A-2. Den voksnes rett til særskilte tilrettelegging er avhengig av den voksnes særlige behov. Dette betyr at den voksne likevel kan ha tilsvarende rettigheter som barn og ungdom¹⁰. Kommunen må vurdere konkret om en slik særskilt tilrettelegging er nødvendig for at den voksne skal få forsvarlig opplæring.

Aktuelle rettigheter kan være opplæring på valgt målform, opplæring i og på samisk, særskilt språkopplæring, opplæring i og på tegnspråk, opplæring i finsk for voksne med kvensk-finsk bakgrunn og opplæring i punktskrift.

Det må trekkes en grense mellom denne tilretteleggingen og spesialundervisning.

For mer informasjon om disse særlige rettighetene, se rundskriv Udir- 3-2012.

Grensene for tilpasningen

Den voksne kan ikke kreve mer enn et forsvarlig utbytte av opplæringstilbudet. Kommunen må derfor vurdere konkret om opplæringstilbudet er forsvarlig, og om det har en slik lengde og omfang at den voksne kan nå de opplæringsmålene som er realistiske.

Når kommunen skal avgjøre hvor omfattende tilpasningen av opplæringstilbudet skal være, må kommunen også vurdere om tilbudet er slik at det er mulig å nå de opplæringsmålene som er realistiske å sette opp for den voksne.

Det må også vurderes hva den voksne med rimelighet, kan kreve av kommunen. Kommunens ansvar er å gi den voksne et opplæringstilbud som hun eller han får et forsvarlig utbytte av. Dette innebærer at økonomiske hensyn til en viss grad vil kunne trekkes inn i vurderingen når kommunen kan godtgjøre at opplæringstilbudet som gis er tilpasset den voksnes behov og vil gi et forsvarlig utbytte.

Tilpasningen etter § 4A-1 er noe annet enn spesialundervisning. Som det er vist til i punktene over er det stort rom for tilpasning ut fra den voksne evner, forutsetninger og behov. Det kan være at den voksne behov blir tilstrekkelig ivaretatt uten at det er nødvendig med et enkeltvedtak om spesialundervisning. Det kan være vanskelig å trekke et klart skille mellom «ordinær» tilpasset grunnskoleopplæring og spesialundervisning for voksne. Den voksnes rett til spesialundervisning må vurderes etter § 4A-2.

Dersom det vurderes at den voksne har behov for spesialundervisning etter § 4A-2 må saksbehandlingsreglene for spesialundervisning følges. Den voksne må henvises til PP-tjenesten for sakkyndig vurdering og det skal fattes enkeltvedtak om spesialundervisning. Dersom den voksne innvilges spesialundervisning skal utarbeides individuell opplæringsplan (IOP) og årsrapport. Les mer om dette i kapittel om spesialundervisning.

⁸ Ot. prp. nr. 44 (1999-2000) side 55

⁹ Barn og ungdom som oppfyller nærmere angitte vilkår har lovfestet rett til å velge målform (§ 2-5), opplæring i og på tegnspråk (§ 2-6), opplæring i punktskrift (§ 2-14), opplæring i og på samisk (§ 6-1), i finsk (§ 2-7), særskilt språkopplæring for språklige minoriteter (§ 2-8) og rett til en arbeidsplass som er tilpasset sine behov (§ 9a-2 tredje ledd).

¹⁰ Se fotnote 6.

1.6 Krav til saksbehandlingen når en voksen søker om grunnskoleopplæring

Kommunen har plikt til å treffe et enkeltvedtak når den voksne har søkt om grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kapittel 4A. Saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven setter rammer for enkeltvedtaket. I enkeltvedtaket skal det gå frem om den voksne har rett etter opplæringsloven kapittel 4A-1 eller ikke. Dersom den voksne har rett til grunnskoleopplæring skal det være klart og tydelig hva slags opplæring den voksne tilbys. Den voksne kan klage på enkeltvedtaket til Fylkesmannen. Klagen sendes til kommunen. Dersom kommunen ikke er enig i klagen og ikke omgjør vedtaket, skal de sende den til Fylkesmannen.

Dersom den voksne har rett til spesialundervisning etter § 4A-2 (første eller andre ledd) skal det treffes et eget enkeltvedtak om dette i tillegg til enkeltvedtaket om rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1.

Kommunen kan samle enkeltvedtakene om rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1 og om spesialundervisning etter § 4A-2 i det samme dokumentet. Den voksne har klagerett på begge enkeltvedtakene. Dette skal stå som opplysning i underretningen om vedtakene.

2. Retten til spesialundervisning

Voksne som har rett til grunnskoleopplæring etter § 4A-1, kan ha rett til spesialundervisning etter § 4A-2 første eller andre ledd.

Voksne kan ha rett til spesialundervisning etter to alternative grunnlag:

- spesialundervisning fordi den voksne ikke har eller ikke kan få et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet for voksne
- spesialundervisning fordi den voksne har et særlig behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter

I denne sammenheng er grunnleggende ferdigheter ment å dekke ADL trening (opplæring i daglige gjøremål), grunnleggende kommunikasjonsferdigheter, grunnleggende lese- og skriveferdigheter, motorisk trening og liknende.

Opplæring i grunnleggende ferdigheter dekker både opplæring i nye ferdigheter, relæring av tidligere innlærte ferdigheter og oppnådd kompetanse, vedlikehold og utvikling av de grunnleggende ferdighetene¹¹.

Begrepet "grunnleggende ferdigheter" brukes også i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Her er grunnleggende ferdigheter: lese, skrive, regne, uttrykke seg muntlig og bruke digitale verktøy. Grunnleggende ferdigheter etter Kunnskapsløftet og grunnleggende ferdigheter etter § 4A-2 andre ledd har følgelig ikke samme betydning¹², men er til dels overlappende

Den voksnes rett til spesialundervisning er en individuell rettighet. Dette betyr at dersom den voksne oppfyller et av grunnlagene etter opplæringsloven § 4A-2, har han eller hun krav på spesialundervisning.

Ingen kan avvise den individuelle retten til spesialundervisning eller begrense spesialundervisningen med begrunnelse i for eksempel ressurser eller økonomi. Dette følger også av opplæringsloven § 13-10 første ledd.

Følgende regler i opplæringsloven kapittel 5, gjelder også for spesialundervisning for voksne, se § 4A-2 tredje ledd:

- § 5-1 andre ledd første og andre punktum: opplæringstilbudet skal være slik at den voksne får et forsvarlig utbytte av opplæringen
- § 5-3: krav om sakkyndig vurdering
- § 5-4: nærmere om saksbehandlingen
- § 5-5: krav om IOP og årsrapport
- § 5-6: krav om PP-tjeneste

Saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven utfyller saksbehandlingsreglene i opplæringsloven.

De ulovfestede forvaltningsrettslige prinsippene er viktige i behandling av saker knyttet til spesialundervisning.

¹¹ Dette er blant annet presisert i Ot. prp. nr. 44 (1999-2000) side 56 og Ot. prp. nr. 59 (2005-2006) side 10.

¹² Det er viktig at kommunene er klar over dette og ikke endrer tolkningen av grunnleggende ferdigheter i § 4A-2 andre ledd. Stortinget har ikke endret § 4A-2 andre ledd og grunnleggende ferdigheter skal her forstås som de ble presisert i forarbeidene til § 4A-2 andre ledd og tidligere § 5-2.

2.1 Spesialundervisning for å få tilfredsstillende utbytte av opplæringen- 4A-2 første ledd

Det er to steg ved vurderingen av retten til spesialundervisning og hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha:

1. Vurdere om den voksne ikke har eller ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet og derfor har rett til spesialundervisning (§4A-2 første ledd)
2. Avgjøre hvilket opplæringstilbud den voksne skal få dersom den voksne har rett til spesialundervisning. (§4A-2 tredje ledd og 5-1 andre ledd andre punktum) - forsvarlig utbytte

Steg 1: Vurdering av tilfredsstillende utbytte

For at den voksne skal ha rett til spesialundervisning på grunnskolens område etter § 4A-2 første ledd, er vilkåret at den voksne ikke har eller ikke kan få et tilfredsstillende utbytte av den ordinære grunnskoleopplæringen for voksne.

Kommunen må først se på det ordinære opplæringstilbudet. Deretter må kommunen se på hva som vil være tilfredsstillende utbytte av opplæringstilbudet for den enkelte voksne. Om den voksne har behov for spesialundervisning må dette vurderes konkret og skjønnsmessig på bakgrunn av den enkeltes behov. Det avgjørende er om den voksne ikke har eller ikke kan få, et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet.

Det må alltid vurderes om den voksne kan få ivaretatt sine behov ved å tilpasse det ordinære opplæringstilbudet ytterligere. Se punkt 1.5.

Vurderingen av om den voksne har rett til spesialundervisning etter § 4A-2 første ledd er på mange måter den samme vurderingen som for elever, jf. § 5-1 første ledd. Vurderingen må imidlertid ta hensyn til at opplæringstilbudet til den voksne i utgangspunktet vil være mer tilpasset den voksnes behov enn det som vil være tilfelle for den ordinære grunnskoleopplæringen for elever. Les mer om tilpassing av det ordinære tilbudet i punkt 1.5.

Individuell vurdering og betydningen av diagnoser

Vurderingen av om den voksne får tilfredsstillende utbytte av opplæringen, er individuell. Det er behovet for spesialundervisning, ikke årsaken til behovet, som er tema i vurderingen.

Dette betyr at det ikke er mulig å avvise en voksen som har behov for spesialundervisning på generelt grunnlag.

Det er ikke krav om diagnose for å ha rett til spesialundervisning (etter § 4A-2 første ledd,) og en diagnose utløser ikke automatisk noen rett til spesialundervisning.

Steg 2: Avgjøre hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha - forsvarlig utbytte

Voksne med rett til spesialundervisning har rett til et opplæringstilbud som gir et forsvarlig utbytte av opplæringen, jf. §§ 4A-2 tredje ledd og 5-1 andre ledd første og andre punktum.

Hva som gir den voksne et forsvarlig utbytte av opplæringen, må vurderes både i forhold til den voksne selv og utbyttet andre voksne får av sitt opplæringstilbud. Den opplæringen den voksne får, skal være likeverdig med opplæringen andre voksne får. I utformingen må man se på den voksnes utviklingsmuligheter og at det ordinære opplæringstilbudet til voksne er mer fleksibelt enn grunnskoleopplæringen for barn og ungdom.

Den voksne har rett til et forsvarlig utbytte av opplæringen, men har ikke rett til et optimalt

opplæringstilbud¹³.

Objektiv og subjektiv vurdering

Kommunen skal altså vurdere den voksne både objektivt og subjektivt.

Den objektive vurderingen sammenligner læringsutbyttet andre voksne får av den ordinære opplæringen med denne voksnes utbytte av opplæringen.

Den subjektive vurderingen vurderer den enkelte voksnes individuelle forutsetninger. Kommunen må vurdere om den voksne, på grunn av sine forutsetninger, kan nå de samme målene som andre voksne, og om tilbudet er forsvarlig ut fra hvilke opplæringsmål som det er realistisk at den voksne kan nå.

Likeverdsprinsippet

Likeverdsprinsippet skal være utgangspunktet for vurderingen av innholdet i spesialundervisningen¹⁴. Spesialundervisningen er likeverdig når en voksen med spesielle opplæringsbehov har omtrent de samme mulighetene for å nå de målene som er realistisk å sette opp for han eller henne, som andre voksne har for å nå målene sine i det ordinære opplæringstilbudet.

¹³ For mer om dette se Rt. 1993 side 811 - Malvik-dommen.

¹⁴ Se Ot.prp. nr. 46 (1997-98) side 168 merknad til § 5-1

2.2 Spesialundervisning for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter - § 4A-2 andre ledd

Det er to steg ved vurderingen av retten til spesialundervisning og hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha:

1. vurdere om den voksne har særlige behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter (§ 4A-2 andre ledd)
2. avgjøre hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha dersom det viser seg at den voksne har rett til spesialundervisning (§ 4A-2 tredje ledd og 5-1 andre ledd andre punktum) - forsvarlig utbytte

Steg 1: Vurdere særlige behov for opplæring for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter

Voksne som har særlige behov for opplæring i grunnleggende ferdigheter for å fungere i samfunnet, herunder dagliglivet, har rett til slik opplæring.

Grunnleggende ferdigheter

I denne sammenheng er grunnleggende ferdigheter ment å dekke¹⁵

- ADL-trening(opplæring i daglige gjøremål)
- grunnleggende kommunikasjonsferdigheter
- grunnleggende lese- og skriveferdigheter
- motorisk trening og liknende

Det skal i utgangspunktet gis opplæring i grunnleggende ferdigheter gjennom fag. Dette innebærer at grunnleggende ferdigheter som utgangspunkt knyttes til læreplaner for fag og at det fastsettes individuelle opplæringsmål for den enkelte på bakgrunn av kompetansemålene.

Opplæring i grunnleggende ferdigheter dekker både opplæring i nye ferdigheter og kompetanse, relæring av tidligere innlærte ferdigheter og oppnådd kompetanse, vedlikehold og utvikling av de grunnleggende ferdighetene¹⁶.

Begrepet «grunnleggende ferdigheter» brukes også i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Her er grunnleggende ferdigheter: lese, skrive, regne, uttrykke seg muntlig og bruke digitale verktøy. Grunnleggende ferdigheter etter Kunnskapsløftet og grunnleggende ferdigheter etter § 4A-2 andre ledd har følgelig ikke samme betydning¹⁷, men er til dels overlappende.

Skjønnsmessig vurdering av behovet for opplæring

Det må vurderes skjønnsmessig og konkret om den voksne har et særlig behov for opplæring for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter. Vurderingen må være individuell. Det er naturlig å ta utgangspunkt i at hensikten med spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd er å gi den voksne opplæring slik at hun eller han fungerer i samfunnet og mestrer dagliglivet.

Den voksnes særlige behov for opplæring kan for eksempel ha oppstått på grunn av sykdom eller skade som har ført til at han/hun ikke lenger har grunnleggende lese- og skriveferdigheter. Behovet skal vurderes konkret i hvert tilfelle og en diagnose vil i seg selv ikke utløse noen rett til opplæring etter denne bestemmelsen.

Den sakkyndige vurderingen fra PP-tjenesten er sentral når det skal avgjøres om den voksne har et særlig behov for opplæring for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter. PP-tjenesten skal i sin sakkyndige vurdering gi en vurdering og tilrådning i tråd med § 5-3.

Behovet må være knyttet til opplæring

Behovet må være knyttet til opplæring, ikke behandling, aktivisering, rehabilitering, opptrening, tilsyn eller annet. Dersom behovet er behandling eller aktivisering faller dette utenfor opplæringslovens rammer (§ 4A-2 andre ledd).

Innenfor spesialundervisning er det i prinsippet ingen grenser for hvor store avvik som kan foretas fra

læreplanene, så lenge aktiviteten er innenfor den generelle målsetningen som følger av formålsparagrafen i opplæringsloven. Aktiviteten må fremgå av enkeltvedtaket om spesialundervisning og som igjen bygger på en sakkyndig vurdering.

For visse typer aktiviteter er det ikke aktivitetens art som er avgjørende for hvorvidt det dreier seg om opplæring eller behandling. En og samme type aktivitet kan være opplæring for en voksen, mens det for en annen vil anses som behandling.

Momentene nedenfor kan legges til grunn i vurderingen av om aktiviteten er opplæring eller behandling m.v.:

- Aktiviteten må ha et pedagogisk siktemål.
- Aktiviteten må i utgangspunktet være knyttet til opplæring i hele eller deler av fag. Aktiviteten må innebære en oppfyllelse av det sentralt fastsatte læreplanverket eller innebære en oppfyllelse av enkeltvedtaket om spesialundervisning og IOPen til den voksne.
- Aktiviteten må stå under kommunes ledelse og ansvar. Opplæringen må skje under ledelse av noen som har ansvar for faglig og pedagogisk veiledning, jf. § 4A-5.

Aktiviteten kan f.eks. bestå i opplæring i grunnleggende ferdigheter i form av ADL trening, jf. § 4A-2.

Steg 2: Avgjøre hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha – forsvarlig utbytte

Voksne som har rett til spesialundervisning har rett til et opplæringstilbud som gir dem et forsvarlig utbytte av opplæringen (jf. §§ 4A-2 tredje ledd og 5-1 andre ledd første og andre punktum).

Det sentrale i vurderingen av hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha for å utvikle eller vedlikeholde grunnleggende ferdigheter, er at opplæringstilbudet skal være slik at den voksne kan få et forsvarlig utbytte av det samlede opplæringstilbudet.

I denne vurderingen skal det legges særlig vekt på den voksnes utviklingsmuligheter.

Forsvarlighetsvurderingen skal gjøres ut fra

- utbyttet andre voksne har av sitt opplæringstilbud
- de opplæringsmålene som er realistiske for den voksne

Vurderingen av hvilket opplæringstilbud som vil gi den voksne et forsvarlig utbytte er svært individuelt.

Følgende kan trekkes inn i vurderingen:

- forholdene ved den enkelte voksne
- det tidligere opplæringstilbudet den voksne har fått
- om opplæringstilbudet er slik at den voksne får en sjanse til å nå de målene som er realistiske å sette for henne/han
- om opplæringstilbudet er likeverdig med hva andre voksne med rett etter § 4A-2 andre ledd får

Det må tas høyde for at den enkelte kan ha et svært omfattende behov for opplæring, og at det derfor må vises stor varsomhet med å lage generelle ordninger som ikke i tilstrekkelig grad tar høyde for individuelle behov.

Denne gruppen voksne har ofte store behov for avvik fra den ordinære grunnskoleopplæringen. Dette er gjerne personer med sammensatte behov som mottar tjenester fra ulike deler av hjelpeapparatet. En del av dem vil være tilknyttet omsorgsboliger/institusjoner. Enkeltvedtaket om spesialundervisning må klart og tydelig ta stilling til

- innholdet i opplæringstilbudet
- organiseringen av tilbudet
- omfanget av spesialundervisningen
- kompetansen til den som gjennomfører spesialundervisning, eventuelle særskilte krav

Det er understreket i forarbeidene til bestemmelsen¹⁸ at tilbudet ikke trenger å være et heltidstilbud.

Den voksne har rett til et forsvarlig utbytte av opplæringen. Hun/han har ikke rett til et optimalt opplæringstilbud¹⁹.

¹⁵ Begrepsavklaring av grunnleggende ferdigheter er presisert i Ot. prp. nr. 46 (1996-1997) side 169.

¹⁶ Dette er blant annet presisert i Ot. prp. nr. 44 (1999-2000) side 56 og Ot. prp. nr. 59 (2005-2006) side 10.

¹⁷ Det er viktig at kommunene er klar over dette og ikke endrer tolkningen av grunnleggende ferdigheter i § 4A-2 andre ledd. Stortinget har ikke endret § 4A-2 andre ledd og grunnleggende ferdigheter skal her forstås som de ble presisert i forarbeidene til § 4A-2 andre ledd og tidligere § 5-2.

¹⁸ Ot. prp. nr. 46 side 169.

¹⁹ For mer om dette se Rt. 1993 side 811 - Malvik-dommen.

2.3 Samarbeid med den voksne

Spesialundervisningstilbudet skal så langt det er mulig utformes i samarbeid med den voksne, eventuelt den voksnes verge (i den videre teksten brukes bare den voksne). I den grad det er hensiktsmessig bør kommunen involvere den voksne i alle faser i arbeidet. Det skal legges stor vekt på hans/hennes syn. Dette fremgår av opplæringsloven § 5-4, som også gjelder for spesialundervisning for voksne, jf. § 4A-2 tredje ledd.

Dersom tilrådingen fra PP-tjenesten ikke følges skal den voksne bli rådført²⁰.

Det er imidlertid ikke noe krav om at den voksne må samtykke til individuell opplæringsplan (IOP) før denne kan tas i bruk.

²⁰ Ot.prp. nr. 46 (1997-98) side 170 i merknad til § 5-4 tredje ledd.

2.4 Delegering av myndigheten til å fatte enkeltvedtak

Myndighet til å fatte enkeltvedtak om spesialundervisning kan delegeres etter kommunelovens vanlige system. Det betyr at kommunen kan fatte enkeltvedtak selv, men også kan velge å delegere myndigheten til å fatte enkeltvedtak om spesialundervisning til for eksempel leder ved voksenopplæringen.

Den som delegeres avgjørelsemyndighet må ha god oversikt og kunne ivareta kravet om likeverdighet.

Det er kun myndigheten til å fatte enkeltvedtak som kommunen kan delegere, og delegeringen må være forsvarlig. Dette innebærer blant annet at kommunen må sikre at leder ved voksenopplæringen har den nødvendige habilitet, kompetanse, oversikt og kapasitet til å fatte enkeltvedtakene.

Selv om kommunen har delegert sin myndighet til leder ved voksenopplæringen er det likevel alltid kommunen som har det overordnede ansvaret.

Kommunen må ha et forsvarlig system for å sikre at kravene i opplæringsloven og tilhørende forskrifter blir oppfylt, jf. opplæringsloven § 13-10.

Rapporteringsansvar

Den instansen som har fått vedtakskompetansen delegert til seg, har ansvar for å melde fra til kommunen dersom de mener de ikke har tilstrekkelige ressurser til å kunne oppfylle kravene i regelverket. For eksempel må leder ved voksenopplæringen rapportere til kommunen dersom han/hun mener det ikke er satt av tilstrekkelig med økonomiske ressurser til spesialundervisning.

Kommunen er systemansvarlig, og har ansvar for at alle nivåer er klar over dette rapporteringsansvaret, se opplæringsloven § 13-10.

For at mistillit ikke skal oppstå, er det også viktig å påpeke at den som rapporterer har ansvar for at dette skjer på et ansvarlig og seriøst grunnlag. Det betyr at både over- og underrapportering må unngås.

2.5 Forvaltningsrettens betydning i saker om spesialundervisning

Kommunen og PP-tjenesten er offentlige myndighetsorgan og er omfattet av reglene i forvaltningsloven.

Derfor er det viktig at de som er involvert i disse sakene kjenner saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven, blant annet kravene til innholdet i et enkeltvedtak og reglene om foreløpig svar og klage.

Reglene i forvaltningsloven vil bli omhandlet i de ulike fasene der de er særlig relevante.

Ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper

Forvaltningsretten består ikke bare av saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven. Det finnes også en rekke ulovfestede prinsipper som har betydning ved behandling av saker om spesialundervisning. Derfor er det viktig at de som deltar i behandlingen av saker om spesialundervisning har kjennskap til de ulovfestede prinsippene.

Slike ulovfestede prinsipper er

1. forsvarlighetsprinsippet
2. saklighetsprinsippet
3. forbudet mot vilkårlige avgjørelser
4. forbudet mot sterkt urimelige avgjørelser
5. forbudet mot usaklig forskjellsbehandling

Forsvarlighetsprinsippet

Et grunnprinsipp innenfor forvaltningsretten er kravet om at saksbehandlingen skal være forsvarlig. I dette ligger det et krav om at avgjørelser skal treffes på et forsvarlig grunnlag. Prinsippet har stor betydning for behandlingen av saker om spesialundervisning. Forsvarlighetsprinsippet er også knyttet til de vurderingene som forvaltningen gjør. For eksempel må forvaltningsorganene se på ulike sider av saken og avveie forskjellige momenter mot hverandre på en forsvarlig måte. Forsvarlighetsprinsippet går mer på avgjørelsens innhold enn på fremgangsmåten til forvaltningen for å tilrettelegge grunnlaget for, og oppfølgingen av avgjørelsen. Kjernen i kravet er et fokus på individets stilling i forvaltningsprosessen.

Saklighetsprinsippet

Saklighetsprinsippet medfører at kommunen ikke skal legge vekt på utenforliggende eller usaklige hensyn i vurderingen. I saker om den voksnes rett til spesialundervisning, vil hensyn som kommunens økonomi kunne være et utenforliggende hensyn som ikke skal trekkes inn i vurderingen av hva som vil være et forsvarlig tilbud for den voksne. Dersom dette gjøres, vil det være en saksbehandlingsfeil.

Forbudet mot vilkårlige avgjørelser

Avgjørelsen som tas, må kunne begrunnes og være i samsvar med det skjønnet som opplæringsloven § 4A-2 jf. kapittel 5 åpner for.

Sterkt urimelige avgjørelser

Forvaltningen må rette seg etter forbudet mot at avgjørelsen fremstår som sterkt urimelig.

Forbudet mot usaklig forskjellsbehandling

I likhetsprinsippet ligger det et forbud mot usaklig forskjellsbehandling. I tilfeller der man forskjellsbehandler, er det ikke den enkelte avgjørelsen som kommunen har tatt det hefter feil ved. Feilen oppstår derimot når avgjørelsen sammenlignes med andre avgjørelser. Et eksempel vil være der to voksne har tilnærmet likt behov for spesialundervisning, og kommunen kun gir den ene voksne rett til spesialundervisning. Kan man ikke begrunne en slik avgjørelse, vil det være snakk om usaklig forskjellsbehandling.

2.6 Hjelpemidler

Kommunen har ansvar for å stille til rådighet de hjelpemidlene og det utstyret som er nødvendig for at den voksne skal få et "forsvarleg utbytte" av opplæringen.

Det må skilles mellom pedagogiske hjelpemidler som kommunen har ansvaret for, og tekniske hjelpemidler som for eksempel NAV Hjelpemiddelsentral kan være ansvarlig for. Et pedagogisk hjelpemiddel kan være ethvert hjelpemiddel eller tiltak som kan bidra til å redusere praktiske problemer knyttet til opplæringssituasjonen for den voksne med funksjonsnedsettelse. Pedagogiske hjelpemidler kan omfatte alle typer utstyr, men de fleste faller inn under gruppen datautstyr for personer med lese- og skrivevansker. Ofte gis det standard IT-utstyr til tekstbehandling med stavekontroll, men det kan også gis mer avansert datautstyr til voksne med sammensatte vansker.

Tekniske hjelpemidler er en gjenstand, tiltak eller teknisk løsning som kan bidra til å redusere praktiske utfordringer en person har pga. nedsatt funksjonsevne på et eller flere områder. Dersom den voksne trenger tekniske hjelpemidler for å fungere i opplæringen kan det rettes en søknad til NAV Hjelpemiddelsentralen. Det er NAV Hjelpemiddelsentral som fattet vedtak om tekniske hjelpemiddel.

Kommunen vil uansett ha et restansvar når noe ikke blir dekket av NAV og hjelpemiddelet er nødvendig for at den voksen skal få forsvarlig utbytte av opplæringen.

3. Faser i saksgangen for spesialundervisning

Saksgangen for spesialundervisning kan deles opp i seks faser.

1. Før henvisning til PP-tjenesten
2. Henvisning til PP-tjenesten
3. Sakkyndig vurdering av den voksnes behov

-
4. Vedtaksfasen
 5. Planlegging og gjennomføring
 6. Evaluering og veien videre

Begreper i veilederen

I denne veilederen har vi valgt å bruke lærer når vi betegner den som underviser i voksenopplæringen. Vi har valgt å bruke voksenopplæringen om institusjonen som gir den voksne opplæring, selv om det brukes ulike betegnelser i kommunene.

Vi bruker kommunen når vi beskriver hvem som fatter enkeltvedtak om spesialundervisning. Kommunen kan velge å delegere denne myndigheten til voksenopplæringen ved leder. Se punkt 2.4 om delegering.

Vi bruker den voksne. Dette vil også omfatte voksne som har oppnevnt en verge.

4. Før henvisning til PP-tjenesten - fase 1

I denne fasen kan det være at den voksne mottar ordinær grunnskoleopplæring, og lærer eller den voksne selv stiller spørsmål ved om den voksne ikke har eller ikke kan få et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringsstilbudet. Dette kan være aktuelt for tilfeller som vurderes etter opplæringsloven § 4A-2 første ledd.

Det kan også være at en voksen etter fullført grunnskole og videregående opplæring jf. opplæringsloven § 3-1, fortsatt har særlige behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter. Det kan også være at den voksne har behov for fornyet opplæring i grunnleggende ferdigheter på grunn av en sykdom, ulykke eller en skade. I disse tilfellene er det sjelden at den voksne allerede mottar ordinær grunnskoleopplæring for voksne når behovet for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter vurderes etter § 4A-2 andre ledd.

Noen av punktene i denne fasen vil derfor være forskjellige, avhengig av om det vurderes om den voksne har rett til spesialundervisning etter § 4A-2 første eller andre ledd. Dette vil markeres under det enkelte punktet. Punkt 4.1 gjelder kun for § 4A-2 første ledd, punkt 4.2 gjelder kun for § 4A-2 andre ledd. De øvrige punktene i fase 1 gjelder for både § 4A-2 første og andre ledd.

Fasen er i hovedsak regulert i opplæringsloven § 4A-2, jf. §§ 5-1 og 5-4

4.1 Ikke tilfredsstillende utbytte - § 4A-2 første ledd

En sak om en voksen med rett til grunnskoleopplæring har rett til spesialundervisning etter § 4A-2 første

ledd starter med at den som gjennomfører opplæringen, den voksne selv eller andre involverte vurderer at den voksne ikke har eller ikke kan få tilfredsstillende utbytte av opplæringen.

Voksenopplæringen har plikt til å vurdere og eventuelt prøve ut forskjellige tiltak som skal gi den voksne tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Se opplæringsloven § 5-4.

Voksenopplæringen skal vurdere om den voksne kan få utbytte av den ordinære tilpassede opplæringen før saken eventuelt henvises til PP-tjenesten. Plikten til å prøve ut tiltak før melding til PP-tjenesten, gjelder ikke dersom det etter voksenopplæringens vurdering er åpenbart at tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet ikke vil føre til at den voksne vil få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen.

Voksenopplæringen bør vurdere både individfaktorer og systemfaktorer før det eventuelt sendes en henvisning til PP-tjenesten. Det vil si at voksenopplæringen både bør vurdere forhold ved den voksne selv, og ved det ordinære opplæringstilbudet.

Hvis det er satt i gang tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet må disse evalueres, og nødvendige endringer rundt den ordinære opplæringen av den voksne må gjennomføres.

Saken kan drøftes anonymt med PP-tjenesten for å støtte voksenopplæringen i arbeidet med tiltakene.

Kommunen bør ha et system for hvilke vurderinger som skal gjøres, slik at dette samsvarer med PP-tjenestens forventning, dersom saken henvises dit.

Områder som er aktuelle å undersøke kan være:

- Hva består den voksnes vansker i?
- Hvilke tiltak har vært iverksatt?
- Hvordan har disse tiltakene fungert?

Resultatene av undersøkelsene kan inngå i henvisningen til PP-tjenesten. Dette kan også fungere som en dokumentasjon på hva som er gjort fra voksenopplæringen.

Varslingsplikt

Voksenopplæringen skal ikke forholde seg passiv i påvente av at den voksne tar initiativ på bakgrunn av egen mistanke om han eller hun trenger spesialundervisning.

Læreren har en selvstendig varslingsplikt hvis de er usikre på om den voksne ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæring, jf. opplæringsloven § 5-4 første ledd andre punktum.

Varslingen skjer til lederen ved mistanke om at den voksne kan ha behov for spesialundervisning.

Lederens ansvar

Når leder for voksenopplæringen får en henvendelse fra en lærer om at den voksne kan ha behov for

spesialundervisning, har lederen plikt til å sette i gang nødvendige undersøkelser for å finne ut om den voksne har behov for spesialundervisning.

Lederen kan ikke avvise henvendelsen. Lederen har et selvstendig ansvar for at det blir vurdert om den voksne trenger spesialundervisning.

4.2 Utvikle eller holde ved like grunnleggende ferdigheter - § 4A-2 andre ledd

Retten til opplæring for å kunne utvikle eller holde ved like grunnleggende ferdigheter kan oppstå der en voksen etter fullført grunnskole og videregående opplæring jf. opplæringsloven § 3-1, fortsatt har særlige behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter, eller som følge av en sykdom, ulykke eller skade. Det er derfor sjelden at den voksne mottar ordinær grunnskoleopplæring for voksne når behovet for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter vurderes.

Grunnleggende ferdigheter er i denne sammenhengen ment å dekke²¹:

- ADL-trening (opplæring i daglige gjøremål)
- grunnleggende kommunikasjonsferdigheter
- grunnleggende lese- og skriveferdigheter
- motorisk trening og lignende

Les mer om grunnleggende ferdigheter.

For at den voksne skal ha rett til spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd må den voksne oppfylle vilkårene i § 4A-1 første ledd. Les mer om dette i kapittel 1.

Kommunen må vurdere om den voksne har rett til spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd.

Les mer om vilkårene for å ha rett til spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd her.

Dersom kommunen mener den voksne kan ha behov for spesialundervisning skal saken henvises til PP-tjenesten for sakkyndig vurdering.

²¹ Begrepsavklaring av grunnleggende ferdigheter er presisert i Ot. prp. nr. 46 (1996-1997) side 169.

4.3 Samarbeid med den voksne

Når voksenopplæringen/kommunen skal undersøke om den voksne har eller kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet eller om den voksne har behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter, bør dette skje i samarbeid med den voksne.

Den voksne skal involveres gjennom hele prosessen og det skal legges stor vekt på hans eller hennes syn. Dette fremgår av opplæringsloven § 5-4 siste ledd.

Det er viktig at voksenopplæringen gjennomfører samtaler med den voksne for å avklare den voksnes behov.

Det kan også være nødvendig med samtaler med personalet ved voksenopplæringen for å danne seg et bilde, både av den voksnes totale situasjon, behov og forhold som virker inn på den voksnes utvikling.

4.4 Den voksnes rett til å kreve at det blir gjort undersøkelser

Den voksne har en selvstendig rett til å kreve at det blir gjort nødvendige undersøkelser av behov for spesialundervisning. Dette følger av opplæringsloven § 5-4 første ledd første punktum, jf. 4A-2 tredje ledd.

I ordet "krever" ligger det ikke et krav til skriftlighet. Det er tilstrekkelig at den voksne tar kontakt med voksenopplæringen og uttrykker sin bekymring eller ber om at det blir gjort undersøkelser for at undersøkelsesplikten skal utløses. Det er likevel en fordel med skriftlig henvendelse av hensyn til dokumentasjon.

Den voksne kan når som helst i løpet av opplæringsåret kreve at de nødvendige undersøkelser gjøres. Opplæringsloven setter ingen absolutte frister.

4.5 Behov for videre utredning

Dersom kommunen kommer frem til at den voksne ikke har eller kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, eller har særlige behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter, skal kommunen henvise saken til PP-tjenesten.

Når saken henvises til PP-tjenesten, bør det ligge ved en beskrivelse som viser hva som har vært prøvd av ulike tiltak og bekreftelse på at den voksne samtykker til videre utredning.

Når den voksne ber om å få vurdert behovet for spesialundervisning, må kommunen henvise saken til PP-tjenesten for sakkyndig vurdering.

Kommunens plikt til å henvise saken til PP-tjenesten er den samme enten den voksne har krevd undersøkelse, eller om han eller hun har krevd sakkyndig vurdering.

4.6 Ikke behov for videre utredning

Voksenopplæringen kan gjøre ulike tilpasninger dersom de etter å ha undersøkt saken konkluderer med at den voksne ikke har rett til spesialundervisning.

Saken henvises likevel til PP-tjenesten dersom den voksne krever det.

5. Henvisning til PP-tjenesten - fase 2

Når kommunen/voksenopplæringen/den voksne selv mener at den voksne trenger spesialundervisning, skal kommunen gjøre en formell henvisning til PP-tjenesten slik at det blir foretatt en sakkyndig vurdering av den voksnes behov.

5.1 Krav til samtykke fra den voksne

Det er et krav til samtykke fra den voksne før det blir gjort en sakkyndig vurdering, jf. opplæringsloven § 5-4 andre ledd, jf. § 4A-2 tredje ledd .

Hvis den voksne ikke vil samtykke, kan ikke PP-tjenesten utarbeide en sakkyndig vurdering av den voksnes behov.

Hvis den voksne har bedt om spesialundervisning, trenger en ikke samtykke til sakkyndig vurdering. Samtykket vil da ligge implisitt. Dersom den voksne har bedt om spesialundervisning muntlig, bør det likevel sørges for et skriftlig samtykke.

5.2 Henvisningen bør være skriftlig

Henvisningen til PP-tjenesten bør være skriftlig. Mange kommunen har laget egne rutiner for henvisning til PP-tjenesten, herunder et henvisningsskjema. Dette anbefales.

Dersom den voksne har fått ordinær grunnskoleopplæring for voksne etter § 4A-1 før henvisningen til PP-tjenesten, bør voksenopplæringen legge ved de vurderingene som er gjort, beskrive iverksatte tiltak for å tilpasse opplæringen og evaluering av disse tiltakene. Det kan også være relevant å legge ved informasjon fra helsetjenesten, for eksempel ved sykdom eller ulykke, eller informasjon fra den videregående skolen. Dette forutsetter samtykke fra den voksne.

Det anbefales at den voksne får kopi dersom henvisningen skjer skriftlig.

6. Sakkyndig vurdering av den voksnes behov - fase 3

Dette er fasen hvor PP-tjenesten utreder og gir en tilråding/anbefaling til kommunen om den voksne har behov for spesialundervisning eller ikke, og eventuelt hvilket opplæringstilbud som bør gis den voksne.

Fasen er i hovedsak regulert i opplæringsloven § 4A-2 jf. § 5-1, § 5-3, § 5-4 tredje ledd og § 5-6.

6.1 Kommunens ansvar

Kommunen har plikt til å sørge for at det foreligger en sakkyndig vurdering før det tas stilling til et krav om spesialundervisning. Dette betyr også at alle som ber om spesialundervisning, har en rett til en sakkyndig vurdering.

6.3 Samarbeid med den voksne og rett til innsyn

Den voksne skal involveres i alle deler av prosessen. PP-tjenesten har plikt til å samarbeide med den voksne i arbeidet med å utarbeide sakkyndig vurdering og skal legge stor vekt på synspunktene til den voksne, jf. §§ 5-4 tredje ledd og 4A-2 tredje ledd.

Den voksne er part i saken, og som part i saken har han eller hun rett til å se sakens dokumenter. Dette innebærer blant annet en rett til å se den sakkyndige vurderingen når den er utarbeidet. Dette følger av forvaltningsloven § 18.

6.2 PP-tjenestens ansvar

Alle kommuner og fylkeskommuner skal ha en PP-tjeneste. PP-tjenesten er kommunens sentrale sakkyndige organ. PP-tjenesten skal blant annet sørge for at det blir utarbeidet sakkyndig vurdering når loven krever det.

Mer informasjon om PP-tjenesten

6.4 Krav til den sakkyndige vurderingen

Den sakkyndige vurderingen skal vise om den voksne har behov for spesialundervisning, og hvilket opplæringstilbud som bør gis. Dette følger av § 5-3.

Den sakkyndige vurderingen skal resultere i en **skriftlig tilråding** fra PP-tjenesten.

Den sakkyndige vurderingen bør være klar, tydelig og den må være individualisert. PP-tjenesten skal gjennomføre en individuell vurdering.

Den sakkyndige vurderingen må være så utførlig at kommunen ikke er i tvil om hva PP-tjenesten tilrår når den skal fatte enkeltvedtak om spesialundervisning. Dersom PP-tjenesten gir en tilråding basert på mangelfullt eller misvisende grunnlag, kan det føre til at enkeltvedtaket regnes som ugyldig.

PP-tjenesten må sørge for at vurderingene blir gjort på best mulig faglig grunnlag. Dette følger også av forvaltningsloven § 17. Kommunen kan ikke gi instruksjoner om hva en sakkyndig vurdering skal inneholde.

Det er viktig at det er enkelt for kommunen å se de faglige vurderingene som ligger til grunn for den sakkyndige vurderingen, slik at den kan brukes som grunnlag for enkeltvedtaket. Den sakkyndige vurderingen må også være utformet slik at både kommunen og den voksne forstår innholdet i den.

Den sakkyndige vurderingen må videre være klar og tydelig på hva som er et forsvarlig opplæringstilbud for den voksne.

Innholdet bør være så konkret som mulig med forslag til konkrete tiltak som vil være til hjelp og bistand for den voksne. Dette gjelder blant annet behovet for særskilt utstyr, særskilt tilrettelagte læremidler og kompetanse hos personalet.

Det er dessuten viktig at den sakkyndige vurderingen sier noe om hva som skal være innholdet i timene, blant annet forholdet til Læreplanverket for Kunnskapsløftet og eventuelle avvik fra dette.

En sakkyndig vurdering som er generell uten tilrådning knyttet til hva slags tiltak og tilrettelegging den voksne har behov for, er ufullstendig.

6.5 Innholdet i sakkyndig vurdering

Den sakkyndige vurderingen har to hovedelementer; utredning og tilrådning.

Utredningen skal vise om den voksne har behov for spesialundervisning.

Tilrådommen skal gi kommunen/voksenopplæringen informasjon om hvilket opplæringstilbud PP-tjenesten mener bør gis for den voksne.

PP-tjenesten skal vurdere om den voksne har behov for spesialundervisning. Dersom PP-tjenesten konkluderer med at behovet er tilstede, skal det også gis en tilrådning om hvilket tilbud som bør gis.

I opplæringsloven § 5-3 andre ledd gis det konkrete krav til hva den sakkyndige vurderingen skal inneholde. Noen av punktene i bestemmelsen passer ikke når behovene til den voksne skal vurderes. Dette gjelder særlig punktene som er knyttet til det ordinære opplæringstilbudet. Opplæringstilbudet til den voksne som allerede mottar opplæring skal i utgangspunktet være tilpasset behovet til den voksne, jf. § 4A-1. I de tilfellene der PP-tjenesten skal vurdere om den voksne har behov for spesialundervisning for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter (§ 4A-2 andre ledd) vil heller ikke alle punktene som er skissert i § 5-3 passer.

6.6 Utredning

PP-tjenesten har som sakkyndig instans ansvar for å foreta en helhetlig utredning av den voksne ut fra den dokumentasjonen som kan skaffes. En utredning innebærer både kartlegging og vurdering.

Utgangspunktet for utredningsarbeidet er henvisningen. Eventuell kontakt i forkant av henvisningen kan også være en viktig del av utredningsarbeidet.

Innhenting av informasjon

På bakgrunn av informasjonen og materialet som kommer fra voksenopplæringen og eventuelt helsetjenesten, må PP-tjenesten vurdere om det skal hentes inn flere opplysninger og om PP-tjenesten skal gjøre egne undersøkelser.

Samtaler med den voksne

PP-tjenesten bør ha samtaler med den voksne for å få relevante opplysninger om vedkommende sin situasjonen, og for å få hans eller hennes syn på hvordan opplæringen bør legges opp. Den voksne skal involveres i alle deler av prosessen.

Å møte den voksne og få et inntrykk av ham/henne er viktig for utredningen og tilrådingen. Hvis PP-tjenesten ikke har hatt kontakt med den voksne, kan det stilles spørsmål om utredningen er faglig god nok.

Kartlegging av voksenopplæringens ordinære opplæringstilbud

Voksenopplæringens mulighet til å ivareta den voksnes behov for tilrettelegging innenfor det ordinære tilbudet skal kartlegges.

Behov for ytterligere opplysninger

Noen ganger kan det være aktuelt å innhente opplysninger om utredninger og kartlegginger som er gjort av andre instanser, for eksempel fra Statped eller sykehus. Da må det innhentes samtykke fra den voksne.

Egne undersøkelser av PP-tjenesten

PP-tjenesten må som regel gjøre egne undersøkelser i tillegg til de kommunen/voksenopplæringen allerede har gjennomført.

Samarbeid med andre instanser

Dersom PP-tjenesten ikke har fagkompetanse i en sak, må tjenesten be om utredninger fra andre instanser, for eksempel Statped, helsevesenet eller andre.

Når PP-tjenesten skal samarbeide med andre instanser skal det alltid foreligge et informert samtykke fra den voksne.

6.7 Momenter som skal utredes i den sakkyndige vurderingen

Der PP- tjenesten skal vurdere om den voksne har behov for spesialundervisning fordi han eller hun ikke har eller kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet (§ 4A-2 første ledd) skal følgende punkter kartlegges og vurderes:

1. den voksnes utbytte av det ordinære opplæringstilbudet
2. den voksnes lærevansker og andre særlige forhold som er viktige for opplæringen
3. den voksnes realistiske opplæringsmål
4. den voksnes muligheter i en ordinær opplæring
5. hvilken opplæring som gir den voksne et forsvarlig opplæringstilbud

Der PP-tjenesten skal vurdere om den voksne trenger spesialundervisning for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter (§ 4A-2 andre ledd) gjelder kun punkt 2, 3 og 5. Behovet for spesialundervisning etter § 4A-2 kan for eksempel oppstå etter sykdom eller ulykke, og hvor den voksne ikke har mottatt grunnskoleopplæring etter § 4A-1 før behovet for eventuell spesialundervisning oppstår. I slike tilfeller vil det ikke være aktuelt å vurdere utbytte av det ordinære opplæringstilbudet eller den voksnes mulighet i en ordinær opplæring når PP-tjenesten skal vurdere den voksnes behov. Det vil heller ikke være naturlig å vurdere om den voksnes vansker kan avhjelpes i det ordinære opplæringstilbudet.

Den voksnes utbytte av det ordinære opplæringstilbudet

Dette punktet vil kun være aktuelt i vurderingen etter § 4A-2 første ledd

Vurderingen av den voksnes utbytte av det ordinære opplæringstilbudet tilsvarer vurderingen i § 4A-2 første ledd. Når PP-tjenesten skal vurdere den voksnes utbytte av det ordinære opplæringstilbudet er det viktig at PP-tjenesten er bevisst på at opplæringstilbudet allerede skal være tilpasset den voksnes behov, se § 4A-1 første ledd siste punktum.

Den voksnes lærevansker og andre særlige forhold som er viktige for opplæringen

I utredningen må det kartlegges hvilke særlige vansker og behov den voksne har.

Den voksnes realistiske opplæringsmål

Den sakkyndige vurderingen må inneholde en vurdering av hvilke opplæringsmål som er realistiske å jobbe mot i ulike fag, eller realistiske mål for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter. I denne vurderingen er det også relevant å trekke frem den voksnes utviklingsmuligheter.

Den voksnes muligheter i en ordinær opplæring

Dette punktet vil kun være aktuelt i vurderingen etter § 4A-2 første ledd.

Den voksnes utbytte av den ordinære opplæringen avhenger av den enkelte voksenopplærings evne og mulighet til å tilpasse den ordinære opplæringen. Kunnskap om den voksnes utvikling over tid er viktig i vurderingen. Her er det aktuelt å trekke inn både den voksnes utbytte av opplæringen og årsaken til den voksnes behov.

PP-tjenesten må ta stilling til:

- hvilken form for tilpasning og tilrettelegging har den voksne behov for utover de tilpasningens som allerede er gjort i den voksnes ordinære tilbud?
- kan den voksne få et tilfredsstillende utbytte ved at man gjør endringer med hensyn til organisering, innhold og progresjon i den ordinære opplæringen?

Opplæring som gir et forsvarlig opplæringstilbud

PP-tjenesten må utrede hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha slik at det blir forsvarlig.

Ved vurdering av hva som er et forsvarlig opplæringstilbud er likeverdsprinsippet viktig.

Spesialundervisningen er likeverdig når en voksen med særlige opplæringsbehov har omtrent de samme mulighetene til å nå de målene som er realistiske å sette, som andre voksne har til å nå sine mål innenfor det ordinære opplæringstilbudet.

Den enkelte kan ha et omfattende behov for opplæring. Vurderingen av hvilket opplæringstilbud som vil gi den voksne et forsvarlig utbytte av opplæringen er individuelt og vil avhenge av:

- den enkelte voksnes forutsetninger
- det tidligere opplæringstilbudet den voksne har fått
- om opplæringstilbudet er slik at den voksne får en sjanse til å nå de målene som er realistiske å sette for henne/han
- om opplæringstilbudet er likeverdig med det andre voksne med rett etter § 4a-2 første eller andre ledd får

Voksne med rett etter § 4A-2 andre ledd har ofte større behov for tilpasninger i den ordinære grunnskoleopplæringen enn andre voksne. Dette er gjerne personer med sammensatte behov som mottar tjenester fra ulike deler av hjelpeapparatet. En del av dem vil være tilknyttet omsorgsboliger/institusjoner. Det er viktig at kommunen ser den voksnes behov for støtte og opplæring i et helhetsspektiv.

6.8 Tilråding

På bakgrunn av utredningsarbeidet gir PP-tjenesten en tilråding om den voksne har behov for spesialundervisning. Dersom PP-tjenesten mener at den voksne har behov for spesialundervisning, skal PP-tjenesten gi råd om hva opplæringstilbudet skal inneholde. Tilrådingen må ses i sammenheng med

både den voksnes individuelle forutsetninger og den voksnes utbytte av det ordinære opplæringstilbudet (for voksne som vurderes etter § 4A-2 første ledd). Disse punktene er likevel først og fremst viktig i utredningen, og danner et viktig grunnlag for tilrådingen.

Tilrådingen skal omtale følgende:

- 1. realistiske opplæringsmål for den voksne*
- 2. om en kan hjelpe på de vanskene den voksne har innenfor det ordinære opplæringstilbudet (gjelder kun for § 4A-2 første ledd).*
- 3. hvilken opplæring som gir et forsvarlig opplæringstilbud*

Det bør gå tydelig frem av den sakkyndige vurderingen i hvilken grad PP-tjenesten har lagt vekt på den voksnes synspunkter, jf. §§ 5-4 tredje ledd og 4A-2 tredje ledd.

Realistiske opplæringsmål for den voksne

For voksne som vurderes etter § 4A-2 første ledd vil realistiske opplæringsmål ta utgangspunkt i læreplanene i faget. Læreplanene definerer den kompetansen den voksne skal ha tilegnet seg i faget. Kompetansemålene angir hva den voksne skal mestre etter endt opplæring på ulike trinn.

Opplæringsmålene kan enten være alle kompetansemålene i et fag, et utvalg av kompetansemålene eller omformuleringer av alle eller noen av kompetansemålene.

Det er viktig at det synliggjøres hvilke kompetansemål den voksne skal jobbe mot i de fagene der PP-tjenesten tilrår spesialundervisning.

Eventuelle avvik fra Læreplanverket for Kunnskapsløftet bygger på en skjønnsmessig vurdering og skal ikke lede til tilfeldig bortvalg slik at det får unødige negative konsekvenser for den voksnes utdannings- og yrkesløp. Det kan være rom for å gå utover de fem vitnemålsfagene og gi opplæring i hele læreplanverket²².

For voksne som vurderes etter § 4A-2 andre ledd må det også settes realistisk mål for opplæringen. Opplæringsmålene må knyttes til opplæring i grunnleggende ferdigheter.

Om en kan hjelpe på de vanskene den voksne har innenfor det ordinære opplæringstilbudet

Dette punktet vil kun være aktuelt i vurderingen etter § 4A-2 første ledd.

PP-tjenesten må vurdere og ta stilling til om det ordinære opplæringstilbudet kan tilpasses slik at det den voksne ikke har behov for spesialundervisning. Dersom PP-tjenesten konkluderer med at den voksne ikke har behov for spesialundervisning, bør tjenesten likevel gi råd om hvordan voksenopplæringen kan utvikle og tilrettelegge det ordinære opplæringstilbudet for den voksne. Dette danner et viktig grunnlag for voksenopplæringens videre utforming av opplæringen for den voksne gjennom tilpasset opplæring.

De fleste voksne som får spesialundervisning, deltar i den ordinære opplæringen i en større eller mindre del av tiden. Det kan derfor være aktuelt at PP-tjenesten, i tillegg til å gi råd om hvordan spesialundervisningen bør legges opp, også gir råd om hvordan den voksne kan støttes innenfor den ordinære opplæringen.

Opplæring som gir et forsvarlig opplæringstilbud

Tilrådingen fra PP-tjenesten peker blant annet på områder hvor den voksne trenger ekstra hjelp, omfanget av hjelpen som bør tilbys, og hvilken type opplæring som bør iverksettes.

²² Ot.prp nr. 44(1999-2000) s. 6

6.9 Innholdet i tilrådingen når PP-tjenesten anbefaler spesialundervisning

Omfang

Den sakkyndige vurderingen skal angi, eller gi opplysning om, omfanget av den voksnes behov for spesialundervisning. Å avgi en sakkyndig vurdering uten å kommentere omfanget er en ufullstendig vurdering, og gir ikke en klar og tydelig informasjon om den voksnes behov. Den sakkyndige vurderingen har heller ikke oppfylt kravene i § 5-3 andre ledd dersom omfanget ikke er angitt.

En angivelse av timer er en nødvendig del av kravet i § 5-3 andre ledd siste strekpunkt: *"kva for opplæring som gir eit forsvarleg opplæringstilbod"*.

En uttalelse om omfanget inkluderer vurdering av tid som må fordeles på ulike organisatoriske løsninger. Det kan for eksempel vise til behov for særskilt kompetanse og ekstra personale som må settes inn (særskilt lærerkompetanse eller assistent), dersom dette er nødvendig for at den voksne skal få et forsvarlig tilbud.

Timer

I tilrådingen av omfanget skal den voksnes behov bli oppgitt i **klokketimer**. Det er ikke tilstrekkelig å vurdere om den voksnes behov er lite – middels – stort. Det er viktig å være klar over at fag- og timefordelingen ikke gjelder for voksne.

Kompetanse

Den sakkyndige vurderingen bør også omtale behov for særskilt kompetanse. For eksempel om den voksne har behov for logoped for å få et forsvarlig opplæringstilbud.

6.10 Varigheten av den sakkyndige vurderingen

Opplæringsloven regulerer ikke eksplisitt hvor lenge en sakkyndig vurdering er gyldig, men det må tolkes at den sakkyndige vurderingen skal kunne gi kommunen et forsvarlig beslutningsgrunnlag. Det bør derfor komme tydelig fram i den sakkyndige vurderingen hvor lang periode PP- tjenesten vurderer at den gjelder for. Dersom den sakkyndige vurderingen er grundig og den voksnes behov er mer eller mindre uendret, kan det tenkes at en sakkyndig vurdering kan gjelde for mer enn ett opplæringsår.

Etter at den første sakkyndige vurderingen er utarbeidet, kan senere sakkyndige vurderinger gjøres på grunnlag av den første sakkyndige vurderingen, den voksnes individuelle opplæringsplan, årsrapportene og annet materiell som dokumenterer den voksnes behov og utvikling.

6.11 Forsvarlig saksbehandlingstid

Innen rimelig tid

Opplæringsloven setter ingen eksplisitte tidsfrister for PP-tjenestens behandling av saker om spesialundervisning, men det må kunne utledes av opplæringsloven at PP- tjenesten må behandle saken innen rimelig tid.

Opplæringsloven må suppleres med forvaltningslovens regler. Det følger av forvaltningsloven at saksbehandlingen skal være forsvarlig. Forvaltningsloven gjelder for hele prosessen fra kommunen starter vurderingen av om den voksne har behov for spesialundervisning og fram til enkeltvedtaket er fattet. I vurderingen av hva som er for lang saksbehandlingstid, vil den voksnes behov for å få avklart sine behov og rettigheter så raskt som mulig, kunne føre til at f.eks. en total saksbehandlingstid på over tre måneder kan være for lang tid. Når enkeltvedtaket er fattet, skal parten informeres "så snart som mulig".

Ventelister

Kravet om at saken skal behandles "innen rimelig tid" innebærer blant annet at PP-tjenesten eller kommunen ikke kan innføre ventelister for utredning av voksnes behov for spesialundervisning.

Voksnes rett til spesialundervisning skal ikke treneres på grunn av lang saksbehandlingstid hos PP-tjenesten.

Økonomiske og kapasitetsmessige årsaker er ikke en gyldig grunn for at det tar lang tid til å utarbeide en sakkyndig vurdering.

Kommunen plikter å ha et forsvarlig system slik at den voksnes rettigheter og plikter oppfylles, jf. opplæringsloven § 13-10.

Foreløpig svar

Dersom et enkeltvedtak ikke kan fattes innen én måned etter at kommunen har mottatt henvendelsen, skal det gis et foreløpig svar. Dette følger av § 11a tredje ledd i forvaltningsloven. I det foreløpige svaret skal det informeres om hvorfor henvendelsen ikke kan behandles tidligere og hvis det er mulig anslå når svar kan ventes.

Dette betyr at PP-tjenesten skal gi melding til kommunen dersom deres saksbehandlingstid fører til at kommunen ikke kan behandle saken innen én måned. Kommunen sender da et foreløpig svar til den voksne.

6.12 Kommunens ansvar

Kommunen har ansvar for at den sakkyndige vurderingen gir et forsvarlig grunnlag for å behandle sak om spesialundervisning og fatte enkeltvedtak. Dersom kommunen mener at den sakkyndige vurderingen ikke gir et tilstrekkelig grunnlag for å utforme et vedtak, skal kommunen be PP-tjenesten om å utrede dette nærmere før enkeltvedtak fattes.

Dersom kommunen/voksenopplæringen fatter et enkeltvedtak på grunnlag av en mangelfull sakkyndig vurdering, er dette i strid med prinsippet om forsvarlig saksbehandling og med utredningsplikten i forvaltningsloven § 17.

Kommunen kan stille krav til den sakkyndige vurderingen

Det er en nær sammenheng mellom den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket. Kvaliteten på den sakkyndige vurderingen har stor betydning for kvaliteten på enkeltvedtaket. Kommunen kan sette flere krav til den sakkyndige vurderingen utover de kravene som er nevnt tidligere. Dette er fordi det i siste instans er det kommunen som er ansvarlig for at den sakkyndige vurderingen gir et forsvarlig grunnlag for å treffe et enkeltvedtak.

Det er derfor viktig at kommunen bruker sin adgang til å instruere denne delen av et underordnet organs virksomhet. Dette kan gjøres ved at kommunen setter minstekrav til den sakkyndige vurderingen.

Vi vil presisere at

- PP-tjenesten skal være faglig uavhengig, for eksempel når det gjelder tilrådingen av omfanget i den sakkyndige vurderingen.
- PP-tjenesten kan ikke instrueres om hva som skal være konklusjonen i de sakkyndige vurderingene.
- Kommunen kan ikke sette grenser for hvilke tilrådinge og vurderinger PP-tjenesten kan komme

til.

- Kommunen kan heller ikke instruere PP-tjenesten om at de ikke skal uttale seg om gitte sider av opplæringstilbudet.

Kommunen er ansvarlig for at PP-tjenesten har kompetanse om bestemmelsene i opplæringsloven, men det er PP-tjenesten som er ansvarlig for de faglige vurderingene.

6.13 Den voksnes adgang til å hente inn alternativ vurdering fra sakkyndig

Den voksne kan innhente en alternativ vurdering fra sakkyndig, f.eks. fra privatpraktiserende logoped, i tillegg til den som utarbeides av PP-tjenesten.

Dersom dette blir gjort, skal også den alternative vurderingen fra den sakkyndige vurderes når kommunen fattet enkeltvedtak om spesialundervisning. Denne vurderingen er en del av sakens dokumenter.

Den voksne må selv betale for den alternative vurderingen.

7. Vedtaksfasen - fase 4

På bakgrunn av den sakkyndige vurderingen fra PP-tjenesten, skal kommunen fatte enkeltvedtak om spesialundervisning.

Fasen er regulert i opplæringsloven §§ 4A-2, 5-1, 5-3, 5-4 og i forvaltningsloven.

7.1 Enkeltvedtak om spesialundervisning

7.1 Enkeltvedtak om spesialundervisning

Det er kommunen²³ som har myndighet til å fatte enkeltvedtak om spesialundervisning. Kommunen kan delegere myndigheten til for eksempel leder ved voksenopplæringen. Delegeringen må alltid være forsvarlig.

Det er alltid kommunen som har det overordnede ansvaret. Kommunen må derfor sørge for å ha et forsvarlig system slik at kravene i opplæringsloven og forskrifter følges.

Det skal alltid fattes enkeltvedtak både ved innvilgelse og ved avslag. Enkeltvedtaket må ta stilling til hva som er et forsvarlig opplæringstilbud for den voksne. Enkeltvedtaket skal klart og tydelig skal angi hva slags opplæringstilbud den voksne skal ha. Dersom det er avvik fra den sakkyndige vurderingen må dette begrunnes i enkeltvedtaket. Begrunnelsen må blant annet vise hvorfor kommunen mener at den voksne får

et opplæringstilbud som fyller retten til spesialundervisning. Dersom kommunen fattet enkeltvedtak om at den voksne ikke har rett til spesialundervisning, selv om PP-tjenesten tilrår spesialundervisning, må dette begrunnes særskilt.

Den voksne har rett til å klage på enkeltvedtaket. Fylkesmannen er klageinstans²⁴.

Saksbehandlingskrav

Forvaltningslovens saksbehandlingsregler utfyller saksbehandlingsreglene i opplæringsloven.

Sentrale regler som har betydning for hvordan kommunen utformer enkeltvedtaket er

- krav til forhåndsvarsling i § 11a,
- kravet til utredning av saken i § 17,
- kravet til begrunnelse i §§ 23, 24 og 25,
- klageadgang i § 27
- partsinnsyn jf. §§ 18 og 19

Husk samtykke

Det skal hentes inn samtykke fra den voksne før det blir truffet enkeltvedtak om spesialundervisning. Dersom det ikke blir gitt samtykke, kan det ikke treffes enkeltvedtak om spesialundervisning.

²³Fylkeskommunen er ansvarlig for å fatte enkeltvedtak om spesialundervisning for voksen i helseinstitusjoner, fengsel eller barneverninstitusjon jf. § 4A-4 jf. §§ 13-2,13-2a og 13-3a.

²⁴ Det følger av opplæringsloven § 15-2 at Kunnskapsdepartementet er klageinstans for enkeltvedtak om spesialundervisning. Denne myndigheten er delegert videre til fylkesmennene, jf. delegeringsbrev fra Kunnskapsdepartementet til Utdanningsdirektoratet av 13.09.2013 og brev fra Utdanningsdirektoratet til fylkesmennene av 05.11.2013.

7.2 Krav til innholdet i enkeltvedtaket

Enkeltvedtaket skal angi klart og tydelig hva slags opplæringstilbud den voksne skal ha. Dette er understreket i forarbeidene til opplæringsloven ²⁵. Enkeltvedtaket skal blant annet si noe om:

- **innhold** (hva slags opplæringstilbud)
- **omfang** (antall klokke timer mv.)
- **organisering** (vanlig gruppe, liten gruppe, ene-undervisning)
- **kompetanse** (lærer, spesialpedagog, logoped, assistent)

Vedtak vil som oftest ha saksbehandlingsfeil dersom det:

- bare omfatter omfanget av spesialundervisningen
- ikke vurderer hvilket opplæringstilbud den voksne skal ha
- ikke sier noe om organisering av tilbudet, hvilket innhold det skal være i opplæringen eller hvem som skal gjennomføre opplæringen

Innhold

Enkeltvedtaket må si noe om innholdet i opplæringen til den voksne. Det må fremgå av enkeltvedtaket om den voksne har rett til spesialundervisning, og dersom den voksne har rett til spesialundervisning må det fremgå hva slags opplæringstilbud den voksne skal ha.

Voksnes rett til grunnskoleopplæringen etter § 4A-1 omfatter vanligvis de fagene den voksne trenger for å få vitnemål etter forskrift til opplæringsloven § 4-33. Voksne som ikke får opplæring i de fem fagene, eller avvik fra kompetansemålene i de fem fagene, får ikke vitnemål, men kompetansebevis jf. forskrift til opplæringsloven § 4-33a.

I enkeltvedtaket kan det fremgå at den voksne skal ha opplæring i ett eller flere av vitnemålsfagene, deler av fag eller opplæring i grunnleggende ferdigheter. Hensikten med å gi den voksne spesialundervisning kan være at den voksne får vitnemål fra grunnskolen slik at den voksne kan tas inn til videregående opplæring, eller at den voksne gis bedre mulighet til deltakelse i arbeidslivet og samfunnet.

Voksne som oppfyller vilkårene for spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd, har ofte større behov for avvik fra den ordinære grunnskoleopplæringen enn andre voksne. Dette er gjerne personer med sammensatte behov som mottar tjenester fra ulike deler av hjelpeapparatet. En del av dem vil være tilknyttet omsorgsboliger/institusjoner. Det er viktig at kommunen ser den voksnes behov for støtte og opplæring i et helhetsperspektiv.

Omfang

Enkeltvedtaket må inneholde omfanget av spesialundervisningen. Enkeltvedtaket er ikke fullstendig dersom dette mangler.

I likhet med sakkyndig vurdering skal omfanget være klart og konkret. En angivelse av omfang i vage skjønnsmessige størrelser som stort – middels – lite, vil ikke oppfylle kravet til klarhet. Omfanget av spesialundervisningen skal oppgis i klokketimer. Utover dette er det opp til kommunen å avgjøre hvordan omfanget skal angis.

Organisering

Vedtaket må si noe om hvordan spesialundervisningen skal organiseres for at den voksne skal få et forsvarlig utbytte.

For eksempel

- maksimal gruppestørrelse
- om spesialundervisningen skal foregå i en vanlig gruppe
- i mindre grupper
- ene-undervisning

Kompetanse

Vedtaket må fastsette om det er behov for personer med særskilt kompetanse til å gjennomføre spesialundervisningen. Dersom den voksne innvilges logopedi- eller synspedagogisk hjelp, må dette komme frem av enkeltvedtaket

²⁵Ot.prp. nr. 46 (1997-98) på side 169 i merknad til § 5-3

7.3 Forholdet mellom den sakkyndige vurderingen, enkeltvedtaket og IOP

Sakkyndig vurdering

Den sakkyndige vurderingen er en del av utredningen av saken som ligger til grunn for enkeltvedtaket. Den sakkyndige vurderingen er kun en del av enkeltvedtaket dersom kommunen har inkludert hele eller deler av den sakkyndige vurderingen i enkeltvedtaket.

Det er kommunen som avgjør hvor mye av den sakkyndige vurderingen som skal tas inn i enkeltvedtaket. Ofte er ikke hele den sakkyndige vurderingen relevant for innholdet i enkeltvedtaket.

Det anbefales at kommunen kun tar inn de delene av den sakkyndige vurderingen som er viktige for enkeltvedtaket.

Dette kan gjøres ved at en del av den sakkyndige vurderingen skrives inn i enkeltvedtaket, eller ved at det gjøres en henvisning til et konkret punkt i den sakkyndige vurderingen.

Enkeltvedtaket

Det er enkeltvedtaket som setter rammen for hva slags spesialundervisning den voksne har krav på. Enkeltvedtaket skal være skriftlig. Den voksne har klagerett på enkeltvedtaket.

Individuell opplæringsplan(IOP)

En IOP bygger på det som er fastsatt i enkeltvedtaket og er et arbeidsverktøy for lærerne i voksenopplæringen.

En IOP kan ikke fastsette noe som ikke er innenfor rammene av enkeltvedtaket.

Vi fraråder at IOP gjøres til en del av enkeltvedtaket. Hvis kommunen velger å gjøre dette, gjelder saksbehandlingsreglene om enkeltvedtak også for IOP. En endring i IOP skal følge saksbehandlingsreglene for enkeltvedtak og den voksne vil ha klagerett.

7.4 Forvaltningsrettslige krav til begrunnelsen

Enkeltvedtaket må være i tråd med saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven.

Sentrale krav er

- Utredningsplikten
- Krav til skriftlighet
- Underretning om vedtaket
- Krav til begrunnelse
- Krav til at enkeltvedtaket skal være individualisert

Utredningsplikt

Ved behandling av saker som kan ende med et enkeltvedtak har kommunen utredningsplikt, jf. forvaltningsloven § 17.

I forbindelse med enkeltvedtak om spesialundervisning betyr dette at kommunen har ansvaret for at saken er tilstrekkelig opplyst.

Kommunen skal sørge for at det gjennomføres en nøytral utredning av saken. Denne skal omfatte de **faktiske forhold, de rettslige forhold og vurderinger** knyttet til disse.

Faktiske forhold innebærer en kartlegging av den voksnes behov for spesialundervisning og i hvilken grad den voksne får tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen.

Rettslige forhold innebærer at det ses på vilkårene som skal til for at den voksne har rett til spesialundervisning, og hva slags tilbud den voksne har rett til.

Vurderinger innebærer at det vurderes på bakgrunn av både de faktiske og de rettslige forhold hva slags tilbud den voksne skal ha. Den sakkyndige vurderingen er sentral her.

Dersom det er nødvendig å gjøre andre undersøkelser eller utredninger, skal dette gjøres. Kommunen skal i så fall betale for dette.

Krav til skriftlighet

Enkeltvedtaket om spesialundervisning skal være skriftlig. Dette følger av forvaltningsloven § 23. Dette er viktig på grunn av den voksnes rettssikkerhet, dokumentasjon og muligheter for å klage.

Underretning (informasjon) om vedtaket

Når enkeltvedtaket er fattet, skal den voksne informeres. Den voksne skal informeres om vedtaket "så snart som mulig", og det skal være skriftlig.

I praksis kan dette gjøres i selve enkeltvedtaket. Det skal da opplyses om reglene for klageadgang og retten til å se sakens dokumenter.

Er det lov å sende kopi av enkeltvedtaket til andre instanser, for eksempel PP-tjenesten?

Det er ingen bestemmelser i opplæringsloven eller forvaltningsloven som gir PP-tjenesten rett til å få kopi av vedtak fra kommunen som en fast ordning.

Kommunen må i hver enkelt sak vurdere om det er hensiktsmessig å sende PP-tjenesten kopi av enkeltvedtaket. Dette er avhengig av hvilken rolle PP-tjenesten har i den enkelte saken videre. Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysningene brukes for å oppnå det formålet de er gitt eller innhentet for, for eksempel i behandlingen av en sak. Dette følger av forvaltningsloven § 13 b nr. 2.

Kravet til begrunnelse

Den voksne har krav på at enkeltvedtaket begrunnes.

Begrunnelsesplikten er en sentral del av forsvarlighetsprinsippet, og det er viktig at kommunen gir den voksne en skikkelig begrunnelse.

Reglene om begrunnelsesplikten finnes i forvaltningsloven §§ 24, 25 og 27. Paragraf 24 inneholder regler om når vedtak skal begrunnes, § 25 om krav til begrunnelsen og § 27, som er behandlet ovenfor, om selve underretningen.

Hovedregelen om begrunnelse finnes i § 24 i forvaltningsloven. Her sies det at "*Enkeltvedtak skal grunngis*". Begrunnelsen skal gis samtidig med at enkeltvedtaket fattes. Unntak fra begrunnelsesplikten finnes i § 24 annet og tredje ledd.

Begrunnelsen skal

- vise til reglene vedtaket bygger på. (for enkeltvedtak om spesialundervisning gjelder opplæringsloven § 4A-2 jf. kapittel 5.)
- nevne de faktiske forholdene som vedtaket bygger på
- nevne hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøvingen av forvaltningsmessig skjønn

For at vedtaket skal forstås, må vedtaket gjengi innholdet i reglene eller den problemstillingen vedtaket bygger på. For enkeltvedtak om spesialundervisning betyr det at kommunen gjengir innholdet i § 4A-2 eller gjengir problemstillingen som er vurdert.

Det neste kravet til begrunnelsen er at den skal inneholde de faktiske forholdene som er lagt til grunn. Her kan det være nok å vise til den sakkyndige vurderingen. Det forutsetter at den sakkyndige vurderingen gir en tilstrekkelig klar fremstilling av de faktiske forholdene. Det er imidlertid ikke noe krav om at kommunen må gjøre rede for hvilke sider av de faktiske forholdene det er lagt vekt på. Det er nok at det i enkeltvedtaket blir vist til sakens faktiske forhold.

I begrunnelsen bør kommunen nevne de hensynene som har vært avgjørende ved utøvingen av forvaltningsmessig skjønn. Når det gjelder saker om spesialundervisning, betyr dette at det bør nevnes hvilke hensyn kommunen har trukket inn ved vurderingen etter § 4A-2. Dessuten kommer det særskilte krav til begrunnelse dersom kommunen ikke følger tilrådingen fra PP-tjenesten.

Særskilte krav til begrunnelsen - avvik mellom enkeltvedtaket og den sakkyndige vurderingen

Det er kommunen som fatter enkeltvedtak om spesialundervisning. Den sakkyndige vurderingen er rådgivende. Dersom kommunen velger å ikke følge den sakkyndige vurderingen når det fattes enkeltvedtak om spesialundervisning, stilles det særlige krav til begrunnelsen, se opplæringsloven § 5-3 siste ledd.

Kommunen må begrunne hvorfor den ikke følger tilrådingen i den sakkyndige vurderingen, slik at den voksne kan forstå hvilke vurderinger som ligger til grunn for dette. Begrunnelsen er også viktig for en eventuell klageinstans.

Enkeltvedtaket skal være individualisert

Enkeltvedtaket må gi en begrunnelse som handler om den enkelte voksnes behov.

Det er ikke mulig å avgjøre hva som er et forsvarlig opplæringstilbud for den voksne ved å bruke et standardisert vedtak. Dersom kommunen bruker et standardisert enkeltvedtak er dette en saksbehandlingsfeil. Dersom dette skjer kan den voksne klage på dette til Fylkesmannen med den begrunnelse at den voksne ikke har fått en individualisert behandling. En ikke individualisert behandling er i strid med § 4A-2 og reglene i opplæringsloven kapittel 5, og Fylkesmannen skal kjenne enkeltvedtaket ugyldig, se forvaltningsloven § 41. Saksbehandlingsfeilen antas å virke inn på resultatet. Konsekvensen er at kommunen må behandle saken på nytt og treffe et enkeltvedtak som er individualisert.

Les mer om klageadgangen [her](#).

Fremstilling av reglene som vedtaket bygger på og informasjonen om klageadgang kan være standardisert i vedtaket.

7.5 Enkeltvedtakets varighet

Enkeltvedtakets varighet må komme tydelig frem i vedtaket. Dette må vurderes konkret for hvert enkeltvedtak.

Som hovedregel bør enkeltvedtaket gjelde for ett opplæringsår av gangen. Hvis den voksnes behov antas å være stabile, er det mulig å treffe enkeltvedtak om spesialundervisning som har en varighet for mer enn ett år. Nye individuelle opplæringsplaner kan utarbeides på grunnlag av enkeltvedtaket.

Hvis den sakkyndige vurderingen er utarbeidet for ett år, må den oppdateres og det må fattes nytt enkeltvedtak når året er gjennomført. Dersom den sakkyndige vurderingen er utarbeidet for en tidsperiode på for eksempel tre år, mens kommunen har fattet enkeltvedtak for kun ett år, må det vurderes om den samme sakkyndige vurderingen kan legges til grunn når nytt vedtak skal fattes. Det må vurderes blant annet om den voksne har utviklet seg slik at det er grunn til å tro at den voksnes behov har endret seg fra da den sakkyndige vurderingen ble utarbeidet.

Når det nærmer seg avslutningen av et opplæringsår, bør kommunen vurdere hvilke voksne som skal ha enkeltvedtak om spesialundervisning før neste opplæringsår begynner. Dette bør gjøres for at den sakkyndige vurderingen, enkeltvedtaket og IOP skal være ferdig utarbeidet i god tid før det nye opplæringsåret begynner, dersom det lar seg gjøre. Det er viktig at kommunen utarbeider et godt system for dette.

7.6 Klage

Den voksne kan klage både på avslag om rett til spesialundervisning, innholdet i enkeltvedtaket om spesialundervisning, på saksbehandlingen og på manglende oppfyllelse av enkeltvedtaket. Det er Fylkesmannen som er klageinstans.²⁶ Klagen sendes til den instans i kommunen som har fattet enkeltvedtaket. Dersom kommunen ikke er enig i klagen og ikke omgjør vedtaket, skal de sende den til Fylkesmannen i fylket.

Fristen for å klage på vedtaket er tre uker fra den voksne ble kjent med vedtaket. Selv om forvaltningsloven stiller et krav om at klagen må være reist innen tre uker, innebærer ikke dette at den voksne er fratatt retten til å klage på vedtaket også ved et senere tidspunkt, dersom innholdet i vedtaket ikke følges. Dette innebærer at den voksne har en løpende rett til å klage på at gjennomføringen av spesialundervisningen ikke er i tråd med enkeltvedtaket.

²⁶ Det følger av opplæringsloven § 15-2 at Kunnskapsdepartementet er klageinstans for enkeltvedtak om spesialundervisning. Denne myndigheten er delegert videre til fylkesmennene, jf. delegeringsbrev fra Kunnskapsdepartementet til Utdanningsdirektoratet av 13.09.2013 og brev fra Utdanningsdirektoratet til fylkesmennene av 05.11.2013.

8. Planlegging og gjennomføring - fase 5

Planleggings- og gjennomføringsfasen starter når kommunen har fattet enkeltvedtak som gir den voksne rett til spesialundervisning. Planleggingsfasen handler blant annet om utforming av individuell opplæringsplan (IOP).

Denne fasen er regulert i §§ 5-1 og 5-5.

8.1 Individuell opplæringsplan (IOP)

IOP **skal** bygge på den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket om spesialundervisning. Den kan ikke inneholde nye, andre eller færre rettigheter for den voksne enn de som er fastsatt i enkeltvedtaket. Enkeltvedtak for spesialundervisning gir således de absolutte rammene for en IOP. Alle voksne som får spesialundervisning skal ha en IOP.

Hensikten med en IOP er å utvikle kortfattede og praktiske planer til hjelp i planlegging, gjennomføring og evaluering av opplæringen for den voksne som har spesialundervisning.²⁷ IOP-en må ikke være en gjengivelse av enkeltvedtaket.

IOP er et arbeidsverktøy for læreren for å sikre at den voksnes opplæringstilbud blir i samsvar med det den voksne har rett til etter enkeltvedtaket. Disse spørsmålene bør drøftes og tas stilling til ved utarbeidelsen av IOP-en:

- hvilken form bør IOP-en ha for at det skal bli et godt arbeidsverktøy?
- hvilken progresjon i opplæringen er det realistisk å legge opp til?
- hvordan kan målene i IOP-en best mulig ses i sammenheng med målene i planen for ordinær undervisning?
- hvilket innhold skal det legges vekt på for at den voksne skal kunne nå målene?
- hvilke arbeidsmåter er det mest hensiktsmessig å legge til rette for når det gjelder den voksne?
- hvilke vurderingsformer er det mest hensiktsmessig å benytte?
- hva er fordeler og ulemper ved de ulike organisatoriske løsningene for den voksnes læring?
- i hvilken grad og i hvilke situasjoner er det behov for tilrettelegging i det fysiske miljøet rundt den voksne?

²⁷ Ot.prp. nr. 46 (1997-98) side 50-51

8.2 Hvem skal utforme IOP?

Leder ved voksenopplæringen har ansvaret for å legge til rette for et godt planarbeid og å sikre at de IOP-

ene som utarbeides, er innenfor lovens krav.

Vi anbefaler at personene som arbeider med den voksne, utarbeider IOP sammen. Det er voksenopplæringen som har ansvaret for å lage IOP.

Det kan også være aktuelt å trekke inn andre fagmiljøer som har utredet den voksne, eller som har hatt oppfølging av den voksne og har kunnskap som er relevant for opplæringstilbudet.

8.3 Forholdet mellom individuell opplæringsplan (IOP) og individuell plan (IP)

Plikten til å utarbeide individuell plan følger av helse- og omsorgstjenesteloven.

En individuell plan (IP) er ikke det samme som en individuell opplæringsplan (IOP). En IOP kan være en del av den voksne individuelle plan, men en individuell plan kan ikke erstatte en IOP eller motsatt. [Les mer om IOP og IP.](#)

8.4 Når skal IOP utarbeides?

IOP skal utarbeides så snart som mulig etter at enkeltvedtaket er fattet. Det kan være aktuelt å begynne dette arbeidet noe før, men planen kan ikke ferdigstilles før et enkeltvedtak om spesialundervisning er fattet.

Ikke tillatt å bruke IOP før vedtaket er gjort

Voksenopplæringen kan ikke begynne å bruke en IOP overfor den voksne før det er fattet et enkeltvedtak som gir den voksne rett til spesialundervisning.

8.5 Utforming av en IOP

En IOP kan lages på mange måter. Dette gjelder både form og mer konkret innhold. Det er viktig at en IOP er laget slik at den er til praktisk hjelp for lærerne når de skal gi den voksne spesialundervisning.

En god IOP:

- Har en enkel form.
- Er lett å forstå.
- Har en relativt lite arbeidskrevende utfylling.
- Har en logisk oppbygging.
- Viser helhet og sammenheng i den voksnes opplæringstilbud.
- Gir godt grunnlag for å evaluere opplæringen.

Detaljeringsgrad

Ikke alle voksne trenger omfattende planer. For voksne med behov for spesialundervisning i et begrenset omfang, er det generelt nok med en mindre omfattende plan.

For voksne som har større og mer sammensatte vansker, må en større del av opplæringen legges særskilt til rette. Dette kan føre til en mer omfattende IOP.

Hva skal IOP inneholde?

En IOP skal vise følgende:

- Mål for opplæringen.
- Innholdet i opplæringen.
- Hvordan opplæringen ellers skal gjennomføres.

Mål om deltakelse er ikke i tråd med opplæringslovens bestemmelser. Det er ikke adgang til å erstatte en IOP med en såkalt individuell opplærings- og deltakelsesplan (IODP). For voksne som får spesialundervisning skal det utarbeides en IOP.

Mål og innholdet i opplæringen

En IOP skal angi **mål** og **innhold** i opplæringen. Mål og innhold henger nøye sammen, og det er viktig at innholdet utformes på bakgrunn av målene i IOP.

Innholdet i IOP må samsvare med enkeltvedtakets vurdering av den voksnes behov, evner og forutsetninger, beskrivelse av læringsmål, omfang, avvik fra læreplanverket eller opplæringsloven for øvrig.

Særlig om innholdet i en IOP for voksne som har rett til spesialundervisning for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter (§ 4A-2 andre ledd)

Denne gruppen voksne har ofte behov for store avvik fra den ordinære grunnskoleopplæringen. Dette er gjerne personer med sammensatte behov som mottar tjenester fra ulike deler av hjelpeapparatet. En del av dem vil være tilknyttet omsorgsboliger/institusjoner.

Målene kan være knyttet til grunnleggende ferdigheter på områder som for eksempel:

- ADL-trening (opplæring i daglige gjøremål)
- Egenomsorg (å kunne ta vare på seg selv, kropp og helse).
- Kommunikasjon (å kunne gjøre seg forstått og forstå andre).
- Sosial kompetanse
- Praktiske ferdigheter

Hvordan opplæringen skal gjennomføres?

I tillegg til mål og innhold, skal en IOP beskrive hvordan opplæringen skal gjennomføres. Rammene for organiseringen av spesialundervisningen vil være gitt i enkeltvedtaket. Tiltak som ikke kan utledes av enkeltvedtaket, kan ikke skisseres i en IOP.

Fysisk tilrettelegging

For mange voksne er det viktig å vurdere behov for tilrettelegging av det fysiske miljøet, hjelpemidler, inventar og tilrettelagte læremidler. Det kan blant annet gjelde forhold som ventilasjon, lese-TV, teleslynge, IKT-utstyr og IKT-tilpasninger.

Det kan også være aktuelt med særskilt bistand eller ulike typer direkte hjelp fra fysioterapeut, logoped eller andre. Avhengig av den voksnes behov, må voksenopplæringen vurdere om dette bør omtales i en IOP.

8.6 Ikke krav om samtykke

Det er ikke noe krav i opplæringsloven om at den voksne må gi samtykke til IOP. Det er heller ikke nødvendig å signere IOP før voksenopplæringen kan begynne å bruke den. Den voksne skal involveres i arbeidet, men voksenopplæringen trenger ikke få en godkjenning av IOP-en fra den voksne. IOP er et arbeidsdokument som er utformet på grunnlag av enkeltvedtaket. Dersom enkeltvedtaket ikke blir påklaget av den voksne, anses det som at den voksne har godtatt innholdet i opplæringstilbudet. Den voksne bør imidlertid få en kopi av IOP.

8.7 Hvor lang periode skal IOP gjelde for?

Mål i en IOP kan settes for ulike tidsperioder. Å sette mål for en lengre tidsperiode enn for ett opplæringsår, må vurderes ut fra hva som er hensiktsmessig for den enkelte voksne. Målene i en IOP kan ikke settes utover lengden av enkeltvedtaket om spesialundervisning.

På kort sikt må det vurderes hvilke mål som gjelder for et opplæringsår, eventuelt for et kortere tidsrom. På lang sikt er det viktig å se målene i sammenheng med hvilken kompetanse det er realistisk at den voksne kan klare å opparbeide eller vedlikeholde innen avsluttet opplæring.

8.8 Gjennomføring av opplæringen

Det er viktig at lærerne i spesialundervisning og ordinær undervisning samarbeider om opplæringen av den voksne der dette er aktuelt. Alle lærerne som har den voksne er ansvarlig for å legge til rette for tiltak som er beskrevet i en IOP.

I gjennomføringen av opplæringen for den voksne som har enkeltvedtak om spesialundervisning, kan det oppstå spørsmål både knyttet til de delene der den voksne har rett til spesialundervisning, og til de delene

av opplæringen hvor den voksne skal ha et ordinært opplæringstilbud.

Voksenopplæringen kan møte på disse problemstillingene:

- Hva hvis omfanget av spesialundervisning fastsatt i enkeltvedtaket, og den faktiske ressursen den voksne får, ikke samsvarer?
- Hvor mye kan voksenopplæringen justere IOP før et nytt enkeltvedtak må fattes?

Hva skjer hvis det ikke er samsvar mellom omfanget av spesialundervisning som er fastsatt i enkeltvedtaket, og den faktiske ressursen den voksne får?

Voksenopplæringen skal planlegge og gjennomføre opplæringen til den voksne slik at den voksne får den spesialundervisningen han eller hun har krav på. Enkeltvedtak om spesialundervisning gir den voksne en individuell rett til individuell tilrettelegging.

Det kan være mange årsaker til at den individuelt tildelte ressursen som den voksne har krav på, og den ressursen som den voksne faktisk får tildelt, ikke samsvarer.

Det er viktig at voksenopplæringens praksis samsvarer med enkeltvedtaket. Dersom den voksne mister timer med spesialundervisning, skal dette tas igjen, så langt det er pedagogisk forsvarlig.

Gjennom enkeltvedtaket har den voksne fått rett til et forsvarlig opplæringstilbud. Hvis noe av denne opplæringen forsvinner, kan det føre til at den voksnes opplæringstilbud ikke lenger oppfyller forsvarlighetskravet. Dette fører til at kommunen ikke oppfyller sine forpliktelser etter opplæringsloven.

Den voksne kan klage til Fylkesmannen dersom spesialundervisningen ikke gjennomføres slik det er fastsatt i enkeltvedtaket. Klagen sendes til kommunen. Dersom kommunen ikke er enig i klagen og ikke omgjør vedtaket, skal de sende den til Fylkesmannen.

Hvor mye kan voksenopplæringen "justere" IOP før nytt enkeltvedtak må fattes?

Den voksnes læringsutbytte og måloppnåelse underveis i opplæringsløpet gir indikasjoner på om IOP fungerer, eller om det bør gjøres justeringer.

Voksenopplæringen kan justere IOP dersom den mener det er nødvendig for at den voksne skal få et forsvarlig opplæringstilbud, eller at et annet tilbud vil gi den voksne et bedre læringsutbytte.

For hvert tilfelle må det vurderes om justeringene eller endringene i IOP er innenfor enkeltvedtaket, eller om det er nødvendig å fatte et nytt enkeltvedtak.

8.9 Hvilke forhold rundt vurderingsarbeidet bør lærer være oppmerksom på?

Voksne har rett til individuell vurdering, se forskrift til opplæringsloven § 4-1. Individuell vurdering omfatter både underveisvurdering med og uten karakter, sluttvurdering og dokumentasjon.

Undervisvurdering

Undervisvurderingen skal brukes som et redskap i læringsprosessen, som grunnlag for tilpasset opplæring, og bidra til at den voksne øker kompetansen sin i fag. Voksne med rett til spesialundervisning skal også ha undervisvurdering knyttet til innholdet i IOP. Målene i den voksnes IOP er konkrete læringsmål som både skal fungere som delmål på veien mot å oppnå kompetansemålene i læreplanene for fag eller utvikle og vedlikeholde grunnleggende ferdigheter, og bidra til økt læringsutbytte for den voksne. Læringsmålene i den voksnes IOP skal ikke brukes som grunnlag for vurdering med karakter dersom de ikke favner hele kompetansemål. Det skal dokumenteres at undervisvurdering er gitt.

Sluttvurdering

Voksne i grunnskolen som har individuell opplæringsplan, skal vurderes etter de samlede kompetansemålene i læreplanen for faget se forskriften § 4-11. Læreplanene må likevel tilpasses den voksne. Se omtale under punkt 1.2.

En karakter (halvårsvurdering eller standpunkt) som settes på grunnlag av en IOP som har et "smalere" vurderingsgrunnlag enn de samlede kompetansemålene etter læreplanen for faget, er i strid med forskriften. Den voksne kan ha grunnlag for karakter i faget, selv om den voksne har avvik fra læreplanene for fag. Den voksne vil mangle måloppnåelse i de kompetansemålene som den voksne har avvik fra, og dette vil kunne virke inn på karakteren. Hvis den voksne har avvik fra flere kompetansemål i faget, må læreren vurdere om det er grunnlag for å sette karakter i faget.

Voksne i grunnskoleopplæring med fritak fra vurdering med karakter skal da ha vurdering uten karakter på grunnlag av målene i IOP, så langt planen avviker fra læreplanen for faget.

9. Evaluering og veien videre - fase 6

Denne fasen består i å vurdere den voksnes utvikling og hvordan opplæringstilbudet til den voksne fungerer. Grunnlaget for vurderingen er årsrapport og IOP. Fasen er regulert i §§ 4A-2 tredje ledd, 5-1 og 5-5.

9.1 Årsrapport

Voksenopplæringen skal utarbeide en årsrapport for alle voksne med spesialundervisning. Dette følger av opplæringsloven § 5-5 andre ledd. Årsrapporten skal gi en skriftlig oversikt over den opplæringen den voksne har fått, og en vurdering av utviklingen til den voksne.

Årsrapporten skal sendes til den voksne og til kommunen.

Den voksnes utvikling skal vurderes ut fra målene som er satt i IOP.

Viktige problemstillinger til årsrapporten:

- Hvordan har den voksnes opplæring vært – hva har vært bra og mindre bra i opplæringen?
- Hvordan har den voksnes utvikling vært sett i forhold til målene i IOP?
- Er målene fortsatt relevante eller er det behov for å justere dem?
- Er det fortsatt behov for spesialundervisning?
- Hvordan bør det videre arbeidet legges opp? Bør det gjøres justeringer i opplegget for øvrig?

Den voksne bør trekkes aktivt med i vurderingen av sin trivsel, læring og utvikling.

9.2 Behov for videre vedtak om spesialundervisning?

Når den voksnes utvikling er vurdert må kommunen, i samarbeid med den voksne, vurdere om det er behov for mer grunnskoleopplæring, herunder spesialundervisning.

Dersom den voksnes utvikling er relativt stabil og behovet for spesialundervisning er godt dokumentert gjennom tidligere utredninger, kan det være tilstrekkelig å bygge videre på disse utredningene uten å foreta en ny grundig sakkyndig vurdering. Ofte kan det være tilstrekkelig med en grundig utredning for eksempel hvert tredje år.

Kommunen fatter nytt vedtak om spesialundervisning med samtykke fra den voksne på bakgrunn av den sakkyndige vurderingen og evalueringen i årsrapporten.

9.3 Gjentatt henvisning til PP-tjenesten

Hvis perioden for den sakkyndige vurderingen er utløpt, eller kommunen vurderer at den voksnes behov for spesialundervisning er endret, er det nødvendig å henvise saken på nytt til PP-tjenesten. Kommunen kan ikke henvise saken på nytt uten et samtykke fra den voksne.

Ved gjentatt henvisning til PP-tjenesten er det i første omgang den voksnes IOP og årsrapport som danner grunnlaget for kommunens henvendelse.

I samspillet mellom kommune og PP-tjenesten bør man ha enkle og oversiktlige rutiner.

9.4 Avslutning av spesialundervisning

Ved jevne mellomrom må voksenopplæringen vurdere den voksnes behov for spesialundervisning. Dette kan gjøres i forbindelse med den skriftlige årsrapporten, men det kan også være en kontinuerlig vurdering underveis i året.

Det kan være vanskelig for kommunen å avgjøre når den voksne har fått oppfylt retten sin til spesialundervisning etter § 4A-2 annet ledd. Dette må avgjøres etter en skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle.

Det må trekkes en grense for når den voksne ikke lenger har rett til mer opplæring i grunnleggende ferdigheter, men det er uklart hvor denne grensen trekkes. Et livslangt tilbud er ikke normalordningen, og dette vil kun være aktuelt i svært få tilfeller²⁸

Når det skal avgjøres om den voksnes rett til spesialundervisning etter § 4A-2 annet ledd ikke lenger foreligger, må det ses på vilkårene i bestemmelsen, og om den voksne fortsatt oppfyller disse. Her vil PP-tjenesten spille en sentral rolle, og det vil være viktig at det gjennomføres sakkyndige vurderinger med jevne mellomrom for å følge den voksnes utvikling.

Når kommunen vurderer om den voksne har rett til spesialundervisning, må det blant annet ses på om den voksne ikke lenger har et særlig behov for opplæring i grunnleggende ferdigheter. I denne vurderingen må det ses på om den voksne har oppnådd tilstrekkelige grunnleggende ferdigheter til å mestre hverdagslivet og samfunnet på de områdene som faller inn under grunnleggende ferdigheter etter § 4A-2 andre ledd. Det vil også være viktig å se på om den voksne har utviklingsmuligheter eller om hun eller han har nådd en grense for utbytte av opplæringen.

Det er ikke noen øvre aldersgrense for rett til spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd. Det vil også være slik at den voksne kan ha rett til opplæring over mange år.

Vanligvis fattes enkeltvedtak om spesialundervisning for ett opplæringsår. Når dette året er ferdig, så faller enkeltvedtaket bort. Hvis kommunen vurderer at det ikke er videre behov for spesialundervisning, avsluttes saken ved at det ikke fattes nytt enkeltvedtak. Dersom kommunen vurderer at den voksne fortsatt har behov for spesialundervisning, følges rutinen som er nevnt over.

Når den voksne ikke lenger får spesialundervisning, vil opplæringstilbudet bli gitt innenfor rammene av ordinær opplæring, forutsatt at den voksne fortsatt har behov for grunnskoleopplæring.

Ved overgang til ordinær opplæring, er det viktig at kommunen sørger for en god overgang til det ordinære tilbudet i samarbeid med den voksne.

Den voksne kan alltid kreve at kommunen sender ny henvisning til PP-tjenesten, også i de tilfellene hvor kommunen mener den voksne ikke har behov for videre spesialundervisning.

²⁸ Ot.prp. nr. 46 (1996-1997) side 169

Endring 20. mars 2015

Vi har fjernet dette avsnittet fra punkt 5.2:

"Hovedregelen er at den voksne selv må betale for denne alternative vurderingen. Unntaket vil kunne være dersom den voksne får omgjort et vedtak om spesialundervisning til sin gunst, jf. forvaltningsloven § 353. Forvaltningsloven § 364 gir i slike tilfeller den voksne en rett til å få dekket vesentlige og nødvendige sakskostnader."

Nå står det *"Den voksne må selv betale for denne alternative vurderingen."*

Bakgrunnen er at teksten var misvisende, siden bestemmelsene om saksomkostninger ikke gjelder i forbindelse med den ordinære førsteinstansbehandling av en sak, men bare sakskostnader i forbindelse med endring av enkeltvedtak etter bestemmelsene om klage og omgjøring.

RUTINE FOR SAKSGANG VED SØKNAD OM OPPLÆRING PÅ GRUNNSKOLENS OMRÅDE VED RVO

Når	Hva	Hvem
Januar	Kunngjøre søknadsfrist på kommunens og skolens nettsider. Sende e-post til faglig ansvarlig i bolig. Elektronisk søknadsskjema finnes på kommunens hjemmeside. Innkalle elev/verge/primærkontakt til møte innen 1.februar. Gjennomgang av IOP. Evaluere og bistå med eventuell ny søknad. Utarbeide pedagogisk rapport ved ny henvisning.	Avdelingsleder Ansvarlig lærer Ansvarlig lærer
Februar	Søknadsfrist hovedopptak 1.februar. Nye søkere: Kartleggingsmøte, vurdere rett til opplæring. Sende henvisning til PPT.	Avdelingsleder/ Teamleder Teamleder
Mars/April	PPT utarbeider utkast til sakkyndig vurdering og kaller eventuelt inn verge og avdelingsleder ved RVO til tilbakemeldingsmøte. PPT ferdigstiller sakkyndig vurdering.	PPT PPT
Mai	RVO fatter enkeltvedtak innen 15.mai.	Rektor
Juni	Utarbeide årsvurdering innen 1.juni. Innkalle til samarbeidsmøte innen utgangen av skoleåret, gjennomgang av årsvurdering og samarbeid om neste års IOP.	Ansvarlig lærer Ansvarlig lærer
Oktober	Revidere/ utarbeide IOP innen 1.oktober	Ansvarlig lærer

Rauma voksenopplæring

Søknad om voksenopplæring på grunnskolens område

Retten til voksenopplæring på grunnskolens område er forankret i Opplæringslovens §4A-1 og §4A-2.

Ta kontakt med oss dersom du har behov for mer informasjon og/eller ønsker hjelp til å fylle ut søknaden.

Søknadsfrist til hovedopptak er 1.februar.

Sendes på e-post til postmottak.vosenteret@rauma.kommune.no eller til:

Rauma Kommune
Voksenopplæringa
Vollan 8A
6300 Åndalsnes

SØKER	
Etternavn:	Fornavn:
Fødselsnummer:	Telefon:
Adresse:	E-post:
Postnummer:	Poststed:
TIDLIGERE SKOLEGANG:	
Grunnskole:	Antall år:
Videregående skole:	Antall år:
Tidligere voksenopplæring:	Antall år:
Kopi av vitnemål og eventuelle utredninger fra andre faginstanser skal legges ved søknaden.	

KONTAKTPERSONER (FYLLES UT VED BEHOV)	
Pårørende:	Telefon:
Verge:	Telefon:
Fullmektig:	Telefon:
Andre:	Telefon:

FYLLES UT AV MINORITETSSPRÅKLIGE	
Nasjonalitet:	Oppholdsstatus (sett kryss) Flyktning: _____ Innvandrер: _____
Morsmål:	
Norskopplæring: Antall år/timer:	

Adresse:
Vollan 8A
6300 Åndalsnes

E-post:
postmottak.vosenteret@rauma.kommune.no

Hjemmeside:
www.raumavo.no

Tlf:
71 16 6175

GRUNNSKOLEOPPLÆRING

HVILKE FAG ØNSKER DU OPPLÆRING I? (Sett kryss)

Norsk: _____

Matematikk: _____

Engelsk: _____

Samfunnsfag: _____

Naturfag: _____

Nivå på opplæring/vurdering
som ønskes: (Sett kryss)

_____ Karaktergivende, 8.-10.klassenivå

_____ Grunnleggende ferdigheter, 1.-7.klassenivå

ORGANISERING

Ukedager og tidspunkt som eventuelt **ikke** passer for opplæring:

Annet:

Adresse:
Vollan 8A
6300 Åndalsnes

E-post:
postmottak.vosenteret@rauma.kommune.no

Hjemmeside:
www.raumavo.no

Tlf:
71 16 6175

OPPLÆRINGSBEHOV

I feltet under er det viktig at **dine behov for opplæring** blir beskrevet. Dette kan gjelde hele eller deler av grunnskolefag eller grunnleggende ferdigheter/kunnskap. Du kan også søke opplæring i grunnleggende kommunikasjonsferdigheter, grunnleggende lese- og skriveferdigheter, mestring av dagliglivets gjøremål (ADL) og lignende.

Ved behov for mer plass, bruk eget ark og legg ved søknaden.

Hva:	Hvordan:

SVAR PÅ SØKNADEN SENDES TIL (SETT ETT ELLER FLERE KRYSS)

Søkeren selv

Pårørende	Adresse:
Verge	Adresse:
Fullmektig	Adresse:

UNDERSKRIFT PÅ SØKNAD OG SAMTYKKE TIL SAKKYNDIG VURDERING

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) skal gjøre en sakkyndig vurdering av retten til spesialundervisning (Opplæringslova §5-3).

Jeg godkjenner derfor at PPT får tilgang til søknaden og nødvendige dokumenter.

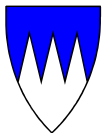
Sted og dato:	Søkerens underskrift:	For søker:

Adresse:
Vollan 8A
6300 Åndalsnes

E-post:
postmottak.vosenteret@rauma.kommune.no

Hjemmeside:
www.raumavo.no

Tlf:
71 16 6175

Henvisning til pedagogisk-psykologisk tjeneste INDIVID

Personalia

Fornavn:

Etternavn:

Fødselsnummer (11 siffer):

Kjønn ☐ kvinne ☐ mann

Bosted adresse:

Postnr:

Poststed:

Nasjonalitet:

Morsmål:

Behov for tolk i samtale med eleven: ☐ Ja ☐ Nei

Opplysninger om event. verge

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Tlf/mob:

E-post:

Behov for tolk: ☐ Ja ☐ Nei

Språk:

Arbeid eller sysselsetting på dagtid

☐ ja

☐ nei

Namn på arbeid eller dagtilbud

Kontaktperson på arbeid/dagtilbud

Opplysninger fra skole

Skole:

Telefon:

Gi en kort beskrivelse av eleven og de forhold som ligger til grunn for oppmelding til PPT.					
Pedagogisk rapport fra skolen vedlegges					
Vansker som ligger til grunn for søknaden. Dokumentasjon MÅ legges ved henvisningen. Dokumentasjonen kan være uttalelse/epikrise fra lege, eller andre fagpersoner med kjennskap til søkers behov. ☐ Medfødte funksjonsnedsettelse ☐ Ervervede funksjonsnedsettelse ☐ Afasi/språk- og talevansker ☐ Spesifikke lærevansker ☐ Synshemming ☐ Hørselshemming ☐ Annet, spesifiser					
Hva ønsker du/ dere at PP-tjenesten skal gjøre? <table border="1"> <tr> <td> Vurdere behov spesialundervisning for voksne etter Opplæringsloven § 4A-2, andre ledd Kryss her når eleven har rett til voksenopplæring og har et særlig behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde ved like grunnleggende ferdigheter på følgende områder: ☐ ADL-trening ☐ grunnleggende kommunikasjon ☐ grunnleggende lese- og skriveferdigheter ☐ motorisk trening og liknende </td> <td> Vurdere behov spesialundervisning for voksne etter Opplæringsloven § 4A-2, første ledd Kryss her når eleven har rett til og mottar voksenopplæring på grunnskolens område for voksne med mål om å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for voksne. Eleven har ikke tilfredsstillende utbytte av den ordinære voksenopplæringen og søker derfor om spesialundervisning for å få dette til i følgende fag: ☐ Norsk ☐ Engelsk ☐ Matematikk ☐ Samfunnsfag ☐ Naturfag ☐ matematikk muntlig ☐ KRLE </td> </tr> <tr> <td> ☐ Opplæring i bruk av Alternativ og supplerende kommunikasjon </td> <td></td> </tr> </table>		Vurdere behov spesialundervisning for voksne etter Opplæringsloven § 4A-2, andre ledd Kryss her når eleven har rett til voksenopplæring og har et særlig behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde ved like grunnleggende ferdigheter på følgende områder: ☐ ADL-trening ☐ grunnleggende kommunikasjon ☐ grunnleggende lese- og skriveferdigheter ☐ motorisk trening og liknende	Vurdere behov spesialundervisning for voksne etter Opplæringsloven § 4A-2, første ledd Kryss her når eleven har rett til og mottar voksenopplæring på grunnskolens område for voksne med mål om å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for voksne. Eleven har ikke tilfredsstillende utbytte av den ordinære voksenopplæringen og søker derfor om spesialundervisning for å få dette til i følgende fag: ☐ Norsk ☐ Engelsk ☐ Matematikk ☐ Samfunnsfag ☐ Naturfag ☐ matematikk muntlig ☐ KRLE	☐ Opplæring i bruk av Alternativ og supplerende kommunikasjon	
Vurdere behov spesialundervisning for voksne etter Opplæringsloven § 4A-2, andre ledd Kryss her når eleven har rett til voksenopplæring og har et særlig behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde ved like grunnleggende ferdigheter på følgende områder: ☐ ADL-trening ☐ grunnleggende kommunikasjon ☐ grunnleggende lese- og skriveferdigheter ☐ motorisk trening og liknende	Vurdere behov spesialundervisning for voksne etter Opplæringsloven § 4A-2, første ledd Kryss her når eleven har rett til og mottar voksenopplæring på grunnskolens område for voksne med mål om å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for voksne. Eleven har ikke tilfredsstillende utbytte av den ordinære voksenopplæringen og søker derfor om spesialundervisning for å få dette til i følgende fag: ☐ Norsk ☐ Engelsk ☐ Matematikk ☐ Samfunnsfag ☐ Naturfag ☐ matematikk muntlig ☐ KRLE				
☐ Opplæring i bruk av Alternativ og supplerende kommunikasjon					

Hva er målet med opplæringen?

Jeg/vergen min samtykker til at PP-tjenesten samarbeider med

☐ Dagtilbud/arbeid Kontaktperson:

☐ Fagkoordinator i bolig Kontaktperson:

☐ Fastlege. Kontaktperson:

☐ Andre: Kontaktperson:

Underskrift frå henvisende instans

Sted og dato:

Underskrift rektor:

Underskrift elev/verge

Henvisning til PPT innebærer en sakkyndig vurdering av eleven sin rett til spesialundervisning etter Opplæringsloven § 4a-2 Ved å skrive under på henvisningen samtykkes det til en sakkyndig vurdering og vedtak fra skolen ang. spesialundervisning.

Sted og dato:

Underskrift elev/verge

Huskeliste for skole

Før henvisningen har henviser gjennomgått følgende med elev og/eller verge:

- ☐ Pedagogisk rapport med kartlegging og tidligere utprøvde tiltak
- ☐ Spurt elev og verge hva formålet med opplæringen skal være
- ☐ Gitt informasjon om hva PP-tjenesten er

Vedlegg

- ☐ Pedagogisk rapport fra voksenopplæringen er vedlagt (ikke eldre enn 1 mnd)
- ☐ Kopi av kartlegginger er vedlagt.
- ☐ Elevens timeplan/aktivitetsplan for uken (hvordan ser en vanlig uke ut for eleven)
- ☐ Aktuelle epikriser/utredningsrapport fra ulike instanser
- ☐

Vedlegg som kreves ved gjentatt henvisning på elever som allerede mottar spesialundervisning på grunnskolens område for voksne:

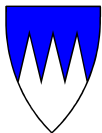
- ☐ Individuell opplæringsplan med evaluering fra inneværende skoleår
- ☐ Utkast til individuell opplæringsplan for kommende skoleår

Henvisning sendes til:

Rauma PPT
Rådhuset
6300 Åndalsnes

Kopi til:

Skolesjef, Rådhuset, 6300 Åndalsnes

Pedagogisk rapport for voksenopplæringen

den pedagogiske rapporten skal være med å oppfylle kravene i Opplæringsloven § 1-3 og § 5-4 med hjemmel i § 13-10

Opplysninger om eleven

Fornavn:

Etternavn:

Fødselsdato:

Adresse:

Beskriv gruppen/avdelingen/ tilbudet eleven har i voksenopplæringen

Har eleven tidligere hatt spesialundervisning i grunnskolen og videregående opplæring?

(Hvis ja, skal det legges ved siste sakkyndig vurdering fra grunnskole eller videregående opplæring)

Angi ca. hvilket alders/klassestrinn elevens grunnleggende ferdigheter tilsvarer.

Beskriv/begrunn

Lesing

Muntlig

Skriftlig

Regning

Digital/IKT

ADL-ferdighet

På hvilken måte har voksenopplæringen kartlagt elevens lærevansker og ressurser?
Hvordan vurderes resultatene etter kartleggingen ved voksenopplæringen? (legg ved resultater)
Hvilke lærevansker medfører at eleven har behov for spesialundervisning?
Bruker eleven kompensatoriske hjelpemidler/ASK i opplæringssammenheng?
Hva er vektlagt i forhold til oppfyllelse av hovedmålene for opplæringen?

Hvor mange timer pr. uke bør eleven få opplæringen og hva er begrunnelsen for dette?
Hvordan følges tiltakene opp i hjemmet, i bolig eller på arbeidsplassen/dagtilbud?
Innen hvilke fag og/eller områder bør voksenopplæringen tilby eleven opplæring?
Hva vurderer voksenopplæringen som relevante og realistiske opplæringsmål innen hvert fag eller område?
Hva skal eleven bruke kompetansen til?
Hvordan har opplæringen vært organisert- stor/liten gruppe eller en til en? Hvordan bør det være i framover?

--

Har eleven hatt fravær i perioden, evt. Hvor lenge og hva var årsaken?

--

Hvor lenge vurderer voksenopplæringen per i dag at det kan være behov for voksenopplæring?

--

Utfyllende opplysninger om elevens opplæringstilbud

--

Individuell plan

Individuell plan	Ja: ____ Nei: ____ Hvis ja vedlegges plana
------------------	--

Koordinator	
-------------	--

Rapporten er utarbeidet av

Navn: _____ sted _____ dato _____

Vedlegg	
Kartleggingsresultater	
Relevant informasjon	
Rapport fra andre instanser	

Prosedyre vedrørende klagesaker og det videre løpet.

Fylkesmannens vedtak:

Fylkesmannen opphever vedtaket og sender saken tilbake til kommunen for fornyet behandling

Med utgangspunkt i søkander for voksenopplæring 2018-19 kjører vi følgende prosedyre frem mot ny sakkyndig uttale:

1. RVO gjør en beskrivelse av tilbudet søkerne har hatt ved RVO. Gjennom IOP/årsrapport må det vurderes om dette er opplæring eller bærer preg av aktivisering, behandling, rehabilitering, tilsyn eller noe annet.
2. Hva vil målet med opplæringa/spesialundervisningen være knytta opp mot det å vurdere særlige behov for å utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter innenfor:
 - ADL-trening(opplæring i daglige gjøremål)
 - grunnleggende kommunikasjonsferdigheter
 - grunnleggende lese- og skriveferdigheter
 - motorisk trening og liknende
3. Hvorfor trenger søkeren opplæring? Vurderingen må være individuell. Det er naturlig å ta utgangspunkt i at hensikten med spesialundervisning etter § 4A-2 andre ledd er å gi den voksne opplæring slik at hun eller han fungerer i samfunnet og mestrer dagliglivet.
4. RVO kaller inn verge for å gå gjennom punktene over.
5. Siden dette er kjente søkere, sendes det henvisning til PPT kun knyttet til punktene over.

Avdelingsleder Ina Therese Brude og spes.ped koordinator Gro Eriksen Haugen kjører prosessen ved RVO. Ina og Gro skal gjennomføre møtene med vergene.

Åndalsnes 24.10.18

Bjørn Nord

Rektor Åndalsnes ungdomsskole og voksenopplæring

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 36/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

BESTILLING AV FORVALTNINGSREVISJONSPROSJEKT

Sekretariatets innstilling

1. Kontrollutvalget bestiller følgende forvaltningsrevisjonsprosjekt:
....
2. Undersøkelsen skal ta utgangspunkt i problemstillinger som er skissert i møteprotokollen.
3. Prosjektet bestilles utført hos Møre og Romsdal Revisjon IKS.
4. Prosjektplan utarbeides og legges fram for kontrollutvalget.

Saksopplysninger

Kontrollutvalgets oppgaver ved forvaltningsrevisjon følger av kommunelovens § 77 nr. 4, og er utdypet i Forskrift for kontrollutvalg i kommuner og fylkeskommuner kapittel 5.

Det følger av forskriftens § 9 første ledd:

”Kontrollutvalget skal påse at kommunens eller fylkeskommunens virksomhet årlig blir gjenstand for forvaltningsrevisjon i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel.”

Plan for forvaltningsrevisjon viser innenfor hvilke tema forvaltningsrevisjon skal gjennomføres i perioden planen gjelder for. Kontrollutvalget i Rauma vedtok sin Plan for forvaltningsrevisjon 2016 -2019 i møte 19.9. 2016 i sak 23/16.

Rauma kommunestyre fattet endelig vedtak 15.11.2016 i K-sak 118/2016 Overordnet analyse - Plan for forvaltningsrevisjon 2016-2019.

Kommunestyret godkjenner kontrollutvalgets forslag til Rauma kommunes plan for forvaltningsrevisjon for perioden 2016-2019. Kontrollutvalget gis fullmakt til å prioritere mellom tema som er beskrevet i planen eller prioritere andre tema for forvaltningsrevisjon, dersom disse uforutsett oppstår i planperioden.

Kontrollutvalget har bestilt, og fått levert ett forvaltningsrevisjonsprosjekt fra denne planen; **Rauma kommune – Innkjøp og offentlige anskaffelser**. Rapporten fra dette prosjektet ble behandlet i kontrollutvalget 5.3.2018, sak 03/18 og i kommunestyret 22.3.2018, sak 27/2018.

Kontrollutvalget får her muligheten til å bestille et nytt forvaltningsrevisjonsprosjekt.

VURDERING

Forvaltningsrevisjonsarbeidet er en sentral del av kontroll- og tilsynsarbeidet i kommunal sektor. Plan for forvaltningsrevisjon skal være kontrollutvalgets redskap for å utøve en mest mulig målrettet og effektiv tilsynsfunksjon i kommunen, i tråd med kommunestyrets signal. Siden vi nå er kommet så langt ut i planperioden, så bør kontrollutvalget vurdere om planen fremdeles er relevant eller om det er andre tema som ikke kommer inn under planen, som nå er blitt mer relevante. Dette er også i tråd med kommunestyrets vedtak, der det er tatt med at kontrollutvalget har mulighet til å prioritere andre tema, dersom disse utforutsatt oppstår i planperioden.

Forvaltningsrevisjon gir kontrollutvalget anledning til å fordype seg i ulike saksforhold innen alle virksomhetsområder i kommunen. Forvaltningsrevisjon er nyttig for utvalgets kontrollvirksomhet, samt for internkontrollen og forbedringsarbeidet i kommunen. Ved bestilling av forvaltningsrevisjonsprosjekt har kontrollutvalget stor innvirkning på de problemstillinger prosjektet skal gi svar på. Det er derfor viktig at kontrollutvalget drøfter grundig valg av tema, formål og problemstillinger for å sikre at prosjektet blir gjennomført i samsvar med utvalgets ønsker.

Følgende tema er ut fra revisjonens risiko- og vesentlighetsvurdering tatt med i plan for forvaltningsrevisjon i perioden 2016-2019:

Plan- og styringssystemet herunder

- planlegging og oppfølging av planer
- innkjøp og offentlig anskaffelse

Kompetanse og rekruttering herunder

- oppfølging av strategisk kompetanseplan
- barnehage, grunnskole, psykologisk pedagogiske tjenester

Barn og unge herunder

- kvalitet i barnehage og skole
- utenforskap, mobbing, rus

Omstillingsprosesser herunder

- medvirkning og forankring blant brukere, innbyggere, ansatte

Arbeidsmiljø herunder

- plan og tiltak for å redusere sykefravær

Følgende tema kan også være aktuell for forvaltningsrevisjon i perioden 2016-2019:

Helse og omsorg herunder

- psykisk helse og rus, omstilling pleie og omsorg

Brukermedvirkning herunder

- oppfølging av kommunens strategi for brukermidvirkning

Etikk og åpenhetskultur herunder

- oppfølging av etiske retningslinjer

Integrering av flyktninger

Ved bestilling av forrige forvaltningsrevisjonsprosjekt hadde sekretariatet i saksfremlegget beskrevet aktuelle prosjekt innen for alle temaene i hoveddelen av plan for forvaltningsrevisjon.

Siden vi nå er kommet til slutten av valgperioden, så har sekretariatet bare beskrevet de områdene som sekretariatet vurderer er de største risikoområdene. Det er også kommentert hvorfor noen av områdene ikke lenger er så aktuelle. Sekretariatet har også tatt med i vurderingen et prosjekt som ikke kommer inn under planen.

Barn og unge, herunder kvalitet i barnehage og skole/kompetanse og rekruttering

Barnehager og skoler er store tjenesteleverandører i kommunene. Fordi det angår så mange, så vil det alltid være aktuelt å bestille forvaltningsrevisjon innenfor disse områdene.

I tilstandsrapport for grunnskolen 2017 skriver rådmannen i sin konklusjon bl.a. at *«Likevel-vi kan og må bli bedre på flere spesifikke fagområder, og ikke minst gjelder dette å se den enkelte elev både som individ og som aktør i eget utviklingsprosjekt. Tidlig innsats, tilpasset opplæring og elevmedvirkning i en kontekst er viktige innsatsfaktorer skal skolen lykkes og oppfylle de krav og forventninger som ligger til grunn i lov og forskrift»*

Videre står det; *Elevundersøkelsen viser forekomster av mobbing, og det registreres lavere skår på indikatorer som mestring, vurdering for læring og elevmedvirkning sammenligna med snittverdier for fylket og nasjonalt.»*

Skole

Andelen elever som presterer tilsvarende mestringsnivå 1 i norsk er høyere sammenligna med fylket og nasjonalt. Andelen elever som skårer tilsvarende laveste mestringsnivå 1 og 2 på 8. trinn i lesing og regning har vært lavere enn snittverdier for fylket og nasjonalt. For 2017 er resultata langt svakere i alle tre faga. Rådmannen skriver at det er med bekymring man registrerer at nærmere 35 % av elevene har så vidt store faglige utfordringer knytta til grunnleggende ferdigheter.

Kompetanse er også en del av utfordringsbildet. Forskriftsendringer pr 1.8.2018 innebærer at en rekke lærere som har hatt nødvendig formalkompetanse ved tilsetning, ikke lenger har undervisningskompetanse i fag som norsk, matte og engelsk. Det blir i tilstandsrapporten vist til at det er utvikla strategisk kompetanseplan for tjenesteområdet, og iverksatt en regional satsing på videreutdanning for å imøtekomme endringene i forskrift.

I følge Kommunal Rapport så viser kommunebarometeret at Rauma kommune i 2018 ligger på 114 plass på grunnskoleområdet. Dette er opp 32 plasser fra 146 plass i 2017.

Opplæringsfeltet er også et område som fylkesmannen har tilsynsmyndighet på. Fylkesmannen gjennomført i 2017 tilsyn med Åndalsnes ungdomsskole og Rauma kommune, med tema elevene sitt utbytte av opplæringen. Resultatet var omfattende avvik. Kommunen satte de i verk et omfattende arbeid for å lukke avvikene, og kontrollutvalget har fått orientering om dette arbeidet. Kontrollutvalget uttrykte da en forventning om at det er viktig at alle skolene i kommunen drar lærdom av tilsynet og får på plass et kvalitetssikringssystem.

Fylkesmannen har varslet at Rauma kommune i november vil få tilsyn med grunnskoleopplæring for voksne og forsvarlig system i Rauma kommune.

Sekretariatet har i møte med fylkesmannen diskutert hva som er risikofaktorer og hvordan fylkesmannen risikovurderer før de beslutter å ha tilsyn i en kommune. Her blir det opplyst at fylkesmannen legger vekt på følgende faktorer:

- Forsvarlig system (Opplysninger i tilstandsrapport, tilsyn, klagesaker, system for overgang mellom barnehage-skole/barnehage-ungdomsskole)
- Ledelse på alle nivå (kapasitet og kompetanse, roller og ansvar)
- Arbeid med læringsmiljø (medvirkning, elevene sin læring og trivsel, spesialundervisning, samarbeid PPT m.v, organisering av elever i klasser og basisgrupper)

Utdanningsdirektoratet har også satt i gang et arbeid for å hjelpe skolene i utviklingsarbeid. I det arbeidet skal de skolen som har størst utfordringer få hjelp. Her blir det valgt ut skoler som får tilbud om hjelp ut fra skåring på utvalgte indikatorer på nasjonale prøver og elevundersøkelsen. Det gjelder grunnskolepoeng, andelen elever på nivå 1 på nasjonaleprøver i lesing, regning og engelsk, mobbing, motivasjon og støtte fra lærer

Kommunestyret har når de behandlet tilstandsrapporten ført til et ekstra punkt til vedtaket i tillegg til rådmannens innstilling.

Rådmannen må i egen sak hvert år avgi rapport i egen sak til formannskap og kommunestyre om hvordan utviklingen innenfor det med mobbing i skolen utvikler seg. Kommunestyret har nulltoleranse når det gjelder temaet.

Sekretariatet vurderer at det er to problemstillinger/tema som utpeker seg som risikoområde innenfor skoleområdet:

1. Elevene sitt psykososiale arbeidsmiljø/mobbing.
 - a. Har Rauma kommune system for å fange opp og følge opp saker som gjelder elevenes skolemiljø?
2. Kvalitet i opplæringen, herunder tidlig innsats
 - a. Hvordan arbeider kommunen for å nå kommunale målsetninger som fremgår av tilstandsrapporten
 - b. I hvilken grad blir sentrale bestemmelser i opplæringsloven fulgt opp og driften kvalitetssikret med hensyn til
 - Læringsmiljø
 - Spesialundervisning og tilpasset opplæring
 - Vurdering for læring
 - Kompetanseutvikling
 - Kompetansekrav

Dersom en går for 2 b, så må det under pkt. b) gjøres et utvalg av hvilke sentrale bestemmelser en ønsker å følge opp. Det vil ikke være mulig å se på så mange punkt som sekretariatet har listet opp, men de er tatt med for å vise noen eksempler på bestemmelser som kan være aktuelle.

Barnehagene kan også aktuelt å se nærmere på.

Rauma kommune har ikke en tilstandsrapport for barnehageområdet. Det er lagt til grunn tilgjengelig informasjon som finnes årsrapport for 2017. I Årsrapport 2017 går det fram at gjennomført Borgerundersøkelse viser at barnehage er en av de tjenestene som kommunens innbyggere er mest fornøyd med. Det går også fram av årsrapporten at kommunen sliter med rekruttering av barnehagelærere. I årsrapporten kommer det også frem at Telemarkforskning sin analyse viser at en i Rauma kommune bruker kr 4,6 millioner mindre på barnehage enn normert nivå

I følge Kommunal Rapport så viser kommunebarometeret at Rauma kommune i 2018 ligger på 370. plass på barnehageområdet. Dette er opp 19 plasser fra 389. plass i 2017.

Det er også kommet en ny bemanningsnorm i barnehagene.

Dersom en skal se nærmere på Kvalitet i barnehagene, så er det naturlig at en også kombinerer dette med temaet Kompetanse og rekruttering.

Aktuelle problemstillinger for et slikt prosjekt kan være:

- Kvalitet i barnehagene i Rauma kommune, med fokus på følgende områder:
 - a) Ledelse og organisering
 - b) Rekruttering og kompetanseutvikling
 - c) Tidlig innsats, og oppfølging av barn med særlige behov
 - d) Samarbeid med hjemmene

Arbeidsmiljø, herunder plan og tiltak for å redusere sykefravær, ser ikke ut til å være et like stort risikoområde lenger. Tertialrapport 2. tertial 2018 viser at «fravær alle virksomheter» i perioden 01.01.17 var 9,2 % i samme periode i 2018 er det redusert til 7,2 %. Ambisjonen er å få sykefraværet ned til 6 %. Rauma kommune deltar i samarbeid med KS og NAV, sammen

med fem andre kommuner i fylket i en større satsning for å redusere sykefraværet. Prosjektet heter «NED». I Rauma er barnehagesektoren og helse og omsorg særlige satsningsområder.

Når det gjelder psykisk helse og rus, så er det et stort risikoområde, men her har helsetilsynet i 2018 hatt tilsyn. Og tilsynsrapporten viste alvorlige brudd på regelverket og bl.a. et mangelfullt internkontrollsystem. Det er ikke hensiktsmessig å gjennomføre en forvaltningsrevisjon på dette området, når det nylig har vært tilsyn. Kontrollutvalget bør følge arbeidet med å lukke avvikene tett.

Oppfølging av etiske retningslinjer er også et risikoområde. Men siden kommunestyret fremdeles er i en prosess med revidering av etiske retningslinjer, så er det vanskelig å gjennomføre et prosjekt på dette området. Kontrollutvalget følger med på at de etiske retningslinjene kommer på plass og kontrollutvalget har også kommet med innspill til at retningslinjene også bør omhandle gaver til kommunen.

Internkontroll

Dette er et tema som ikke er tatt med i plan for forvaltningsrevisjon 2016-2019. Men revisjonen skriver følgende i den overordnede analysen som lå til grunn for planen; *«Internkontroll skal sikre at det ikke skjer avvik på vesentlige områder»* Videre står det; *«Mange kommuner har tatt i bruk elektroniske kvalitetssystem. Det viser seg at det tar tid å få dette i mange kommuner. De største risikoområdene eller utfordringene for kommunene knyttet til internkontroll fremover er iverksetting, opplæring, bruk og avvikshåndtering.»* Det har den siste tiden blitt avdekket forhold som kan tyde på svikt i internkontrollsystemet i Rauma kommune på vesentlige områder, som det kan være grunnlag for å se nærmere på dette. Tilsynet fra fylkesmannen knyttet til kommunale tjenester til personer med samtidig rusmiddelbruk og psykisk lidelse, viste at det var mangler i internkontrollsystemet. Det går frem følgende av tilsynsrapporten; *«Kommunen har Unique profil som sitt overordna internkontrollsystem(Strategi 2018-2021). Dette er lite synlig i organisasjonen; - dei ulike tenesteområda utarbeider prosedyrar og rutinar og viser i dokumentasjon og intervju til ulike system (Unique profil, Kvalitetshandboka, IK bibliotek m.m)* *Det er og omtala i årsrapport 2016 at mål for brukartilpassing og kvalitet ikkje er tilstrekkeleg på plass, og at systemet blir lite brukt til å rapportere avvik».*

I forbindelse med det store økonomiske avviket innenfor helse og omsorg, er det også kommet frem informasjon som tyder på at internkontrollen innenfor økonomistyringen knyttet til denne sektoren ikke har vært god nok. Kontrollutvalget har også stilt spørsmål om dette kunne skjedd i andre sektorer. Har en gode nok internkontrollrutiner for å hindre at dette kan skje i andre sektorer? Det som ofte viser seg som en utfordring innenfor temaet internkontroll er implementering og bruk av system. Det hjelper lite å ha rutiner og avvikssystem på plass, om disse ikke er kjent og blir brukt.

Dersom kontrollutvalget velger dette temaet for neste forvaltningsrevisjon, så kan problemstillinger være:

- Eksisterer det skriftlige og oppdaterte reglement/rutiner/prosedyrer for de viktigste arbeidsprosessene innen kommunen sine tjenesteområder? Og i hvilken grad er disse gjort tilgjengelige?
- Har Rauma kommune etablert tilstrekkelig internkontrollrutiner som sikrer økonomistyringen i sektorene; herunder særlig helse- og omsorgssektoren.
- Har Rauma kommune et fungerende system for avvikshåndtering?

Plan- og byggesaksbehandling

I omtalen av Borgerundersøkelsen i Årsrapport 2017, så går det frem at byggesaksbehandling er ett av de områdene som skårer dårligst blant innbyggerne. Rådmannen har til kommunestyret 13.11.2018 også uttrykt bekymring for situasjonen innen

byggesaksbehandling, da utviklingsavdelingen har måttet tatt store kutt de siste årene. Byggesaksbehandling er et område der Rauma tidligere har skåret høyt på KOSTRA. Kontrollutvalget har også mottatt henvendelser om forhold innen for byggesaksbehandling, som det er uttrykt bekymring for.

Dersom kontrollutvalget velger dette temaet for neste forvaltningsrevisjon, så kan aktuelle problemstillinger være:

- Foregår plan- og byggesaksbehandling i Rauma kommune i tråd med regelverket på området?
- Gir kommunen god informasjon og service til private søkere i plan- og byggesakssaker?

Oppsummering

Etter revisjonsstandarden som nyttes for forvaltningsrevisjonsprosjekt skal det i starten av prosjektet utarbeides et utkast til prosjektplan, som skal danne grunnlaget for gjennomføringen av prosjektet. Kontrollutvalgets drøftinger vil danne grunnlag for revisors utarbeidelse av prosjektplan. Revisjonen vil i prosjektplanen gjøre presiseringer og avgrensinger i samsvar med standard for forvaltningsrevisjon. Prosjektplanen skal godkjennes av kontrollutvalget.

Kontrollutvalget gir sekretariatet fullmakt til å følge opp prosjektet på vegne av utvalget underveis i prosessen. Prosjektrapport leveres kontrollutvalgets sekretariat i henhold til prosjektplan.

Saken legges fram for kontrollutvalget uten sekretariatets anbefaling om valg av prosjekt, da dette vil være opp til kontrollutvalget å prioritere i møte.

Jane Anita Aspen
daglig leder

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 37/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

VURDERING AV KONTROLLUTVALGETS TILSYNSANSVAR FOR REVISJON – REVISJONSÅRET 2017

Sekretariatets innstilling

Kontrollutvalget slutter seg til de vurderinger som går frem av dokumentet «Kontrollutvalgets tilsynsansvar 2017»

Saksopplysninger

Som det går frem av kommuneloven § 77 nr. 4. og forskrift av kontrollutvalg, har kontrollutvalget et tilsynsansvar overfor regnskapsrevisjon. NKRF har utarbeidet en veileder med anbefalinger om hvordan dette kan gjennomføres. Selv om det ikke går direkte fram av lovteksten, så har kontrollutvalget også et tilsynsansvar for forvaltningsrevisjon. NKRF har også utarbeidet en veileder for kontrollutvalgets tilsynsansvar for forvaltningsrevisjon. Gjennomgangen som her gjøres bygger på disse to veilederne.

Vedlagt saken følger:

- Kontrollutvalgets tilsynsansvar overfor regnskaps- og forvaltningsrevisjon 2017
- Veileder vedrørende kontrollutvalgets påseansvar overfor regnskapsrevisor, NKRF 24.10.2010
- Veileder vedrørende kontrollutvalgets påse-ansvar for forvaltningsrevisjon, NKRF 1.9.2011

VURDERING

Vurderingene som er gjort bygger på «Veileder vedrørende kontrollutvalgets påse-ansvar overfor regnskap» og «Veileder vedrørende kontrollutvalgets påse-ansvar for forvaltningsrevisor». Vurderingene som er gjort er basert på dokument og informasjon som har vært lagt frem for kontrollutvalget revisjonsåret 2017. I tillegg er daglig leder i Møre og Romsdal Revisjon IKS, Veslemøy E. Ellinggard, forespurt når det gjelder oppfyllelse av krav til etterutdanning. Hun har også gitt muntlig informasjon knyttet til kvalitetssikring av uavhengighet og objektivitet for de øvrige revisorene, som ikke fremlegger uavhengighetserklæring til kontrollutvalget, slik oppdragsansvarlige revisorer gjør.

Det er første gang kontrollutvalget får seg forelagt en slik systematisk gjennomgang av kontrollutvalgets påse-ansvar. Sekretariatet ser at det for fremtiden kan være hensiktsmessig å flytte denne gjennomgangen til nærmere avslutning av revisjonsåret. Revisjonsåret går som kjent fra og til hver avleggelse av revisjonsberetning. (fra juni ett år- til mai påfølgende år).

Til informasjon så arbeider en i Forum for Kontroll og Tilsyn (FKT) også med å utarbeide en veileder for kontrollutvalgets påse-ansvar. Det er opplyst at en tar sikte på å ha et høringsutkast for denne veilederen klar før jul. Det må derfor ved vurdering av kontrollutvalgets tilsynsansvar for 2018, vurderes om en da skal ta utgangspunkt i den nye veilederen.

Sekretariatet har registrert at Møre og Romsdal IKS er i en positiv utvikling. Det ser ut til at det er tatt grep for å utvikle arbeidsmetodikk og systematikk i revisjonsgjennomføringen. Dette har gitt seg særlig utslag i en bedring når det gjelder rapporteringsform og innhold på rapporteringen til kontrollutvalget. Dette har igjen gitt kontrollutvalget bedre innsikt i revisjonens arbeid.

Den inngåtte oppdragsavtalen mellom Rauma kommune v/kontrollutvalget og Møre og Romsdal Revisjon IKS, vil etter sekretariatets vurdering være et godt verktøy for videreutvikling av Møre og Romsdal Revisjon IKS og for kontrollutvalget i oppfølging av revisjonstjenestene.

Ut fra den vedlagte gjennomgangen vurderes revisjonsordningen som Rauma kommune har hatt revisjonsåret 2017 å være forsvarlig.

Jane Anita Aspen
daglig leder

Kontrollutvalgets tilsynsansvar overfor revisjon Møre og Romsdal Revisjon IKS

Utarbeidet av Kontrollutvalgsekretariatet for Romsdal

REGNSKAPSREVISJON

Anbefaling	Vurdering revisjonsåret 2017 – Kontrollutvalget i Rauma
1. Krav til utdanning og praksis for oppdragsansvarlig revisor – Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner (RF) § 11	Oppdragsansvaret for regnskapsrevisjon i Rauma i 2018 har vært Anne Oterhals. Hun tilfredsstiller kravene iht. RF § 11 Alle oppdragsansvarlige revisorer tilfredsstiller NKRFs krav til etterutdanning i 2017.
2. Krav til vandel for oppdragsansvarlig revisor – RF § 12	Oppdragsansvarlig revisor er registrert revisor og har autorisasjon.
3. Dokumentasjon om revisors uavhengighet – RF § 15	-Dokumentasjon av oppdragsansvarlig revisors uavhengighet legges frem for kontrollutvalget hvert år. Uavhengighetserklæringen for 2017 for Rauma kommune (Anne Oterhals), ble lagt frem i møte 17.11.17, RS 27/17.
4. Generelt om revisors uavhengighet og objektivitet	I tillegg til at oppdragsansvarlig revisor leverer uavhengighetserklæring til kontrollutvalget, jf. pkt. 3, så rapporterer alle revisorene i revisjonsteamene sin uavhengighet til oppdragsansvarlig revisor.
5. Kunnskap om revisjonens innhold	Det gis informasjon om regnskapsrevisjonen i engasjementsbevet fra MMR, og i oppdragsavtalen (i møte 06.12.17, sak 35/17). I tillegg får kontrollutvalget informasjon gjennom den årlige behandlingen av kommunikasjons-/revisjonsplan, jf. sak 24/17 i møte 18.09.17 Kontrollutvalget får også informasjon gjennom rapportering av regnskapsrevisjon, interimrapportering, jf. sak 04/18 i møte 05.03. 18 Kontrollutvalget får også informasjon om revisjonens arbeid ved behandling av årsregnskapet/revisjonsberetningen, jf. sak 16/18 og 17/18 i møte 24.05.18 Øvrig informasjon om revisjonen gis i møter ved behov.
6. Avtaler mellom revisor og kontrollutvalget	Det er utarbeidet en oppdragsavtale mellom MRR og kontrollutvalget. Avtalen gjelder for en valgperiode om gangen. Som følge av at MMR først ble operative fra 01.02.17, gjelder nåværende avtale for perioden 01.11.17-31.12.19. Avtalen ble godkjent i møte 06.12.17, sak 35/17. MRR har rapportert i forhold til kravene i avtalen.

	Det er ikke laget andre avtaler mellom kontrollutvalget og revisor
7. Revisjonsstrategi	Oppdragsansvarlig revisor for kommunens årsregnskap rapporterer sitt arbeid årlig til kontrollutvalget slik: - Kommunikasjons/-revisjonsplan (høst) - Interimrapport (vinter) - Årsavslutning (vår)- revisjonsberetning og presentasjon av resultatet fra årsoppgjørrevisjonen. MRR har ikke hatt ekstern kvalitetskontroll innen regnskapsrevisjon i 2017.
8. Nummererte brev – RF § 4	Kontrollutvalget har ikke mottatt noe nummerert brev i revisjonsåret 2017. Sekretariatet vurderer at revisjonen etter forskriften kunne ha skrevet nummert brev knyttet til noen forhold ved årsregnskapsavleggelsen i 2017.
9. Misligheter – RF § 3, RF § 4, Forskrift om kontrollutvalg (KF) § 8	Vi har den oppfatning at MRR følger bestemmelsene som er gitt i forhold til misligheter. Kontrollutvalget har ikke behandlet noen saker knyttet til misligheter i revisjonsåret 2017.
10. Revisjonsberetningen – RF § 5	Kontrollutvalget mottar kopi av revisjonsberetningen, slik bestemmelsen sier.
11. Revisors møteplikt og møterett – RF § 19, KF § 19	Oppdragsansvarlig revisor (eller den an bemyndiger) skal være tilstede når regnskapet blir behandlet. Sekretariatet har forstått det slik at det blir gjort, men i Rauma kommune så protokollføres det ikke i kommunestyreprotokollen når revisor er tilstede. Dette er derfor ikke dokumentert. Oppdragsansvarlig revisor eller noen andre i fra revisjonsteamet er tilstede i kontrollutvalgets møter, når det er påkrevet. Det blir vurdert fra møte til møte.
12. Revisors opplysningsplikt - RF § 20	Kontrollutvalget får de opplysningene som det bes om. Det er vanskelig å vurdere om revisor skulle gitt ytterligere opplysninger.

Forklaring til punktene:

1. Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner (revisjonsforskriften) angir kvalifikasjonskrav til hvem som kan være ansvarlig for revisjon av årsregnskapene i en kommune. Den som er oppdrags ansvarlig skal ha bestått eksamen til bachelor i revisjon eller høyere revisoreksamen (master i revisjon) iht. Finanstilsynets krav til registrert og statsautorisert revisor, og i tillegg ha tre års praksis fra regnskapsrevisjon. Kvalifikasjonskravet gjelder ikke de øvrige revisorene i teamet. Dette er mest aktuelt å sjekke i forbindelse med skifte av oppdragsansvarlig revisor.
2. Det er i forskriften satt krav om vandelsattest for den som er ansvarlig for revisjonsoppdraget i en kommune. Registrerte og statsautoriserte revisorer vil ha fremskaffet vandelsattest i forbindelse med innvilget autorisasjon. Dette er mest aktuelt ved skifte av revisor.

3. Revisor har plikt til løpende foreta en vurdering av egen uavhengighet. Oppdragsansvarlig revisor skal hvert år avgi en skriftlig egenvurdering av sin uavhengighet til kontrollutvalget. Det skal avgis uavhengighetserklæring for hver kommune.
4. Det er gitt begrensninger for alle som deltar i revisjonen av en kommune i forhold til andre ansettelsesforhold, styreverv, interessekonflikter og rådgivningstjenester. Revisor er ansvarlig for å foreta de nødvendige vurderingene slik at utførelse av revisjonen og bemanningen er i henhold til krav i lov og forskrift. Det er ikke satt noen krav om at disse vurderingene dokumenteres overfor kontrollutvalget, men utvalget bør være kjent med de formelle begrensningene for utførelse av revisjonen og eventuelt forsikre seg om at revisor løpende foretar de nødvendige vurderingene.
5. For at kontrollutvalget skal kunne ha en oppfatning av om regnskapene blir revidert på en betryggende måte, må kontrollutvalgene ha kunnskap om hva revisjonsarbeidet omfatter.

Revisjonens engasjementsbrev vil kunne være til hjelp. Hensikten med engasjementsbrev er å informere den reviderte om revisjonsoppdraget og klargjøre de involverte partenes oppgaver og plikter. Her vil formål og innhold i revisjonen utdypes nærmere, sammen med en avklaring av hva som er kommunens ansvar. Det er utarbeidet en revisjonsstandard som omhandler vilkårene for at revisjonsoppdrag og engasjementsbrev. Kontrollutvalget må gjøre seg kjent med dette engasjementsbrevet.

Det viktigste verktøyet i dette arbeidet er likevel Oppdragsavtalen. Oppdragsavtalen er utarbeidet for å regulere hvilke tjenester revisor skal levere og løse for kommunen, samt hvilke forutsetninger og forventninger som ligger til grunn for denne leveransen. Denne avtalen er inngått mellom revisor og kontrollutvalget.

6. Mange har funnet det hensiktsmessig å utarbeide avtaler eller rutiner som regulerer samarbeidet mellom kontrollutvalget og revisor, slik det er gjort med Oppdragsavtale mellom Møre og Romsdal Revisjon IKS og kontrollutvalget.
 - Denne avtalen omhandler:
 - Rammeverk
 - Honorar
 - Andre forhold
 - Oppsigelse av avtalen
 - Vedlegg til avtalene er «Gjennomføring av regnskapsrevisjon», «Gjennomføring av forvaltningsrevisjon», «Reglement for kontrollutvalget», «Plan for kontrollutvalgets virksomhet 2017-2019» og «Honorar for gjeldende år»

Slike avtaler bidrar til en tydeligere avklaring av roller og hva kontrollutvalget kan forvente av revisor.

7. Revisor er underlagt flere faglige standarder for hvordan et revisjonsoppdrag skal planlegges, gjennomføres og rapporteres. Det skal blant annet utarbeides en overordnet revisjonsstrategi (revisjonsplan) for hvert revisjonsoppdrag.

Det er naturlig at kontrollutvalgene blir orientert om revisjonsstrategien så tidlig som mulig i revisjonsåret. Revisor presenterer de overordnede vurderingene som er gjort i forhold til risikobildet for revisjonsoppdraget, hvordan revisjonen er planlagt gjennomført og eventuelle risiko- og fokusområder for revisjonsoppdraget.

Kontrollutvalget skal holde seg løpende orientert om revisjonsarbeidet, så revisor skal også gjennom året gi tilbakemelding om revisjonsarbeidet følger oppsatt plan, eller om det er grunnlag for å endre revisjonsstrategien på noen områder. Revisor gir kontrollutvalget en presentasjon fra interimrevisjonen.

Revisor skal presentere en oppsummering av årets revisjon med funn og vurderinger i forbindelse med avleggelse av revisjonsberetningen og forut for kontrollutvalgets uttalelse til regnskapene.

Oppdragsavtalen mellom kontrollutvalg og revisjon regulerer rapporteringene.

8. I forskriften er det krav om at revisor i brev skriftlig skal påpeke nærmere angitte forhold overfor kontrollutvalget. Rådmannen skal ha kopi av brevet. Bestemmelsen er ikke til hinder for at revisor selv vurderer om det er andre forhold som også bør rapporteres til kontrollutvalget.

Det er listet opp syv forhold som krever slik rapportering:

- 1) Mangler ved plikten til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger
- 2) Feil og mangler ved organiseringen av den økonomiske internkontrollen
- 3) Misligheter
- 4) Feil som kan medfører feilinformasjon i årsregnskapet
- 5) om det ikke er redegjort for vesentlige avvik mellom beløpene i den revisjonspliktiges årsregnskap og regulert budsjett slik det fremstår etter gyldige vedtak/endringer fattet på riktig beslutningsnivå
- 6) begrunnelse for manglende underskrift ved bekreftelser overfor offentlige myndigheter som gis i henhold til lov eller forskrift
- 7) begrunnelse for å si fra seg oppdraget etter § 16.

Forholdene som er listet opp i § 4 er av alvorlig karakter. Slike forhold skal følges opp i revisjonsarbeidet, og kontrollutvalget kan be om rapportering fra revisor om rådmannen sørger for at det blir iverksatt korrigerende tiltak

Kontrollutvalget bør som ledd i det å holde seg løpende underrettet om revisjonsarbeidet, vurdere om det er hensiktsmessig å få tilsendt annen viktig korrespondanse mellom revisor og administrasjonen.

9. Revisor skal gjennom revisjonen bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil. Dersom revisor konstaterer misligheter, skal det straks sendes en skriftlig, foreløpig innberetning til kontrollutvalget. Når saksforholdet er nærmere klarlagt, skal kontrollutvalget ha endelig innberetning. Rådmannen skal ha kopi av innberetningen. Misligheter er nevnt som en av de syv punktene, som krever nummerert brev fra revisor til kontrollutvalget.

Rapportering om misligheter kan gjøres muntlig, så lenge revisor ikke har brakt klarhet i om det er misligheter eller ikke.

Etter ISA 240 Revisors oppgaver og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper skal revisor forespørre ledelsen om dens vurdering av risiko for misligheter og etablerte kontroller for å hindre og avdekke misligheter. Kontrollutvalget kan be om å bli orientert om ledelsens og revisors vurderinger på dette området.

10. Kontrollutvalgene skal avgi en uttalelse om årsregnskapet etter at revisor har avgitt revisjonsberetningen, men før regnskapet vedtas av kommunestyret. Revisor skal avgi sin revisjonsberetning innen 15. april, med kopi til kontrollutvalget.

Siden en normalberetning ikke gir særlig informasjon utover selve bekreftelsen av regnskapet, skal revisor i møte hvor kontrollutvalget avgir sin uttalelse oppsummere årets revisjon og kommentere forhold knyttet til regnskapet. Her vil revisor også kommentere forhold som bør følges opp for å bedre kvaliteten. Revisor bør også avklare om det ved årsavslutningen foreligger uavklarte forhold som etter revisors mening er hensiktsmessig at kontrollutvalget også følger opp.

11. Revisor har plikt til å møte i kommunestyret når det behandler saker som har tilknytning til revisors oppdrag. For øvrig har oppdragsansvarlig revisor møterett i kommunestyret. Oppdragsansvarlig revisor har møte- og talerett i kontrollutvalgets møter.

Kontrollutvalget og revisor bør uavhengig av forskriften, ta stilling til om det om det enkelte møte er nødvendig med revisors deltakelse. Dette avhenger av saker og orienteringer der det er behov for at revisor er tilstede.

12. Revisor har, når dette kreves, opplysningsplikt overfor medlemmer av kommunestyret og kontrollutvalget om forhold som revisor har fått kjennskap til gjennom revisjonen. Revisor har ikke plikt til å gi opplysningene til enkeltmedlemmer, men kan kreve å få gitt disse til utvalget som kollegium.

FORVALTNINGSREVISJON

Anbefaling	Vurdering revisjonsåret 2017 – Kontrollutvalget i Rauma
1. Krav til kompetanse for oppdrags- ansvarlig revisor – RF § 11 Forskriften stiller krav om at oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor skal ha minimum tre års utdanning fra universitet/høyskole	Når det gjelder oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor, så vil dette variere fra prosjekt til prosjekt. Det var i 2017 en oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor, Marianne Hopmark, knyttet til Rauma kommune. Hun tilfredsstiller kravene gitt i revisjonsforskriften § 11. Alle oppdragsansvarlige revisorer oppfylte NKRFs krav til etterutdanning i 2017.
2. Krav til vandel for oppdragsansvarlig RF § 12	De oppdragsansvarlige forvaltningsrevisorene knytte til Rauma kommune tilfredsstiller kraven gitt i forskriften § 12.
3. Dokumentasjon av revisors uavhengighet – RF § 15	Oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor Marianne Hopmark la frem uavhengighetserklæring, jf. møte 06.11.17, RS 38/17.
4. Generelt om revisors uavhengighet og objektivitet - RF § 13 & 14	I tillegg til at oppdragsansvarlig revisor leverer uavhengighetserklæring til kontrollutvalget, jf. pkt. 3, så rapporterer alle revisorene i revisjonsteamene sin uavhengighet til oppdragsansvarlig revisor.
5. Grunnlaget for gjennomføring av et forvaltningsrevisjonsprosjekt – Kommuneloven (KL) §§ 77-78, RF § 6-8 Forvaltningsrevisjonen skal basere seg på NKFRs standart for forvaltningsrevisjon (RSK 001) NKRF har også utarbeidet en veileder for forvaltningsrevisjon.	Alle forvaltningsrevisjoner gjennomføres på bakgrunn av bestilling fra kontrollutvalget. Kontrollutvalget bestiller prosjekt gjennomført av MRR. Bestillingen tar utgangspunkt i Overordnet analyse - Plan for forvaltningsrevisjon 2016-2019, vedtak i Rauma kommunestyre 15.11.2016 i K-sak 118/2016
6. Prosjektplan Prosjektplanen bør inneholde følgende pkt: - Bakgrunn for prosjektet - Målsetting og problemstillinger - Revisjonskriterier eller grunnlag for disse - Metodisk tilnærming - Organisering og ansvar, ressursbehov og tidsplan	På bakgrunn av bestillingen, lager revisjonen en prosjektplan. Prosjektplan for forvaltningsrevisjonsprosjekt «Rauma kommune – Innkjøp og offentlige anskaffelser» var behandlet i møte 18.19.17, sak 23/17. Prosjektplan ble utarbeidet i tråd med RSK 001. Kontrollutvalget godkjente framlagte prosjektplan, med de merknader og tillegg som fremkom i møte. Prosjektplanen dannet grunnlag for gjennomføring av prosjektet.
7. Endringer i prosjektplanen Dersom det oppstår behov for å gjøre vesentlige endringer i forhold til prosjektplanen, skal endringene legges fram for kontrollutvalget for godkjenning	Det ble ikke gjort endringer i vesentlig grad i dette prosjektet.
8. Orientering til kontrollutvalget underveis Ved omfattende prosjekter kan kontrollutvalget ha behov for orientering fra revisor underveis om hvordan	Prosjektet skulle etter planen behandles i kontrollutvalget 06.12.2017. Kontrollutvalget ble i dette møte informert om at prosjektet var forsinket, og først kunne leveres i første møte 2018. Det er ønskelig at det varsles om forsinkelser når de

prosjektet utvikler seg, for å forsikre seg om at det er i tråd med bestilling og fremdriftsplan	oppstår. Det er uheldig dersom det varsles om forsinkelsen først når rapporten skulle vært levert.
9. Kvalitetskontroll Kontrollutvalget bør forsikre seg om at forvaltningsrevisjonsprosjektet gjennomføres i samsvar med kraven i RSK 001 <i>Standard for forvaltningsrevisjon</i> . Det er sekretariatets oppgave å veilede kontrollutvalget i denne vurderingen	Møre og Romsdal Revisjon IKS hadde ikke ekstern kvalitetskontroll innen forvaltningsrevisjon i 2017.
10. Framlegging av ferdig rapport Kontrollutvalget må kontrollere at rapporten er i henhold til bestillingen, og at alle problemstillingene er besvart. Dersom kontrollutvalget vurderer at revisors rapport ikke er god nok eller ikke svarer på bestillingen, bør dette avklares gjennom dialog med revisor	Sekretariatet dokumenterer i saksfremstillingen, vurdering av om rapporten er iht. bestillingen og om problemstillingene er besvart, når rapporten legges frem i møte. Sekretariatet bad bl.a. om utfyllende informasjon fra utførende revisor knyttet til gjennomført spørreundersøkelse, med lav svarprosent. Rapporten «Rauma kommune – Innkjøp og offentlige anskaffelser» ble behandlet i møte 05.03.18, sak 03/18. Oppdragsansvarlig revisor eller utførende revisor er tilstede i kontrollutvalgets møte og presentere rapporten og svarer på spørsmål.
11. Misligheter – RF § 3, RF § 8, KF § 8 Kontrollutvalget bør forsikre seg om at revisjonen har rutiner som sikrer en forsvarlig håndtering av misligheter og feil som blir avdekket i forbindelse med forvaltningsrevisjon.	Vi har den oppfatning av at MRR følger bestemmelsene som er gitt i forhold til misligheter. Det er ikke behandlet noen saker knyttet til misligheter i 2017.
12. Revisors møteplikt og møterett – RF § 19, KF § 19. Revisor har plikt til å møte i kommunestyret når det behandler saker som har tilknytning til revisors oppdrag. For øvrig har oppdragsansvarlig revisor møterett i kommunestyret. Oppdragsansvarlig revisor har møte- og talerett i kontrollutvalgets møter.	Forvaltningsrevisor er tilstede i kommunestyrets møte. Dersom ordfører ønsker de kan revisor orientere kommunestyret om rapporten, og eller svar på. Sekretariatet har forstått det slik at det blir gjort, men i Rauma kommune så protokollføres det ikke i kommunestyreprotokollen når revisor er tilstede. Dette er derfor ikke dokumentert.
13. Revisors opplysningsplikt – RF § 20	Kontrollutvalget får de opplysningene som det bes om. Det er vanskelig å vurdere om revisor skulle gitt ytterligere opplysninger.

Veileder vedrørende kontrollutvalgets påse-ansvar overfor regnskapsrevisor

Fastsatt av styret i NKRF

24. oktober 2010

Innholdsfortegnelse

Bakgrunn	3
Arbeidsgruppe	4
Innledning	5
Formelle bestemmelser	6
Den gode dialogen	8
Kvalitet	9
Anbefalinger	10
Sluttkommentarer	14

Bakgrunn

Styret i NKRF vedtok på sitt styremøte den 2. februar 2010, i sak 5/10, å opprette en arbeidsgruppe for å komme med en anbefaling vedrørende kontrollutvalgets påseansvar overfor regnskapsrevisor. Det ble i den forbindelse vist til rapporten med "85 tilrådingar for styrkt eigenkontroll i kommunane" utarbeidet av en arbeidsgruppe på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet.

Rapportens punkt 9.3 omtaler kontrollutvalgets ansvar for å føre tilsyn med revisor.

"Arbeidet og kompetansen til revisor står heilt sentralt når ein skal få til ein velfungerande eigenkontroll i kommunane. Revisor gjer sine revisjonar på sjølvstendig fagleg grunnlag. Kontrollutvalet har etter kommunelova § 77 nr. 4 eit ansvar for å sjå til at kommunen har ei forsvarleg revisjonsordning. Dette inneber ikkje at kontrollutvalet har ansvaret for revisjonsarbeidet, men at det har ansvar for å sørge for at det blir gjort, innanfor dei rammene som kommunestyret set, jf. kommunelova § 76 og § 78 nr 3"

Det er vanskeleg å måle eksakt kvaliteten på det arbeidet ein revisor gjer. Det er krevjande for eit folkevalt organ som kontrollutvalet å gjere seg opp ein sjølvstendig meining om "kommunens eller fylkeskommunens regnskaper blir revidert på en betryggende måte", jf. kommunelova § 77 nr. 4. Kontrollutvalet si oppgåve er utdjupa i kontrollutvalsforskrifta § 6:

Kontrollutvalget skal påse at kommunens eller fylkeskommunens årsregnskap og kommunale eller fylkeskommunale foretaks årsregnskap blir revidert på en betryggende måte, herunder holde seg løpende orientert om revisjonsarbeidet og påse at dette foregår i samsvar med de bestemmelser som følger av lov og forskrift, god kommunal revisjonsskikk og kontrollutvalgets instruks, eller avtaler med revisor.

Arbeidsgruppa meiner at kontrollutvalet har ei utfordrande oppgåve i påse-ansvaret overfor rekneskapsrevisor. Dette gjeld sjølv om kontrollutvalet har fagleg støtte frå sekretariatet."

Tilråding 40:

Det er behov for rettleiing om kontrollutvalet sitt påse-ansvar overfor rekneskapsrevisor. Kontrollutvala bør få vite om rolla til revisor, dei formelle krava til revisor og gode spørsmål som ein kan stille revisor for å etablere ein dialog og for å få informasjon om arbeidet hennar eller hans.

Arbeidsgruppe

Styret nedsatte følgende arbeidsgruppe til å utarbeide en rettledning som nevnt i anbefalingen over:

Mette Jensen Moen, leder	Kontroll- og kvalitetsutvalgets sekretariat Rogaland fylkeskommune
Hans-Olaf Lunder	Vestfold Interkommunale KontrollutvalgsSekretariat
Inger Anne Fredriksen	Buskerud Kommunerevisjon IKS
Morten Alm Birkelid	Hedmark Revisjon IKS

Arbeidsgruppen ble bedt om å avlegge en rapport til styret innen utgangen av mai 2010.

Innledning

Kontrollutvalget skal se til at kommunens regnskaper blir revidert på en betryggende måte. I praksis vil det si at kontrollutvalget gjennom ulike handlinger må danne seg en oppfatning av om kommunen har en forsvarlig revisjonsordning.

Revisor har det faglige ansvaret for revisjonens utførelse, men kontrollutvalgene skal ha en oppfatning av om revisjonen utføres i tråd med lover, forskrifter, god revisjonsskikk og eventuelle instruksjoner eller avtaler mellom revisor og kontrollutvalget. Det er opp til revisor å definere innholdet i og omfanget av revisjonsarbeidet. Revisorene er profesjonelle yrkesutøvere.

Kontrollutvalget fører tilsyn på vegne av kommunestyret. Hvordan skal så politikerne, som legfolk, kunne føre tilsyn med at utøverne av en profesjon gjør dette på en tilfredsstillende god måte? Kontrollutvalgene vil kunne ha stor nytte av en veiledning til denne oppgaven. Formålet med denne rapporten er å legge bedre til rette for at kontrollutvalgene skal kunne avgjøre om det er etablert en tilfredsstillende revisjonsordning. Hva bør kontrollutvalgene fokusere på for å kunne konkludere med at regnskapene revideres på en betryggende måte?

Vi vil her presentere momenter kontrollutvalgene kan vurdere i forhold til sitt påseansvar overfor regnskapsrevisor.

Kommunestyre er benyttet som en fellesbetegnelse på kommunestyre, bystyre og fylkesting. Kommune er brukt som fellesbetegnelse for fylkeskommune og kommune.

Formelle bestemmelser

Nedenfor følger en oversikt over de mest sentrale lov- og forskriftsbestemmelser om tilsyn og kontroll i kommuner i forhold til påse-ansvaret. Oversikten er ikke nødvendigvis uttømmende.

Kommuneloven - KL

§ 77 Kontrollutvalget

Nr 4. Kontrollutvalget skal påse at kommunens eller fylkeskommunens regnskaper blir revidert på en betryggende måte. (1. setning)

§ 78 Revisjon

Nr 1. Revisjon av kommunal og fylkeskommunal virksomhet skal skje i henhold til god kommunal revisjonsskikk.

Nr 2 Revisjonsarbeidet skal omfatte regnskapsrevisjon og forvaltningsrevisjon.

Nr 5. Kommunens eller fylkeskommunens revisor skal rapportere resultatene av sin revisjon og kontroll til kontrollutvalget.

§ 79 Revisors uavhengighet

Forskrift om kontrollutvalg i kommuner og fylkeskommuner - KF

§ 6 Regnskapsrevisjon

Kontrollutvalget skal påse at kommunens eller fylkeskommunens årsregnskap og kommunale eller fylkeskommunale foretaks årsregnskap blir revidert på en betryggende måte, herunder holde seg løpende orientert om revisjonsarbeidet og påse at dette foregår i samsvar med bestemmelser som følge av lov og forskrift, god kommunal revisjonsskikk og kontrollutvalgets instruks, eller avtale med revisor.

§8 Oppfølging av revisjonsmerknader

§19 Saksbehandling. Møte- og talerett i kontrollutvalgets møter

Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner - RF

§ 3 Revisjonens innhold

§ 4 Revisors plikter

§ 5 Revisjonsberetningen

§ 9 Dokumentasjon av revisjonens utførelse

§ 11 Krav til utdanning og praksis for oppdragsansvarlig revisor

§ 12 Krav til vandel for oppdragsansvarlig revisor

§ 13 Spesielle krav til uavhengighet

§ 14 Rådgivningstjenester

§ 15 Dokumentasjon av uavhengighet

§ 19 Revisors møteplikt, møterett, opplysningsplikt og begrensninger i taushetsplikt

§ 20 Opplysningsplikt til kommunen / fylkeskommunen

For øvrig har Kommunal- og regionaldepartementet blant annet i rundskriv H-02/09 oppsummert spørsmål knyttet til samspillet mellom kontrollutvalg og kommunens revisor. Rundskrivet refererer til korrespondanse om temaene.

Den gode dialogen

For at kontrollutvalgene skal kunne ha en oppfatning av revisjonsarbeidet må det være dialog mellom revisor og utvalget. Kontrollutvalgene må få kunnskap om hva revisjonsarbeidet går ut på. Utvalget er på sin side pålagt å holde seg løpende orientert om revisjonsarbeidet.

Kontrollutvalget og revisor bør ha en felles oppfatning av hvilke forutsetninger som må være tilstede for at kontrollutvalgene skal kunne utøve sitt påse-ansvar overfor regnskapsrevisor. Ettersom revisor er den profesjonelle aktøren må han/hun formidle informasjon om arbeidet som utføres. Dette kan gjøres både muntlig og skriftlig. Lover og forskrifter gir noen holdepunkter om hvordan dialogen kan og skal være, og hva det skal informeres om.

I praksis er det ofte gjort skriftlige avtaler mellom revisor og kommune/kontrollutvalg, og/eller revisor skriver et engasjementsbrev som avklarer formålet med og innholdet i revisjonen og revisors plikter. I disse ligger det en god mulighet til å avtale og avklare blant annet forventinger til og innhold i dialogen mellom revisor og kontrollutvalg. Se nærmere om forslag til innhold i slike avtaler nedenfor.

Kvalitet

Utførelsen av revisjonen er langt på vei styrt av lover, forskrifter, faglige standarder og profesjonskrav. I tillegg har kontrollutvalgene anledning til å gi sine instruksjoner. God kvalitet på revisjonsarbeidet vil avhenge av at alle disse forutsetningene oppfylles. Kvaliteten bør i tillegg også oppleves som god, både av de som blir revidert og hos kontrollutvalgene som skal se til at regnskapene blir revidert på en betryggende måte.

Hva innebærer så god kvalitet på revisjonsarbeidet? Det er nødvendig å gjøre både de "rette tingene" og "tingene rett". Kvalitet handler ikke bare om den tjenesten eller varen som leveres, men også om prosesser og metoder, relasjoner, informasjon og kommunikasjon mellom revisor og kontrollutvalg. Derfor må revisor ha et helhetssyn på resultatet som skal leveres.

I denne sammenheng er det ikke tilstrekkelig at revisjonen er utført i henhold til lover, regler, god kommunal revisjonsskikk og standarder. Behovene og forventningene hos de reviderte og oppdragsgiverne må også i tilstrekkelig grad bli oppfylt. Derfor har revisorene en viktig oppgave i å informere om revisjonsarbeidet og kommunisere resultatene av dette.

Kontrollutvalget bør stille krav om at revisor er underlagt ekstern kvalitetskontroll. Kontrollutvalget bør etterspørre dokumentasjon for gjennomført kvalitetskontroll hos revisor.

Anbefalinger

Punktene under er ment å hjelpe kontrollutvalgene med å systematisere oppgaven med å påse at regnskapene blir revidert på en betryggende måte.

Her presenteres innspill til hva kontrollutvalgene kan stille spørsmål om, undersøke eller avtale med revisor for å forsikre seg om at regnskapene blir revidert på en betryggende måte. Kontrollutvalgene bør så langt det passer dokumentere hva de har gjort for å utøve sitt påse-ansvar overfor revisor. Dokumentasjon kan skje gjennom skriftlige avtaler, skriftlig kommunikasjon eller fattede vedtak.

- 1. Krav til utdanning og praksis for oppdragsansvarlig revisor – RF § 11**
Revisjonsforskriften angir kvalifikasjonskrav til hvem som kan være ansvarlig for revisjon av årsregnskapene for kommunene. Det er krav om bestått bachelor eller master i revisjon samt tre års praksis fra regnskapsrevisjon for oppdragsansvarlig revisor. Forskriftene hjemler en overgangsordning. Kvalifikasjonskravet gjelder ikke de øvrige revisorene i teamet. Dette er mest aktuelt å sjekke i forbindelse med skifte av oppdragsansvarlig revisor.
- 2. Krav tilandel for oppdragsansvarlig revisor – RF § 12**
Det er i forskriften satt krav om vandelsattest for den som er ansvarlig for revisjonsoppdraget i en kommune. Registrerte og statsautoriserte revisorer vil ha fremskaffet vandelsattest i forbindelse med innvilget autorisasjon. Dette er mest aktuelt ved skifte av revisor.
- 3. Dokumentasjon av revisors uavhengighet – RF § 15**
Revisor har plikt til løpende å foreta en vurdering av egen uavhengighet. Oppdragsansvarlig revisor skal hvert år avgi en skriftlig egenvurdering av sin uavhengighet til kontrollutvalget. Det skal avgis uavhengighetserklæringer for hver kommune.
- 4. Generelt om revisors uavhengighet og objektivitet – RF § 13 & 14**
Det er gitt begrensninger for alle som deltar i revisjonen av en kommune i forhold til andre ansettelsesforhold, styreverv, interessekonflikter og rådgivningstjenester. Revisor er ansvarlig for å foreta de nødvendige vurderingene slik at utførelse av revisjonen og bemanning er i henhold til krav i lov og forskrift. Det er ikke satt noen krav om at disse vurderingene dokumenteres overfor kontrollutvalget, men utvalget bør være kjent med de formelle begrensningene for utførelse av revisjonen og eventuelt forsikre seg om at revisor løpende foretar de nødvendige vurderingene.
- 5. Kunnskap om revisjonens innhold**
For at kontrollutvalget skal kunne ha en oppfatning av om regnskapene blir revidert på en betryggende måte, bør kontrollutvalgene ha kunnskap om hva revisjonsarbeidet omfatter.

Et engasjementsbrev fra revisor vil kunne være til hjelp. Hensikten med et engasjementsbrev er å informere den reviderte om revisjonsoppdragets art og klargjøre de involverte partenes oppgaver og plikter. Her vil formål og innhold i revisjonen utdypes nærmere, sammen med en avklaring av hva som er

kommunens ansvar. Det er utarbeidet en revisjonsstandard som omhandler vilkårene for et revisjonsoppdrag og engasjementsbrev. Spesielt forhold knyttet til rapportering og kommunikasjon vil kunne bidra til nyttige avklaringer i forhold til kontrollutvalgets oppgave og forventninger. Hva kan det forventes at revisor skal rapportere når og i hvilken form? Eksempler vil være revisjonsberetningen og hva som ligger til grunn for denne, rapporteringsrutiner om avdekkede misligheter, såkalte nummererte brev og hva som vil bli rapportert i disse og eventuelt annen rapportering fra revisor.

Det vises til *ISA 210 Inngåelse av avtale om vilkårene for revisjonsoppdraget* når det gjelder engasjementsbrev fra revisor. Kontrollutvalget må gjøre seg kjent med dette brevet.

6. Avtaler mellom revisor og kontrollutvalget

Mange har funnet det hensiktsmessig å utarbeide avtaler eller rutiner som regulerer samarbeidet og arbeidsfordelingen mellom kontrollutvalget og revisor. Dette blir ofte gjort for forhold som ikke er tilstrekkelig regulert gjennom lov og forskrift.

Slike avtaler/rutiner kan eksempelvis omtale:

- Krav til skriftlighet i rapportering /kommunikasjon
- Avklare kontrollutvalgets innsynsrett i revisors arbeidspapirer
- Definere kvalitet på tjenesteleveransen med resultatmål og frister
 - Revisjonsstrategi / Planleggingsmemo pr oppdrag med fordeling av ressurser (i løpet av høsten)
 - Nummererte revisjonsbrev (løpende)
 - Kopi av revisjonsberetning innen angitte frister
 - Årsrapport / Oppsummeringsbrev pr. revisjonsoppdrag (våren) som kan inneholde:
 - Funn og resultater i forhold til overordnet revisjonsstrategi
 - Hovedtrekkene i gjennomført revisjon
 - Kommentarer/merknader til årsregnskap og årsberetning
 - Administrasjonens oppfølging av revisors merknader, revisjonsbrev og prosjekter
- Revisors forslag til budsjett for revisjonsoppdraget for kommende år og hvilke tjenester som dekkes (høsten), og evt. benchmarking
- Avklare hva som er tilleggstjenester
- Skriftlig egenvurdering av uavhengighet (årlig)
- Forholdet til media og avtale om hvem som uttaler seg
- Oppsigelse og reforhandling

Opplistingen over er ikke uttømmende. Slike avtaler/rutiner vil etter vårt syn bidra til en tydeligere avklaring av roller og hva kontrollutvalget kan forvente fra revisor. Behovet for slike avtaler/rutiner må imidlertid ses i sammenheng med selskapsavtaler og andre avtaler som allerede regulerer det enkelte oppdraget.

7. Revisjonsstrategi

Revisor er underlagt flere faglige standarder for hvordan et revisjonsoppdrag skal planlegges, gjennomføres og rapporteres. Det skal blant annet utarbeides en overordnet revisjonsstrategi for hvert revisjonsoppdrag.

Det er naturlig at kontrollutvalgene blir orientert om revisjonsstrategien så tidlig som mulig i revisjonsåret. Revisor kan presentere de overordnede vurderingene som er gjort i forhold til risikobildet for revisjonsoppdraget, hvordan revisjonen er planlagt gjennomført og eventuelle risiko- og fokusområder for revisjonsoppdraget.

Kontrollutvalget skal holde seg løpende orientert om revisjonsarbeidet, så revisor bør også gjennom året gi tilbakemelding om revisjonsarbeidet følger oppsatt plan, eller om det er grunnlag for å endre revisjonsstrategien på noen områder.

Revisor bør i alle tilfeller presentere en oppsummering av årets revisjon med funn og vurderinger i forbindelse med avleggelse av revisjonsberetningen og forut for kontrollutvalgets uttalelse til regnskapene.

Det er ulik praksis på om informasjonen som gis her er skriftlig eller muntlig. En fornuftig løsning kan være at revisjonsstrategi og eventuelle risikovurderinger gis muntlig, gjerne i form av en presentasjon (i lukket møte), det samme gjelder for statusrapportering av den løpende revisjonen, mens det for oppsummeringen med funn og vurderinger er hensiktsmessig med en skriftlig redegjørelse.

Rapporteringsform, muntlig eller skriftlig, må avtales med det enkelte kontrollutvalg.

8. Nummererte brev – RF § 4

I forskriften er det krav om at revisor i brev skriftlig skal påpeke nærmere angitte forhold overfor kontrollutvalget. Administrasjonssjefen skal ha kopi av brevet. Det er listet opp syv forhold som krever slik rapportering. Bestemmelsen er ikke til hinder for at revisor selv vurderer om det er andre forhold som også bør rapporteres til kontrollutvalget. Forholdene som er listet opp i § 4 er av alvorlig karakter. Slike forhold skal følges opp i revisjonsarbeidet, og kontrollutvalget kan be om rapportering fra revisor om administrasjonssjefen sørger for at det blir iverksatt korrigerende tiltak.

Kontrollutvalget bør som et ledd i det å holde seg løpende underrettet om revisjonsarbeidet vurdere om det hensiktsmessig å få tilsendt annen viktig korrespondanse mellom revisor og administrasjonen.

9. Misligheter – RF § 3, RF § 4, KF § 8

Revisor skal gjennom revisjonen bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil. Dersom revisor konstaterer misligheter, skal det straks sendes en skriftlig foreløpig innberetning til kontrollutvalget. Når saksforholdet er nærmere klarlagt, skal kontrollutvalget ha endelig innberetning. Administrasjonssjefen skal ha kopi av innberetningene. Misligheter er nevnt

som en av de 7 forholdene i punktet over som krever nummerert brev fra revisor til kontrollutvalget.

Rapportering om misligheter kan gjøres muntlig så lenge revisor ikke har brakt klarhet i om det er misligheter eller ikke.

Etter ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper skal revisor forespørre ledelsen om dens vurdering av risiko for misligheter og etablerte kontroller for å hindre og avdekke misligheter. Kontrollutvalget kan be om bli orientert om ledelsens og revisors vurderinger på dette området.

10. Revisjonsberetningen – RF § 5

Kontrollutvalgene skal avgi en uttalelse om årsregnskapet etter at revisor har avgitt revisjonsberetningen, men før regnskapet vedtas av kommunestyret. Revisor skal avgi sin revisjonsberetning innen 15. april, med kopi til kontrollutvalget.

Siden en normalberetning ikke gir særlig informasjon utover selve bekreftelsen av regnskapet, bør revisor i møtet hvor kontrollutvalget avgir sin uttalelse oppsummere årets revisjon og kommentere forhold knyttet til regnskapet og årsmeldingen. Som regel vil revisor oppsummere revisjonen og kommentere forhold som bør følges opp i et eget brev.

I årsoppgjørsbrevet avklarer/bekrefter revisor om det ved årsavslutningen foreligger uavklarte forhold som det etter revisors vurdering er hensiktsmessig at kontrollutvalget også følger opp.

11. Revisors møteplikt og møterett – RF § 19, KF § 19

Revisor har plikt til å møte i kommunestyret når det behandler saker som har tilknytning til revisors oppdrag. For øvrig har oppdragsansvarlig revisor møterett i kommunestyret. Oppdragsansvarlig revisor har møte- og talerett i kontrollutvalgets møter.

Kontrollutvalget og revisor bør uavhengig av forskriftens krav ta stilling til om det er nødvendig med revisors deltakelse i kontrollutvalgsmøter.

12. Revisors opplysningsplikt – RF § 20

Revisor har opplysningsplikt overfor medlemmer av kommunestyret og kontrollutvalget om forhold som revisor har fått kjennskap til gjennom revisjonen, når dette kreves. Revisor har ikke plikt til å gi opplysningene til enkeltmedlemmer men kan kreve å få gitt disse til utvalget som kollegium.

Sluttkommentarer

Anbefalingene/punktene over angir hvordan NKRF mener dialogen mellom revisor og kontrollutvalget bør og kan være innrettet når det settes fokus på kontrollutvalgte påse-ansvar overfor regnskapsrevisor. De er også ment å gi innspill og inspirasjon til hvilke momenter som kan vurderes i forhold til form og innhold i samhandlingen mellom revisor og kontrollutvalget.

Kontrollutvalgene må selv bidra til medlemmenes kompetanse og rolleforståelse slik at utvalget blir best mulig skikket til å ivareta sine oppgaver på vegne av kommunestyret for eksempel ved å:

- Sørge for skolering av utvalgets medlemmer og gi dem innsikt i de ulike rollene og oppgavene til henholdsvis kommunestyre, kontrollutvalg, sekretariat, revisor og kommuneadministrasjon.
- Benytte seg av revisors kompetanse og kunnskap om den aktuelle kommunen
- Sørge for at det gis anledning til å delta på kurs og konferanser
- Abonnere på fagtidsskrift

Veileder vedrørende kontrollutvalgets
påse-ansvar
for
forvaltningsrevisjon

Fastsatt av styret i NKRF

1.september 2011

Innhold

1. Innledning.....	3
2. Formelle bestemmelser	4
3. Kontrollutvalgets påse-ansvar for forvaltningsrevisjon	5
4. Den gode dialogen.....	7
5. Kvalitet	8
6. Anbefalinger.....	9
7. Sluttkommentar	13
Vedlegg 1 Noen sentrale bestemmelser	14
Vedlegg 2 RSK 001 Standard for forvaltningsrevisjon	17

1. Innledning

Kontrollutvalget og revisjonen er kommunestyret/fylkestingets redskap for å kontrollere at de øvrige politiske organers og administrasjonens virksomhet og aktiviteter er i tråd med de regler, mål og føringer som er gitt. Kontrollutvalgets oppgaver er nærmere beskrevet i kommuneloven § 77 nr. 4 og 5. Ifølge bestemmelsene skal kontrollutvalget påse:

- at kommunens eller fylkeskommunens regnskaper blir revidert på en betryggende måte
- at det føres kontroll med at den økonomiske forvaltning foregår i samsvar med gjeldende bestemmelser og vedtak
- at det blir gjennomført systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets eller fylkestingets vedtak og forutsetninger (forvaltningsrevisjon)
- at det føres kontroll med forvaltningen av kommunens eller fylkeskommunens interesser i selskaper m.m. (selskapskontroll)

Kontrollutvalgets oppgaver er ytterligere utdypet i en egen forskrift hvor det framgår at kontrollutvalget skal påse:

- at kommunen eller fylkeskommunen har en forsvarlig revisjonsordning

I dette ligger at kontrollutvalget har en tilsynsfunksjon overfor revisjonen. Hva en slik tilsynsfunksjon innebærer, kan imidlertid ikke leses direkte av selve regelverket. Det er derfor behov for nærmere veiledning, noe som også var én av konklusjonene i Kommunal- og regionaldepartementets rapport *85 tilrådingar for styrkt eigenkontroll i kommunane* (KRD 2009).

På denne bakgrunn har Norges Kommunerevisorforbund (NKRF) fått utarbeidet en veileder vedrørende kontrollutvalgets påse-ansvar overfor regnskapsrevisor. Kontrollutvalgets påse-ansvar omfatter imidlertid ikke bare regnskapsrevisor, men må også omfatte revisors arbeid med forvaltningsrevisjon. Derfor har NKRFs styre bedt om at det blir utarbeidet en tilsvarende veileder også på dette feltet.

I denne veilederen presenteres forhold og momenter som kontrollutvalget kan vurdere i forbindelse med sitt påse-ansvar overfor revisors arbeid med forvaltningsrevisjon.

Vi gjør oppmerksom på at i fortsettelsen blir kommunestyre benyttet som en fellesbetegnelse på kommunestyre, bystyre og fylkesting. Kommune blir brukt som fellesbetegnelse for fylkeskommune og kommune.

2. Formelle bestemmelser

Nedenfor følger en oversikt over lov- og forskriftsbestemmelser som har relevans for kontrollutvalgets påse-ansvar. Oversikten er ikke nødvendigvis uttømmende. Innholdet i de mest sentrale bestemmelsene gjengis i vedlegg.

Kommuneloven

§ 77 Kontrollutvalget nr 4

§ 78 Revisjon

Nr 1.

Nr 2.

Nr 5.

§ 79 Revisors uavhengighet

Forskrift om kontrollutvalg i kommuner og fylkeskommuner (KF)

§§ 9-12, 19

Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner (RF)

§§ 6-15, 19-20

Andre kilder

Følgende andre kilder er også relevante å trekke inn:

- Andersen, K. M., B. Laastad, S. O. Songstad og A. Ølnes (2006): *Veileder i forvaltningsrevisjon*. Oslo: Norges Kommunerevisorforbund
- Bråthen B., B. Frydenberg og O. K. Rogndokken (2007): *Tilsyn og revisjon i kommunal sektor*. Oslo: Norges Kommunerevisorforbund
- Forskrift om kontrollutvalg i kommuner og fylkeskommuner (FOR-2004-06-15-905) med departementets merknader
- Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner m.v. (FOR-2004-06-15-904 med departementets merknader)
- Kommunal- og regionaldepartementet (2011): *Kontrollutvalgsboken*.
- Kommunal- og regionaldepartementet, rundskriv:
 - H-09/04
 - H-19/05
 - H-02/09
- Ot.prp. nr. 70 (2002-2003). *Om lov om endringer i lov av 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner m.m. (kommunal revisjon)*
- RSK 001 *Standard for forvaltningsrevisjon*. (2011). Oslo: Norges Kommunerevisorforbund

3. Kontrollutvalgets påse-ansvar for forvaltningsrevisjon

Kommuneloven med forskrifter pålegger kontrollutvalget å påse at kommunen har en forsvarlig revisjonsordning, og at det blir gjennomført både regnskapsrevisjon og forvaltningsrevisjon. En forsvarlig revisjonsordning må innebære at kommunen har valgt revisor, at revisor oppfyller alle formelle krav, og at revisjonen skjer i henhold til god kommunal revisjonsskikk.

Kontrollutvalgets ansvar innebærer å påse at kommunens virksomhet årlig blir gjenstand for forvaltningsrevisjon, det vil si at det årlig blir gjennomført systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets vedtak og forutsetninger, herunder de ulike typene undersøkelser som er listet opp i revisjonsforskriften § 7. Kontrollutvalget skal utarbeide en plan for forvaltningsrevisjon som skal vedtas av kommunestyret. Planen skal baseres på en overordnet analyse av kommunens virksomhet ut fra risiko- og vesentlighetsvurderinger. Kommunestyret som sitter med det overordnede tilsynsansvaret, kan dessuten gi instruksjoner om iverksetting av de forvaltningsrevisjonsprosjekter som det måtte ønske.

Kontrollutvalgets påse-ansvar for forvaltningsrevisjon består således av to deler:

- å påse at det årlig blir utført forvaltningsrevisjon
- å påse at forvaltningsrevisjon skjer i henhold til regelverkets krav

I departementets merknad til kontrollutvalgsforskriften § 9 framgår det at kontrollutvalgets påse-ansvar innebærer at kontrollutvalget har en bestillerrolle innenfor de rammer som kommunestyret gir. I dette ligger et ansvar for å påse at det blir bestilt forvaltningsrevisjonsprosjekter iht. til plan for forvaltningsrevisjon og eventuelle andre vedtak om igangsetting av prosjekter innenfor de tilgjengelige budsjettammer.

Men er kontrollutvalgets påse-ansvar for at det blir utført forvaltningsrevisjon begrenset til en bestillerrolle? Knut Løken gir i sin bok *Kontroll* (1996) følgende definisjon av hva som ligger i begrepet påse/se til at:

Dette begrepet er sterkere enn ”å føre tilsyn med”, idet det forutsetter at man ved avvik også igangsetter og følger opp tiltak for å bringe forholdet i orden.

Ifølge denne definisjonen går et påse-ansvar betydelig lenger enn en bestillerrolle.

Ved kontrollutvalgets vurdering av i hvilket omfang og på hvilken måte kontrollutvalgets skal ivareta sitt tilsynsansvar med revisjonen, må det tas hensyn til at det er avgjørende forskjell på regnskapsrevisjon og forvaltningsrevisjon. I forvaltningsrevisjonen er det kommunestyret som etter innstilling fra kontrollutvalget bestemmer omfanget av revisjonen. Og det er enten kommunestyret eller kontrollutvalget som bestemmer hva som skal forvaltningsrevideres. Innholdet i forvaltningsrevisjonsrapporten er nærmere bestemt i RSK 001 pkt 40 og skal legges fram for kontrollutvalget.

Kontrollutvalget får derfor gjennom sin behandling av planer og rapporter et omfattende grunnlag for å vurdere kvaliteten på forvaltningsrevisjonen. Det må tas hensyn til kontrollutvalgets oppfatning av kvaliteten på revisjonsarbeidet på nevnte grunnlag før utvalget vurderer ytterligere aktiviteter for å ivareta sitt tilsynsansvar med revisjonen.

En forutsetning for at det årlig kan bli utført forvaltningsrevisjon, må være at kontrollutvalget får stilt tilstrekkelige økonomiske rammer til sin disposisjon. Siden kontrollutvalget er kommunestyrets redskap for tilsyn og kontroll, er det kommunestyret som fastsetter de økonomiske rammene for utvalgets arbeid på lik linje med øvrig virksomhet i kommunen. Det er viktig at kommunestyret er seg bevisst at omfanget av kontrollutvalgets virksomhet bestemmes av de økonomiske rammer som kommunestyret gir.

Dersom de årlige rammene ikke gir rom for å bestille forvaltningsrevisjon, innebærer påse-ansvaret etter den refererte definisjonen at kontrollutvalget må sette i verk hensiktsmessige tiltak. Ett slikt tiltak kan være at kontrollutvalget gjør kommunestyret – som sitter med det øverste tilsynsansvaret – oppmerksom på at kontrollutvalgsforskriftens krav ikke kan oppfylles, hvilke uheldige konsekvenser dette kan ha, og foreslå tiltak for å bringe forholdet i orden.

Når det gjelder påse-ansvaret for den enkelte forvaltningsrevisjon, må dette innebære at kontrollutvalget forsikrer seg om

- at revisor oppfyller regelverkets formelle krav
- at kontrollutvalget får levert de prosjektene som er bestilt
- at prosjektene er i henhold til bestillingen
- at gjennomføring og rapportering skjer i henhold til god kommunal revisjonsskikk og etablerte og anerkjente standarder på området

Det er denne delen av kontrollutvalgets påse-ansvar som det gis anbefalinger om i denne veilederen.

En viktig premiss for kontrollutvalgets påse-ansvar er at den som utfører revisjonstjenester for kommunen, utøver arbeidet under selvstendig faglig ansvar. Det er derfor nødvendig at både kontrollutvalget, sekretariatet og revisor har gjensidig forståelse og respekt for hverandres roller. Måten dette kan oppnås på, er gjennom en god dialog.

4. Den gode dialogen

For at kontrollutvalgene skal kunne ivareta sitt påse-ansvar for gjennomføring av forvaltningsrevisjon, må det være jevnlig dialog mellom revisor og utvalget. Den naturlige arenaen for slik dialog vil være kontrollutvalgsmøtene der oppdragsansvarlig revisor eller dennes stedfortreder har møterett og talerett.

Kontrollutvalget og revisor bør ha en felles forståelse for hvilket informasjonsbehov kontrollutvalget har for å kunne utøve sitt påse-ansvar i forbindelse med forvaltningsrevisjon. Formålet med informasjonen må være å gi kontrollutvalget tilstrekkelig informasjon til at det kan ivareta sitt påse-ansvar i forbindelse med det enkelte prosjekt slik dette ble spesifisert i fire kulepunkt i forrige avsnitt.

I praksis er det ofte gjort skriftlige avtaler mellom revisor og kommunen/kontrollutvalget. Her ligger det en god mulighet til å avtale og avklare blant annet forventinger til og innhold i dialogen mellom revisor og kontrollutvalget. Behovet for dialog og informasjon vil kunne variere med type og omfang av det enkelte forvaltningsrevisjonsprosjektet.

5. Kvalitet

Både kontrollutvalget og revisor har en felles interesse i at revisjonen gjennomføres på forsvarlig måte og med god kvalitet.

Utførelsen av revisjonen er langt på vei styrt av lover, forskrifter, faglige standarder og profesjonskrav. I tillegg har kontrollutvalget anledning til å gi sine instruksjoner, men disse må selvsagt ikke gå på tvers av de øvrige kravene.

God kvalitet på revisjonsarbeidet vil avhenge av at alle kravene i de ulike kildene oppfylles. Kvaliteten bør i tillegg også oppleves som god, både av dem som blir revidert og hos kontrollutvalgene.

Kvalitet i forvaltningsrevisjon er selvsagt sterkt knyttet opp mot kvaliteten i den ferdige rapporten, men de prosesser og metoder som ligger til grunn for rapporten, står også helt sentralt. Derfor må revisor ha et helhetssyn på hele forvaltningsrevisjonsprosessen fra bestilling til framleggelse av ferdig rapport.

I denne sammenheng er det ikke tilstrekkelig at revisjonen er utført i henhold til lover, regler, god kommunal revisjonsskikk og standarder. Det er også nødvendig at den gjennomførte forvaltningsrevisjonen har tillit og legitimitet både hos de reviderte og oppdragsgiverne – kontrollutvalget og kommunestyret. Dette oppnås gjennom kontinuerlig fokus på kvalitet i utførelsen, den gode revisjonsdialogen og informasjon.

Det er et standardfestet krav at alle revisjonsenheter har et kvalitetskontrollsystem. Kontrollutvalget bør be om å få en grundig orientering om dette systemet. Dessuten bør kontrollutvalget stille krav om at revisor i tillegg til sin interne kvalitetskontroll også er underlagt ekstern kvalitetskontroll. Kontrollutvalget bør etterspørre dokumentasjon for gjennomført kvalitetskontroll hos revisor.

6. Anbefalinger

Punktene under er ment å hjelpe kontrollutvalgene med å systematisere sitt påse-ansvar i forbindelse med forvaltningsrevisjon med angivelse av hvilke sjekkpunkter kontrollutvalgene bør bygge sitt påse-ansvar rundt.

Det er opp til kontrollutvalget å bestemme at sekretariatet får ansvar for å følge opp påse-ansvaret på de forskjellige punktene under. Dersom kontrollutvalget har få møter, kan det være hensiktsmessig at sekretariatet står for det meste av det løpende påse-ansvaret etter punktene under.

1. Krav til kompetanse for oppdragsansvarlig revisor – RF § 11

Revisjonsforskriften stiller krav om at oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor skal ha minimum tre års utdanning fra universitet/høyskole. Dette er aktuelt å sjekke i forbindelse med skifte av oppdragsansvarlig revisor. Det er et krav i standard for forvaltningsrevisjon at oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor må sørge for at forvaltningsrevisjonen gjennomføres med tilstrekkelig kunnskap om og ferdigheter i relevant metodikk, og med tilstrekkelig kunnskap om temaet som revisjonen omhandler.

2. Krav tilandel for oppdragsansvarlig revisor – RF § 12

Det er i forskriften satt krav om at den som ansettes som revisor i en kommune eller gis ansvar for revisjonsoppdrag for en kommune, må ha ført hederligandel, være i stand til å oppfylle sine forpliktelser etter hvert som de forfaller, og være myndig. Kravene må dokumenteres gjennom en vandelsattest. Det er tilstrekkelig å konstatere at kravene er oppfylt ved ansettelse eller tildeling av oppdrag. Dette er således mest aktuelt ved skifte av revisor.

3. Dokumentasjon av revisors uavhengighet – RF § 15

Revisor har plikt til løpende å foreta en vurdering av egen uavhengighet.

Oppdragsansvarlig revisor skal hvert år, og ellers ved behov, avgi en skriftlig egenvurdering av sin uavhengighet til kontrollutvalget. Det skal avgis uavhengighetserklæringer for hver kommune.

4. Generelt om revisors uavhengighet og objektivitet – RF § 13 & 14

Det er gitt begrensninger for alle som deltar i revisjonen av en kommune i forhold til andre ansettelsesforhold, styreverv, interessekonflikter og rådgivningstjenester. Revisor er ansvarlig for å foreta de nødvendige vurderingene slik at utførelse av revisjonen og bemanning er i henhold til krav i lov og forskrift. Det er ikke satt noen krav om at disse vurderingene dokumenteres overfor kontrollutvalget, men utvalget bør være kjent med de formelle begrensningene for utførelse av revisjonen og eventuelt forsikre seg om at revisor løpende foretar de nødvendige vurderingene. Bestemmelsene om uavhengighet gjelder også revisjonsmedarbeidere.

5. Grunnlaget for gjennomføringen av et forvaltningsrevisjonsprosjekt

Kontrollutvalget bør få seg forelagt og drøfte et utkast til prosjektplan, se punkt 6. Den vedtatte prosjektplanen danner grunnlaget for gjennomføringen av prosjektet.

Behovet for ytterligere formalisering vil avhenge av hvilken avtalemessig regulering av revisjonstjenesten kommunen har valgt. Dersom kontrollutvalget ser behovet for en skriftlig avtale om gjennomføringen, kan en slik avtale omtale forhold som

- foreløpig tittel
- formål og foreløpige problemstillinger
- tids-, ressursramme og leveringstidspunkt
- rapportering
- forholdet til offentlighet
- mediekontakt

6. Prosjektplan

Prosjektplanen bør omtale følgende punkter:

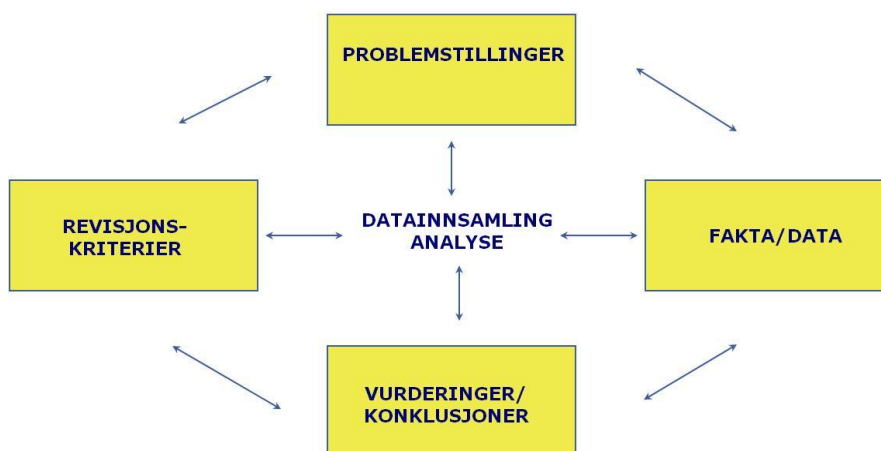
- bakgrunn for prosjektet inkludert klargjøring av vesentlighet og risiko
- problemstillinger
- ressursbehov
- leveringstidspunkt

Prosjektplanen kan også gi informasjon om

- formål (utfyllende informasjon)
- revisjonskriterier eller grunnlaget for disse
- metodisk tilnærming
- organisering og ansvar
- detaljert tidsplan

Selv om det er et mål at prosjektplanen skal være mest mulig dekkende for den forvaltningsrevisjonen som skal utføres, er det viktig at kontrollutvalget er innforstått med at arbeidet med forvaltningsrevisjon ikke har et lineært forløp. Elementene og stadiene griper inn i hverandre på en dynamisk måte der de valgene som gjøres, stadig må vurderes på nytt i lys av ny kunnskap som framkommer i løpet av undersøkelsen. Dette innebærer at det kan oppstå behov for å endre problemformuleringen og revisjonskriteriene underveis. Men slike justeringer må likevel ikke endre selve formålet med undersøkelsen.

overordnet modell
grunnelementene i forvaltningsrevisjon

Modellen illustrerer hvordan elementene og stadiene i en forvaltningsrevisjon griper inn i hverandre, noe som kan innebære at de valgene som gjøres, stadig må vurderes på nytt i lys av ny kunnskap som framkommer i løpet av undersøkelsen. Dette innebærer at det kan oppstå behov for å endre problemformuleringen og revisjonskriteriene underveis. Men slike justeringer må likevel ikke endre selve formålet med undersøkelsen.

7. Endringer i prosjektplanen

Dersom det oppstår behov for å gjøre vesentlige endringer i forhold til prosjektplanen, som er lagt fram for kontrollutvalget jfr. pkt 6, skal endringene legges fram for kontrollutvalget for godkjenning.

8. Orientering til kontrollutvalget underveis

Ved omfattende prosjekter kan kontrollutvalget ha behov for orientering fra revisor underveis om hvordan prosjektet utvikler seg for å forsikre seg om at det er i tråd med bestillingen og tidsplanen. Slik informasjon kan gis på ulike måter og med ulik grad av formalitet.

9. Kvalitetskontroll

Kontrollutvalget bør forsikre seg om at forvaltningsrevisjonsprosjektet gjennomføres i samsvar med kravene i RSK 001 *Standard for forvaltningsrevisjon*. Standarden inneholder krav om at forvaltningsrevisjon skal kvalitetssikres. Kontrollutvalget bør få en orientering fra revisor om det kvalitetskontrollsystemet som er iverksatt.

10. Framlegging av ferdig rapport

Revisor bør presentere det ferdige prosjektet for kontrollutvalget og svare på spørsmål i et møte.

Kontrollutvalget må kontrollere at rapporten er i henhold til bestillingen, og at alle problemstillingene er besvart. Men rapportens utforming, herunder dens innhold,

vurderinger og konklusjoner faller inn under revisors selvstendige, faglige ansvar. Kontrollutvalget kan ikke selv endre en forvaltningsrevisjonsrapport. Dersom kontrollutvalget mener at revisors rapport ikke er god nok eller ikke svarer på bestillingen, bør dette avklares gjennom en dialog med revisor.

11. Misligheter – RF § 3, RF § 4, KF § 8

Kontrollutvalget bør forsikre seg om at revisjonsenheten har rutiner som sikrer en forsvarlig håndtering av misligheter og feil som blir avdekket i forbindelse med forvaltningsrevisjon.

12. Revisors møteplikt og møterett – RF § 19, KF § 19

Revisor har plikt til å møte i kommunestyret når det behandler saker som har tilknytning til revisors oppdrag. For øvrig har oppdragsansvarlig revisor møterett i kommunestyret. Dette gjelder også i de tilfeller dørene lukkes. Oppdragsansvarlig revisor har møte- og talerett i kontrollutvalgets møter.

13. Revisors opplysningsplikt – RF § 20

Revisor har opplysningsplikt overfor medlemmer av kommunestyret og kontrollutvalget om forhold som revisor har fått kjennskap til gjennom revisjonen, når dette kreves. Revisor har ikke plikt til å gi opplysningene til enkeltmedlemmer, men kan kreve å få gi disse til utvalget som kollegium.

7. Sluttkommentar

Anbefalingene/punktene over angir hvordan NKRF mener dialogen mellom revisor og kontrollutvalget bør og kan være innrettet når det gjelder kontrollutvalgets påse-ansvar for forvaltningsrevisjon.

Kontrollutvalgene må selv bidra til medlemmenes kompetanse og rolleforståelse slik at utvalget blir best mulig skikket til å ivareta sine oppgaver på vegne av kommunestyret for eksempel ved:

- å sørge for skolering av utvalgets medlemmer og gi dem innsikt i de ulike rollene og oppgavene til henholdsvis kommunestyre, kontrollutvalg, sekretariat, revisor og kommuneadministrasjon
- å benytte seg av revisors kompetanse og kunnskap om den aktuelle kommunen
- å sørge for at det gis anledning til å delta på kurs og konferanser
- å abonnere på fagtidsskrift

Vedlegg 1 Noen sentrale bestemmelser

Nedenfor følger utdrag fra de mest sentrale forskriftsbestemmelsene som har særlig relevans for kontrollutvalgets påse-ansvar.

Utdrag fra forskrift om kontrollutvalg i kommuner og fylkeskommuner (KF)

§ 4 Tilsyn og kontroll

Kontrollutvalget skal føre det løpende tilsyn og kontroll med den kommunale eller fylkeskommunale forvaltningen på vegne av kommunestyret eller fylkestinget, herunder påse at kommunen eller fylkeskommunen har en forsvarlig revisjonsordning. Utvalget kan ikke overprøve politiske prioriteringer som er foretatt av kommunens eller fylkeskommunens folkevalgte organer.

§ 9 Forvaltningsrevisjon

Kontrollutvalget skal påse at kommunens eller fylkeskommunens virksomhet årlig blir gjenstand for forvaltningsrevisjon i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel. Forvaltningsrevisjon kan utføres av andre enn den som er ansvarlig for revisjon av kommunens eller fylkeskommunens årsregnskap eller et kommunalt eller fylkeskommunalt foretaks årsregnskap.

§ 10 Plan for gjennomføring av forvaltningsrevisjon

Kontrollutvalget skal minst én gang i valgperioden og senest innen utgangen av året etter at kommunestyret eller fylkestinget er konstituert, utarbeide en plan for gjennomføring av forvaltningsrevisjon. Planen vedtas av kommunestyret eller fylkestinget selv som kan delegerer til kontrollutvalget å foreta endringer i planperioden.

Planen skal baseres på en overordnet analyse av kommunens eller fylkeskommunens virksomhet ut fra risiko- og vesentlighetsvurderinger, med sikte på å identifisere behovet for forvaltningsrevisjon på de ulike sektorer og virksomheter.

§ 11 Rapporter om forvaltningsrevisjon

Med utgangspunkt i planen for gjennomføring av forvaltningsrevisjon, skal kontrollutvalget avgi rapport til kommunestyret eller fylkestinget om hvilke forvaltningsrevisjoner som er gjennomført og om resultatene av disse, jf. § 8 i forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner.

§ 12 Oppfølging av forvaltningsrevisjonsrapporter

Kontrollutvalget skal påse at kommunestyrets eller fylkestingets vedtak i tilknytning til behandlingen av rapporter om forvaltningsrevisjon følges opp.

Kontrollutvalget skal gi rapport til kommunestyret eller fylkestinget om hvordan kommunestyrets eller fylkestingets merknader til rapport om forvaltningsrevisjon er blitt fulgt opp. Det skal også rapporteres om tidligere saker som etter utvalgets mening ikke er blitt fulgt opp på en tilfredsstillende måte.

§19 Saksbehandling. Møte- og talerett i kontrollutvalgets møter

Utdrag fra forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner (RF)

§ 6 Revisjonsplikt

Kommunens eller fylkeskommunens virksomhet skal være gjenstand for forvaltningsrevisjon i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel. Forvaltningsrevisjon kan utføres av andre enn den som er ansvarlig for revisjon av kommunens eller fylkeskommunens årsregnskap, eller et kommunalt eller fylkeskommunalt foretaks årsregnskap.

Der en interkommunal revisjonsenhet, et revisjonsselskap eller annet foretak/selskap er valgt, skal revisjonsenheten eller selskapet utpeke en ansvarlig forvaltningsrevisor for hvert oppdrag (oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor).

§ 7 Forvaltningsrevisjonens innhold

Forvaltningsrevisjon innebærer å gjennomføre systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets eller fylkestingets vedtak og forutsetninger. Herunder om

- a) forvaltningen bruker ressurser til å løse oppgaver som samsvarer med kommunestyrets vedtak og forutsetninger,*
- b) forvaltningens ressursbruk og virkemidler er effektive i forhold til målene som er satt på området,*
- c) regelverket etterleves,*
- d) forvaltningens styringsverktøy og virkemidler er hensiktsmessige,*
- e) beslutningsgrunnlaget fra administrasjonen til de politiske organer samsvarer med offentlige utredningskrav*
- f) resultatene i tjenesteproduksjonen er i tråd med kommunestyrets eller fylkestingets forutsetninger og/eller om resultatene for virksomheten er nådd.*

Gjennomføring og rapportering av forvaltningsrevisjon skal skje i henhold til god kommunal revisjonsskikk og etablerte og anerkjente standarder på området, og det skal etableres revisjonskriterier for det enkelte prosjekt.

§ 8 Rapportering om forvaltningsrevisjon

Revisor skal fortløpende rapportere til kontrollutvalget om resultatene av gjennomførte forvaltningsrevisjoner. Administrasjonssjefen eller kommune-/fylkesrådet skal gis anledning til å gi uttrykk for sitt syn på de forhold som fremgår av rapporten. Administrasjonssjefens eller kommune- /fylkesrådets kommentarer skal fremgå av rapporten.

Der et kommunalt/fylkeskommunalt foretak er gjenstand for forvaltningsrevisjon, skal styret og daglig leder gis anledning til å gi uttrykk for sitt syn på de forhold som fremgår av rapporten.

Øvrige bestemmelser

§ 9 Dokumentasjon

§ 10 Oppbevaring

§ 11 Krav til utdanning og praksis for oppdragsansvarlig revisor

§ 12 Krav til vandel for oppdragsansvarlig revisor

§ 13 Spesielle krav til uavhengighet

§ 14 Rådgivningstjenester

§ 15 Dokumentasjon av uavhengighet

§ 19 Revisors møteplikt, møterett, opplysningsplikt og begrensninger i taushetsplikt

§ 20 Opplysningsplikt til kommunen / fylkeskommunen

Vedlegg 2 RSK 001 Standard for forvaltningsrevisjon

Fastsett av NKRFs styre 1. februar 2011 og gjort gjeldende som god kommunal revisjonsskikk for forvaltningsrevisjonsprosjekter med oppstart etter samme dato.

Innhold	Punkt
Innledning	1-5
Krav til revisor	6-9
Bestilling	10-11
Revisjonsdialogen	12-17
Prosjektplan	18-19
Problemstilling(er)	20-21
Revisjonskriterier	22-25
Metode og data	26-30
Vurderinger og konklusjoner	31-33
Anbefalinger	34
Prosjektrapport	35-41
Dokumentasjon	42-44
Kvalitetssikring og kvalitetskontroll	45-47

Denne standarden angir hva som er god kommunal revisjonsskikk i forvaltningsrevisjon, og består av grunnleggende prinsipper og revisjonshandlinger i forvaltningsrevisjon. Tekst skrevet med uthevet skrift er obligatoriske krav. For å forstå og anvende de grunnleggende prinsipper og nødvendige revisjonshandlinger, må man ta hensyn til hele teksten i standarden.

Innledning

1) Rammene for denne standarden følger av lov om kommuner og fylkeskommuner [kapittel 12, forskrift](#) om kontrollutvalg i kommuner og fylkeskommuner og [forskrift](#) om revisjon i kommuner og fylkeskommuner mv.

2) Hensikten med denne standarden er å fastsette normer for og gi veiledning om planlegging, gjennomføring og rapportering av forvaltningsrevisjonsprosjekter i kommuner og fylkeskommuner.

3) Standarden baserer seg på internasjonale prinsipper og standarder fastsatt av International Organization of Supreme Audit Institutions ([INTOSAI](#)) og Institute of Internal Auditors ([IIA](#)).

4) Gjennomføring av forvaltningsrevisjon er en lovpålagt oppgave i kommuner og fylkeskommuner. Kontrollutvalget skal påse at det årlig blir gjennomført forvaltningsrevisjon, og at det utarbeides plan for forvaltningsrevisjon basert på en overordnet analyse. Planen skal vedtas av kommunestyret eller fylkestinget.

5) Forvaltningsrevisjon innebærer å gjennomføre systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets eller fylkestingets vedtak og forutsetninger. Forvaltningsrevisjon skal ikke overprøve politiske prioriteringer som er foretatt av kommunens eller fylkeskommunens folkevalgte organer.

Krav til revisor

6) **Oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor må oppfylle kvalifikasjonskravene i [§ 11](#) i forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner.**

7) **Oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor må sørge for at forvaltningsrevisjonen gjennomføres med tilstrekkelig kunnskap om og ferdigheter i relevant metodikk, og med tilstrekkelig kunnskap om temaet som revisjonen omhandler.**

8) **Revisor skal være uavhengig og objektiv ved utførelsen av sine oppgaver. For hvert forvaltningsrevisjonsprosjekt skal det gjennomføres og dokumenteres en vurdering av prosjektteamets uavhengighet. Uavhengigheten skal også vurderes løpende gjennom prosjektet.**

9) **Dersom revisor benytter arbeid utført av andre, skal revisor sikre at kravene i punkt 8 er oppfylt også for disse.**

Bestilling

10) **Revisor må gjennomføre forvaltningsrevisjonen i samsvar med kontrollutvalgets bestilling.**

11) **Revisor må vurdere om kontrollutvalgets bestilling lar seg gjennomføre, og om revisor er faglig uavhengig. Dersom revisor finner det påkrevd, må revisor avklare bestillingen med kontrollutvalget, eventuelt vurdere å si fra seg forvaltningsrevisjonsprosjektet.**

Revisjonsdialogen

I det etterfølgende menes med administrasjonssjef også kommune-/fylkesråd og daglig leder og styre i kommunalt/fylkeskommunalt foretak.

12) God kommunikasjon med bestiller, revidert enhet og andre relevante aktører er nødvendig for en effektiv forvaltningsrevisjon. God kommunikasjon bidrar til forankring av revisjonsarbeidet, revisjonskriteriene og kvalitetssikring av forvaltningsrevisjonsprosjektet.

13) Revisor skal sende oppstartsbrev til administrasjonssjefen så tidlig som mulig i prosjektet og senest før datainnsamlingen starter.

14) Det bør avholdes oppstartsmøte med administrasjonssjefen/revidert(e) enhet(er). På oppstartsmøte bør det redegjøres for bakgrunn for prosjektet, problemstillinger, revisjonskriterier eller grunnlaget for disse, informasjonsbehov, tidsplan, undersøkelsesopplegg og rammer for dialogen med revidert(e) enhet(er) og andre interessenter.

15) Dersom revisor ser behov for å endre prosjektets problemstilling(er) eller annet underveis i en slik grad at det har vesentlig betydning i forhold til bestillingen, skal dette avklares med kontrollutvalget.

16) Administrasjonssjefen skal gis anledning til å gi uttrykk for sitt syn på de forhold som framgår av rapporten. Høringssvaret skal vedlegges rapporten som går til behandling i kontrollutvalget. Det kan også være hensiktsmessig å presentere utkast til rapport i et møte med administrasjonssjefen.

17) Endelig rapport skal oversendes kontrollutvalget med kopi til administrasjonssjefen.

Prosjektplan

18) For hvert prosjekt skal det utarbeides en skriftlig prosjektplan hvor det redegjøres for prosjektets problemstilling(er), revisjonskriterier eller grunnlaget for disse, og metodebruk.

19) Prosjektplanen bør også redegjøre for planlagt tids- og ressursbruk inklusive bruk av ekstern bistand og milepæler i prosjektet. I tillegg kan det i prosjektplanen redegjøres for bakgrunn for prosjektet, avgrensinger, formål og annen relevant informasjon.

Problemstilling(er)

20) Det skal utarbeides problemstilling(er) for den enkelte forvaltningsrevisjonen.

21) Med utgangspunkt i bestillingen fra kontrollutvalget må revisor operasjonalisere problemstillingen(e) slik at de blir tilstrekkelig konkretisert og avgrenset til å kunne besvares.

Revisjonskriterier

22) Med utgangspunkt i problemstillingen(e) skal det etableres revisjonskriterier for hvert forvaltningsrevisjonsprosjekt. Revisjonskriterier er de krav, normer og/eller standarder som forvaltningsrevisjonsobjektet skal revideres/vurderes i forhold til.

23) Revisjonskriteriene skal være begrunnet i, og utledet fra, autoritative kilder innenfor det reviderte området.

24) Kilder til revisjonskriterier kan være:

- lover
- forskrifter
- forarbeider
- rettspraksis
- politiske vedtak, mål og føringer
- administrative retningslinjer, mål, føringer og lignende
- statlige føringer, veiledere og lignende
- andre myndigheters praksis
- anerkjent teori
- reelle hensyn (vurderinger av hva som er rimelig, formålstjenlig, effektivt eller lignende)

25) Revisjonskriteriene skal være relevante, konkrete og i samsvar med de kravene som gjelder for forvaltningsrevisjonsobjektet innenfor den aktuelle tidsperioden.

Metode og data

26) Problemstillingen(e) i prosjektet er bestemmende for valg av metode for innsamling av data. Eksempler på metoder som kan benyttes er: intervju, spørreskjema, observasjon, dokumentanalyse, statistiske analyser, regnskapsanalyse og systemanalyse. I den grad det er tjenlig, bør det benyttes flere metoder for innsamling av data.

27) I valg av metode må revisor sikre dataenes relevans (gyldighet, validitet) i forhold til problemstillingen(e). Datainnsamlingen må gjennomføres på en måte som sikrer dataenes pålitelighet (reliabilitet).

28) Revisor må innhente data i tilstrekkelig omfang til å kunne gjøre vurderinger og svare på problemstillingen(e).

29) Data innsamlet ved hjelp av intervjuer skal som hovedregel verifiseres.

30) Data som inneholder personopplysninger, må behandles i tråd med kravene i [personopplysningsloven](#).

Vurderinger og konklusjoner

31) Revisor må analysere de innsamlede dataene i forhold til revisjonskriteriene og vurdere om praksis eller tilstand er i tråd med kriteriene.

32) Revisors vurderinger må være objektive og logiske.

33) På bakgrunn av vurderinger av dataene opp mot kriteriene skal revisor konkludere i forhold til problemstillingen(e). Dersom revisor finner vesentlige avvik, skal dette komme tydelig til uttrykk i forvaltningsrevisjonsrapporten.

Anbefalinger

34) Der det er hensiktsmessig bør revisor gi anbefalinger. Anbefalinger må aldri formuleres som pålegg til administrasjonen. Revisor skal også være varsom med å foreslå detaljerte løsninger.

Prosjektrapport

35) Det skal skrives rapport fra hvert gjennomførte forvaltningsrevisjonsprosjekt.

36) Rapporten bør utformes så lesevennlig som mulig.

37) Rapporten skal vise sammenheng mellom problemstillinger, revisjonskriterier, innsamlede data, vurderinger, konklusjoner og eventuelle anbefalinger.

38) Praksis eller tilstand innen det reviderte området må beskrives i et omfang som i tilstrekkelig grad underbygger revisors vurderinger og konklusjoner.

39) Det må gå klart fram hva som er presenterte data, og hva som er revisors vurderinger.

40) Rapporten skal inneholde:

- sammendrag
- bakgrunn for prosjektet/bestilling
- problemstilling(er)
- metode
- revisjonskriterier
- data
- vurderinger
- konklusjoner og eventuelle anbefalinger
- oversikt over sentrale dokumenter og litteratur
- administrasjonssjefens kommentarer

41) Revisor kan selv vurdere omfanget og rekkefølgen av de enkelte delene i rapporten. Revisor kan utdype elementene i rapporten i vedlegg.

Dokumentasjon

42) Forvaltningsrevisjon skal dokumenteres på en måte som er tilstrekkelig til å gi en totalforståelse av utførelsen av prosjektet, og til å underbygge revisors vurderinger og konklusjoner.

43) **Forhold som tilsier at det kan foreligge misligheter eller feil, skal dokumenteres særskilt med angivelse av hva revisor har foretatt seg.**

44) **Dokumentasjon skal oppbevares i 10 år.** Det må vurderes om dokumentasjon også må oppbevares utover 10 år etter bestemmelsene i [arkivlov/-forskrift](#). For øvrig anbefales det å følge kravene i [ISA 230](#) *Revisjonsdokumentasjon* så langt de passer.

Kvalitetssikring og kvalitetskontroll

45) **Utføring av forvaltningsrevisjon skal kvalitetssikres.**

46) **Kvalitetssikring skal sikre at undersøkelsen og rapporten har nødvendig faglig og metodisk kvalitet. Videre må det sikres at det er konsistens mellom bestilling, problemstillinger, revisjonskriterier, data, vurderinger og konklusjoner.**

47) **Revisjonsenheten må dokumentere et system for kvalitetskontroll.** Det anbefales å følge kravene i [ISQC 1](#) *Kvalitetskontroll for revisjonsfirmaer som utfører revisjon og begrenset revisjon av regnskaper samt andre attestasjonsoppdrag og beslektede tjenester* så langt det passer.

RAUMA KOMMUNE
Kontrollutvalget

Saksmappe: 2018-1539/06
Arkiv: 033
Saksbehandler: Jane Anita Aspen
Dato: 16.11.2018

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 38/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

OPPFØLGINGSLISTE

Sekretariatets innstilling

I oppfølgingslisten gjøres følgende endringer:

Saksopplysninger

Vedlagt følger ajourført oppfølgingsliste pr 18.10.2018.

I dette møtet er det lagt opp til orientering fra administrasjonen knyttet til følgende saker på oppfølgingslisten.

- **Helse- og omsorgstjenester i Rauma kommune**, orientering om den økonomiske situasjonen

VURDERING

Dersom det er saker utvalget ønsker å kommentere, stille spørsmål ved eller ta opp i dette møtet eller i et senere møte, kan disse bli fremmet i møtet for oppføring på oppfølgingslisten.

Jane Anita Aspen
daglig leder

**KONTROLLUTVALGET I
RAUMA KOMMUNE**

SAKSOPPFØLGING

(ajourført pr 18.10.2018)

Saker som er tatt opp:	Merknad:	Status:
18.04.16 Helse- og omsorgstjenester i Rauma kommune Ansvar: Adm./sekr	I KU-møte 01.02.16 OS 02/16 hadde rådmannen en orientering og gjennomgang av underveisevaluering av hjemmebasert helse- og omsorgstjeneste i Rauma kommune. Rådmannen sa at det nå var hovedprioritet å få på plass systemer, rutiner og praksis som sikrer forsvarlige helsetjenester, samt jobbe med felles holdninger og retning på tjenesten. Kontrollutvalget ønsker å følge saken videre.	24.10.16: Kontrollutvalget ønsker også å ta med seg videre at det må følges opp at det er gode tilbud på alle trinn i «omsorgstrappen». 28.11.16: Kontrollutvalget ønsker orientering om status i første møte i 2017. 20.02.17: Helse og omsorgssjef Greta Hanset orienterte i dagens møte jf. OS 09/17. 05.03.18: Kontrollutvalget ønsker et virksomhetsbesøk på Helsehuset høsten 2018. 06.09.18: Kontrollutvalget fikk i dagens møte orientering fra rådmannen om den økonomiske situasjonen innen helse og omsorg med prognose for stort merforbruk jf. OS 07/18. Utvalget ber om en ny statusrapport i kontrollutvalgsmøte 18.10.18. 18.10.18: Kontrollutvalget fikk i dagens møte statusrapport fra økonomisjefen om den økonomiske situasjonen innen helse og omsorg. jf. OS 08/18. Kontrollutvalget vil følge utviklingen nøye fremover og vil påpeke at det er systemavvik (i rapporteringssystemene) som burde ha vært registret og aktivt fulgt opp av rådmannen. Utvalget ber i forbindelse med kontrollutvalgets virksomhetsbesøk på Helsehuset 29.11.18 om å få en statusrapport for drifts- og økonomisk situasjon innen Helse- og omsorg.
20.02.17 Barneverntjenesten i Rauma kommune Ansvar: Adm./rev./sekr.	Kommunestyret behandlet forvaltningsrevisjonsrapporten «Barnevernstjenesten i Rauma kommune» og vedtok enstemmig kontrollutvalgets innstilling i møte 8.3.2016, k-sak 29/16. I tillegg ble det gjort en tilføyning om at «Kommunestyret er bekymret over bemanning og budsjettering i barnevernstjenesten, og ber om at saka tas opp på nytt i forkant av neste budsjettbehandling.» I samme kommunestyremøte ble det lagt frem «Tjenesteanalyse av barneverntjenesten i Rauma kommune». Analysen er laget i forbindelse med at kommunen har deltatt i effektiviseringsnettverk for	23.05.17: Kontrollutvalget behandlet oppfølging av rapporten i dagens møte jf. sak 12/17. Utvalget ønsker å få en status rapport i første møte i 2018. Til neste møte gis det tilbakemelding om tilgang på fosterhjem. Sekretær følger opp dette. 19.06.17: Utvalget fikk i dagens møte, sak 19/17, fremlagt e-post fra barnevernsleder Sylvia Vik Mittet med svar på spørsmål om tilgang på fosterhjem i kommunen. 05.03.18: Helse- og velferdssjef Harald Digernes-Westby orienterte utvalget i dagens møte jf. OS 01/18. Utvalget ønsker å avslutte oppfølging av denne saken.

	barneverntjenester gjennom Kommunenes Sentralforbund. I kommunestyremøte 15.12.16 sak 134/2016 ble det lagt frem en statusrapport fra barnevernet pr. november 2016. Oppfølging av forvaltningsrevisjonsrapporten ble gjennomført vår 2017. Kontrollutvalget ønsker å følge utviklingen i tjenestene.	
23.05.17 Rauma Energi AS Ansvar: sekr.	Rauma Energi AS står overfor store utfordringer i tiden fremover. Det gjelder både utfall av Herje kraftverk saken, Verma utbyggingen og fiberutbygging. Kontrollutvalget ønsker derfor å følge med på utviklingen.	19.06.17: Kontrollutvalget ønsker i neste møte å få en oppdatering fra Rauma Energi AS om situasjonen knyttet til Herje kraftverk. 18.09.17: Kontrollutvalget fikk i dagens møte en oppdatering fra Adm. direktør Alf Vee Midtun, Rauma Energi AS om situasjonen knyttet til Herje kraftverk, jf. OS 22/17. 05.03.18: Kontrollutvalget ønsker i løpet av høsten en ny statusrapport, særlig med fokus på Herje kraftverk og Verma utbyggingen. 06.09.18: Kontrollutvalgets leder informerte utvalget om at han hadde deltatt på en befaring ved Verma kraftverk utbyggingen. Det var ikke rapportert om økonomiske avvik og ingen personskader i byggeperioden. Etter planen skal det settes i gang prøvedrift i desember. 18.10.18: Kontrollutvalget ønsker at statusrapport fra Rauma Energi AS utsettes til første møte 2019.
18.09.17 Tilsyn med Skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen- Rauma kommune – Åndalsnes ungdomsskole Ansvar: adm./sekr	Tilsynet fra fylkesmannen førte til 11 pålegg om utbedringer. Fristen for Rauma kommune til å rette brudd på regelverket er satt til 1.12.2017.	18.09.17: Kontrollutvalget diskuterte rapporten i dagens møte. Utvalget ser alvorlig på at det er så mange brudd på regelverket. Utvalget ønsker når fristen går ut, få tilsendt kommunens svar til fylkesmannen og fylkesmannens vurdering av de tiltak som kommunen har iverksatt. 06.11.17: Kontrollutvalget ønsker i neste møte en orientering fra skolesjefen om hvordan det sikres at brudd på regelverket ikke skjer i de andre skolene i kommunen. Utvalget ønsker også å orienteres om hvor samkjørte skolene er på rutiner og retningslinjer. 06.12.17: Kontrollutvalget fikk orientering fra skolesjefen i dagens møte jf. OS 24/17. Utvalget ønsker å følge saken videre og ber også om å få tilsendt fylkesmannens svar på kommunens plan for lukking av avvik. 05.03.18: Fylkesmannen har avsluttet tilsynet jf. brev til Rauma kommune datert 20.02.18 vedlagt sak 07/18. Kontrollutvalget ønsker å få fremlagt Tilstandsrapport for grunnskoleopplæringen når den foreligger. 06.09.18: Kontrollutvalget fikk i dagens møte fremlagt Tilstandsrapport for grunnskoleopplæringen 2017, jf. RS 32/18.

		Utvalget ønsker å følge med på den videre utviklingen.
18.09.17 Tilsyn med arkivholdet i Rauma kommune Ansv: adm./sekr.	Tilsynet fra Arkivverket førte til 9 pålegg om utbedringer. Det fremkommer ikke noen frist for Rauma kommune til å rette brudd på regelverket i den foreløpige tilsynsrapporten.	18.09.17: Utvalget ønsker når fristen går ut, få tilsendt kommunens svar til Arkivverket og Arkivverkets vurdering av de tiltak som kommunen har iverksatt. 06.12.17: Utvalget ønsker en orientering om oppfølging av tilsynet i første møte i 2018. 05.03.18: Rådmannen bad i e-post 22.02.18 om at orienteringen utsettes til neste kontrollutvalgsmøte. 19.04.18: Liv Jorunn Horgheim og Arnt Olav Herjehagen orienterte utvalget om oppfølging av tilsynet, jf. OS 03/18. Utvalget ønsker å få en ny statusrapport høsten 2018. 18.10.18: Kontrollutvalget fikk i dagens møte, jf. OS 09/18, statusrapport fra arkivansvarlig Liv Jorunn Horgheim om oppfølging av tilsynet. Utvalget fikk også en omvisning i arkivlokalene. Utvalget ønsker å få tilsendt informasjon om arkivverkets oppfølging av tilsynet.
19.04.18 Etiske retningslinjer Ansv: adm./sekr.	Kommunestyret gjorde i møte 22.03.18 sak 23/18 følgende vedtak « <i>Rauma kommunestyre vedtar nye felles etiske retningslinjer for ansatte og folkevalgte. Kommunestyret ber rådmannen vurdere å innarbeide et punkt om gaver til kommunen som sådan, jf. innstilling fra kontrollutvalget i sak 03/17 Kommunes håndtering av kjøkkenløsning i helsehuset. Eventuelle reviderte retningslinjer legges fram for kommunestyret til godkjenning.</i> »	19.04.18: Kontrollutvalget vil følge opp saken. 18.10.18: Rådmannen har i e-post datert 04.10.18 informert om at det legges opp til ei muntlig drøfting i formannskapet 30.10.18 for at administrasjonen skal få litt mer entydige signaler fra politikerne om hva som skal inngå i et revidert reglement.
06.09.18 Forvaltningsrevisjonsprosjekt «Innkjøp og offentlige anskaffelser i Rauma kommune» Ansv.: Adm/sekr	Kontrollutvalget behandlet i møte 5.3.2018 sak 3/18 forvaltningsrevisjonsrapporten. Kontrollutvalget innstilte til kommunestyret som behandlet saken i møte 22.3.2018 k-sak 27/18. Det var 9 anbefalinger som kommunestyret sluttet seg til. Kommunestyret ber rådmannen om å sørge for at anbefalingene blir fulgt og påse at arbeidet gjennomføres. Kommunestyret ber rådmannen gi kontrollutvalget en skriftlig plan for oppfølging av anbefalingen, slik at planen kan behandles i kontrollutvalgets møte 6.	06.09.18: Rådmannens plan for oppfølging av anbefalingen behandles i dagens møte. Kontrollutvalget ber om en statusrapport for arbeidet våren 2019, med særlig fokus på hvordan system og kunnskap skal vedlikeholdes og oppdateres, samt hvordan en skal sikre at rutineene brukes.

	september 2018.	
06.09.18 Rapport fra tilsyn med kommunale tjenester til personer med samtidig rusmiddelbruk og psykisk lidning Ansv.: Adm./sekr	(2 lovbrudd), Fylkesmannen i Møre og Romsdal, datert 20.6.2018. 1)Det er avdekt manglar ved kommunen si styring av det systematiske arbeidet som skal sikre at personar med ROP-lidingar får samanhengande, koordinerte og forsvarlege helse- og sosialtjenester. 2)Rauma kommune sørgjer ikkje for at tenesta opplysning, råd og rettleieing etter sosialtjesteleva § 17 blir tildelt, gjennomført og følgt opp.	06.09.18: Kontrollutvalget fikk fremlagt rapporten i dagens møte jfr. RS 33/18. Utvalget ber om å få tilsendt rådmannens plan for å lukke tilsynet og fylkesmannens oppfølging av dette. Utvalget ønsker å føre opp saken på oppfølgingslisten for videre oppfølging. 18.10.18: Sekretariatet har mottatt rådmannens plan for å lukke tilsynet. Kontrollutvalget ønsker at denne legges frem for utvalget når det også er mottatt fylkesmannens tilbakemelding på planen.
06.09.18 Rapport etter tilsyn med Kommunal beredskapsplikt Ansv.: Adm./Sokr.	(2 avvik, 2 merknader), Fylkesmannen i Møre og Romsdal, datert 21.6.2018 . 1)Rauma kommune sin heilskaplege ROS-analyse oppfyller ikkje alle forskriftskrava til innhald 2)Rauma kommune har ikkje med utgangspunkt i den heilskaplege ROS-analysen fastsett langsiktige mål, strategiar, prioriteringar og plan for oppfølging av samfunnstryggleik- og beredskapsarbeid.	06.09.18: Kontrollutvalget ber om å få tilsendt rådmannens plan for lukking av avvik. Fylkesmannen viser til at kommunes plan forutsetter at alle avvikene skal være lukket i løpet av juni 2019, jf. RS 35/18. Kontrollutvalget ønsker da en statusrapport fra rådmannen.

RAUMA KOMMUNE

Kontrollutvalget

Saksmappe: 2018-1539/06
Arkiv: 033
Saksbehandler: Jane Anita Aspen
Dato: 16.11.2018

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 39/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

DELTAGELSER PÅ KONTROLLUTVALGSKONFERANSER I 2018

Sekretariatets innstilling

Saksopplysninger

Disse NKRF sin kontrollutvalgskonferanse januar/februar og FKT sin fagkonferanse i mai/juni, er viktige møteplasser for kontrollutvalgene i Norge. Hensikten med konferansene er bl.a. at utvalgene skal kunne ha en fast møteplass hvor felles tema og problemstillinger kan diskuteres, samt at deltakelse på konferanser utgjør en vesentlig del av nødvendig opplæring av kontrollutvalgsmedlemmer.

NKRF arrangerer årlig en konferanse spesielt rettet mot landets kontrollutvalg. Tidligere års konferanser har fått gode tilbakemeldinger, deltakerne har gitt uttrykk for at det har vært sentrale tema og gode forelesere.

Konferansen avvikles på Clarion Hotel Oslo Airport, Gardermoen 30. og 31. januar 2019 med påmeldingsfrist 18. desember 2018. Deltakeravgiften for denne konferansen er fastsatt til kr 6 700.- pr. person, som inkl. overnatting med full pensjon.

I programmet går det frem at Tolga-sakne, boligbygg-saken i Oslo, ny kommunelov og forskrifter, og personvern/GDPR, blir blant temaene.

Den andre konferansen som er spesielt rettet mot kontrollutvalgene er FKT sin fagkonferanse og årsmøte 2019, som skal avvikles i Kristiansand, 4.-5. juni 2019. Programmet for denne konferansen er heller ikke klart, men det er opplyst at to av temaene er kontrollutvalgets betydning for lokaldemokratiet og Etske perspektiver – kan de veilede kontrollutvalget? Prisen for tilsvarende konferanse i 2018 var 6 500 pr. person som inkl. overnatting med full pensjon. Tidligere års fagkonferanser har hatt et faglig bra innhold. Fagkonferansen har hatt langt færre deltaker enn NKRF sin kontrollutvalgskonferanse, den kan derfor kanskje virke mer oversiktlig for deltagerne.

Vedlagt følger:

- Invitasjon til NKRFs kontrollutvalgskonferanse 2019

VURDERING

I kontrollutvalgets forslag til budsjett for kontroll og tilsyn er det budsjettet med kr 22 000,- til opplæring og kursavgifter, slik at medlemmer fra kontrollutvalget i Rauma kan delta på disse konferansene.

Dersom kontrollutvalget velger å sende noen på konferansene, så er det ønskelig at kontrollutvalgets representant(er) på konferansen i etterkant gir et kortfattet referat fra til resten av utvalget.

Dersom det er aktuelt å melde noen på NKRF sin konferanse 30.-31. januar, så er det viktig at kontrollutvalgsmedlemmene i forkant av møtet avklarer sin mulighet til å kunne delta.

Dersom utvalget ønsker å være representert på FKT sin fagkonferanse 4.-5. juni, så har utvalget lenger tid på avklare hvem som deltar.

Jane Anita Aspen
daglig leder

RAUMA KOMMUNE

Kontrollutvalget

Saksmappe: 2018-1539/06
Arkiv: 033
Saksbehandler: Jane Anita Aspen
Dato: 16.11.2018

Saksframlegg

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
PS 40/18	Kontrollutvalget	29.11.2018

EVENTUELT

Fastsetting av dato for kontrollutvalgets første møte i 2019

Kontrollutvalgets møteplan for et helt år fastsettes normalt av utvalget i det første møte i nytt år. Dette fordi en må vente til alle kommunene som sekretariatet betjener, har fastsatt sin møteplan.

Det kan være formålstjenlig at dato for kontrollutvalgets første møte i nytt år blir avtalt i det siste møtet i inneværende år.

Rauma kommunes møteplan for politiske møter i 2019 er nå vedtatt av kommunestyret. I Rauma har møter i formannskap og kommunestyret normalt vært avholdt på tirsdager. Det blir fra 2019 endret til onsdager og torsdager. Sekretariatet vil foreslå **tirsdag 22. januar** som dato for utvalgets første møte i 2019.

Erfarings fra opplæringsamling 7.11.2018

Det gis en kort oppsummering fra opplæringsdagen med hovedtema habilitet, som var arrangert for kontrollutvalgsmedlemmer og varamedlemmer.

Byggesaksbehandling

Kontrollutvalgets leder har mottatt en klage på sein og vanskelig behandling av byggesøknad, fra kontrollutvalgsmedlem Torbjørn Bruaset. Klagesaker må behandles gjennom ordinær klagebehandling, og ikke av kontrollutvalget.

Kontrollutvalget har likevel et ansvar for å undersøke om henvendelser som rettes til kontrollutvalget kan tyde på svikt i den kommunale saksbehandlingen. Det vises her til sak 36/18 Bestilling av forvaltningsrevisjonsprosjekt. Byggesaksbehandling er av sekretariatet vurdert som et av flere risikoområder, som kontrollutvalget blir bedt om å vurdere for neste forvaltningsrevisjonsprosjekt.